

Viața românească

2

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

1 9 6 3
FEBRUARIE
ANUL XVI

CUPRINSUL

ANIVERSAREA EROICELOR LUPTES DIN FEBRUARIE 1933	
AUREL BARANGA: Treizeci de ani	3
MIHAI BENIUC: Luna lui făurar	7
ALFRED MARGUL SPERBER: Grivița	8
VERONICA PORUMBACU: Pe pod zăbovesc	9
ION BĂNUȚĂ: Cîntecul ciocanului; Sirena	10
IOAN GRIGORESCU: Singur (nuvelă)	13
EMIL GIURGIUCA: Sirena lui Roaită	64
FLORIN MUGUR: Feroviarii	64
ȘTEFAN AUG. DOINAS: Calea Griviței 1933	65
F. BRUNEA-FOX: Cei 7.000 de la Grivița (mărturia unui reporter)	69
TEODOR VIRGOLICI: Atitudinea scriitorilor față de luptele muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933.	83
E. MANGUȚ: 30 de ani de la luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști	93
★	
MIHAI NEGULESCU: Certeze (reportaj)	104
★	
MIHAIL RALEA și SAVIN BRATU: Rural și urban în literatura română	114
SANDA RADIAN: Absențe nemotivate în „Biblioteca școlarului”.	124
★	
N. TERTULIAN: Marin Preda: „Risipitorii” (Cronica literară)	130
★	
NINA CASSIAN; PAUL GEORGESCU; ION HOREA; MIHAIL PETROVEANU; RADU POPESCU și EUGEN SIMION: Poezia anului 1962 („Masa rotundă” a „Vieții românești”).	143
★	
AL. POPOVICI: Insemnări pe marginea unor piese într-un act	157
★	
GEORGE BALAN: Opinii asupra motivului oedipian în muzica contemporană (Cronica muzicală).	163

5.16.297

DUMITRU HÎNCU : Premize pentru 1963 (Carnet sovietic). 170

D. I. SUCHIANU : „Omul de lângă tine“ (Cronica filmului). 173

MISCELLANEA : Anul literar și revistele noastre (H. B.); Tribuna și imparțialitatea (I. L.); Cronica televiziunii (H. Zalis); Cronica imperialismului (D. B.); Poezia în „Scinteia tineretului“ (Valentina Tudoriu); Un eveniment cultural. (D. I. S.); Poezia română în limba maghiară (Aurel Buteanu); Washington Story — cu twist-ul încă nu se face cultură (B. H.). Bătălia romanelor polițiste (L. Daniel) 177

CĂRȚI NOI : Mișu Dragomir : „Povestiri deocamdată fantastice“ (S. R.); Tudor Șoimaru : „Cezar Bolliac“ (Fănică N. Gheorghe); Augustin Z. N. Popp : „Contribuții la biografia lui Eminescu“ (Petre Pascu); I. Cringuleanu ; „Anotimpurile Griviței“ (Al. Săndulescu); A. Gurghianu : „Liniștea creației“ (H. Z.) 191

REVISTA REVISTELOR : — din țară — „Indrumătorul cultural“ nr. 7—12/1962 (Tudor Rotaru); — de peste hotare : „Inostranaia literatura“ nr. 11/1962 (I. P.); „Septemvri“ nr. 12/1962 (I. P.); „Frankfurter Hefte“ nr. 12/1962 (D. Ludovic) 202

Ilustrația de pe copertă : „GRIVIȚA EROICA“ de GH. BOȚAN

Director : MIHAIL RALEA

Colegiul redacțional : Acad. TUDOR ARGHEZI, AUREL BARANGA (redactor-șef adjunct), Acad. MIHAI BENIUC, Acad. GEO BOGZA, DEMOSTENE BOTEZ (redactor-șef), LUCIA DEMETRIUS, PAUL GEORGESCU (redactor-șef adjunct), Acad. IORGU IORDAN, Acad. ATHANASE JOJA, AL. PHILIPPIDE, membru corespondent al Academiei R. P. R., Acad. ZAHARIA STANCU, D. I. SUCHIANU, Acad. TUDOR VIANU

ANIVERSAREA EROICELOR LUPTE DIN FEBRUARIE 1933

TREIZECI DE ANI

Există în opera lui Nicolae Bălcescu un rînd de trei vorbe cu rezonanță de verset biblic, zguduitoare în simplitatea adevărului lor: „robi am fost“.

Sensul acestor cuvinte nu e figurativ sau perifrastic. Într-adevăr, robi am fost la papucii cu cioc întors, otoman, la căpățînele rase de sub țombaterele fanariole, robi la boieri, la vătafi, la cămătari și negustori, robi la regi și la bancheri, robi am fost. Veacuri lungi și negre au plutit avuțiile acestei țări bogate, trudită de oameni săraci, pe ape albastre ce le purtau spre apus, veacuri lungi și negre au fost disprețuite comorile spirituale ale acestui popor care a dat lumii Miorița și Doina.

„Robi am fost“ geme ca într-un verset biblic exilatul de la Palermo, și robia aceasta a mai durat decenii și după zvîrlirea oaselor lui într-o groapă fără semn.

Dar tot atîtea veacuri lungi și negre a ars ca o flacăără vie în inimile oamenilor furia răzvrătirii și a dorului de libertate.

S-au răzvrătit iobagii lui Doja și Horia, pandurii lui Tudor, „săracii, obștea de jos“ a lui Iancu, au înegrit cîmpurile cu trupurile lor cei unsprezece mii de țărani ai lui nouă sute și șapte.

Se împlinesc treizeci de ani de cînd în istoria contemporană a poporului nostru s-a scris pagina cea mai înflăcărată a luptelor pentru libertate și demnitate umană; se împlinesc treizeci de ani de la neuitatele zile și nopți ale lui Februarie 1933; se împlinesc treizeci de ani din ziua cînd proletariatul din țara noastră a spus un NU răspicat hitlerismului ce-și începea sîngerosul său marș prin Europa; se împlinesc treizeci de ani de cînd, la chemarea Partidului, sub conducerea celor mai devotați și căliți luptători revoluționari ai proletariatului în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, clasa noastră muncitoare și-a demonstrat prin luptă hotărîrea sa istorică de a smulge întreg poporul din robia lui multiseculară, deschizînd în acest chip, în marea cronică a vremii un nou capitol de o nemaîntîlnită măreție.

Era în iarna lui 1933, în acel anotimp cutremurător, gravat adînc în memoria tuturor contemporanilor, cînd stafia brună a hitlerismului își aprindea la Berlin prima ei torță, ce avea să incendieze peste numai șase ani lumea, din patru colțuri, lăsînd ca amintire umanității zeci de milioane de morminte și imaginea unui timp de o cumplită înjosire și degradare a ființei omenești.

Era anotimpul cînd începea o cruntă beție a singelui și a crimei, orgie a fărădelegilor, ce avea să aducă numai peste șase ani lumii realitatea cutremurătoare a fronturilor, a orașelor bombardate, a lagărelor și cuptoarelor de exterminare. Dar tot atunci s-au ridicat și primii eroi ai luptei anti-hitleriste. Și-i revine muncitorimii romîne gloria și mîndria de a fi fost prima care a înfruntat gloanțele și prima care și-a vărsat sîngele în lupta pentru

salvarea demnității omenești, într-o crâncenă închețare cu o fiară ce urca parcă din tenebrele ancestrale ale preistoriei. Opinia muncitorească internațională a consemnat evenimentul în întreaga lui amploare și însemnătate.

Acum treizeci de ani, aici în acest oraș și în altele ale țării, în fața primejdiei ce amenința lumea, s-a deschis primul front de luptă împotriva valului de întuneric ce încerca să reîntoarcă lumea spre caverne. Iar luptele muncitorilor de la Grivița roșie au fost primele pîlpîiri ale speranței și ale încrederii în condiția umană, într-o vreme cînd bezna deznădejdiei devenea din ce în ce mai grea și mai apăsătoare.

În țară, o monarhie venală și coruptă pînă în măduva oaselor, servită în genunchi de o camarilă politicianistă prădalnică și la fel de ticăloșită, își continua nefasta ei operă de exploatare și de anesteziere a conștiințelor. Criza, acest cuvînt cu tăiș de secure, criza economică a anilor 1929—1933 mușca din sfertul de pîine, negru, al muncitorului. Vocabularul mizeriei se îmbogățea zilnic cu noi expresii: „curbă de sacrificiu“, „reduceri de posturi“, „revizuirii ale salariilor“, eufemisme menite să camufleze exploatarea la care era supusă o muncitorime vlăguită, o țărănime ajunsă la pragul cel mai scoborit al suferințelor, o intelectualitate disprețuită, cohortă neagră de ființe inutile.

„Robi am fost“ a gemut cu dinții strînși de revoltă vizionarul îngropat în groapa săracilor de la Palermo, dar poate că niciodată această robie n-a fost mai aprigă și mai lipsită de orice urmă a rușinei ca în anii aceia. Ne mai aducem bine aminte, ca dintr-un chinuitor coșmar, de locuințele — igrasioase maghernite — în care trăiau muncitorii, de lungile cozi ale șomerilor, de chipurile îmbătrînite înainte de vreme ale tinerilor, întorși din ocna armatei și neprimiți la lucru, de spectrul foamei înscris pe chipul tuturor. Avem și acum înaintea ochilor imaginea unor grupuri de oameni cu fețe de pămînt, adunați fără nădejde în fața sediilor sindicatelor, privirile lor în care fierbea minia. Vocabularul zilei se îmbogățise cu alte două expresii încercînd să disimuleze o realitate crâncenă și cîinească: „cenzura“ și „starea de asediu“.

Era acea iarnă a anului 1933 un anotimp al deznădejdiei și al revoltei. Ziarele vremii au păstrat pentru arhiva istoriei mărturia zguduitoare. Cîteva luni înainte de izbucnirea evenimentelor, primul ministru al aceluia timp de robie, primind o delegație de agricultori care descria starea de jale a țărănimii, îi dă un sfat: „să se arunce în mare“. Ministrul de finanțe al aceluiași cabinet primește o delegație de profesori universitari flămînzi, neplătiți de luni de zile. Recomandarea: „părăsiți catedrele și căutați-vă alte îndeletniciri mai fructuoase“. Dar în același timp, același ministru pune amanet la băncile din apus ultimele rezerve economice ale țării, telefoanele, cheresteaua, chibriturile, în schimbul unor împrumuturi oneroase din care se împărtășesc copios caseta regală și portmoneele guvernanților. Ultimele vestigii ale unei de mult abandonate demnități naționale sînt părăsite cu cinism: faimoșii „consilieri“ Rist și Auboin sînt de fapt cîrmuitorii țării, cei ce alcătuiesc bugetele și dau soluțiile: concedierea muncitorilor, amputarea cu patruzeci la sută a salariilor, ca să reamintim doar două din lungul șir al măsurilor ce au constituit robia neagră și nerușinată a aceluia timp.

„Robi am fost“, sună versetul biblic al Bălcescului, dar niciodată robia omului de jos n-a ajuns pînă la acel prag tragic ca al iernei lui 1933.

Și atunci, la chemarea Partidului, sub conducerea celor mai buni fii ai poporului în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, muncitorimea

se ridică plină de o nobilă revoltă, ca pe vremea lui Doja, a lui Horia, a lui Tudor, a Iancului, avînd însă de data aceasta în mîinile ei o busolă fără greș: învățătura marxist-leninistă. Aplicînd cu fidelitate învățămintele congresului al V-lea al Partidului, proletariatul român cheamă și conduce la luptă toate clasele și păturile exploatare ale populației — hegemon organizat, conștient și autorizat al bătăliei împotriva exploatareii capitaliste și a alunecării țării pe povîrnișul fascizării. Neuitatele lupte ale lui Februarie 1933 sînt o pagină de patriotism fierbinte și de victorie a poporului român împotriva forțelor celor mai înrăite și mai retrograde, împotriva aservirii țării pe taraba trusturilor imperialiste, împotriva îngenunchierii și trădării, împotriva blestematei robii sub jugul căreia a gemut veacuri lungi și negre, poporul.

Luptele din februarie 1933 au cerut jertfe și sînge. Sute de oameni au adormit atunci pe caldarîmul de gheață sub ploaia de gloanțe iar alții au luat, pentru ani lungi, drumul ocnelor.

Dar atunci, în acel anotimp al tuturor încercărilor, și-a demonstrat proletariatul român maturitatea, forța de organizare și de luptă. Dar atunci în acele zile de neuitat ale lui februarie 1933 și-a demonstrat Partidul combativitatea și fidelitatea față de cele mai scumpe idealuri ale poporului.

În fața celor mai devotați fii ai lui s-au deschis atunci porțile temniței, dar acolo, la Doftana, în acea Bastilie a burgheziei, s-a născut universitatea comunistă, la lumina căreia s-au călit atîția luptători.

Cădrele de bază ale partidului, din închisori, lagăre și de afară, au ținut mereu nestinsă flacăra credinței, a patriotismului, a încrederii și a speranței, punînd astfel piatra de temelie a viitorului. Așa s-au făurit planurile și s-au luat istoricele hotărîri, ce aveau să pună capăt robiei noastre.

„Robi am fost“, a gemut marele Bălcescu, și versetul său încărcat de tristețe și mînie, are astăzi un complement: „și am ajuns în sfîrșit oameni liberi“.

Această libertate, cu toate roadele ei pline de măreție, a fost plătită cu sîngele eroilor „Griviței roșii“.

Au trecut doar treizeci de ani de la luptele din februarie 1933, timp care, dacă e judecat doar strict calendaristic, nu înseamnă prea mult, mai ales în raport cu clepsidra eternității. Dar dacă răsfoiești paginile cronicii ce-și așteaptă abia de aici înainte caligrafii, dacă îți revizuiesti propriile tale amintiri, dacă stai și te gîndești că astăzi pămîntul nu mai este proprietatea cutărui latifundiar obtuz, incult, aprig și neomenos; dacă îți amintești că uzinele și fabricile nu mai aparțin unei familii de trei sute de jecmănitori aroganți, legați de năzuințele acestui popor cît erau legați de istoria și de aspirațiile lui cei patru regi veniți de la Sigmaringen ca să se procopsească în Bărăgan; dacă poți face o incursiune fie și sumară în trecut ca să înțelegi temeinic ce înseamnă stîrpirea analfabetismului și a pelagrei, a malariei și a foamei endemice; dacă privești în jurul tău și vezi noile orașe înflorite acolo unde odinioară dormitau tîrguri amărîte; dacă îți plimbi ochii pe cîmpiile socialiste unde numai cu treizeci de ani în urmă un om vlăguit de necazuri și boală scurma pămîntul cu un plug de pe vremea lui Darius; dacă iei cunoștință de faptul că poți întîlni în India și Australia sau în depărtatele țări ale Americii latine produse ale industriei socialiste românești; dacă intri fie și pentru o clipă în noile laboratoare și săli de cursuri

ale universității de astăzi ; dacă asیști la o reprezentație dată de cیțiva din cei o sută șaiszeci de mii de artiști amatori cیți a reunit ultimul concurs al „Bienalei Caragiale“ ; dacă trăiești această nouă realitate cu toate fibrele ființei tale, atunci îți dai seama că de la zilele și nopțile lui februarie 1933 și pînă astăzi n-au trecut doar trei decenii, ci o epocă istorică de lupte și victorii pe care au pregătit-o luptătorii de acum treizeci de ani, prin jertfele lor.

„Robi am fost“ gema vizionarul cu obraji arși de febră și înnoptat printre streini la Palermo, dar versetul său tragic a căpătat un complement :și sîntem astăzi oameni liberi !“

Această împlinire și fericire își are izvoarele în luptele de acum treizeci de ani, în sacrificiile acelor ce nu și-au cruțat libertatea și viața.

Pagină de aur în Cronica vremii, prin anii ce trec sporește nimbul nemuritor al „Griviței Roșii“.

AUREL BARANGA

Luna lui făurar

MIHAI BENIUC

*Ești făurarul rece și fierbinte
Cu sânge și cu foc înscris în minte
Pe foaia de zăpadă afumată
De căile ferate liniată
La Grivița.*

*Era pe-atuncea steagul roșu-n piept
Și trebuia să mori pentru ce-i drept
În gând cu-ai tăi, cu Lenin și cu vrerea
De-a zmulge de la domni, biciul, puterea,
La Grivița.*

*Cu fruntea lor izbindu-i morții pragul
Au desfăcut ei, muncitorii, steagul.
Atuncea flăcări, cheaguri pe omături
De au sărit cu spaimă domnii-n lături
La Grivița.*

*Și glasul lor zvoni așa de tare
Că s-auzi cumplit din zare-în zare :
„Porni furtuna luptei proletare !
Incep mărețe vremi răzbunătoare
La Grivița !“*

*Mitraliera răgușea lătrînd,
Era și plîns și chiot pe pămînt,
Dar inima și-au pus-o-ai noștri-n lut
Să crească viitorul din trecut
La Grivița.*

*Hei ! Făurar al jalei și-al revoltei
Ai spart cu pumnul tău de fier cremenea boltei
De seculare asupriri, să vină
Asupra țării valuri de lumină,
La Grivița.*

*Doftana, Caransebeșul ori Jiul
N-au mai putut de-atunci ucide viul,
Nestinsul far de foc ce luptătorii
L-au ridicat pe drumul spre victorii
La Grivița.*

Și steagul revărsat atunci în nea
Sub tine bate, purpurie stea,
Larg desfăcut acolo unde pruncii
Căzuților sporesc lumina muncii
La Grivița.

Părinții te-au sfințit în calendar
Cu sîngele, slăvite făurar,
Să făurească fiilor și țării
O vatră nouă sub cuprinsul zării,
La Grivița.

Venim la tine cu plecate frunți,
Tu seminție din cîmpii și munți,
Ce fulgerată-n foc de fier fierbinte
Căzuși, dar drum ne-ai arătat nainte
La Grivița.

Grivița

ALFRED MARGUL-SPERBER

Lîngă eroii ei și-acum aeve-i.
Un drept al lor era sub scutul grevei.

Cînd soarele trecuse deasupra lor să-i vadă
Inima vie-a țării se-aprinse din zăpadă.

Nu cei căzuți ci moartea era moartă,
Țintind, încremenită, de dincolo de poartă.

De-atunci, chemînd, sirena răspuns pentru vecie-i
Fascismului, războiului, robiei,

Cum cei căzuți sub gloanțe, în ninsoare.
Îi prevestiră lumii-o durere mult mai mare.

În lupta pentru pîine păreau că se adună
De Buchenwald și Auschwitz să spună,

Și urma lor de sînge, de-atunci, nespulberată,
Spre Lidice, și Oradour părea că-arată.

Întorși, eroii Griviței, vedeți-i,
Eroi ai omeniei de azi și-ai frumuseții.

Ei îi dădură lumii o urmă de lumină
Pe care-o zi senină nu-nțîrzia să vină, —

Și-acum, în anii lor, adevărații,
Din generații stinse aduși în generații,

Luceferii de ziuă trezindu-i din omături,
Cu noi îi recunoaştem în tot-ce-avem, alături,

Sirenele uzinei şi liniştea cîmpiei,
De lupta lor, să spună de-odată, cît de vie-i.

În bărăgan, comună-i alături de comună :
Din Griviţa pornise un sfat şi-o vorbă bună.

Zidiri multicolore înalţă căi lactee :
Din Griviţa pornise înţia lor scînteie.

Letopiseşul ţării, cu foi de foc, deschidu-l :
Din Griviţa-şi înalţă lumina lui Partidul.

Nepieritoare, lupta ei de-atunci-i,
În inimile date iubirii, păcii, muncii !

În romîneşte de Ion Horea

Pe pod zăbovesc

VERONICA PORUMBACU

Pe pod zăbovesc în amurgul
sub care trenuri trec trenuri
trec trenuri
— fluviu de fier fumegînd cu valuri
învăluindu-mă-n fumul mai alb
ca zăpada ninsă treptat de funingini,
fluviu de fier fără somn
chiar şi noaptea cînd se-nţeleg
cantonierii din ochii verzi şi roşii
ai semafoarelor, fluviu de fier fără tihnă
încremenit o singură dată
în primul baraj împotriva puhoaielor brune...

Cum va fi fost tăcerea sub pod,
după sirenă, cum va fi fost
liniştea stranie înaintea furtunii ?
Eu n-am văzut Griviţa în '33,
nici pleoapele neliniştite ale geamurilor
clipind toată noaptea spre ateliere,
aidoma caselor risipite în jurul
cetăţii-n asediu.
Dar retina oraşului încă păstrează
cerul de iarnă, străveziul clopot de ghiaţă
închizînd cenuşiul cocioabelor
şi strîmbele hornuri şi dreptele drumuri de fier,
şi vremea părelnic oprită — ce-avea o altă viteză,
a viitorului...

Totul — tăcere ; totul. Și trenuri
nu trec trenuri nu trec
trenuri... Zăpada pe stradă, zăpada
sub poduri fără funingine,
pînză albă întinsă — cînd
dintr-odată tropot de cisme, împușcături, baionete ;
străpunsă, inima liniștii, iar sîngele
schimbînd dintr-odată
pînza zăpezii în steag, în asalt,
și Grivița toată, cu inima-n palme
traversînd întunericul, timpul.
Pe pod zăbovesc în amurgul
sub care trenuri trec trenuri
trec trenuri,
fluviu de fier fumegînd lingă
portul modern, multicrom al Griviței
printre cheiuri cu licăr prieten,
pe sub ferestre mari răspunzînd
înaltele stele. Și fumul
mă-nvăluie alb în zăpada
ninsă mereu de funingini,
fluviu de fier fără somn
chiar și noaptea cînd se-nțeleg
cantonierii din ochii verzi și roșii
ai semafoarelor, fluviu de fier traversînd
și vremea și Grivița...

Cîntecul ciocanului *)

ION BANUȚĂ

Zbor cu gîndul, timpul treier.
Vara trag la vărul greier.
— Cîntă-mi vere ! Mult îmi place...
Pune-ți fracul ! Pune-l drace !"
El fudul, — ca nunul mare —
mai de grîu, mai de răcoare,
cîntul și-l călătorește,
peste cîmp, lăutărește.

Iarna cît ar fi de mută
mai ascult o alăută,
primăvara-n crîng un cuc
doborît de-un dor năuc.

Dar nu-i cînt pe lume nu-i,
precum e-al ciocanului.
Gîndule ! Nu da năvală !

*) Din poemul „Scrisoare către anul 2000“ — fragmente.

Il auzi? Pe nicovală,
el își bate mersul lui.
Cîntec, ca acesta, nu-i.

Și nu bate-n nicovală
ci în zilele de smoală,
și nu bate în aramă
ci-n a lumii panoramă.

Bate-ntr-una, bate-n toate,
în alămuri și-n palate.
Bate-n fier, în mucigaiuri,
și-i grai nou, — în mii de graiuri.

Cîntecul nebun răsună,
e o mare în furtună,
și nu-i cînt pe lume, nu-i,
precum e-al ciocanului.

Cîntec aspru, neumblat,
pe la fețe de-mpărat
pe la domni și pe la uși.
Numai robi și lăcătuși
să-l asculte au urechi.

Cîntecul e nou și vechi
și din piepturi a zburat
și-a lovit
în tampoane, —
de vagoane —
din ciocane.

Nu e cînt pe lume, nu-i,
precum e-al ciocanului.
Montatorii, și fierarii,
ciocănarii,
toți gărarii,
cazangiii, lăcătușii, —
răsturnînd tăcerea ușii
au lăsat-o descuiată,
înlemnită și mirată.

Și la greve, —
tot aieve —
parcă cere,
prin tăcere,
un sfîrșit
pentru durere.

Sirena

Sirena, — cu glas de ornic și de metal —
sună în fiecare dimineață
chemarea :

pentru fiecare piine neagră,
pentru fiecare accident din cazangerie
sau de pe transbordoarele tristeții,
pentru fiecare Curbă de sacrificiu, —
pentru toate poruncile Administrației
ale Administrației de rugină,
de subminare a sufletului,
de potențare a miniei
pînă în piscurile infinitului
iscată din impulsuri și restrîngeri.

Și sirena, cu trupul fără vlagă,
și nervii tociți de vreme
sună demonstrativ și jalnic
din ordinul Administrației,
și glasul ei, — anacronic și strident —
se revarsă peste oamenii Griviței
peste zidurile roșii
în marasmul de cărbune ale legilor regale.

Dar s-au răsturnat toate legile în Februarie,
și sirena n-a mai cîntat prohodul zilnic
și bufnița a uitat să mai cînte în noapte.

Mînerul sirenei
a fost prins de un braț de fier,
de un suflet anonim, —
brațul și sufletul mulțimii dezlănțuite
în revărsarea veacului de foc.

Și ea a tras antena cerului de plumb,
și de mînerul sirenei,
și de mînerul timpului,
și cîntul Griviței aleargă năuc
pe cîmpia de aur a soarelui.

SINGUR

— nuvelă —

IOAN GRIGORESCU

Numai de n-ar adormi. Cît de grea e lupta omului cu somnul! Parcă nimic, nici foamea, nici setea, nici frigul, nici arșița nu se biruie așa de greu ca somnul. Își simțea capul umflat de ger, amortit, pleoapele reci, grele ca plumbul, urechile înfundate, mîinile și picioarele vlăguite. N-ar fi clintit un deget dar, ca și cînd ar fi fost cufundat în adîncul unei ape tulburi, înțelegea că trebuie cu orice preț să se miște, să dea din mîini, din picioare, să se zbată, pentru a ieși la suprafață și a respira. În întunerecul din jur nu vedea decît o masă cenușie, înformă, nesfîrșită, care se prăbușea peste el cu viteză din ce în ce mai mare, tot mai aproape de el, învăluindu-l, asaltîndu-l din toate părțile, copleșindu-l, luîndu-l cu ea în adîncuri fără sfîrșit. Orice gînd care îi trecea prin minte treaz, sau toropit, sub amorțeala somnului adus de frig și de extenuare, se termina printr-o prăbușire într-un gol fără sfîrșit. Nu mai avusesese senzația aceasta niciodată. Poate o singură dată, atunci cînd se îmbătase crunt, mai mult din curiozitate sau mai bine zis din prostie, căci vrusese numai să vadă cum e. Căzuse atunci de-a curmezișul patului, cu ochii fixați în tavanul de unde se prăbușea asupra lui aceeași masă cenușie, nebuloasă, tîrîndu-l cu ea în abis. Se chinuise mult să se zmulgă din acea stare. Mintea îi era încă destul de limpede, dar trupul insensibil, paraliza lovit de inerție, nu îl asculta. Strîngea cu desperare marginile patului, mototolind în pumni așternutul, convins că trebuie să se țină solid de ceva, să nu se izbească de fundul beznei cenușii. Dar prăbușirea nesfîrșită, obsesivă, în vîrtejuri, continuă dureros de prelungită, de stranie și de inutilă pînă cînd, mintea din ce în ce mai încețoșată i s-a cufundat într-un somn de plumb. Acum, amortit de frig și de oboseală capul i se înclina spre piept sau spre un umăr și în căderea scurtă, în secunda cînd alunecarea se transforma în prăbușire bruscă, se trezea încercînd un sentiment de panică lăuntrică, pentru ca imediat, pleoapele ridicate doar pentru o clipă, spre a stăvili mișcarea cenușiu-lui și a încremeni imaginea dureroasă a cufundării nesfîrșite, să i se încarce cu plumb și încet, să-i acopere din nou ochii. Și totul reîncepea, cu întrepreri din ce în ce mai rare, mai îndepărtate, mai scurte. Era frînt. Zilele și nopțile de alergătură fără ostoi, prin Ploieștiul cuprins de febra grevei, goana de la o rafinărie la alta de cite zece ori pe zi și mai ales frigul, îl doborîseră... Și totuși, atunci, cînd alergase nebunește nu simțise nevoia să doarmă. Dar acum, după ce totul, sau aproape totul trecuse, deși nimeni nu-i putea spune ce se petrece încă acolo de unde plecase, oboseala îl biruia.

Ce bun ar fi fost acum un palton! Să-i fi tras poalele peste genunchi și să se strîngă în el ca melcul în cochilia lui... Scurta nu-i ajungea decît pînă la coapse. În sus, era bună, destul de călduroasă, mai ales că acum cinci ani, Victorița îi cususe pe spete, între căptușeală și postavul aspru, o blăniță de iepure sălbatec! Era fercheș atunci, îi reproșase Victoriței că blănița aceea îi umflă spatele cocoșîndu-l, și ea era cît pe-acî să se lase convinsă, doar îi plăcea să aibă bărbat frumos, și vru să i-o scoată, dar își

zise că mai bine să-l aibă sănătos, așa că i-o lăsă. Îi era frig. Își simțea creierul rece, stomacul rece pînă și măduva oaselor rece. Înghiți în sec și saliva i se păru de gheață. Dacă adormea era pierdut. Înțelegea bine lucrul acesta și totuși, nu putea să se zmulgă din acea stare de somnolență vecină cu beția. Nu își mai dorise cu atîta ardoare să doarmă, numai să doarmă, mult, greu, adînc, pînă la totala uitare, decît o singură dată în viață, cu patru ani în urmă, tot prin februarie, în timpul crizei din 1929, cînd fusese arestat și ținut zece zile la chestura din Ploiești într-o celulă din subsolul acelei clădiri din centrul orașului, atît de pașnice și de inofensive pe dinafară, de o albeață imaculată și o curățenie sclipitoare.

Căzuse în urma unei greve de șaisprezece ore declarată de muncitorii bateriilor de distilație din „Vega“, împotriva concedierii unei treimi din efectivul lor. Lucra pe atunci ca grădier la o instalație de rafinare și nu fusese străin de organizarea grevei. L-au ridicat împreună cu alți șase muncitori din rafinărie și nu l-au bătut, nu l-au maltratat, nici măcar nu l-au interogată prea mult. Mielu, comisarul care își rezervase exclusiv anchetarea greviștilor arestați, l-a sfătuit cu o blîndețe scrișnită printre dinți, să se ducă acolo jos, în celulă și să „reflecteze“ profund la cele ce i s-au cerut să declare și cînd s-o convinge că trebuie să spuie, să strige și să ceară să-i fie adus. Îl asigurase că cel mult în patru zile și în patru nopți de „reflec-tare“, fără să-l atingă cineva măcar cu un deget, va spune totul. Mielu era un vînător pasionat, mare dresor de cîini, cunoscut între vînătorii din tot județul pentru talentul lui de a vîna mai mult cu prietenii lui patrupezi decît cu arma. Îi trimisese în celulă un dulău de vînătoare, plictisit, apatic, cu ochii plini de urdori, cu urechile pleoștite ca două cîrpe înnuiate de ploaie, cu o limbă leneșă, care îi atîrna din bot inutil de lungă, moale, umedă și lipicioasă ca o bucată de gelatină. Era un cîine pașnic, bătrîn, leneș și som-noros, incapabil să sperie sau să supere pe cineva. Alexandru chiar se bucură de tovarășia lui, dar după cîteva ceasuri îi descoperi meteahna. Cî-nele comisarului devenea furios, se încorda ridicîndu-se pe labelle din față, se îndirjea, lătra spart și se repezea să muște imediat cum simțea că cel ce îi fusese încredințat spre pază, încerca să ațipească. Celula n-avea pat, nici măcar o rogojină, era un fel de nișă într-un beci transformat în închisoare de prevenție, improvizată de fantezia unui temnicer neprinceput. Cei doi, Alexandru și cîinile se păzeau unul pe altul, om și animal folosind toată perfidia de care erau capabili spre a se induce reciproc în eroare. Cîinele, prietenos ori de cîte ori își vedea omul treaz, devenea fiară cumplită, de neîmpăcat, imediat cum își simțea tovarășul de celulă picotind. După trei zile și trei nopți de veghe, Alexandru era frînt. Fiara dormea cu un singur ochi și probabil că știa cînd îl prindea somnul pe om, după respirație. Atunci mîriia furios și dacă omul nu începea imediat să-i vorbească, gudu-rîndu-i-se înainte ca un cîine, se repezea să muște. În a patra noapte, lui Alexandru i-a trecut prin minte să inverseze rolurile. De astă dată el nu l-a mai lăsat pe cîine să adoarmă. Ori de cîte ori simțea că dulăul ațipește făcea zgomot, îl zgîndărea sau striga „drepti“, ca la armată și cîinele tre-sărea mîriind din ce în ce mai agresiv. După două zile și două nopți, omul a învins animalul. Cîinele a adormit prăvălit într-un colț, moale ca o cîrpă. Dar după un ceas de somn, cînd Alexandru căzu și el istovit, animalul re-făcut se trezi și se repezi să muște. Omul a încercat să continue jocul dar după o săptămînă cîinele a început să dea semne de furie turbată. Întra-opta noapte Alexandru a ucis cîinele prăbușindu-se peste el și strangulîndu-i

pe la spate. L-a apucat apoi o greață amară și a vărsat. Dimineața l-au tocat cu cravașele. Mielu i-a spus că nu-l bate fiindcă e comunist, ci fiindcă i-a omorît cel mai inteligent ciine. Parcă uitase că-i ceruse să spună ceva anume. I-a jurat că nu-l va slăbi din stâlceală pînă n-o să-l trimeată în mormînt, după ciine. Două zile mai tîrziu, la o vînătoare de mistreți prin codrii Posadei, comisarul Mielu a fost împușcat din greșeală și nu s-a mai prezentat la chestură. Urmașul lui, Caragiu, care nutrea o ură seacă fostului său șef, făcu ordine în beciul chesturii, ajungînd curînd și la Alexandru. După ce îi „administră” o bătaie cu vîna de bou, îl puse în libertate sfătuindu-l să-și bage mințile în cap. Cît despre ciinele lui Mielu, îl felicită, privindu-i cu compătimire zgîrieturile adînci pe care animalul le făcuse.

Acum, Alexandru ar fi vrut mult să-l aibă acolo, în beciul sondei părăsite unde se ascunsese, pe ciinele acela dresat să muște atunci cînd își vedea omul încredințat spre pază cuprins de somn. Știa că animalul nu l-ar fi lăsat nici o secundă să adoarmă. Sau poate că ar fi încremenit amîndoi, înghețați de gerul aspru al începutului de februarie. Afară lătra un ciine. Lui Alexandru i se păru un lătrat cunoscut și lucrul acesta îi pătrunse în suflet ca un fior, trezindu-l. Printr-un reflex începu să caute prin hruba strîmtă în care n-ar fi încăput doi oameni, animalul acela atît de dușmănit, cu urechile lui pleoștite, cu ochii triști, urduroși, și limba moale, umedă și lungă atîrnîndu-i inutil din botul mare și rece. Acum nu-l mai ura. S-ar fi bucurat să-l aibă alături, să nu fie singur, și cineva să nu-l lase să adoarmă. Dar nu era nimeni.

Alexandru se ridică cu greu. Avea șalele înțepenite, iar în toți mușchii simțea mii de ace. O durere surdă îi intrase în oase, mai ales în degetele și în gleznelor picioarelor care probabil începuseră să-i degere. Își scoase un bocanc și începu să-și frece cu putere laba piciorului. Mișcarea îi înțețea durerea dar știa că numai așa putea ieși din amorțire. Frecă îndelung, gîfîind de efort, mai întîi un picior, apoi celălalt, întinse obielele pe gura bocancului și se încălță căutînd să-și învelească bine ciorapii de lînă în cîrpele reci. Îi era mai bine. Se bătu pe spate încrucișîndu-și brațele pe care și le desfăcea în lături și le strîngea izbindu-și-le de corp, pînă cînd simți că începe să se încălzească. Dar acum urechile parcă îi vîjîiau și mai tare, îl durea înghițitoarea, ceafa și tîmplele i se acoperiră de o sudoare rece și totuși înăbușitoare. Se șterse cu fularul, își îndesă mai bine șapca pe cap, și își prinse gulerul ridicat al scurteicii cu un ac de siguranță. Acum îi era cald. Desfăcu snopul de coceni, resfirîndu-l pe peretele de care se sprijinea și așternu jos un strat, pe care se așeză. I se păru că trecuse de miezul nopții și că pînă în zori, la intrarea oamenilor din schelă în schimbul de șase mai e puțin, poate numai două, trei ceasuri. Deși își strînsese bine poalele scurtei în jurul brîului, se descheie la nașturi și trase ceasul din buzunarul de sub curea. În întunericul sondei moarte nici măcar nu-i putea zări cadranul. Scăpără un chibrit strîngîndu-i lumina în palma făcîndă căuș și după ce zări limbile ceasului îl stinse și îl aruncă temîndu-se să nu-i răzbată lumina afară. Nu-i venea să creadă. Era numai zece și un sfert. Abia trecuseră două ceasuri de cînd se aciuiseră aici. Mai scăpără un chibrit să se încredințeze că nu se înșela și după ce se convinse că văzuse bine, își duse ceasul la ureche. Mergea. Tic-tacul lui se auzea precis, constant, dina-poia capacului de metal rece ca o bucățică de gheață. Deci mai avea cel puțin opt ore de așteptat. Se strînse cum putu mai bine în scurtă, își trase mînușile peste mîncile hainei și își vîrî manșetele pantalonilor în carîm-

bul ciorapilor de lână. Își lăsa pe genunchi geanta de lucru, o servietă veche, în care Victorița îi pusese câteva lucruri de îmbrăcăminte și ceva de-ale gurii și, săltându-și cât mai mult umerii își vîrî obrazii în reverul ridicat al scurtei. Ca să nu adoarmă, hotărî să numere pufăiturile motoarelor cu aburi din schelă care răzbăteau pînă la el ca un cor de pupeze metalice. Phu!... Phu!... Phu!... Phu!... Phu!... Își încordă auzul desfundîndu-și urechile cu înghițituri dese și scurte. Începu să distingă zgomotele schelei: alunecarea lanțurilor sau a tijelor întinse pe pămînt de la o sondă la alta, mișcate înainte și înapoi de un singur motor aflat uneori la sute de metri distanță, scrișnetul pompelor, scîrțîitul turlor de lemn lovite de viscol. Sub turla sondei unde se adăpostise era un frig umed, mirosea a cocean de porumb mucegăit și a tăciune putred. Era o sondă părăsită în capătul unui ogor de păpușoi, cu turla veche slută, aplecată într-o parte deoarece îi lipseau câteva rigle căzute sau smulse de oameni pentru a li se da o altă întrebuintare. Puțul nu răzbise niciodată în stratul de țitei și sonda fusese abandonată. Alexandru recunoscuse lucrul acesta după lemnăria turlei uscată, înegrită de ploi și nu de păcura care ar fi trebuit să fie mulsă din pămînt. Poalele turlei erau căptușite cu lăturoaie și stăpînul ogorului de păpușoi își strînsese acolo ca într-un coșar snopii de coceni uscați. Sub podul sondei, în locul scund dintre pilonii de beton care susțineau turla era un dram de adăpost dar viscolul bulucise zăpada în jur împingînd-o înăuntru prin crăpăturile dintre scînduri. Snopul pe care se așezase Alexandru căzuse acolo sau fusese aruncat încă de anul trecut căci tulpinele uscate se fărîmau ușor, miezul cocenilor se înegrise și strîns în pumn se fărîma. Se auzea vîntul șuierînd, snopii de deasupra fișiind ca și cînd ar fi fost făcuți din hîrtie, turla șoldie troznind amarnic din încheieturi. Și în jur, foșnetul șerpesc al lanțurilor și tijelor de metal care se țirau de la o sondă la alta punînd în mișcare pîrghiile scîrțîitoare ale pompelor. În depărtare pufăiau metalic motoarele cu aburi, iar undeva aproape, în vreo curte de mahala, lătra jalnic cîinele acela uitat în viscol.

Alexandru nu mai simțea nici o durere. Învățase pe de rost, ca pe o muzică stranie, succesiunea de tonuri din pufăitul motoarelor de aburi, dar numărătoarea lor mai mult îl adormea decît îl ajuta să rămînă treaz. Ațipea. Nu era toropeala căldurii ci amortirea frigului, somnul rece, perfid, dulce, amețitor care îl ademenea cu fantasmе ciudate, halucinante, spre încrem-nirea înghețului.

Era un om firav, cu făptura aproape pîrpirie, păstrîndu-și în trăsături ceva de adolescent întîrziat. Î se părea că toți cei mai înalți ca el erau niște adevărați uriași. Avea fața prelungă, slabă, măslinie, cu obrazii supti și totuși cărnoși, cu un nas cam prea mare pentru a nu tulbura armonia chipului, doi ochi negrii, cu o privire pătrunzătoare dar neiscoditoare, vioaie dar mai ales plină de căldură. Își puțta părul negru, ondulat, pieptănat peste cap, tuns lung, aproape cu chică, așa că mereu îi ieșea de sub șapca cenușie o șuviță rebelă, căzută peste o ureche. Avea umerii strimți, colțuroși, pieptul costeliv, brațele lungi, cu mîini slabe terminate în degete subțiri, noduroase, cu unghii întotdeauna îngrijite. Șapca lui păstra un iz ciudat de benzină și transpirație, ambele mirosuri îndulcite de aroma aproape stinsă a uleiului de nucă. Victoriței îi plăcea să-și pună pe pernă una din șepcile lui,

atunci cînd Alexandru era în serviciul de noapte al bateriei de distilație, sau cînd lipsea din oraș. Alexandru știa lucrul acesta și de aceea purta cu deosebită grijă șapca, curățînd-o cu peria și fiind foarte atent unde o așează atunci cînd se descoperea. Voind să-și lege fularul peste urechile pișcate de ger, își scoase șapca și și-o prinse strîns între genunchi, ca nu cumva să-i cadă jos.

Îi era frig, din ce în ce mai frig. Ar fi vrut să fumeze dar n-avea ce. Nu mai fumase de mult, se lăsase de tutun în urma insistențelor Victoriței care nu suporta respirația fumătorului. La început, cînd abia îi promisese că se lasă de fumat continuase totuși s-o facă în ascuns, sugînd după fiecare țigară bomboane spirtoase, dar ea îl ghicea și nu mai era chip s-o înduplece și să și-o apropie. Fusese singura ei condiție de conviețuire. Nu-i reproșase niciodată nimic, dar nu-i crușase viciul acesta. O cunoscuse pe Victorița prin 1928 la o reuniune ilegală a UTC-ului. S-au iubit vreun an în întîlniri conspirative, ținute în mare taină deși n-ar fi avut de ce să se ascundă. Dar după greva de la Vega, cînd numai datorită pasiunii comisarului Mielu pentru vînătoare și a rîcii pe care i-o purta subcomisarul Caragiu, scăpase de moarte, Alexandru fusese sfătuit să se mute pentru o vreme din Ploiești, găsindu-i-se de lucru la rafinăria de la Moinești. N-a mai văzut-o pe Victorița aproape șase luni. Dar se lăsase de fumat în așteptarea reîntîlnirii cu ea. Cînd a plecat de acolo i s-a dat sarcina să transporte niște documente de partid din Moldova. I s-a spus că la Ploiești va sui în compartimentul său legătura căreia trebuia să-i predea documentele pentru a le transmite mai departe. Era cît p-aci să se dea de gol văzînd că în gara de sud a Ploieștiului se deschide ușa compartimentului său, și că Victorița întrebă dacă nu mai e vreun loc liber. S-a așezat în fața lui și i-a făcut un semn abia perceptibil să nu se miște din loc.

Era mai tînără decît el cu vreo cinci ani dar cunoștea de minune legile conspirației. Sau poate fusese prevenită că va avea o întîlnire tocmai cu el și de aceea îi era mai ușor să se comporte, ca și cînd nu l-ar cunoaște. Alexandru nu-și putea ascunde nervozitatea pricinuită de emoția întîlnirii neașteptate. Ba o privea cu coada ochiului, ba îi venea să iasă pe culoarul vagonului, ba ridica geamul sau îl cobora nemulțumit. Saliva abundant, ar fi vrut să fumeze, înghițea în sec și se tot ștergea cu batista pe fruntea îmbrobonată și pe buzele umede. Cei doi se surprindeau din cînd în cînd privindu-se reciproc, dar în vreme ce uitătura ei trecea peste chipul lui, ca peste ceva straniu, Alexandru nu își putea tăinui emoția. Vru să ceară unui vecin de compartiment o țigară dar se răzgîndi. Îi era teamă că îi vor tremura prea tare mîinile cînd și-o va aprinde și că lucrul acesta ar fi putut să-l dea de gol. Victorița înțelese ce se petrecea cu el. Profită de un moment prielnic și îi aruncă lui Alexandru pe genunchi un pachet de Mărășești. A fumat atunci cu o sete cum nu mai simțise niciodată. Se ridicase la fereastra vagonului, curentul îi smulgea fumul de pe buze, el își ținea ochii închiși și în liniștea care încet, încet, i se așternea în suflet, nu vedea decît un singur chip, ochii mari, verzi, fața zgribulită, ca de copil scos în frig a Victoriței. Și-a zis atunci că nimeni altcineva pe întreg pămîntul nu-i va putea fi o soție mai bună.

Cînd i s-a spus că poate rămîne la Ploiești, s-au căsătorit. Trebuise însă să mai stea ascuns încă vreo patru luni de la scurta întîlnire din tren, pînă în momentul cînd au ieșit în văzul lumii ca soț și soție.

Acum stătea din nou ascuns. Pentru cît timp anume, n-ar fi putut nici el spune. Trecuseră aproape patru ani de cînd se însurase. Dar în privința Victoriței, parcă timpul se oprise în loc. Era aceeași, dintotdeauna, gata să înțeleagă ce se petrece în sufletul lui, numai dintr-o privire, mereu pregătită pentru ori ce. Ieri noapte, cînd Alexandru se întorsese de la ciocnirea greviștilor cu poliția nici nu fusese nevoie să-i mai spună că trebuie să plece. Ea îi pregătise de mult servieta și doar s-a strîns mută la pieptul lui, plîngînd încet, cu sughituri reținute. În casă era curat, Victorița tocmai lipise încheieturile burlanelor cu fișii de ziar înmuiate în cocă și dogoarea sobei proaspăt curățită scotea un miros îmbietor. L-a obligat să mai îmbrace un flanel, să-și mai ia un fular, să-și pună obiele proaspete, deși ea nu putea suferi cîrpele acelea cenușii, cu miros de pap amestecat cu petrol.

— Dacă mă caută ăia... știi...

— Erai în Moldova... Cauți de lucru... Ai plecat de trei săptămîni, imediat după concediere... Dar unde te duci?

— Aproape... La Moreni... Poate nu va trebui să rămîn mult. Mă vor căuta, cu siguranță, iar acolo trebuie să mă duc căci cu Morenii s-au pierdut toate legăturile.

— Și eu, dacă va trebui... Unde te găesc ?

— Să nu mă cauți... Voi veni eu singur curînd, curînd...

— Și totuși...

— Mi s-a spus să-l caut pe Arhip. Despre el se știe precis că a scăpat. Stă pe Renașterii, la numărul doi, în fundul curții. L-am cunoscut acum trei ani la Cîmpina. E sondor la „Romîno-Americana“... Ține-l minte. Dar să nu vii după mine... Aici va trece repede, doar nu le arde tocmai acum să se joace cu focul, eu restabilesc legătura cu Morenii, și mă întorc, Victoriță... Tu știi că eu m-am întors întotdeauna...

Călătorise toată noaptea. Știa că cel mai scurt drum spre Moreni, prin Băicoi și Ditești se afla sub razie permanentă făcută de poliție cu scopul de a-i împiedica pe petroliștii din schele să coboare la Ploiești. I se spusese că ar fi mai bine să plece prin București și Tîrgoviște, și el așa făcu. La gara de sud toată ziua raziile se ținuseră lanț, cît despre vest, pe unde treceau acceleratele care veneau din Ardeal, era și mai nesigur, traficul rar și călători numai de trenuri scumpe. Merse prin noapte, pînă la Triaj, pe jos, și de acolo luase cursa de unsprezece. La Periș coborî în grabă, aproape din mersul trenului, căci se pornise o mișcare neobișnuită prin vagoane la împrăștierea veștii că toți pasagerii sînt legitimați de poliție. Toată ziua cernuse lapoviță. Acum ninge, cu o zăpadă sticloasă, grea, ascuțită ca niște ace de gheață. Trebuie să aștepte mai bine de o oră personalul de Buzău care veni ticsit pînă la refuz. Călători între vagoane și se dădu jos la Militari înainte de gara de nord a Bucureștilui, pentru a ieși în întîmpinarea personalului de Tîrgoviște. Se făcuse ora trei dimineața. În vagonul în care se urcase ardea un bec slab, dînd o lumină ca de celulă de închisoare. Domnea o căldură umedă ca de baie de aburi în care cineva lăsase o fereastră deschisă. Trăgea pe la toate ușile, iar un calorifer răsufla împrăștiind în jur vapori de locomotivă. Era zarvă. Oamenii vorbeau tare amestecîndu-și vocile și neînțelegîndu-se, lîngă el o țarancă înfoclită într-o broadă veche, cu ciucurii soioși, scutura la piept un copil pe care încerca zadarnic să-l adoarmă. Pruncul scîncea gîfiit, suspinînd greu ca un astmatic bătrîn, cu gurița roșie, congestionată, căscată ca un bot de pește scos din apă.

— Nu-i mai ajunge aieru maică, se jelui femeia spre Alexandru, văzînd că acesta îi privește atent copilul. L-am dus la doftor, la București, dar nu mi-ajunseră banii că zicea să-l opereze în gît, după o carte uite-așa de groasă... Să vîndă omu meu calu' că să prăpădește băiatu cu zile, maică, uite-te la el cum mai caută aieru...

Pe banca din față, un soldat se hîrjonea mutește cu o fetișcană de la țară, probabil servitoare, tot înghiontînd-o scurt și făcînd-o să chițcăie ca un șoricel.

Alexandru încercă să adoarmă dar nu reuși. Era prea nervos și încordarea din ultimele ceasuri îi dădea o stare febrilă, o neliniște greu de stăpînit, îndeajuns de puternică pentru a-i birui oboseala. Vru să se lase furat de toaca roților de tren, nădăjduind că ritmul ei constant, anost, cu întreruperi la stații și reluări din ce în ce mai accelerate, pe măsură ce locomotiva cîștiga viteză, îl va adormi. Dar un țăran în mijlocul vagonului vorbea tare privind în jur cu ochii holbați de uimire și gesticulînd ca un scamator. Oamenii îl năpădiseră cu întrebări iar el abia prididea să le răspundă. Povestea niște grozăvii de țî se ridica părul măciucă. Zicea că vine de la Ploiești unde ce l-a fost dat să vadă nu va uita nici în mormînt. Ascultîndu-l, Alexandru înțelese că omul nu fusese deloc acolo și povestea ce auzise de pe la alții, umflînd lucrurile și făcîndu-le de necrezut.

— Tiii !... Să fi văzut bă frati-miu cum mai ardea batalurili dă păcură ! Ghehenă, nu alta ! Sfirîia focul de nu te auzeai om cu om și era așa o do-goare că simțeau cum țî se încirlionțează dă căldură tuleii în barbă... Au dat foc la fabrici, a ars tot Orionu, a ars și Astra, a ars și Steaua și Americana a ars...

— Fuși dom'ne d-aici, cine să dea foc la fabrici ? întrebă neîncrezător un muncitor.

— Cum cine, bre ? Păi n-avea cine ? Și ăia, și ăilalți. Muncitorii ca să le ia piuitu stăpînitorilor iar ăilalți... de, să se răzbune și ei... Care cum n-a ars, l-a tocat armata cu mitralierili, c-au lătrat alea douăsprezece ceasuri în șîr dă stăteau morții, mormane, mormane...

— Las-o baltă tataie, se amestecă un ceferist care vorbea cu o voce autoritară, impunînd ascultare. De unde dracu le scoți, și le înflorești așa de sperii lumea cu ele ? Fac la Ploiești, în triaj, am fost tot timpul acolo, n-a ars nici măcar o cisternă ! Da' a fost grevă, una a dracului de tare, cu bătălie dacă vrei, poate că mai e încă, și chiar de-o trece, parcă n-o să mai fie ? Pînă și-o birui omu dreptu', ehe-he !... Dar de dat foc la fabrici nici vorbă !

— Și nu s-a tras ?... Zici c-ai fost acolo, atunci, spune n-ai auzit nici o împușcătură ? sări arțăgos țăranul care povestise grozăviile acelea.

— Ba a lătrat căteava de vreo două ori, de pe acoperișul poliției, știți unde, acolo, în centru, lîngă umbrelăria lui Sabados... Veniseră greviștii să-i elibereze pe delegații lor arestați, și poliția a vrut să-i intimideze... Dar auzi la el : mormane, mormane ! — Lasă-te frate de gogoși că bagî groaza-n oameni și nu e a bună...

— Și tu de colo ești pus să liniștești lumea, mă ?... Se rățoi spre ceferist un civil care ascultase tot timpul fără să scoată un cuvînt. Mai tăceți dracului odată că e lumea sătulă de voi... Și tu, ăla cu barba pîrlită dă foc ! Ai fi și tu vreun zmeu, sau vreun agitator de-ăia car pune paie pe foc ? !... Ia vezi !...

Se făcu o liniște de mormînt. Nu se mai auzea decît țăcănitul roților de tren, vuietul viscolului și fisîitul conductei de aburi spartă undeva, sub

o bancă din capătul vagonului. La prima stație ceferistul își luă de pe polița de bagaje lădița unsă cu smoală, își aprinse felinarul prins de capac, și coborî fără să mai scoată o vorbă. Alexandru înțelese că omul n-ar fi coborît acolo, a cunoscut asta după graba cu care ceferistul și-a strîns lucrurile și după călcătura leneșe de pe peronul haltei pustii, dar se temuse de civilul arțăgos. Țara era vînturată de copoi și în astfel de zile era de ajuns un de-nunț ca să nu mai dormi acasă. Alexandru se mută în alt vagon.

Era aproape cinci dimineța cînd, dincolo de podul Ialomiței, pe Valea Răzvazilor reuși să oprească un camion care căra țevi de sondă spre Moreni. Șoferul, un zdrahon roșcovan, cu labele vîrîte în niște mănuși uriașe din spărturile căroro blana mișoasă țîșnea afară înngerită de uleiuri, fără să-l întrebe încotro bate drumurile pe așa o vreme, îl luă scurt :

— Știi dom'ne să cînti ?

— Să cînt ? Dar de ce ?

— Uite-așa, bine... Să cînti, să strigi, altfel adorm... Am plecat de-azi noapte din Ploiești, adică trebuia de ieri noapte să plec dar avusei o treabă și dacă la șase nu sînt în Moreni, în schela veche, mă fac de baftă, mă bagă stăpînii afară și ști cum e acum. Crezi c-am închis un ochi de două nopți ?

— Dar ce-ai făcut ?

— Hm ! Ce-am făcut ? Matala cu ce treburi pe aici ?

— Caut de lucru în vreo schelă... Am auzit că pe la Gura Ocniței..

— Trageți cu toții la petrol ca muștili la zahăr... Și nu e treabă tată, zău că nu e treabă... Iacă sînt patru ani, din '29, de la criză, numai din rău în rău... A secat și Buștenarii, p-ormă sonda aia din Moreni care a ars trei ani a supt tot țiteiul din strat și l-a făcut fum. Și ăștia, caută, caută mereu, dar cine știe unde dracu or mai găsi petrol !?... De unde ești de fel ?

— De pe la Găiești — minți Alexandru.

— Ai mai lucrat în petrol ?

— Da, de vreo cincisprezece ani tot asta fac...

— Ești cam pirpiriu mătăluță, cum naiba birui la sonde ?... Sau... lucrezi pe hîrtie ?

— Nu... mai mult pe la rafinării.

— Aha ! Deci... poate că ai fost acolo ?

— Cînd ?

— Zilele astea. N-ai fost la Ploiești ?

— Nu. De-un an de zile n-am mai dat pe acolo... Am intrat în prima curbă și m-au dat afară... Sînt cam pirpiriu, vorba dumitale. Am stat mai mult pe-acasă în ultimul timp. Dar nu mai ține... Dumneata ai fost la Ploiești ?

— În trecere. Am un văr la „Orion“. Tocmai mă aflam la el. Cînd mi-a spus despre ce e vorba, mi s-a stricat mașina.

— Adică a intrat și ea în grevă...

Zdrahonul începu să rîdă.

— Cam așa ceva. Am făcut vreo cîteva drumuri pentru...

Și deodată zdrahonul tăcu. Se uită iscoditor la Alexandru, opri mașina, deschise ușa și ieși din cabină. Alexandru îl văzu dîndu-se după roata camionului și scuturîndu-se de frig. Apoi mănușa mișoasă șterse geamul înghetăt al mașinii și zdrahonul intră trîntind ușa. Tăcură un timp stînjiți.

— Am răcit al dracului, zise într-un târziu zdrahonul aplecându-se peste volan pentru a vedea mai bine prin fulguiala spartă de lumina farurilor. Uite așa, nu mă pot reține mai mult de un ceas, să mă tai! Ar fi trebuit să mă tratez, dracu mai știe cum s-a termina și asta...

— Ascultă, îl întrebă direct Alexandru, îl cunoști pe unul Arhip din Moreni?

Zdrahonul tresări dar Alexandru nu observă lucrul acesta decât din concentrarea lui bruscă, și mai atentă, asupra drumului. Apoi șoferul întoarse spre el o față lată, nebărbierită, cu obrazul ca o perie tocită, aspră, roșcată. În semiîntinericul din cabină, Alexandru îi văzu ochii sclipind, aproape fosforescenți.

— Nu cunosc nici un Arhip. Am avut pe unul în armată, locotenent, cu numele ăsta... A murit la Mărășești...

Tăcură. Alexandru simțea că se grăbise, că trebuia să mai aștepte dar în depărtare se vedeau luminile răzlețe ale Gurii Ocniței și câțiva kilometri mai departe știa că se află Moreni. Zdrahonul începu să cînte. Avea o voce spartă, dogită, și cînta mai mult ca să nu vorbească decât că i-ar fi ars de cîntare. Nu mai avea chef să doarmă. Alexandru vedea cît era de frămîntat și că prezența lui îl stînjenea grozav. De patru ori, pînă la Moreni, coborî să urineze, de fiecare dată la altă roată a camionului și pe urmă izbea cu bocancul în cauciuc să vadă cît e de tare. Apoi ștergea geamul mașinii cu mînușa. Nici nu-l mai întrebă pe Alexandru dacă vrea să coboare, sau nu, în gura Ocniței. Înaintau greu, motorul camionului mugea de efort, lanțurile roților din spate scurmuau zăpada zornăind înghețat. Îl opri undeva pe valea Cricovului, la capătul celălalt al Morenilor, și i se adresă morocănos, frămîntat de dilema riscului:

— Asta e!... De aici te descurci singur. Să știi că strada Renașterii e în urmă, a doua pe dreapta.

Alexandru zîmbi emoționat. Ar fi vrut să se repeadă și să-l strîngă pe zdrahon în brațe. Dar uriașul apucă volanul în pumni și apăsă cu furie pe accelerator. Camionul se pierdu într-un vârtej de zăpadă, zornăind din lanțuri.

Strada Renașterii era mai mult o uliță cu cocioabe înecate în omătul scurs parcă de pe piepții uriași ai unui deal abrupt pe care sondele negre, resfirate sau strînse în grupuri, poposiseră ca niște stoluri de corbi. Zorile crude învinețeau culmea dealului mohorit. Motoarele de aburi își băteau toaca de pufăituri metalice răspunzîndu-și unul altuia din spre toate zările. Ecoul le multiplica bătaia, asaltînd parcă de pretutindeni orașelul strîns dintre dealuri cu o canonadă surdă, de pușcoace de soc. Prin fulguiala hărțuită de vînt, în depărtări, pe toate coastele, tremurau luminile sondelor pîlînd în scăpăratul vînt al zorilor.

Alexandru găsi destul de ușor coșmelia lui Arhip, aproape de capătul străzii, în fundul unei curți care se cățara pe poalele dealului cu sonde. Bătu în geamul luminat de o lampă cu petrol și îi deschise, privindu-l mirat, și în același timp speriat, un lungan slab, încovoiat ca o paranteză, care îi lumină fața cu un felinar de drum. Se recunoscără. Alexandru uitase cum arată omul cu care urma să se întîlnească, dar acum, cînd intră în cămăruța scundă, în care lunganul se purta de parcă i-ar fi fost rușine de înălțimea sa, și-l aminti perfect pe Arhip.

Avea față prelungă cu o bărbie ca un bombeu de galoș, ochii cu cozile căzute spre lobiile urechilor, gura lată, cu buzele răsfrînte ca de sticlă.

Zimbea încurcat, neștiind ce să facă cu mâinile care îi atîrnau aproape pînă la genunchi, în vreme ce îl privea pe Alexandru în creștet.

— Ai venit cam tîrziu frate, eu tocmai plecam. Te-am așteptat toată noaptea, îi spuse Arhip în șoaptă.

Alexandru își roti privirea prin camera scundă, cuprinsă de răcoarea dimineții. Lîngă soba de zid, țărănească, se afla un pat spre capetele căruia, de sub țolul aspru se vedeau ieșind fețele adormite ale unor copii. Erau patru. Dormeau. La gura sobei, o femeie slabă, într-o haină jerpelită de bărbat, îmbrăcată peste cămașa de noapte, așța primul foc. Din cînd în cînd își întorcea capul și arunca o privire aspră, bănuitoare, spre Alexandru. Zîmbetul lui, de salut, o încruntă și mai mult.

— Ai vreo gazdă pe undeva, nu știi unde aş putea trage? îl întrebă Alexandru pe Arhip.

— Om vorbi și despre asta diseară. Ți-aș zice să rămii la mine, dar uite, am patru puradei și e mai bine să nu se încurce cînd i-o întreba vecinii cine ești... Am eu unde să te duc, dar nu acuma...

— Și ceilalți? Unde sînt? — întrebă Alexandru deși își dădea bine seama cît de inutilă era întrebarea lui. Totuși continuă: Cine a mai scăpat?

— N-au reușit să pună mîna chiar pe toți, îi răspunse Arhip cam în doi peri privindul chiondăriș. Știi, cu plecarea schelei, acum trei zile spre Ploiești... Da, lasă, îți spui eu tot, n-avea grijă... Fă-ți treabă prin oraș, du-te eventual prin schele, n-o să bată nimănui la ochi dacă ceri de lucru... Eu ies din schimb pe la șase. Ne întîlnim tot aici că e mai ferit ceva. Te conduc la gazdă și vorbim. Acum mă duc, zău, am un ceas de mers pînă la sondă. E tocmai în sus, pe Cricov unde și-a întărcat mutul iapa. N-ar fi fost rău să mă conduci pînă acolo, am fi avut timp berechet să vorbim, dar mai bine să nu ne vază nimeni împreună... Crezi că pe mine, cît sînt de lung nu m-au înregistrat ieri?... Mama lor, i-a luat pe-ai noștri ca din oală! Eh! Să fi ajuns și noi la Ploiești! Eram vreo mie!... Abia aștept să-mi povestești cum a fost...

În timp ce vorbea Arhip își îmbrăcă paltonul. Apucă apoi felinarul de drum și se pregăti să plece. Femeia lui strinse în grabă într-o foaie de ziar un dărab de mămăligă, un cocoloș de brînză, două cepe și cîteva murături, pe care le vîri apoi în buzunarul larg al paltonului, fără să scoată nici un cuvînt. Ieșiră. Abia cînd dădu din nou de frig, Alexandru înțelese cît de mult ar fi vrut să rămînă acolo, în casa cu copiii adormiți, unde mirosea acru a căldură de trupuri omenești, a sobă răcită, a fum de ciucălăi muiați în gaz și a murături.

— Deci ne întîlnim tot la mine, după șase, cînd s-o întuneca. Te aștept în fața curții, o să curăț zăpada... Om merge apoi la gazdă, e pe aici, pe aproape, și-om discuta... Acum eu o iau la stînga, dumneata, la dreapta...

În drum spre poartă, Alexandru se mai uită o dată înapoi la coșmelia din coșul căreia se ridica spre cerul vinețiu un fuior subțire de fum. Din ușă, îl privea cu o uitătură tăioasă, ca de gheață, femeia lui Arhip care nu ținea de fel să-și ascundă o minie abia reținută. Se despărțiră. Alexandru porni cu pași șovăitori în lungul străzii cu uluci spoite cu var sau unse cu păcură. Drumul scurmat de șenilele tractoarelor ducea spre centrul Morenilor, coborînd odată cu valea unui pîriu ce se scurgea șipotindu-și apele întunecate pe sub punți de gheață sau de omăt. Arhip dispăruse în susul drumului cu felinarul lui inutil aprins. De prin curțile troienite, ieșeau oamenii la lucru. Hămăiau cîinii treziți de foamea din zori, în vreme ce corul

motoarelor de aburi spărgeau zarva începutului de dimineață cu pufăitul lor metallic mai puțin strident decât atunci când fusese învăluit de întunericul nopții. Sondele se vedeau răsărind de pretutindeni, coborînd piepții dealurilor spre firul văilor, apărînd de prin ogrăzile oamenilor sau chiar gîtuind drumul cu turlele lor crescute pe malurile pîrîului înghețat între salcîmii scheletici, stropiți de păcură. Pretutindeni forfoteau oameni îmbrăcați în haine mînjite de păcură, de parcă ar fi ieșit odată cu țiteiul din măruntaiele pămîntului. Schela se trezea. În aerul dimineții plutea un miros aspru de țitei încărcat deopotrivă de mîzga grețoasă a grăsimilor minerale și de esența tare a benzenurilor. Ca niște torțe aprinse în vîrfurile unor hornuri înalte ardeau gazele de sondă, a căror flacără roșietică flutura deasupra orașelului cernit, turtit la pămînt între dealurile fumegătoare.

Alexandru își luă drept țintă în drumul său, lipsit de vreun scop precis pînă la căderea serii, unul din aceste focuri. Nădăjduia că acolo, în preajma vîlvătăii din vîrfurile coșului, să fie cald. Acum îi părea rău că nu insistase mai mult ca Arhip să-l ducă la gazdă. Nu știa ce avea să facă pînă la căderea nopții care acum, în zori, îi apărea neobișnuit de îndepărtată. Privea țintă spre flacăra care făcea să joace pe albul zăpezii ultimele umbre ale nopții. Așa cum mergea, ghemuit în scurta veche, cu capul vîrit între umeri, încît din spate șapca i se vedea stînd parcă direct pe gulerul ridicat, părea aproape un copilandru zgribulit de frig. Se lumina de ziuă. Ceea ce i se păruse o urbe puternică, datorită luminilor aprinse pe turlele sutelor de sonde împrăștiate de la un capăt la altul al zării, acum se vedea a fi un tîrgușor umil, sărac, în care semnele îmbogățirii neașteptate se iveau în cele mai ciudate învecinări. Între casele scunde, chircite la pămînt, se înălțau vilele și „corpurile“ proprietarilor de zăcăminte petrolifere deveniți peste noapte milionari. Inima tîrgului în preajma căruia poposiseră stolurile negre ale sondelor de petrol, era formată de cîteva zeci de cîrciumi strînse mănunchi în jurul unei răspîntii străjuite de case cu un etaj, proaspăt ridicate. Pe străzile din jurul „centrului“ se aflau cîteva birturi care își deschideau obloanele odată cu zorile. Tractoare puternice treceau scurmînd pămîntul înghețat cu șenilele apăsate de greutatea țevilor și burlanelor de sondă, a riglelor groase de stejar, sau a motoarelor electrice. Care grele sau sănii, cu tălpoaiele cioplite din cîte un trunchi întreg de stejar, trase de patru sau șase boi, tîrau spre schele fier și lemnărie. Sunau sirenele de șase fără un sfert și chemarea lor stridentă, șuierătoare, scotea de prin case ultimii înțirziți. Cînd ajunse în apropierea locului unde se înălța unul din hornurile de ardere a gazelor de sondă, înaintea lui Alexandru se deschise o praveștiște uluitoare. Cîteva zeci de sonde negre, ca o pădure carbonizată, coborau pe firul unei văi cu piepții scrijelăți ca de o gheară de fier. Batalurile de păcură se deschideau unul sub altul, ca niște terase de smoală viscoasă, lucind opac, cu suprafața întărită de frig. Acolo unde se mai putuse găsi un tăpșan neted, printre sonde și bataluri, se înălțau rezervoare burduhănoase întinzînd între ele țevi negre cu ventile uriașe. Jos, în capătul văii, sub cîteva cazane primitive de rafinare, injectoarele scuipau un foc năprasnic. Totul fremăta, gema de efort, scrișnea și troznea. Pe valea neagră se vînzolea o viermuială omenească neostoită — sute de bărbați mînjiți de păcură din cap pînă la picioare, forfotind în jurul sondelor. Pufăia spart un motor cu aburi, pe pămîntul pe care zăpada căzuse parcă dintr-un cer de tăciune, șerpuiau lanțuri groase, pîrghii metalice și țevi negre ducînd de la o sondă la alta. De pe muchiile văii priveau în jos cu ochii holbați ai ferestrelor, de

sub cușmele acoperite de zăpadă murdară, două șiruri de cocioabe sărăcăcioase. Un dulău strecurat prin rețeaua de sîrmă lătra înebunit spre vînzoleala de jos iar de undeva, din apropiere, un glas de femeie striga cu desperare : Sileee ! Sileee ! Aerul era atît de încărcat de gaze toxice și de miros de benzină încît lui Alexandru i se părea că numai o minune face ca valea aceea strîmtă, suprapopulată cu sonde și oameni îmbibați de țigete să nu ia foc transformîndu-se într-o mare de flăcări.

Era la fel de frig și acolo sus, lîngă torța aprinsă în vecinătatea căreia, deasupra unui grilaj de sîrmă ghimpată pus să dea ocol întregii văi, strălucia un vultur de bronz cu aripile desfăcute, parcă abia poposit din zbor deasupra literelor de o șchioapă tăiate în metal și vopsite cu galben pentru a face cît mai scilpitor cuvîntul „Aquila“. Dedesubt, cu litere negre, mărunte, era scris : „SAR pe acțiuni“.

Alexandru își imagină cum trebuie să fi arătat valea aceia cînd oamenii ei negri stinseseră focurile, opriseră sondele și părăsiseră lucrul ieșind cu toții la drumul mare pentru a o porni spre Ploieștiul încremenit de greva petroliștilor din rafinării. Fără oameni, trebuie să fi fost o priveliște sumbră, amenințătoare, ca prevestirea unui cataclism.

— Hei, tu de colo, degeaba aștepti ! — se răsti spre Alexandru portarul „Aqvilei“, un găligan îmbrăcat în sarică, ieșind din ghereta lui. De o lună n-a mai fost angajat nimeni ! Parcă nu ști ? Ori ești nou ? Chiar, nu te-am mai văzut pe aici !...

Alexandru tresări. Vru să plece fără nici un cuvînt, dar se răzgîndi și întrebă :

— Totuși, undeva trebuie să se caute oameni, măcar cu ziua...

— Încearcă la hegne, ăia-s mai mulți, și mai mărunți, deși așa precăjit cum ești nu prea te vād să birui...

Alexandru ocoli străzile aglomerate ale orașelului și, sub dealurile din spre Gura Ocniței, descoperi cîteva din acele rudimentare instalații de extracție a țigeteiului rămase neschimbate de la începuturile istoriei petrolului românesc. Erau niște puțuri pătrate, săpate de mîna omului pînă la adîncimea stratului de țigete, captușite cu doage de fag pe care scurgerea păcurii le făcea să lucescă întocmai ca niște solzi negri. Doi cai se învîrteau în jurul puțului trăgînd la oiștea unui fus de lemn pe pîntecul căruia se răsucea o funie groasă, neagră și viscoasă ca un șarpe. De capătul funiei, coborît în puț se afla legat un hîrdău de lemn sau un cazan de fier, cu greutatea de metal de baie, care se afunda la desfășurarea fusului în stratul de țigete, sau ieșea plin la suprafață, răsturnîndu-și conținutul în jghiabul unui rezervor aflat mai la vale. Un om mîna caii ameuți de atîta rotire în loc, chiuind și pleznindu-i cu un bici ud peste crupele aburinde. Cam din cinci în cinci minute hîrdăul de vreo sută de litri apărea clătîndu-și preaplînul în gura puțului și se răsturna în jghiab cu un plescăit unsuros.

— Curge?... Curge?... întrebă Alexandru pe omul care mîna caii supraveghînd funcționarea straniului mecanism.

— Dacă nu curge, pică ! — îi răspunse după un timp omul cu o voce înfundată, parcă înăbușită de căciula uriașă cu blana aproape pietrificată de păcură, pe care o purta. Depandă pentru cine curge și nu cît pică... Da' matale dacă sînteți dă la percepție să ști că stăpînul puțului e jos, la vila Filofteia, știți matale, casili alea noi de lîngă...

— Arăt eu a receptor, măi frate ? — îl opri Alexandru rîzînd.

— Cu jeanta aia și cu pasul așa, plimbăreț... Adică de ce n-ai fi ?

Alexandru vru să lege vorba ceva mai pe îndelete, dar dinspre șosea urcau pe drumeagul care ducea la puț doi necunoscuți. Alexandru coborî în grabă pe o potecă ocolită care șerpuia printre hegne, sonde vechi și pompe de mînă cu cozi lungi, înălțate pe schele, la care lucrau ridicînd și apăsînd pîrghia metalică, cite doi-trei oameni. Pămîntul era astfel stors picătură cu picătură, forțat să-și scuipe untul negru, vîscos, în jghiaburile de lemn care colectau petrolul ducîndu-l spre rezervoarele din doage de fag îngropate în pămînt. Lumea aceasta de mărunți exploatatori, forfotind pretutindeni într-o zbatere încrîncenată pentru a stoarce cît mai mult și cît mai repede din măruntaiele pămîntului, chircită la picioarele sondelor puternice cu numerele de ordine și numele marilor societăți petrolifere, i se păru lui Alexandru ca adunătura unor jigodii hămesite, în luptă pe rămășița de ciolan părăsită de un ogar temut și capricios.

Se făcuse ora zece.

Se îndreptă spre oraș cu gîndul de a intra într-un birt unde să mă-nince ceva și să-și mai desmorțească oasele. Alese un „economic“ aflat pe colțul dintre strada principală și un drum care ducea spre valea Cricovului. Dinăuntru, putea să vadă toată răs_pîntia. Ușa avea clopoțel care zdrăngănea ascuțit la fiecare izbitură, iar pe podeaua unsă cu bradolină birtașul presărase rumeguș proaspăt. În mijloc ardea leneș focul într-un godin de tuci pe care se afla pusă o tavă cu nisip umed.

De burlan era prinsă o tablă emailată pe care, pînă să fie întrebat ce dorește, Alexandru apucă să citească: „Colectura Stănoiu face milionari la toate clasele“. Dedesubt cineva scrisese cu cretă: „Servim zilnic ciorbă de burtă și tustlama regală“.

— Vă servim cu ceva? auzi Alexandru o voce subțire ca de copilăndru și abia atunci zări ițindu-se de după tejghea capul ciufulit al unui puști cu fața plină de pistrui.

— O ciorbă.

Puștiul deschise ușa din spatele tejghelei și vîrîndu-și capul în camera vecină strigă cocoșește:

— Madam Iancu, e gata burtă? Dar neprimind nici un răspuns, trecu dincolo trîntind ușa.

Pe raftul cu sticle goale, împodobite cu cocarde de hîrtie creponată, decolorată și pătată de muște, era prins un anunț:

„Vrei clientu să-ți mai vie, nu îi da pe datorie! Mai jos, un altul cu o inscripție neversificată: „Credit lunar numai la persoane sigure“. Cuvîntul „lunar“ fusese tăiat și deasupra lui se putea citi: „cu săptămîna“. La fel, ultimele două cuvinte erau hașurate rămînînd valabile cele scrise mai recent alături: „salariații „Concordiei““.

Puștiul reveni cu o mutră plină de veselie:

— Ne pare rău domnule... Abia peste o jumătate de ceas e gata... Știți, la noi sună de pauză abia la două's'pe.

Se vedea că se ocupa cu ceva intim și că se bucura dacă clientul va pleca. Dar Alexandru simțea că nu mai are putere să iasă din nou în frig. Se uită în galantarul birtului și înapoia geamului stropit cu zer de brînză văzu cîteva castroane. Într-unul se aflau bucăți pătrate de mălai copt peste care trona un carton cu un nou distih: „Ia din astea nene Ioane, c-astea ține și de foame“. Dedesubt, prețul. Alexandru zîmbi. Puștiul îl privea alarmat.

— Sînteți de la „Concordia“? îl întrebă el pe Alexandru.

— Nu.

— La alții nu dăm pe datorie...

— Eu plătesc pe loc.

— Ahaaa !...

În alt castron plutea într-un zer tulbure o bucată de brânză peste care căzuse cu fața în jos, înmuindu-se, cartonul scris cu creion chimic. Mai era un șir de covrigi uscați însoțit de cartonul său : „Fabrica cu un motor, doi lei unu — zece de-un pol !“.

Alexandru ceru o cinzeacă de țuică, o porție de brânză și un mălai. Se așeză la o masă de lângă godin și când băiatul îi puse cele comandate în față, îl întrebă :

— Faci poezii ?

— Mă preocupă, răspuse el roșindu-se pînă în vârful urechilor. De unde știți ?

— Așa, am simțit eu... Cînd o fi ciorba aia gata să-mi aduci și mie o porție... Că am timp.

Alexandru își scoase șapca și mănușile și își descheie scurta... După ce își frecă mîinile să și le mai desmorțească, începu să mănînce încet, sorbind din cînd în cînd din țoiul verzui. Contactul cu căldura îi înțețise durerea în toate mădularele. Oasele amorțite de ger i se păreau acum încărcate cu plumb topit. Îl mîncău amarnic tălpile picioarelor și ar fi avut o poftă nebună să-și scoată bocancii și să-și întindă puțin labelle degerate în gura godinului, dar chiar atunci intrară pe ușă trei petroliști. Călcău greu, la fiecare pas al lor pe podeaua șubredă clopoțelul zdrăngănea iar tăblia emailată cu milionarii lui Stănoiu, se scutura izbindu-se de burlanul godinului.

— Trei ciorbe, iscaroteanule ! — strigă unul din ei spre puștiul dezamăgit dinapoia tejghelei. Și ai grijă să le umpli bine !

— Cu vîrf, nea Steliane ! — îi răspuse dezghețat băiatul, adăugînd : Da' nu e gata că și domnu tot aia așteaptă... Și pistruiatul turnă țuică în trei țoiuri pe care le înșiră îndemînatec pe zincul tejghelei.

Noii veniți se uitară cercetători spre Alexandru. Apoi, în tăcere, își luară țoiurile și se retraseră la masa de lângă galantar. Alexandru picotea. Incepea lupta cu prăbușirea în neantul adus de somnul care îl copleșea necruțător. Alexandru își dădea seama că împotriva voinței sale adoarme și conștiința acestui fapt îi transforma dramul de odihnă într-un adevărat chin. Ar fi vrut să iasă în stradă, la frig, să se trezească dar era așa de bine la căldură... Zgomotele schelei se îndepărtau, cufundîndu-se cu totul în cenușiul amorf al unui somn greu, nesimțitor. Doar șoapta celor trei petroliști de lângă galantarul stropit de zer, și foșnetul unor hîrtii pe care le tot foia puștiul pistruiat de după tejgheaua de zinc îi reveneau din cînd în cînd în auz, amplificate de liniștea interioară care pusese stăpînire pe ființa lui Alexandru... Cît timp trecu așa? Alexandru n-ar fi putut spune. Se simți scuturat de umăr și mirosul îi fu gîdilat de aburul îmbietor al ciorbei.

— Hai, nene ! N-auzi, bre ? !... Se răcește ciorba și e păcat...

Tresări speriat și în fața lui văzu chipul pistruiat al puștiului din spatele tejghelei. Pe masă aburea acrișor o farfurie plină, iar în lingura pusă alături un ardei roșu, uscat. Cei trei de lângă galantar își sorbiseră ciorba și acum rupeau dumițați dintr-un coltuc de piine neagră, discutînd cu aprindere. La o masă, lângă ușă, ședeau doi bătrîni munteni, o babă și un moș încotoșmănați în cojoace mițoase și care își sorbeau ciorba cu gesturi pline de evlavie de parcă s-ar fi împărțășit. Alexandru nu putea înțelege cînd

intraseră bătrînii aceia în birt și cum de el au auzise clopoțelul. Începu să mănînce cu poftă și după primele înghițituri simți că se învionează. Băiatul pistruiat îl privi lung, neascunzîndu-și curiozitatea, apoi trecu după tețghea. Petroliștii de lîngă galantar vorbeau despre greva de la Ploiești. Unul din ei, cu brațul legat de gît cu un bandaj murdar tot așeza țoiurile goale pe masă, printre farfuriile, descriînd un adevărat plan de desfășurare:

— Uite aici e „Vega“... Vedeți? Asta e „Astra Romînă“, iar asta de aici — „Romîno-Americană“. Astea mai mici, zise el mișcînd țoiurile printre farfuriile, sînt „Orion“, „Unirea“ și „Standard“... În mijloc e orașul — și puse acolo piinea ciugulită. Rafinăriile îi dau ocol ca într-o horă. E clar, nu?... Da ce dracu vă explic eu mă astea, parcă n-ați fi fost niciodată la Ploiești?

— Hai, lasă, lasă, nu mai face pe nebunu... Zi-i înainte, îl auzi Alexandru pe cel căruia puștiul îi spusese „nea Steliane“.

— Balaurii ăștia de-aici din centru, i-a tot forțat pe frați să-și stringă cureaua pînă la ultima gaură, acum înțelegeți? Credea c-o să le meargă mult așa și n-o să se trezească într-o zi strînși ei înșiși în chinga ăstora, și omul dădu roată cu mîna pe deasupra țoiurilor și farfuriilor.

— Acum chiar că făcea să fi fost acolo, spuse fluierînd admirativ al treilea.

— Tiii! Să fi văzut puhoi de lume fraților! Erau ca nisipul mării nu alta. Se pustiise centrul de parcă dăduse holera. Și toată lumea, la mahalale, pe aici, printre fabrici... Urlau sirenele de sculau morții din mormînt, nu alta. Credeți c-am mai putut sta în spital? Dacă nu-mi dădea hainili așa fi fugit așa cum eram, în halatu ăla scîrbos de mirosea ca o farmacie nespălată... N-am apucat să văz mare lucru, că să te fi rupt în zece, și tot n-aveai cum să ajungi peste tot. Da' mi-a dat viață, mă! Toate doftoriile ălora de la corporație, n-au făcut doi bani pe lîngă zilele astea duse numai pe goană și în răcnete... Știu că m-am răcorit... Să fi ajuns și voi acolo, să fi coborît și ălalți de prin schele, îi inghesuiam tare pe balauri!... Atunci ar fi văzut ei forță.... Dar las'că le-am arătat o porțioară... O să vă povestesc eu mai pe-ndelete, să vedeți cum a devenit cazul...

Alexandru asculta și nu-și putea ascunde bucuria. Oamenii știau deci bine, totul, unii din ei chiar fuseseră acolo, văzuseră greva cu ochii lor. Parcă omul acela, căruia nu îi vedea decît spetele late, osoase, și un crîmpei de obraz galben-pămîntiu, ca al bolnavilor de icter, i-ar fi luat toată oboseala cu mîna! Ar fi vrut să intre în vorbă cu el și tocmai căuta un pretext, dar deodată, izbucni șuieratul sirenelor de douăsprezece, cei trei se ridicară și Stelian strigă spre puștiul pistruiat:

— Catastivu iscariotane! Trece-mă acolo, la nemurire, cu trei ciorbe. Și se îndreptară spre ușă salutîndu-i pe ceilalți mușterii cu degetele ridicate la șapcă.

Clopoțelul începu să zdrăngăne. Ușa se deschidea și se închidea aproape fără pauze lăsînd să intre înăuntru oameni care comandau invariabil, unul și același lucru: ciorba de burtă. Alexandru își încheie scurta, își îndesă șapca pe cap și se pregăti să plece. Pistruiatul veni spre el cu un carnet soios și îi făcu socoteala. Deasupra cifrelor scrisese apăsător, cu creionul chimic muiat în scuipat, două versuri: „Ciorbă ca la noi la masă: Nu guști nici la mam'acasă“.

— Astea pentru dumneavoastră le-am scris.

Alexandru îi ciufuli claiă de pâr roșcat, plăți și ieși în stradă.

Gerul se mai înmuiase. Un soare rece, îndepărtat își filtra razele sărăcicioase prin tavanul de fum, aburi și gaze vineții de deasupra orașelului, împrăștiind o lumină palidă lipsită de strălucire. Dealurile fumegau ca și când ar fi fost niște mormane uriașe de spuză sub care mocnea încă jarul. Străzile erau pline de lume. Un stol de copii ieșiți din vreo școală se băteau cu zăpadă culeasă de pe marginea șanțurilor, făcând mare larmă. Femeile, neveste de muncitori, treceau în pas grăbit purtând sufertașe din care aburea mîncarea sau legături cu de-ale gurii pentru bărbații lor de pe la sonde. Abia acum observă Alexandru că centrul Morenilor mișuna de jandarmi. Pe la răspîntii sergenții de stradă fuseseră dublați cu jandarmi care priveau plictisiți trecătorii. Lumea trecea grăbită parcă nu atît din cauza frigului, cît datorită atmosferei neprimitoare a străzii. Alexandru se opri în fața unei vitrine, nehotărît încotro s-o apuce. Trebuia să evite cît mai mult străzile aglomerate și să se aciuiască pe undeva pentru a nu fi luat la ochi că cutreieră fără rost orașelul. Privea lucrurile îngrămădite în vitrină, preocupat parcă de dorința de a cumpăra ceva, dar în luciul geamului urmărea strada. Încotro s-o apuce? Cel mai bun lucru ar fi fost un cinematograf. Dar exista oare acolo vreunul? La Ploiești s-ar fi dus la „Capitol” și ar fi văzut un film cu Tom Mix sau cu Broncho Billy. Ar fi stat de două sau chiar de trei ori la film pînă s-ar fi făcut timpul de întîlnire cu Arhip. Acolo, în întuneric, cu toate pocnetele pistoalelor și cavalcadele cow-boy-ilor ar fi putut dormi puțin. Se gîndi chiar să întrebe pe cineva unde se află cinematograful, dar cînd să se întoarcă spre stradă, o imagine reflectată de geamul vitrinei îl țintui în loc. Dinspre schelă, mergînd prin mijlocul drumului, opt jandarmi duceau între baionete trei petroliști între care se afla și Arhip. Îl recunosc după statură, după mersul încovoiat, după felinarul stins agățat de cingătoarea paltonului. Pășea greoi, tîrșindu-și pașii de parcă cineva l-ar fi lovit în moalele capului.

Alexandru simți în clipa aceea că îl cuprinde panica. Ar fi vrut să-l strige pe Arhip, ca acesta să-i dea un semn, să-i explice dacă s-ar fi putut dintr-o singură privire ce se întîmplase, și cu cine să mai ia el legătura, acum? În apele geamului imaginea celor ce treceau prin mijlocul drumului creștea sau se scurta brusc, se lăbărta sau se făcea strîmtă, mutilînd figurile mișcătoare. Parcă era Arhip, și parcă nu era. Alexandru se întoarse cu fața spre stradă și îl privi. Arhip se uită la el lung, pătrunzător, cu ochii căscați dar muți și parcă reci. Un zîmbet de jenă îi cobora în colțul stîng al gurii, parcă și-ar fi cerut scuze că e așa înalt și că merge prin mijlocul drumului între baionete. Îl văzuse și el pe Alexandru, doar îl privise în ochi. Ce putea să-i spună? Zîmbetul lui trist se vroia poate încurajator, dar felul cum pășea Arhip prin zăpada amestecată cu pămîntul scurmat de roțile carelor și de șenilele tractoarelor, era atît de șovăitor... Un jandarm îl împinse cu patul armei în șale și lunganul parcă se frînse atunci în două. Oamenii de pe stradă se opreau în loc și priveau lung în urma grupului cenușiu, de mantăi albastre-pămîntii mototolite, de haine îmbicsite de petrol și de baionete strălucitoare. Un fior parcă străbătea strada în lung, o veste șoptită se strecura prin case, prin curți, prin prăvăliile cu geamuri înghețate și oamenii ieșeau de pretutindeni să vadă. Priveau în tăcere sau schimbau între ei păreri șoptite. Se auzeau strigăte gîtuite la jumătate sau înfundate, ca și cînd ar fi fost rostite de prin beciuri. Sergenții de stradă și jandarmii se agitau cuprinși și ei, în felul lor, de fiorul care străbătea strada. Larma copiilor care se băteau cu zăpadă se potoli. Bulgării murdari căzură la pămînt, fe-

tele tinere, îmbujorate de alergătură prin frig priveau uimite spectacolul străzii. Un negustor ieșit din prăvălia lui cu ghiuden și cîrnați atîrnați la ușă în loc de firmă, spuse chiar în spatele lui Alexandru :

— Aștia-s ăia cu focu' dom'ne! Incendiatorii națiunii, dom'ne, n-ai văzut? Scria și la ziar despre ei! Bine că-i mai adună, dom'ne, că dracu știe unde am mai ajunge într-o bună zi...

Alexandru porni ca un automat, cu pași mecanici, în urma convoiului. Un frig ascuțit îi cuprinsese sufletul, un frig aspru, pătrunzător, izvorînd mai mult dinăuntru ființei lui, din deruta care punea tot mai mult stăpînire pe el, decît din gerul de afară. Rămăsese singur. Strada mișuna de lume. Se izbea de oamenii opriți în loc să privească trecerea baionetelor în a căror încercuire se aflau cei trei muncitori, dar el era singur, absolut singur, căci omul știut în schelă, cel cu care trebuia să ia legătura, se afla acolo, între arestați. Merse așa, ca atras de un magnet, căruia nu îi putea rezista, pînă traversă tot centrul orașelului. La un moment dat Arhip întoarse capul și privi în urmă căutîndu-l prin mulțime. Alexandru grăbi pasul vrînd să se facă văzut, dar privirile lor nu s-au mai întîlnit. Doar la intrarea în chestură cînd, din pragul ușii păzite cu strășnicie de doi sergenți înarmați cu colturi grele, Arhip își mai aruncă o dată privirile spre stradă, ochii lor se întîlniră, și din privirea scurtă, aspră pe care i-o aruncă Arhip, Alexandru înțelese că n-are voie să se expună. Totuși, rămase prin preajma poliției pînă la căderea nopții. Spera ceva, nici el nu știa ce, și-l imagina pe Arhip ieșind liber sau scos spre a fi dus undeva, și credea că astfel îi va putea face măcar un semn.

Noaptea a căzut repede. Era o noapte sumbră, cețoasă, învăluită într-o piclă de fum greu, cu miros de smoală arsă. Luminile sondelor de pe dealuri păreau confundate într-o apă adîncă, turbure, iar pufăitul ritmic al motoarelor cu aburi suna calp, parcă ar fi fost învăluit în vată. Tîrziu, întunericul sări de la o fereastră la alta în clădirea chesturii, lăsînd luminate doar două ferestre la parter, și intrarea cu grilaj de fier în fața căreia rămăsese de pază un sergent încotoșmănat într-o șubă grea. Nu mai era nimic de făcut. Alexandru porni pe străzi fără nici o țintă. Scurmăturile făcute în drum de șenilele tractoarelor și grunjurii de ghiață scrișneau sub călcătura lui ca niște bucăți de sticlă. Hămăiau cîinii înaintea somnului din noaptea înghețată și se auzeau răspunzîndu-și de prin mahalale țignamele prelungi, ca niște vaiere ascuțite, neputincioase, ale gardienilor publici. Picla se împrăștia hărțuită de un vînt tăios iscat pe valea Cricovului. Păcăitul motoarelor se auzea acum mai clar iar vaietul țignamele părea din ce în ce mai apropiat de Alexandru. Se trezi, fără să fi vrut în mod deosebit lucrul acesta, prin preajma străzii Renașterii. Cu tot riscul, își luă inima în dinți și o străbătu pînă la capăt. La fereastra coșmeliei lui Arhip ardea lumina. Poate că îl așteptau pe Arhip să se întoarcă de la lucru, sau, mai mult ca sigur că aflaseră de arestarea lui, și îl căinau. Alexandru se simți îmboldit să intre, dar rezistă ispitei. Își aminti o clipă imaginea din zori, camera scundă prin care Arhip mergea aplecat, patul plin de cîrpe cenușii, capetele ciufulite ale celor patru copii, chipul aspru, înrăit al femeii slabe, tăcute, chinuită de ceva nemărturisit. Parcă îi vedea mîinile slabe, osoase, cu vene verzui înfășurînd mămăliga, ceapa, brînză și murăturile în pachetul pe care Arhip avea să și-l ia la lucru. Și îi stăruiau în minte aproape obsesiv, focul abia întezit în soba rece, căldura acrișoară emanată de trupurile adormite, adăpostul sărac dar nelipsit de tihnă. Era gata să deschidă poarta și să intre, să bată

la geamul luminat, dar ceva îl reținea, la fel de puternic i se întipărise pe retina privirea scurtă, aspră pe care i-o aruncase Arhip din ușa chesturii amintindu-i că n-avea voie să se expună.

Își continuă drumul și dincolo de ultima casă a mahalalei, în capătul unui ogor de porumb găsi sonda părăsită, cu turla albă, șoldie, aplecată spre o rină, sub podul căreia își făcu adăpost.

Cît o fi stat așa și cît mai avea încă de stat ? Se foi în loc, își descheie scurta și își scoase ceasul. La lumina unui chibrit aprins care i se păru orbitoare, aproape dureroasă, îi văzu cadranul. Abia trecuse de unsprezece. Incetineala cu care se scurgea timpul, îi dădea o neliniște vecină cu dispeptarea. Simțea că, cu toate eforturile de a rămîne treaz, nu mai putea rezista somnului. Strădania lui de a-și aminti în chip ordonat succesiunea evenimentelor din ultimele zile i se părea zadarnică. Toate acestea aveau o durată prea scurtă față de scurgerea atît de lentă a timpului !... Și totuși, trebuia să facă ceva pentru a nu adormi. Ar fi ieșit din ascunzătoare, dar unde să se ducă la miezul nopții ? Trebuia să-și fi luat de la birt un pachet de țigări. Amintirea gustului țigării îl făcu să saliveze abundant. Înghiți în sec și înghițitura i se păru dureroasă, parcă ar fi mîncat coajă tare de pîine nemes-tecată. Mai înghiți odată și durerea i se urcă ascuțită pînă în tîmple. La gîndul că răcise fruntea i se acoperi de broboanele unei transpirații reci, cu frisoane. Se depărtă de perete și scoțindu-și mînușa stingă își duse mîna sub haine pipăindu-și spinarea ceva mai sus de brîu. Cămașa îi era umedă. Cînd strînse din nou îmbrăcămintea înfășurîndu-și-o mai bine pe trup, își simți haina rece ca o bucată de piele udă. Își descheie servieta și pe întuneric începu să pipăie lucrurile dinăuntru pentru a găsi ceva cu care să se primenească. Căuta să ghicească ce anume îi pusese Victorița acolo, după contururi și moliciuni. Trebuia să aibă o cămașă curată sau un flanel de corp, dar mai întii simți asprimea ștergarului în care erau înfășurate o bucățică de săpun și mașina de ras. Dedesubt, se afla flanelul. Apoi o cămașe. Într-o parte, pachetul cu mîncare, îl deschisese ieri seară, în trenul de Tîrgoviște și văzuse două felii de pîine cu magiun, o bucățică de slănină afumată și un pumn de zahăr cubic. Pipăi fundul pachetului și descoperi rotunjimile reci, alunecoase ale unei lămii. Tocmai se întreba de unde făcuse Victorița rost de ea, cînd mai descoperi ceva : o cutiuță ca de cremă în care, la lumina unui chibrit aprins Alexandru văzu doi nasturi, un ac de cusut pe care Victorița înșirase un ghemuleț de ață, cîteva ace de siguranță și vreo trei, patru piramidoane. Dar cînd scutură bățul de chibrit care îi ardea degetele, cutiuța îi căzu de pe genunchi, rostogolindu-se undeva în beciul murdar. Începu să caute bezmetic. Degetele înghețate pipăiau insensibile pămîntul rece, cocenii de porumb uscați, poalele scurteicii, colțurile servietei în care s-ar fi putut opri mărunțișurile acelea atît de prețioase. Toată înduioșarea care îi străbătuse sufletul ca un val de căldură la descoperirea acestor lucruri se preschimbă într-un sentiment de panică. Din cauză neputinței îl apucă o ciudă cumplită capabilă să-i stoarcă lacrimi. Scăpără cîteva bețe de chibrit și, în cele din urmă, reuși să dea de lucrurile căzute undeva între cocenii risipiți pe jos. Fărîmă două piramidoane în măsele și le înghiți sugîndu-le praful acru-amărui, scuturîndu-se ca de friguri. Mușcă din lămîie ca dintr-un măr. Coaja ei zemuia un lichid unsuros, acid, care îi înțepa

buzele crăpate. Acceala îi strepezi dinții dar înghițitura nu-i mai era așa de dureroasă și în întreaga ființă simți înviore. Scoase flanelul întocmit în servietă și așa cum îi făcea Victorița când el transpira, răcit de pe drumuri, și în casă era frig, căută să și-l vire între piele și cămașa umedă, fără să se desbrace. Își strînse hainele pe el cît putu de bine și închise servieta. O panglică atârna dintr-un colț al servietei și când Alexandru vru s-o împingă înăuntru, recunoscă după pipăit bentița de mătase cu care Victorița își lega întotdeauna, seara, înainte de culcare, părul lung, castaniu, despletit. Atingerea aceea îi strecură un fior în toată ființa. Avea degetele înghețate dar tot simțea prin vârful lor ca de lemn, răcoarea mătășii și ceva din lustrul ei catifelat. În clipa aceea, fără să-și explice legătura, îi reveni în minte imaginea mîinilor aspre ale femeii lui Arhip înfășurînd în ziar hrana de prînz pentru bărbatul ei. Își aminti unde se afla în momentul acela omul cu care trebuia să se întâlnească seara, și recunoscă că, oricum, el se afla într-o situație infinit mai bună decît Arhip. Gîndul acesta îl făcu să se jeneze pentru desnădejdea care îl cuprinsese cu cîteva minute mai înainte. Parcă își biruise și somnul. Vifornița șuiera printre riglele sondei, lemnăria șubredă scîrțîia deasupra lui amenințător, dar acolo, înăuntru, sub turla în care cocii foșneau ca niște fișii de hîrtie bătute de vînt, simți deodată ceva cald, familiar, îmbietor la odihnă. Abia acum, copleșit de temperatură, înmuia de transpirație, era mai incapabil ca oricînd să se lupte cu oboseala.

Pufăitul motoarelor de aburi se îndepărta, dispărea undeva în înălțimi, lăsînd în locul lor doar un țiuit prelung care îi persista în urechi agasant. Hămăitul acela înghețat de la marginea mahalalei se auzea tot mai rar, tot mai obosit, pînă cînd încetă cu totul. Deodată i se năzări că se afla în vârful unui horn de fabrică, scuturat de furtună și că abia se putea ține să nu cadă. Hornul se apleca într-o parte și alta, pe neașteptate se frînse din temelii și începu să se prăbușească odată cu el. Se scutură și deschise ochii în beznă. Nu mai putea privi întunericul. Ii înțepau ochii luminile acela, sclipitoare, verzi, fosforescente care înnotau în beznă ca într-o viltoare adîncă, neagră, viscoasă. Își strînse pleoapele și parcă nu trecu decît o clipă pînă cînd începu să simtă că gonește pe bicicletă. Cobora de la „Vega“ panta dinspre podul de peste Dîmbu. Gheața pîrîia sub cauciucul roților, el pedala nebunește, aerul rece pe care îl înghițea în gîfîitul goanei i se adunase în piept ca un sloi pe care încerca să-l topească înghițindu-și saliva. Asudase de efort dar vîntul stîrnit de viteza cu care alerga îi îngheța sudoarea. Trebuia să ajungă cît mai repede la „Astra“, în capătul celălalt al Ploeștiului, căci i se spusese să se grăbească deoarece hîrtia pe care o ducea conținea lucruri de mare urgență ce nu puteau fi transmise prin telefon. Acum pedala din răspuțeri dar bicicleta lui nu se urnea din loc. Roțile se învîrteau în gol, patinînd pe ghiață. Era istovit. Efortul irosit, panica întîrzierii, neputința de a se clinti din loc, inutilitatea strădaniei, îl vlăguiau. Aruncă bicicleta și porni în goană. Dar trotuarul pe care alerga îi fugea de sub picioare. Intinse brațele înainte și se avîntă în aer. Și deodată începu să zboare. Zbura, așa cum de atîtea ori zburase în visele copilăriei. Făcea salturi uriașe zvicnind din brațe ca o pasăre mare, puternică, luînd înălțime și planînd în zbor. Luîndu-și prea mare avînt se trezi deasupra rafinăriei, și cînd se gîndi că trebuie să coboare începu să se prăbușească. Simțea aerul vîjiindu-i pe lîngă urechi, sufletul strîngîndu-i-se tot undeva sub înghițitoare, în vreme ce întreaga-i ființă îi era străbătută de fiorul straniu, neasemuit, al prăbușirii în gol. Căzu pe lîngă hor-

nul cel mare al rafinării, prăvălindu-se vertiginos spre împletitura de conducte de pe pământ. Și înainte de a simți izbitura mortală, se trezi.

Deschise ochii în beznă și avu senzația fizică a continuării prăbușirii, deși de data aceasta se sprijinea puternic cu palmele lăsate pe lângă corp, de pământul înghețat al sondei. Prăbușirea continuă, tot mai înceată, tot mai șovăitoare, pînă cînd, din depărtare, începură să se apropie din ce în ce mai mult pufăiturile motoarelor cu aburi, troznetul turlei șoldii bătută de vifor-niță, hămăitul răgușit al ciinelui. Simțea cum i se prelinge sudoarea înghețată de pe frunte și cum îl doare aerul pe care îl respiră. Somnul, așa cum îl încercase, i se părea mai chinuitor decît lupta împotriva lui.

Senzația aceea, de patinare în loc, în timpul pedalării nebunești pe bicicletă, cu adevărat o simțise ieri, înaintea grevei cînd gonea cu hîrtia aceea între „Vega” și „Astra”. I se spusese să-i dea bătaie cu o sută pe oră căci minutele sînt numărate. Pedala din răsputeri dar niciodată drumul acela pe care de atîte ori îl străbătuse, și de fiecare dată numai în goană, nu fusese atît de lung. I-a întins biletul lui Staicu peste capetele oamenilor strînși în jurul celor din conducerea petroliștilor din rafinării. Staicu a desfăcut hîrtia plin de nerăbdare, și un zîmbet abia simțit i-a trecut peste chip. Și-a ridicat ochii și l-a privit pe Alexandru care gîfîia, tot înghițind în sec spre a-și topi sloiul din piept.

— Bravo Alexandre ! Asta zic și eu operativitate. Acum am vorbit cu ai voștri și mi-au spus că abia ai plecat spre noi. Ai dat bătaie tare, nu ?

— Cît mă ținu calu meu cu două roate, tovarășe Staicu, răspunse Alexandru, întretîindu-și cuvintele cu respirația gîtuită de oboseală.

— Merită doi cartofi copti, Boghirlane ! — strigă atunci Staicu spre unul din oamenii care rumenea cîțiva pumni de cartofi pe o tablă întinsă în gura unui injector de gaze. Mai ai acolo ceva ?

— Esteee ! Prinde ! Plus unul de la mine !

Și îi aruncă peste capetele celor adunați acolo trei cartofi fierbinți pe care Alexandru îi prinse rîzînd, virîndu-și doi în buzunarele scurtei și oprindu-și-l pe ultimul pentru a-și încălzi palmele înghețate și gura uscată.

— Tovarăși, spuse atunci Staicu cuprînzîndu-i pe toți din jur într-o privire. „Vega” ne trimite planul ei de acțiune. E perfect acordat cu al nostru. În cel mult o oră de la darea semnalului, o mie de oameni, întreaga rafinărie vor fi la „Romîno-Americana”. Căile de acces în cazul în care poliția va încerca să-i împiedice, le am aici. Au o idee grozavă, vor veni acolo pe valea Teleajenului, ocolind orașul...

Alexandru se așeză pe o bucată de lemn lângă perete și începu să mănînce miezul aburitor al cartofului fierbinte. Venea din el un miros de pământ reavăn, gras, roditor, cu o aromă dulce de piine coaptă. Căldura cartofilor din buzunarele scurteicii îi ajunsese pînă la coapse. Era bine. Flacăra injectorului vuia în cuptorul atelierului făcînd să joace pe chipurile oamenilor strînși în jurul lui Staicu umbre și pete de lumină roșietică. Se auzea vocea lui Staicu și răspunsurile scurte ale celor chemați.

— „Orionu” !

— Aici.

— Rămîne totul cum am stabilit. Ieșim odată prin spatele cimitirului Eternitatea, peste cîmpuri... Scoatem Mimi, cartierul Sfintu Sava și Moțoiul... „Standardu” !

— ...zent !

— Pe calea ferată pînă la bariera Rifovului și de acolo prin mahalaua Izvoarele și Sfintu Dumitru... „Unirea“... Voi aveți același traseu cu „Standardu“ și „Concordia“. Se poate da semnalul de începere. Dacă pînă diseară ajung în oraș și Schelele Buștenari, Țintea, Morenii, Băicoii, Berca și Cîmpina, atunci... atunci... atunci o să le arătăm încă odată ce înseamnă forța unită a clasei muncitoare, condusă de partidul comunist !

Alexandru ajunsese la al treilea cartof cînd se auzi strigat :

— Alexandre ! pe cal, frate ! Acum nu poți să zici că nu te-ai odihnit. Dăi bătaie pînă la Romîno-Americana și duci biletul ăsta. Dacă nu vom reuși să-i anunțăm telefonic, aici au tot ce trebuie. În caz că picî, știi ce ai de făcut...

— Glumești, tovarășe Staicu ? rîse Alexandru. Crezi că e vreun copoi așa iute de picior ?

— Lasă mă, n-o fi niciunul din noi vreun zmeu... Mai bine sus pe roate și valea ! Intr-un ceas avem tot orașul acolo. Ii dai asta tovarășului Chivără... Totul e să pună ei stăpînire pe fabrică. Noi ieșim imediat cum auzim sirena.

Alexandru vru să scurteze drumul și de aceea încercă să străbată cu bicicleta pîrtia îngustă dintre omeții buluciți de viscol în spatele „Unirei“. Dar pîrtia se îngusta tot mai mult iar pe alocuri zăpada veche înmuiată de lapoviță și apoi din nou înghețată, îl obliga prea des să coboare de pe bicicletă. Întorsese și porni pe Bărcănești de unde avea să treacă podul înalt de pe calea ferată și apoi străzile dintre cartierele Anton, Buna Vestire și Sfintu Nicolae pe unde trecea drumul negru de păcură spre rafinăria „Romîno-Americana“. Dar nici n-apucă să urce poalele podului de lîngă gara mare, cînd de undeva din dreapta, îndepărtată și totuși puternică, își sirenă cunoscută a rafinăriei. Suna cu furie, prelung, fără oprire, spărgînd tăcerea care se așternuse peste oraș odată cu încremenirea spontană a oricărei mișcări. Parcă tot pămîntul se oprise să asculte. Și deodată, din alte părți ale orașului se ridică unul după altul mugetul altor sirene, ca într-un răs-puns, ca într-o întărire a chemării. Alexandru alerga în urcușul de pe panta podului, ducîndu-și bicicleta de coarne. Știa că goana lui era inutilă, că cei de la „Romîno-Americana“ fuseseră anunțați telefonic, dar simțea o bucurie năvalnică revărsîndu-i-se în suflet și nu se mai putea opri. Sirenele mugeau, strigau, fluierau strident sau gemeau în tonalități joase, grave, puternice, ca niște semnale prelungite de vapor. Cînd ajunse pe culmea podului, Alexandru văzu orașul tremurînd în ceața dimineții de iarnă, cu aerul parcă încrețit de corul alarmant al sirenelor. În stînga și în dreapta, dînd horă Ploeștiului se înălțau rafinăriile cu hornurile lor înalte, cu rezervoarele burduhănoase, cu împletiturile de conducte și coloane de distilație, care în vaierul pornit din mijlocul lor păreau că se înălțaseră și porniseră să asalteze orașul. Era o privești pe care niciodată nu și-o putuse închipui. Din stînga și din dreapta lui, din apropiere și din depărtare, de prin toate rafinăriile și fabricile Ploeștiului ieșeau în șiruri negre, compacte, nesfîrșit de lungi, coloanele de muncitori îndreptîndu-se spre Romîno-Americana. În albul murdar al zăpezii pătată de zgură și fum, înmuiată de lapoviță, mișcarea aceasta pornită sub orga gigantică a sirenelor, avea în ea ceva măreț, puternic, de nestăvilit. Alexandru recunoaștea fiecare coloană, așa cum în corul sirenelor care încrețea văzduhul orașului cu urlatul lor, recunoaștea fiecare fabrică. Undeva, înainte, în capătul cel mai îndepărtat al orizontului se auzea „Vega“, aici aproape vuiiau învecinate contopindu-și chemarea într-un singur glas „Concordia“, „Orionul“,

„Standardul“, „Astra“ și „Unirea“. Dinspre dreapta se auzeau „Dorobanțul“ și „Feroemailul“, iar dinspre răsărit „Cometa“ și „Redevența“. Jos, pe împletitura de linii ferate din preajma gării dădeau țigănele prelungi, ascuțite, toate locomotivele trenurilor încremenite la peron. Alexandru nu mai văzuse și nu mai simțise niciodată ceva asemănător. Stătea sprijinit de parapetul de piatră al podului și privea cu nesaț în jur. Mașinile care se grăbeau să iasă sau să intre în Ploești claxonau nervoase în gătuirea drumului de pe podul prea aglomerat, oamenii alergau pe lângă el vorbind tare, strigându-se pe nume, chemându-se, arătându-și unii altora orașul pus în mișcare. Și peste toate, corul cutremurător al sirenelor ca și când zeci de mâini ar fi apăsate cu furie, prelung, simultan, dar în dezordine clapele unei orgi uriașe. Alexandru știa că în acel ceas, toate coloanele de muncitori petroliști care lăsaseră lucrul se îndreptau spre un singur punct, în sprijinul celor de la „Romîno-Americană“, care dăduseră semnalul că sînt stăpîni pe fabrică. Amintindu-și planul de acțiune despre care Staicu le vorbea celor din comitetul de grevă de la „Astra“, avu o clipă senzația că îl vede în desfășurare: coloanele care forfoteau în jur într-o impetuoasă scurgere spre un singur făgaș, șirul lung al celor de la „Vega“ străbătînd pe valea Teleajenului spre punctul hotărît, oamenii de la „Astra“ călcînd nămeții maidanelor mărginașe, mahalalele ridicăte, scoase din coșmeliile înghețate și pornite spre cei ce chemau în ajutor. Iar de pe dealurile schelelor petrolifere care străjuiau din depărtare orașul, se adunau ca firele de apă în pîrîu, și ca pîraiele în rîu, sondorii Țintei, Morenilor, Cîmpinei și Buștenarilor. Și se gîndi atunci că o părțică infimă din această mare acțiune îi revenea și lui, măcar pentru zecile de drumuri făcute tot într-o goană de la o rafinărie la alta, de la un comitet de grevă la altul, ducînd o veste, un semnal, o chemare sau un răspuns.

Era un cer de plumb din care se cernea o lapoviță păcătoasă. Pe sub podul de la gară vîntul hămăia ca un ciine. În hornurile rafinărilor se subția fumul, semn că focurile fuseseră stinse. Ultimii aburi se respirau din încheieturile conductelor îngroșate de căptușeli termogene. Rafinăriile parcă înghețaseră. Doar din locurile unde se aflau sirenele țîșneau spre cerul mahmur, ca din niște țevi sparte, fuioare de aburi împinse în sus cu presiune. Pe pod înaintau acum într-un șir compact cei de la „Standard“. Alexandru își apucă bicicleta de ghidon și, căutînd să se strecoare prin îmbulzeală, porni înainte. Coborî panta alunecoasă pînă jos, în strada netedă unde încăleacă și începu să pedaleze cu sete. Dar cînd ajunse pe drumul negru de păcură, cu zăpada amestecată cu noroiul gras, îmbibat de țîței, dincolo de capătul străzii Mihai Bravu, fu nevoit din nou să coboare. Drumul spre rafinărie era înțesat de lume. Alergau copii, femeii din mahalale, muncitori din fabricile apropiate, liceeni care simțiseră ceva din evenimentele ce se pregăteau și „chiuliseră“, rafinorii ai „Romîno-Americanii“ din alte schimburi, dar care, auzind chemarea sirenei, porniseră în goană spre tovarășii lor baricadați în fabrică. Și pe măsură ce Alexandru se apropia de rafinărie, sirena se auzea tot mai puternică, tot mai insistentă, tot mai răscolitoare. Vru să taie drumul peste cîmp, dar îl încurca bicicleta pe care n-o putea căra decît în spinare. Prin mulțime se strecurau lovind orbește în stînga și în dreapta grupuri de polițiști care fluierau ca apucați din țigănele lor cu bilă, soldați dintr-un regiment de cavalerie trimiși în galop spre rafinărie, infanteriști cu baioneta la armă. Ei forfecau mulțimea căutînd să ajungă înaintea ei sub zidurile fabricii care vuia în depărtare. Dar înaintau ca într-un hățîș umblător, mai mult bătînd

pasul pe loc, reținuți de șuvoiul forfotitor al mulțimii. Numai cavaleriștii reușeau să câștige teren, caii strînși în frîu fornăiau amenințător frămîntînd zăpada neagră sub copite, ridicîndu-se pe picioarele din spate și bătînd aerul cu cele din față.

Din drumul acela negru, hărțuit de mulțimi care se tot vînzoleau adu-nîndu-se și se împrăștiau țîpînd sau strigînd sub vaietul prelung al sirenelor, lui Alexandru îi rămăsese în minte pentru totdeauna un singur moment. Ajunsesese aproape de capătul coloanei. Lăsase în urmă torentul uman care se revărsa spre el cu mii de fețe congestionate de fugă, cu mii de ochi, împrōșcînd zăpada lapoviței amestecată cu păcura în care era îmbibat drumul, cu mii de brațe întinse înainte sau ridicate, cu mii de guri căscate parcă spre a prinde mai mult aer, sau spre a striga mai tare. Lumea din fața lui se rărise și, înainte, începeau să se distingă siluetele celor ce forfoteau la poarta rafinăriei. Alexandru își căra bicicleta în spate. Din cauza grabei și a emoției uitase s-o pună pe pămînt și s-o încalece. Nu-i mai simțea greutatea, nici răceala fierului înghețat, nici smuciturile pe care i le producea lovirea poverii lui de trupurile celorlalți fugari. Își dădu seama de inutilitatea efortului său numai cînd se auzi strigat pe nume.

— Ce-i, nea Alexandre ? Ți-a pleznit cauciucu ?

Îi veni să rîdă. Înțelegîndu-i încurcătura, rîse și celălalt, Paraschiv, un utecist ucenic la „Vega“. Alexandru încercă să încalece bicicleta din fugă. Auzea din urmă un cal fărîmînd pămîntul sub copite. Ropotul acela nebunesc îl făcu să-și întoarcă capul. Văzu la numai cîtiva metri de el pieptul nădușit al unui armăsar, un bot înspumegat, mușchii animalului zbătîndu-se sub pielea lucioasă. De pe cal își rotea vîna de bou lovind în stînga și în dreapta un polițist gradat, cu fața suptă, cu ochi de jar, cu mustață prelinsă pe la colțurile buzelor strînse de falcile încleștate. Își năpustea calul cu furie asupra lui. Alexandru simțea că n-are timp să încalece și să-i fugă din cale. Puse piciorul stîng pe pedala bicicletei și încercă să se arunce în sa dar în clipa aceea roata din spate derapă și el abia își păstră echilibrul. Simțea fornăiala calului în ceafă, cravașa din vînă de bou tăia aerul vîjîind scurt ca lama unei săbii în șarje. Cînd își întoarse din nou privirile, de astă dată folosindu-și bicicleta ca o pavază, Alexandru văzu pîntecul calului ridicat peste el și simți prima lovitură de cravașe răsunînd metalic în cadrul bicicletei. Calul se ridicase pe picioarele dinapoi și polițistul îl căuta pe Alexandru pe undeva, pe dedesubt, înjurînd crîncen.

— Dumnezeuii tăi, praf te fac ! — îl auzi Alexandru care fugea de-a-ndă-răteala.

„Asta mă cunoaște, de ce dracu s-o fi luat tocmai de mine ?“ își zise el și, simțînd prăbușirea calului, îi aruncă bicicleta în față. Calul intră cu picioarele în spițele roților care se învîrteau în gol, se sperie, scoase un nechezat cu stropi de spume și cînd se înălță din nou pe picioarele dinapoi, ridică în copite bicicleta lui Alexandru aproape fărîmată. Din urmă, mulțimea care venea alergînd, huiduia mînioasă sperînd și mai mult animalul. Căzut în șanț, Alexandru mai văzu o clipă picioarele calului însîngerate de fierăria ruptă, zbătîndu-se în aer să scape din capcană, apoi animalul se cabră aruncîndu-și călărețul la pămînt. Gradatul încerca să se tîrască înainte dar mulțimea îl ajunsesese din urmă și omul cu cravașa pieri în vînzoleala ei. Calul se răsturnase pe spate și din marea de capete, care își oprise pentru o clipă talazurile negre, Alexandru nu mai văzu decît copitele animalului zbătîndu-se ridicol în aer și fărîmîndu-i definitiv bicicleta.

Alexandru se sculă și porni în fugă mai departe. Înaintea lui sirena urla tot mai asurzitor, iar în urmă mulțimea care venea alergînd, mătura totul în cale-i. Ajunse la poarta rafinăriei și izbuti să intre înăuntru. Era istovit. Tremura și în zadar făcea eforturi să se stăpînească. Simțea o ciudă seacă, nu pentru bicicleta prăpădită, ci pentru felul stupid în care a pierdut-o, riscîndu-și viața.

Nu-și putea însă stăvili tentația de a se întoarce acolo pe locul unde calul îl doborîse pe polițist, zbindu-i lui bicicleta sub copite. Deși o vedea îndoindu-se și strîmbîndu-se sub copitele năvălase, în zbaterea deznădăjduită a calului îngrozit, spera s-o mai găsească întregă, pe marginea șanțului, căci totul se petrecuse prea repede pentru a putea fi adevărat. Ii auzea metalul scrișnindu-i dureros sub torentul acela uman care îneca totul în cale-i. Acum cînd se simțea la adăpost, înăuntrul rafinăriei, între miile de muncitori strînși buluc în fața administrației, îl apucă o jale care îl seca la inimă.

Încercă să-l găsească pe Chivără spre a-i da totuși biletul de la Staicu. I se spuse că cel căutat se afla prin rafinărie, undeva la sirena, unde organiza grupurile de șoc. Se strecură printre oameni încercînd să se apropie de clădirea administrației. Cineva îl bătu pe umăr. Era Paraschiv, ucenicul de la „Vega“, cel care îl strigase pe Alexandru în goana de pe drum, cînd el alerga cu bicicleta în cîrcă.

— Ia uite aici, nea Alexandre. Și descheindu-și bluza îi arată cu mîndrie o vînă de bou pe care și-o încolăcise ca pe un șarpe în jurul brîului. I-am confiscat-o ăluia cu calu! Să-l fi văzut mîncînd pămîntul! A luat-o peste cîmpuri cotonogit, dar numai frica îl mai ținea pe picioare! O să te pomenească, nenorocitu! Ce-o fi avut cu matale, nea Alexandre?

Și bicicleta mea? — vru să întrebe Alexandru dar chiar în clipa aceea cineva din mulțime îi trase un ghiont în spate.

— Trăiască „Vega“! Ați și ajuns fraților? Bravo vouă! Dacă au sosit și ceilalți la fel, sîntem o forță!...

Alexandru se simți cuprins de neastîmpăr. Il căută din ochi pe Paraschiv să-l întrebe dacă nu venise direct de la fabrică, și dacă știa unde sînt ai lor, dar băiatul dispăruse în mulțime. Iși roti privirile în jur, căutînd o față cunoscută din rafinăria lui. În forfota de la poartă nu văzu pe nimeni. Oamenii se cățăraseră pe garduri, pe clădirile scunde de la poartă, pe ghereta portarului, care troznea sub greutate. Cei de afară se înghesuiau în neștire strigîndu-se, chemîndu-i pe cei dinăuntru, fiecare întrebînd de cineva. Alexandru se simțea totuși bine printre cei îngrămădiți în jurul său. Sub lapovița mohorîtă, trupurile lor calde, respirația lor aburitoare, cuvintele aspre rostite cu haz sau cu ironie, îl îmbărbătau dîndu-i un sentiment de siguranță. Tot căutîndu-l pe Chivără ajunse lîngă hornul cel mare în vecinătatea căruia, pe hala cazanelor învelită cu tablă ondulată, se afla sirena. O păzeau vreo zece oameni care la venirea lui Alexandru îi ieșiră în întîmpinare privindu-l ca și cînd ar fi fost gata să sară la bătaie.

— Hei! tu de acolo! Ce caști gura?! Cine esti? — se înfipse în fața lui unul dintre muncitorii care făceau de gardă, om de un stînjien, cu fața vînată de frig ca o gulie, privindu-l pe Alexandru în creștet.

— Lasă-l Brecane, e de-ai noștri! — îi luă apărarea cineva din grup. Nu ești de la „Vega“, bre?

— „Vega“, fraților, deși habăr n-am unde e acum „Vega“.

— N-o auzi?... Ascultă! Aia groasă, cu valuri cînd urcă, cînd scade... Ce dracu, nu-i reglați și voi presiunea, ori vreți să fiți mai cu moț?!

— Lasă sirena ! ... Aia o aud eu bine, că doar mi-e urechea învățată cu ea. Ași deosebi-o dintr-o sută ... Dar oamenii cred că trebuiau să ajungă pînă acum aici ... E mai bine de o oră de cînd tot sună, nu-i așa ?

Brecan, cel cu fața vînată, îl întrebă pe un altul de lîngă el, om cu o cușmă țărănească, vîrită pe cap pînă la rădăcina nasului, cît e ceasul. Alexandru îi arătă lui Brecan cadranul ceasului său : zece și un sfert ...

— Ei, vezi ? O oră și cinș'pe minute ! O să ajungă cei cu toroipanu înaintea voastră. Urcă pe catarg și vezi ce-i în larg.

— Unde ? întrebă Alexandru nedumerit.

— Așa e, zise Brecan. Sfrijit cum ești n-aveau cum să te dea la marină. Unde ai făcut armata ?

— Am platfus, zise Alexandru roșindu-se ca de ceva rușinos.

— N-am auzit de arma asta, se nedumeri celălalt. Eu am tras-o de urechi pe apă. La cazane... Urcă-te pe coș. De sus vezi totul ca-n palmă. Numai, ține-te vîrtos să nu te sufle vîntoasa de acolo, și apucă doar cu mînușa că fieru îți rupe pielea de rece ce e.

Lui Alexandru îi plăcea Brecan. Agita o rangă de fier, jucînd-o încoace și încolo ca pe un bețigaș. Se lăuda că el răspunde de sirenă.

— Uite scatoalca tataie, zicea el. Cu tunu să vie și nu mă clintesc de-aicea. De cînd aștept io s-o aud p-asta de pe acoperiș, urlînd așa, să ridice tot orașu ... Cîntă magaoaie, zi-i pe limbuța ta ca tare bine-i zici ...

Hornul avea o scară din scoabe de fier prinse în cărămidă. Treptele erau așa de depărtate una de alta, încît Alexandru, pentru a putea urca, își sălta genunchiul pînă la bărbie. Zăpada se lipise de cărămida hornului pe partea de unde bătea vîntul, crescînd ca o creastă albă, zimțată, din vîrf pînă jos, la gura fumurilor. Fierul ruginit al scării lucea întunecat sub un strat alunecos de ghiață. Alexandru nu cuteza să se uite în jos, ci își ținea fața în lapovița care se cernea din cerul plumburiu, fixînd vîrfurile hornului care răscolea norii pîcloși coboriți la o svîrlitură de piatră. Urcă gîfiind și deși își dădea seama că ar fi trebuit să-l caute mai departe pe Chivără sau să intre în cordonul de autoapărare al greviștilor adunați la poarta fabricii nu își putea înfrîna pașii. Pe la jumătatea hornului privi în jos. Din toate părțile spre rafinăria izolată în albul fumuriu al cîmpurilor acoperite de zăpadă, ca niște șuvoaie negre care grăbeau spre același făgaș, se îndreptau coloane nesfîrșite de oameni. Șoseaua care lega rafinăria de oraș, era o mare de capete. Pe marginile drumului, zvîrlind glodul răscolit de copitele cailor, înaintau în galop plutoane compacte de cavalerie. Parcă era război. Orașul aburea în depărtare, înconjurat de mahalalele chircite la pămînt, împungînd cerul mahmur cu turle burduhănoase de biserică. Sunetul sirenelor răscolea zările vineții. De dedesubt, de la poalele hornului, de pe acoperișul de tablă ondulată al cazanelor de aburi, țîșnea tăios, increțind cu vibrația ei aerul greu, și umed, sirena lui Brecan. Din dreapta, croind poteci neumbrate în omătul de pe valea Teleajenului, se apropia convoiul celor de la „Vega”. În jurul rafinăriei tălăzuia mulțimea. Larma ei răzbătea pînă aici, în izbucniri înfundate, acoperite de urletul sirenei. Intre gardul rafinăriei și cordonul poliției se afla tamponul format din șuvoiul omenesc al șoselei ; mii de muncitori din alte rafinării, femei și copii veniți din toate mahalalele orașului. Mulțimea parcă fierbea, întinzîndu-se, lăfîndu-se, îndesîndu-se tot mai mult, devenind tot mai compactă, tot mai colțuroasă, tot mai de nepătruns. Muncitorii formau cordoane de rezistență căutînd să cuprindă femeile și copiii, în mijloc, la adăpost. Pe margini polițiștii se foiau dezorientați rîcnind, chemîndu-se prin

țignale dar neîndrăznind încă să lovească. Soldații din regimentul de cavalerie se grupau undeva într-o parte, frământînd glodul amestecat cu zăpadă în copitele cailor, în așteptarea unui ordin. Mulțimea se legăna într-o parte și alta, ca o iarbă bătută de vînt. Coloana muncitorilor de la „Vega“ tocmai se apropia de grosul celor de afară cînd Alexandru își dădu seama că soldaților călări li se ordonase să taie drum cu paturile armelor pînă la poarta ferecată. Mulțimea gemea ca strînsă în chingi, caii săreau derutați de obstacol peste care erau mînați să treacă, huiduielile oamenilor dominară pentru o clipă vaierul sirenelor. Cineva aruncă un bolovan și la semnul acesta o ploaie de pietre, de bucăți de pămînt înghețat și sloiuri de gheață murdară se abătuseră asupra invadatorilor. Parcă simțînd ce se petrecea după colțul gardului pe lîngă care înaintau ei, muncitorii de la „Vega“ începură să alerge spre poarta rafinăriei. Alexandru văzu cum masa aceea compactă se strînsese și se relaxă ca o vietate uriașă, informă dar plină de sensibilitate. O stranie nerăbdare îl cuprinsese. Deși ar fi vrut să coboare, să alerge acolo jos, între oameni, se trezi luat de un avînt copilăresc și începu să urce treptele înghețate spre vîrfurile hornului. De acolo, de sus, avea să vadă și mai bine. Dar odată ajuns i se făcu frică. Cînd privi spre pămînt incremeni. Devenise ușor ca o bucățică de hîrtie pe care vîntul o putea smulge din loc și purta în slăvi. Își încleștă mîinile de fierul înghețat, lipindu-se de zidul înnegrit de fum. Un tremur nestăpînit îi pătrunsese în vine. Simțea cum i se înmoaie picioarele. Îi văzu pe cei de la sirenă turțiți la pămînt ca niște mogîldețe, făcîndu-i semne și tot strigîndu-i ceva. Abia îl deosebi pe Brecan de ceilalți după felul cum își agita ranga prin aer. Dar n-auzea nimic. Vîntul îi vuia în urechi. Paratrăznetul din vîrfurile hornului tăia negura mișcătoare suierînd prelung, ascuțit, parcă majurul de pe calul năvălaș și-ar fi rotit la nesfîrșit vîna de bou prin aer, cătîndu-l pe el.

... închise ochii strîngînd în el tot fiorul. Se prăbușea parcă odată cu vîrfurile hornului care se apleca amețitor, spre pămînt . . .

Se trezi sub turla de scînduri a sondei, lac de sudoare. Se simțea moleșit, cuprins de sfîrșeală, dar era bucuros că reușise să rămînă treaz. Doar la urmă, cînd avusese senzația aceea de stranie prăbușire care îl urmărea odată cu somnul, ațipise. Acum n-ar fi putut spune cît timp rămăsese acolo în vîrfurile hornului, lipit de zidul înnegrit de funingine, cu toate spaimile strînse în piept. A coborît treptele alunecoase călcînd în neștire, dibuindu-le de parcă ar fi orbecăit în întuneric, scăpîndu-le de sub vîrfurile bocancilor și rămî-nînd suspendat doar în mîini.

Brecan și oamenii lui îl așteptau jos mînioși. Alexandru sări ultimele trepte și trecu pe lîngă ei în goană. Il auzi pe Brecan scuipînd după el ca după cine știe ce lighioană. Alergă pînă aproape de poartă și intră între muncitorii strînși în fața administrației. De dincolo de grilaj se auzeau icneli, țipete muieresti, lovituri seci, vaiete.

Ajunsese în primele rînduri atunci cînd în ușa principală a clădirii administrației își făcură apariția șefii rafinăriei.

Directorul Șmeiler, un tip bondoc, chel, cu un fular de lînă flocoasă înfioat în jurul gusei transpirate, ieși însoțit de subdirectorul Christodulo, om fin, cu mînuși de piele galbenă, înalt, distins, cu o neprefăcută grimasă de dispreț pe fața smeadă, prelungă, de lord scoțian, care își plimba ochii plictisiți pe deasupra mulțimii. O singură dată își înălță capul ascultînd cu atenție

urletui sirenei, parcă abia atunci ar fi auzit-o pentru prima dată. Șmeiler, în talie, doar cu fularul acela flocos și cu căciula de astrahan gris pusă pe chelie, se agita nervos în fața oamenilor încercînd să convingă prin elocvență :

— Domnilohrrr — striga el graseînd, să ne păstrăm calmul. Numai și numai calmul ne poate salva. Vom asculta imediat phretențiile comitetului dumnevoasthră de ghrevă. Pehrsonal le chred de pe acum hrezonabile. Vom întehrpela Bucuhreștiul și chredem că totul se va ahranja. Numai să vă păsthrați vă rog calmul . . . Și faceți odată, penthru numele lui dumnezeu să tacă sihrena aceea. Vhrea oahre cineva să sthrîngă tot ohrașul aici ? Dacă vă intoahrceți imediat la luchru și cei din afahra hrafînăhriei se duc acasă, vă phromit sută la sută cîstîg de cauză. Ce vă țîne aici, domilhor ? Ce i-a adus pe dumnealohr cei de afahră, aici ? Vă hrog să-mi hrăspundeți, doahr vorh-bim înthre oameni, nu-i așa ?

— Foamea, don' director, foamea, matale ce credeți ? — strigă cineva din spatele lui Alexandru.

— Să fim rezonabili — se înfipse atunci Cristodulo. Le-am mai spus-o oamenilor voștri, înainte de a aduna tot orașul aici trebuia să fi citit cu atenție firma acestei rafinării. E „Romîno-Americana“, domnilor, „Romîno-A-me-ri-ca-na“ ! Noi întotdeauna am creat cele mai bune condiții oamenilor muncii. Avem prestigiul acesta și ne mîndrim cu el. S-a iscat acum vreun conflict ? în interesul cui, domnilor muncitori ? Personal vă asigur, că tot ce e în interesul muncitorilor noștri și al rafinării, se va satisface. Ținem tot timpul Bucureștiul la telefon. Vom expune dezideratele voastre. Sînt optimist. Cred că cel mult într-o oră, vom avea un răspuns pozitiv. De acord, domnule director ?

— Desiguhr Christodulo dhragă, cum altfel ? Doahr și dumnealohr, și noi, sîntem oameni de înțeles. Dacă dumnealohr li s-a cehrut un sachrificiu, nu înseamnă că noi înșine nu sîntem dispuși la sachrificii . . . Cineva vohrbea de foame ! Să nu vulgahrizăm chestiunea dhragii mei . . . Cui îi e foame munceste să aibă ce mînca, domnilohr, nu face hrăzmehriță. Că hrăzmehrița nu e luchru bun, dhragii mei. Avem ahrmată, avem poliție, dahr de ce să nu ne înțelegem de vohrbă bună ? Pahrcă nu i se face foame fiecăhruia dinthre noi măcahr de threi ohri pe zi ? Și nu tot c-o linguhră mîncăm ?

Unul din muncitori se repezi atunci spre Șmeiler și înainte ca acesta să se ferească, îi puse în palma întinsă într-un gest patetic un boț de mămăligă rece. În buzunarul de pe piept al hainei, între agrafele stilourilor îi îndesă o ceapă.

— Na, șefule ! Crapă și tu ce mîncăm noi . . . Tot c-o linguhră ! . . .

Izbucniră rîsete. Șmeiler stătea cu mămăliga în mînă, temîndu-se s-o arunce. Christodulo bătea în retragere. Alexandru se înălță pe vîrfuri să vadă mai bine și tot împingînd să-și facă loc mai în față, se izbi piept în piept cu Chivără.

— Unde umbli Alexandre ? Avem nevoie de tine. Vino încoa, și-l trase mai la o parte.

— Te-am căutat la sireună, încercă Alexandru să se justifice. Uite asta de la Staicu, deși cred că nu mai e nevoie.

— Las-o, Staicu cu oamenii lui sînt de partea cealaltă a gardului. Dar cu toată rezistența lor cred că poliția și armata o să pătrundă curînd înăuntru. Am fost anunțați că vin spre noi trei regimente. 6 cavalerie, 32 Mircea și 7 infanterie . . . Șmeiler a chemat la el delegația noastră. S-ar putea să ni se întindă o cursă. Oricum, mitingul de la statuie, în fața primăriei, trebuie

să se țină la ora hotărîtă. Uite : duci asta lui Mogoș. Dacă nu dădeam de tine nu știu cum m-aș fi descurcat. Pe cine a-și fi putut trimete acolo ? Să nu mai dispari omule, am crezut că ți s-a întîmplat ceva . . . Mogoș s-o multiplice pe toată hîrtia pe care o are. Dacă delegații muncitorilor vor fi arestați, să fie răspîdită în tot orașul. E cuvîntul de ordine al partidului în noua situație. Hai, încalecă și dă-i bătaie. Il ajuți pe Mogoș pînă termină treaba. Gata, sus pe cal !

Alexandru vru să-i spună de bicicletă, dar înțelese că lucrul acesta nu mai avea acum nici o importanță. Chivără se întorsese între delegații greviștilor și urca scara clădirii în urma lui Șmeiler și Christodulo. Dincolo de poartă, cavaleriștii și poliția veniseră să deschidă un culoar prin trupul mulțimii. Un ofițeraș cu fața roșie ca racul fiert se cățăraseră pe grilajul porții de unde urla spre soldați, agîtînd în mină un pistol negru.

— Sparge poarta, soldat! Vîră patu-armii în bolșevic, soldat! Forțează-l să rupă rîndurile, soldat ! Baioneta l'arm' ! Răgușise de atîta răcnet și cînd voia să țipe mai tare, glasul îi dispărea de tot. În jurul lui zburau bolovani, scurtături de lemn și bucăți de gheață. Ofițerul trăgea în aer și fiecare apăsare pe trăgaci îi scutura caraghios trupul firav. Ca prin minune, nu-l nime-rea nici o piatră. Paturile armelor loveau în poarta care pîrîia din țîțîni sub presiunea valului de oameni. Alexandru înțelese că nu putea ieși din rafinărie decît sărînd gardul pe undeva, prin spatele instalațiilor. Simțea o ciudă grozavă că trebuia să plece de acolo. Deși înțelegea că ceea ce i se spusese să facă, era de mare importanță, avea impresia că e scos din luptă. De necaz, culese de pe jos un bolovan și îl aruncă cu putere spre ofițerul cățărat pe poartă. Piatra căzu undeva între muncitori, la o distanță bună de țintă. I se păru chiar că a lovit pe cineva dintre ai lui și de teamă, și de rușine, își virî capul între umeri.

— Unde arunci bă, ești chior ? îi strigă cineva de alături, și Alexandru plecă de acolo privind în pămînt. Dincolo de poartă, în lungul gardului înalt, des, întărit cu balot și prelungit în înălțime cu parapeți de sîrmă ghimpată, se vedeau prin crăpăturile strîmte dintre scînduri șirurile de soldați puși de pază. Prin fața lor se perindau căutînd vreo spărtură în gard, cei ce voiau să intre în rafinărie, muncitori, neveste cu sufertașe din care fuga neostoită le prelingea mîncarea răcită, ucenici din schimbul de după masă.

— Nu pot să vă las nea Victore, zău nu pot — auzi Alexandru în sfada oamenilor de dincolo de gard tînguiala unui soldat cu o voce de cocoș răgușit. Cin'ș'pe zile iau pentru asta . . . Carceră grea . . . zău că nu pot . . .

— Păi ce mă, io parcă o să te-ntreb pe tine ?

— Dau cu pușca, zău dau . . . Am ordin. Tata să fie și io tot dau ! Așa ne-a spus... zău, nea Victore!

— Păi aia îmi pare și mie rău. Că nu e tat'tu aici... Să te măsoare puțin cu scîndura de la pat . . . Da o s-o fac eu, cu aștia dacă mai te miorlăi mult aici . . . Și pe deasupra o s-o mai iei și de la alde Mitică, taică-tu, cînd i-oi spune. Uite-te la gard Tănase ! Tu crezi că geaba a desprins nen'tu ieri scîndurile alea din cuiele de jos ? Am fost prevăzător bă, dă unde să știu că te-or pune tocmai pe tine, auziți fraților pă cine s-a găsit să-l pună aici, cu surceaua aia dă pușcă în mînă... Hai, valea, Tănăsică tată, intrăm, nu vede nimeni și batem scîndurile la loc. Tu n-ai mîncat usturoi nici gura n-o să-ți miroasă... ascultă-l pe ne'n-tu. Da' să te ceri imediat la infirmerie bă, să nu te prind azi, de s-o lăsa cu mardeală, printre zbiri, că în tine mă reped mai întîi . . . Ne faci satu de rîs Tănăsache !

— Sînteți mulți, bre nea Victore, sînteți prea mulți, și zău că mă vede...
— Intoarce-te și tu cu spatele, ce ai să ne numeri? Unu sau o sută, tot aia e! Da nu te vede nimeni, cin'să te vază?

— Și dacă mă vede?

— Gata Tănăsache! Dacă nu erai acum în țealele astea verzi ale statului, ai fi fost poate aici cu noi și te-ai fi rugat de alt pușcoi să te lase... Nu mă face să mai vorbesc mult că-ți iau aia din labă și ți-o aplic la spate... Știi tu unde...

Se auziră cîteva lovituri în partea de jos a gardului și două scinduri se dădură la o parte, împinse de o mîină solidă. Alexandru văzu cum dădură buzna în rafinărie, unul după altul, vreo treizeci de oameni. Soldatul, un flăcăiandru cu fața suptă, cu ochii mari, de fată speriată, se agăța de fiecare și căuta să-l tragă înapoi.

— Gata bre! Care ești bre! Nu v-am spus bre? Io nu rezist le carceră bre, am piept slab, bre... Intrebați-l pă nea Victor... Nea Victoreee!

Alexandru se vîrî repede cu spatele în spărtură. Soldatul îl apucă de scurtă și îl trase cu putere afară. Era leoarcă de nădușeală, iar vocea cocoșească i se pițigăiase de tot. Iși apucase pușca de țeavă ridicînd-o ciobănește, ca pe un par, și acoperise cu spatele spărtura din gard.

— Am zis... Gata! Nici unu mai mult. Opt zile am bolit bre după carceră ailaltă!... Tu cine mai ești? Și îl împinse pe Alexandru cît colo. Apoi se apucă să prindă la loc scîndurile, lovind în cuie cu patul armei.

Alexandru ieși în șosea tăindu-și drum peste grădinile zarzavagiilor de la marginea orașului. Picioarele i se afundau în glodul cleios amestecat cu zăpadă și de fiecare dată trebuia să-și tragă cu putere bocancii tot mai încărcați cu pămîntul gros, lipit de tălpi. Ogoarele de zarzavat răscolite de umbletul oamenilor miroseau a putregai înghețat. Zăpada sfîrșia încet sub bătaia lapoviței.

Alexandru mergea cu vîntul în spate, contra șuvoiului de oameni, care părea că nu mai avea sfîrșit. Lumea continua să fugă spre rafinărie întrecîndu-se cu șirurile de soldați care tropăiau în floșcotina de noroi și păcură în pas alergător. Aproape la fiecare pas se lovea de cei ce treceau pe lîngă el. La un moment dat i se păru că o zărește în mulțime pe Victorița. O strigă, chiar se întoarse o bucată de drum, dar își dădu seamă ca se înșelase, femeia bănuită au avea decît o basma la fel ca a Victoriței. Cînd se apropie de locul unde îi fusese fărîmată bicicleta, pașii săi, aproape involuntar, începură să zăbovească. Se trezi căutînd printre picioarele celor ce alergau spre rafinărie ceva, vreo rămășiță din fosta bicicletă, nici el n-ar fi putut spune precis ce anume. Cunoștea bine locul, în zăpada murdară a șanțului recunoștea urma căzăturii lui iar mai departe, peste cîmp, gropile făcute de copitele calului rănît.

N-a mai găsit nici o spiță. Ceea ce mai rămăsese din bicicletă luase probabil cineva, cine știe cine, sperînd poate s-o mai repare și să și-o păstreze. La gîndul acesta Alexandru simți că îl apucă o tristețe adîncă. Alerga în des-nădejde gîndind că, în fond, și acum nu făcea decît ceea ce făcuse întotdeauna ca om de legătură. Înțelegea că i se dăduse sarcina aceasta și pentru că el avea bicicleta. Ii plăcea munca. Dar acum, fără bicicletă... Se vedea așteptînd pe cîte cineva la vreun loc hotărît, în preajma vreunei fabrici, la ora de ieșire din lucru, sau la vreun colț de stradă. În astfel de împrejurări avea „stilul“ lui de lucru. Se oprea la locul știut și începea să-și repare bicicleta. Mesterea ceva la lanț, sau pompa aer într-un cauciuc, iar cel cu care avea

treabă, se apropia de el și, ca între oameni încerca să-l ajute să iasă din „pană”. Cîteodată, în după-amiezile de vară, duminica, o lua pe Victoria pe cadru și pleca cu ea pe potecile șerpuitoare de la marginea orașului, făcînd cu ea o adevărată echilibristică, amarnic scuturată pînă ieșeau undeva, spre Corlătești, la iarbă verde. De-acolo, priveau panorama orașului, înconjurat de fabrici și făceau planuri . . .

Îndepărtîndu-se de rafinărie, Alexandru își aminti că, întotdeauna în timpul drumurilor lui, de la o adresă la alta, de la o fabrică la alta, avusese impresia că acolo de unde abia plecase, se întîmplau evenimente importante de la care el mereu trebuia să lipsească.

Astfel gîndea alergînd pe străzile orașului spre locul unde i se spusese să ducă mesajul acela, cînd deodată observă că sirena „Romîno-Americana” amuțise. Se opri în loc, își încordă auzul sperînd că îi va distinge totuși sunetul, poate mai scăzut, mai stins, în corul celorlalte sirene, dar din partea aceea nu se mai auzea nici un zvon. Parcă deodată, cu tot vacarmul general, orașul amuțise. Și-l imagină pe Brecan cu echipa lui de paznici ai sirenei vînturîndu-și ranga prin aer, luptîndu-se, chemînd în ajutor. Ii venea să se întoarcă într-un suflet acolo de unde plecase și pentru prima dată simți cît de mult îi lipsea bicicleta. Totuși porni în goană înainte.

Pătrunse în casa știută după ce se asigură în grabă că nu fusese urmărit de nimeni. Era o casă în partea de vest a orașului, pe o stradă puțin umblată, undeva între centru și mahalaua Tîrgușor. Mogoș, imediat după ce i-a deschis ușa, s-a dus la fereastră făcîndu-i semn să tacă. Era un tînăr cu fața de o paloare stranie, ca de om nescos cu lunile din casă, cu o șuviță de păr mereu căzută pe fruntea veșnic umedă, albă, sidefie, cu pielea aproape transparentă. Asculta cu încordare. În camera joasă, mansardată, era zăpușeală și dezordine. Pe pereți, pe jos, pe dulap și pe raftul încărcat de cărți și cioburi de ceramică veche, erau puse zeci de picturi neterminate, cu flori geometrice, cu fețe de oameni făcute din triunghiuri multicolore, apusuri de soare verzi, sau nuduri colțuroase, violete sau portocalii.

— A tăcut ! spuse Alexandru apropiindu-se de fereastra pictorului.

— Da, de aproape zece minute.

— Eu nici n-am băgat de seamă cînd a tăcut. Alergam spre tine. Uite asta, de la Chivără. E urgent. Mi-a spus s-o tragi pe toată hîrtia și s-o difuzăm imediat în oraș . . . Zicea că se teme de o cursă . . . De ce o fi tăcut ? Și Brecan ăla, ce dracu face ?

— Care Brecan ?

— Unu. Așa-i zice. Să-i fi luat ranga ?

— Care rangă ? — întrebă Mogoș în timp ce citea hîrtia lui Chivără și își tot ridica șuvița de păr de pe frunte apucîndu-și-o pe degetul gros, într-un fel ciudat care i se păru lui Alexandru caraghios.

— Ei lasă, eu mă duc, și Alexandru dădu să plece.

— Stai ! Și eu ?

— Păi . . .

— Adică, să mă descurc cum pot ? A plecat și Sanda. Singur n-o scot la capăt . . . Știi ce e asta ?

— Bănuiesc . . . Dar eu . . . Poate că . . . acolo . . .

— Rămii aici, îi spuse Mogoș cu acea bunătate senină, netulburată, de nimic, dar plină de fermitate, care întotdeauna îl zgîndărea pe Alexandru. Na, ține asta. Și fără să aștepte vreun răspuns începu să culeagă dintr-o valioară de lemn literele manifestului pe care le așeza în rama de fier pe care

o pusese în mîinile lui Alexandru. — Pînă nu terminăm, nu pleci, Alexandre, Pe răspunderea mea. O să ducem împreună astea băieților să umple orașul cu ele și pe urmă plecăm amîndoi acolo. Crezi că pe mine nu mă arde să ies în stradă?

— Nu ți-ar strica... Ești palid ca o călugăriță. Și aici miroase al dracului a acreală și a vopsele. Parcă ai picta cu zeamă de varză...

În clipa aceea sirena care amuțise reîncepu să sune cu și mai mare tărie. Mogoș care vroia să-i răspundă tăcu. Ascultă îndelung în tăcere.

— Bravo Brecane! Te ții tare! — strigă Alexandru abia stăpînindu-se să nu tropăie de bucurie. Mogoș îl privi lung, zîmbind.

— Grozav ești frate! — îi spune Alexandru scotîndu-și scurta. Mai bine, cu nutra asta te-ai fi făcut popă sau predicator... sau poet... De ce nu? Cred că s-ar fi dat în vînt credincioasele după tine. Cînd colo, tu pictezi femeii violete și apusuri verzi... Știi? S-a dus dracului bicicleta mea!... Mi-a fărîmat-o unu' cu calu'...

— Numără! — și Mogoș începu să tragă pe dosul foilor așezate peste placa de plumb un valț negru de cauciuc.

Sirenele urlau, Iapovița bătea insistent în fereastră, în camera scundă zăpușeala devenise apăsătoare. Mogoș n-a lăsat micul valț din mîină decît o singură dată, la auzul unei bătăi în ușa de jos, de la intrarea în sălița de unde pornea scara de lemn spre camera lui. A coborît să deschidă și s-a întors însoțit de o fată de vreo optsprezece ani, înaltă, subțire, cu părul lung, despletit, ieșindu-i în dezordine de sub o căciuliță de lînă croșetată. Avea fața îmbujorată de fugă și abia putea să respire din cauza gîfîitului. La vederea lui Alexandru a tresărit și s-a uitat speriată spre Mogoș.

— Vorbește, tovarășul e de-ai noștri. Alexandru îl cheamă... Ea e Stela.

Fata îi întinse lui Alexandru o mîină subțire, cu degete lungi, reci, lipicioase, parcă ar fi fost unse cu zahăr. Alexandru nu se putu stăpîni să-și privească palma după ce-i strînse mîna fetei și văzu că lipiciul acela se luase și pe degetele lui. Stela se scuză incurcată.

— Mi-au luat băieții acadele, de la Colovos... N-a avut hîrtie. Le-am ronțăit pe drum... Se lipește, zise ea strîngîndu-și și desfăcîndu-și pumnul.

— Spune, zise pictorul.

— I-au arestat!

— Pe cine? întrebă Alexandru.

— Pe toți... Vin de-acolo. I-a chemat direcția să trateze cu șefii rafinării și...

— Și?...

— La ieșire poliția i-a înhățat. Stela vorbea fără șir înghițind des și sorbindu-și cuvintele odată cu aerul pe care îl respira. — Muncitorii au spart geamurile birourilor. Tovarășul Chivără m-a strigat să adunăm lumea la chestură. Ah! De-am avea ceva, un manifest, o chemare... Mă așteaptă cinci băieți afară... Degeaba te uiți așa la mine, nu i-am adus pînă aici. Sînt la simigieria lui Colovos, stau ca pe jăratec. Sînt uteciști, îi cunosc bine. Cu ei aș ridica într-un ceas tot orașul. Să facem repede ceva...

Mogoș care nu încetase nici o clipă să preseze o hîrtie după alta pe foaia de plumb, îi întinse fetei unul din manifeste. Ea îl apucă cu înfrigurare și se apropie de fereastră. Il citi dintr-o suflare, apropiindu-și-l de ochi, ca miopii.

— E fain, zise Stela frecîndu-și obrații de bucurie. Tocmai asta ne și trebuie ! Și întoarse spre cei doi bărbați o față radioasă cu doi ochi înflăcârați, strălucind sub fruntea mînjită de cerneala tipografică. Cîte ați tras ?

Mogoș o întoarse discret, cu fața spre un ciob de oglindă prins pe tocul ferestrei. Apoi, cu zîmbetul lui blînd, îngăduitor, îi întinse batista.

— Ești incorigibil, zise Stela scuipînd pe un colț al batistei și se șterse apăsător.

— Obrazul omului trebuie să fie întotdeauna curat . . .

— Chiar și acum ?

— Mai ales acum !

— Atunci de ce nu ștergi puțin fețele astea ? — și arată spre pereți.

— Astea sînt pînze, trăiesc prin idee.

— Și noi ?

— Noi sîntem doar oameni... zici că te așteaptă cinci băieți. Cîte am tras pînă acum, Alexandre ?

— Le-am pierdut șirul. Vreo 480.

— Vă ajunge. Încarcă și dă-i drumul. Împarte-le băieților. Dar nu în simigerie la Colovos. Oriunde în altă parte. Cutiile cu cocă fiartă sînt în atelierul grecului. Știe el. Cere-i-le.

Fata își umplu sînul cu manifeste. Coborî scara în goană, dispărînd ca o furtună, așa cum venise.

— Și noi ? întrebă Alexandru cînd văzu că pictorul ia din nou valțul în mînă.

— Tragem înainte. Ai spus, toată hîrtia... Doar n-o să coborîm cu mîna goală. Numără !

Au ieșit abia cînd în centrul orașului răpăiau primele împușcături. Și-au înfundat manifestele în buzunare și au coborît scara de lemn val-vîrtej. Chipul palid al pictorului se făcuse și mai alb. Fruntea îi era acoperită de broboane strălucitoare. Avea respirația omului veșnic sub febră. Jos, în ușa, Alexandru încercă să-l oprească.

— Poate va mai fi nevoie de tine aici... N-ar fi bine să rămîi ?

Mogoș îl privi pentru prima dată cu asprime.

— Tu zici că ți-ai prăpădit bicicleta ?

— Ce legătură are ?

— Poate am și eu ceva de pierdut ! Lasă-mă. Ieși primul. Eu încui și plec în direcție opusă. Dacă vreunul din noi îi va vedea pe tovarăși, să le spună că noi....

— Ce anume ?

Pictorul tăcu. Nu mai apucă să-i spună, sau renunță. Îl împinse afară și trînti ușa. Alexandru o luă la fugă. Rafalele se auzeau pîrîind scurt, undeva aproape, spărgînd monotonia lapoviței, zumzetul orașului în fierbere, chiar și sunetul sirenelor care din zori nu mai conteniseră. Era un amurg cenușiu, cu lumină zgîrcită, mahmur, rece și umed de parcă întregul pămînt ar fi fost vîrit într-o hrubă adîncă și întunecoasă. Pe măsură ce Alexandru se apropia de centru străzile erau tot mai animate. Mulți oameni fugeau spre locul de unde se auzeau împușcăturile, alții veneau în goană de acolo, intrau prin case, trînteau în urma lor ușile, sau săreau peste garduri traversînd curțile și grădinile spre a evita străzile. Se trăgea de undeva de pe acoperișul chesturii.

Cînd Alexandru ajunsese acolo fu înghițit de valul mulțimii care tălăzuia negru, în zidul alb al poliției. Nimerise în mijlocul unui grup de bărbați so-

lizi, înalți, care împingeau cu putere înainte urlînd ca scoși din minți. Alexandru icnea prins la înghesuială, căutînd să-și facă loc cu coatele. Unul dintre vecinii lui i se adresă roșu de efort :

— Ce cauți aici, unde-i mai groasă, măi pișpirică? Ai să mori înghesuit ca la pomană, cu gălușca în gură. Dă-te mai pe lături, nu vezi că aici e groasă ?

Alexandru își virî mîna în buzunarul scurtei și trase un vraf de manifeste. Se svîrli în sus cu toată puterea. În jur ploua cu foi albe spre care se întindeau sute de mîini...

— Aaaa! D-ăștia mi-ești! — îi spuse admirativ stacojiul. Ia vedeți mă vlăjganilor că avem aici marfă prețioasă. Să nu-l striviți fraților, că e omu nostru. Dă-le aici foițele alea, tovarășele dragă, că eu am labă mai lungă, arunc ceva mai departe.

Alexandru îi dădu un teanc de manifeste. În clipa aceea fulgeră o nouă rafală. Pîrii scurt, sec, ridicol, ca și cînd cineva ar fi rupt undeva, sus, în apropiere, deasupra capetelor, o cîrpă veche, putredă, de sac. Lui Alexandru îi căzură pe umeri bucăți de moloz, așchii de ipsos din ștucatura casei pe lîngă care se strecura, în vreme ce oamenii din jurul lui se trînteau la pămînt.

— Jos frățioare! auzi Alexandru vocea omului care fusese lîngă el. Trage în noi, culcă-te, ți s-a urît cu viața? Dumnezeii lor, că intrăm peste ei acuma, și să-i vedem pe unde o să-și scoată cămașa cînd i-om beli!

Cîrpa aceea se mai rupse odată deasupra, stropindu-l pe Alexandru cu țandări de cărămidă și cioburi de geamuri sparte. Deși se trăgea de undeva de pe acoperișul chesturii, mulțimea împingea înainte, spre cordonul de soldați și polițiști din jurul clădirii, parcă știind că numai astfel putea ieși din raza de bătaie a mitralierei. De undeva din spate Alexandru auzea vaierul unui rănit care țipa sfîșietor : „Mamăăăă !... Măiculiță, mamăăăă !...” Se trezi împins cu putere din spate, în pușca ținută de-a curmezișul de un soldat care se tot opinea să reziste presiunii în vreme ce șoptea oamenilor printre icneli :

— Împingeți fraților, noi n-o să tragem... Ohoho! Nici chiar așa, că mă băgați la pîrnaie... Uite balauru colo, urlă că să virîm baioneta în voi... Domol fraților! Așa... domol... Noi n-o să tragem.

Deodată, undeva la etaj, în capătul clădirii, cineva deschise o fereastră și începu să strige ceva spre mulțime. Din cauza larmei Alexandru nu auzea nimic. Un fior de bucurie trecu printre rîndurile compacte și zvonul care străbătu atunci piața i se păru lui Alexandru de necrezut : — Auzi bă, că le dă drumul, îi eliberează pe toți delegații greviștilor! Mama lor, înjura lunganul care se tot ținuse după Alexandru căutînd parcă să-l protejeze. — A înghețat rahatu în ei de frică! Credea că o să le luăm chestura cu asalt... Ar fi văzut ei pe dracu...

Se produse o învălmășeală mai mare decît atunci cînd trăgea mitraliera. Miile de oameni se îmbulzeau în ușa chesturii urlînd de bucurie. Soldații își plecaseră armele sau și le agățaseră de umeri și se înghesuiau și ei între muncitorii spre care numai cu cîteva minute în urmă țintiseră. Alexandru se zbătea să ajungă mai aproape de ușa chesturii dar nu reușea să înainteze nici cu un pas. Îi zări pe delegații muncitorilor abia cînd lumea îi luă pe sus, ridicîndu-i pe umeri și purtîndu-i în alai spre centrul orașului. Sprijinit pe zeci de brațe, Chivără le vorbea oamenilor strîngîndu-și șapca în mîină și gesticulînd cu mînie. Dar din pricina vacarmului nu-l auzeau decît cei din jur. Se lăsase seara. Oamenii făceau suluri lungi din foi de

ziar, le dădeau foc la un cap și înaintau astfel cu sute de torțe. Niciodată lui Alexandru nu i se păruse orașul așa de frumos. Odată cu seara lapovița încetase. Se așternea o ceață plumburie în care înaintarea șuvoiului cu fețele luminate de torțe îi apărea lui Alexandru ca ceva straniu, ireal de frumos. Luminile jucau în pîclă, parcă marșul uriaș s-ar fi desfășurat pe fundul unei ape cu adîncimi întunecate. Piața era închisă, prăvăliile ferecate iar negustorii priveau dinăuntru, prin grila obloanelor speriați, cu sufletul la gură, scurgerea impetuoasă a mulțimii. În colțul străzii Franceze, cățărât pe oblonul unui magazin, Alexandru îl văzu pe Mogoș. Fața lui albă sclipea în negura vineției, transfigurată de emoție. Alexandru îl scutură de poalele hainei dar pictorul nici măcar nu tresări. Abia cînd îl strigă pe nume Mogoș privi în jos cu doi ochi a căror privire strălucitoare părea bogată.

— Ai văzut? Oamenii au fețele portocalii, parcă i-ar dogori cuptoarele... Și flăcările sînt verzi, ca de fosfor, și ceața e galbenă... L-au rănit pe Paraschiv, băiatu ăla al vostru, de la „Vega“... În umăr... Poate nu e așa de grav. L-au dus Stela cu băieții ei să-l panseze. Știi? Tocmai îmi spunea că ți-a găsit bicicleta. Nu mai țin minte unde a lăsat-o, dar zicea că ți-o pune el pe roate. Și că să nu-ți spun... Că e o surpriză... Ascultă: dacă-l vezi pe Chivără...

Dar Alexandru fu smuls de lîngă pictor și tîrît de mulțime spre piața în mijlocul căreia se înălța statuia.

A căutat tot timpul să se apropie de Chivără. Abia după adunarea din piață, în drum spre gara de sud a Ploieștiului spre care mulțimea a pornit la chemarea comuniștilor pentru a-i elibera pe arestații duși acolo de poliția care intenționa să-i transfere la București, Alexandru a reușit să se apropie de capul coloanei și să meargă în pas cu cel căutat. Simțea că trebuie să-i spună ceva, să-i transmită un lucru din partea pictorului, dar în zăpăceala momentului nu își mai dădea seama ce anume. Abia cînd îl ajunse din urmă pe Chivără care mergea într-un grup compact de greviști, inconjurați de citeva duzini de oameni de pază, dintre cei mai solizi, aleși dintre muncitori pentru echipele de șoc ale grevei, Alexandru își dădu seama că nu avea ce-i spune omului și că pictorul nu apucase să-i transmită nimic.

— Știi... Mi-am găsit bicicleta, tovarășe Chivără, îi spuse Alexandru ținîndu-se cu pași mărunți după el.

— A, tu erai Alexandre! Norocul tău că n-ai picat între noi. Ție nu ți-ar fi dat drumul...

— Mi-a găsit-o Paraschiv, băiat bun, puștiul ăsta, dar să știi că l-a rănit la umăr... N-o fi grav, ce zici?

— Pe mine mă întrebi? Asta trebuia s-o știi tu. Să fi vorbit cu doctorul Moise să-l vadă... Lasă, o să vorbesc eu. Ascultă: I-am spus și neveste-ti, acolo, la statuie... Tu pe unde umblai?

— Păi, cu Mogoș... El mi-a spus de bicicletă... Știi, fără ea, cu legăturile...

— Am văzut manifestul. A ieșit bine. Acum am avea nevoie de altul. În situația dată... O să ne descurcăm noi... Tu însă trebuie să dispari. Victorița a înțeles repede, cred că e pregătită... Cu cine naiba ți-ai găsit să te ciocnești azi? Te căuta unu mustăcios, Vînătoru îi spune, subcomisar, o prăpastie de om. Zicea că și-a prăpădit calu din cauza ta și că nu se lasă pînă nu te-o vedea lat. Ai grijă să nu-i pici în labă. Cînd naiba ai avut de-aface cu el, și de unde te știe?

— Păi... Nu ți-am spus ? El a fost cu bicicleta... Și fără ea... Știi, eu am platfus...

— Să lăsăm asta. O să ne explici altă dată. Acum uite ce e. Pleacă în noaptea asta. Te duci la Moreni. Schelele n-au putut să coboare în oraș. Beciurile chesturii sînt pline cu sondori. Nouă ne-au dat drumul de teamă să nu-i fi scăpat pe toți, în cazul asaltării chesturii... O să ne caute ei pe fiecare... Am aflat acolo că aproape întreaga celulă din Moreni a fost arestată. N-au scăpat decît cîțiva. În orice caz, pe unul îl știi precis liber. Poate or mai fi și alții dar sondorii de la beci nu ne-au putut spune. Te duci acolo și îl cauți pe Arhip Dumitru, strada Renașterii numărul doi. Dacă ai noroc, legătura noastră pentru Tîrgoviște o să-l anunțe din seara asta că sosești. A plecat acum un ceas prin Băicoi și Moreni, Ar fi bine ca tu să ocolești drumul ăsta... Cred că e încă sub razie. Mergi mai bine prin București și Tîrgoviște. Dar pleacă în noaptea asta sau, dacă amîni pe mîine, ascunde-te undeva, nu dormi acasă. Nu uita, Arhip Dumitru, Renașterii doi.

— Păi... poate că...

— Nici un „păi” și nici un „poate că”, Alexandre. Te duci ! Aici ești în pericol !

— Mă gîndeam că...

— O să ne descurcăm noi. Avem nevoie de tine acolo. Restabilești legătura și îți dăm noi de veste cînd te poți întoarce. Omul de la Tîrgoviște o să te caute peste o săptămînă... Dacă nu s-o întîmpla nimic între timp. Ne-am înțeles ?

Peste o săptămînă ? La Moreni... Dacă nu s-o întîmpla nimic între timp... În minutul cît a continuat să meargă alături de Chivără, în capul lui Alexandru gîndurile cele mai neașteptate dădeau năvală. Trebuia din nou să plece. Nu se gîndise că în afara de pierderea bicicletei, ciocnirea cu mustăciosul acela călare, va avea și alte urmări. Chivără îi puse o mîină pe umăr și îl întoarse cu fața spre el. Il privi lung, încurajator, făcîndu-i semne că era timpul să plece. Și-au strîns mîinile cu putere. Mulțimea străbătea bulevardul cu castani înghețați dintre centrul orașului și gară. În rămuret chiciura ceței atîrna dantele. Flăcările torțelor jucau în noapte pierzîndu-și șirul tot mai stîns, tot mai înecat în neguri, undeva, în depărtare. Oamenii mergeau în tăcere, călcînd apăsător, prin mijlocul drumului, în vreme ce pe trotuare și pe cele două străzi paralele cu bulevardul alergau să le iasă în întîmpinare sute de soldați, jandarmi și polițiști. Tropăitul cismelor cazone cu tălpi țintuite și cu potcoave se auzea pe asfaltul trotuarelor ca mestecatul unor fălci de fier rumegînd parcă bolovani. Alexandru ieși din bulevard și se strecură pe una din străzile mărginașe. În preajma casei lui, pe o fundătură din apropierea rafinăriei „Unirea”, pîndi îndelung pînă cînd se convinse că nu i se întînse nici o cursă.

Victorița, zgribulită de frig și de îngrijorare, îl aștepta în poartă.

Era spre zori. Cocoșii din mahalaua Morenilor cîntaseră pentru a treia oară. În inima lui Alexandru era tot atît de frig ca și sub turla întunecată a sondei părăsite în care se ascunsese. Din părți, și de deasupra, trăgea îngrozitor. Șuietul încrîncenat al viforniței îi umplea sufletul de tristețe. Încercă să se ridice și chiar își imagină că se ridică și că iese, dar nu se clinti

din loc. Nu putea renunța ușor la rezistență. Și totuși nu simțea decît amețea epuizării, amortirea somnului înghețat. Era din ce în ce mai cuprins de acea stare de abandon capabilă să-l adoarmă pe șofer în plină viteză, cu mîinile pe volan și piciorul apăsat pe accelerator. Se chincise cu genunchii la gură, cu mîinile vîrite în mînecele scurtei, cu umerii gheboșați, cu servieta strînsă în brațe, cu capul plecat în piept să nu piardă nimic din căldura propriei respirații. Peste el foșneau cocenii uscați, bătuți de vifoniță și se clătina troznind din încheieturi turla șoldie. Parcă îi înghețaseră pînă și gîndurile. Se vedea pe el însuși încremenit de frig, acoperit de chiură ca de un mucegai de ghiață, fără suflare.

Totul i se părea ridicol de simplu. Era un fost grădier la „Vega“, șomer de cinci săptămîni, om de legătură într-o organizație ilegală comunistă, căsătorit, fără copii. Participase la greva petroliștilor ploieșteni și ca om de legătură dăduse o mîină de ajutor la organizarea ei. Dacă asta era prea puțin, putea adăuga bicicleta pe care și-o pierduse prostește, poate în cel mai ridicol fel, dar numai atît avusese. Sosise la Moreni, o zi după grevă, să restabilească legătura de partid pierdută din cauza căderii celor mai mulți tovarăși. Omul său fusese arestat în ultimul moment și el rămăsese singur fără nimeni cunoscut, într-un orașel speriat, cutremurat de evenimente. Se adăpostise într-o sondă părăsită și, adormind în ger, înghețase. Atît. Era puțin, înfiorător de puțin, de necrezut de puțin. Și totuși, n-ar mai fi putut adăuga nimic. Că încercase să-și reamîntească ceea ce credea el că avusese mai important în viață... Pe cine putea să intereseze lucrul acesta? O făcuse într-un fel straniu, dezordonat, halucinant din pricina istovirii, a toropelii și a somnului ucigător care îl biruise, încît totul i se părea amestecat într-un amalgam de neînțeles. Nu-l înduioșa cîtuși de puțin propriul sfîrșit. Simțea doar o ciudă rea, seacă, răvășitoare amestecată cu o mînie surdă dar neputincioasă. Acum era mai lucid ca oricînd, și tocmai lucrul acesta îi provoca cel mai mare necaz. Ar fi vrut să halucineze ca adineauri, să simtă din nou că se prăbușește undeva într-o beznă fără fund, sau că asupra lui se revarsă acea masă cenușie, nestăvilită, care amenința să-l strivească sub prăvălirea ei. Să viseze din nou că zboară sau că aleargă nebunește pe bicicletă, ori că e acasă, și că Victorița abia întoarsă de la lucru a frecat podeaua odăiței joase, a lipit încheieturile burlanelor cu fișii de ziar muiate în cocă fiartă și a pus cartofii în cuptor... Dar, din toate acestea, nimic. Ar fi preferat orice decît să asiste lucid la propria sa neputință. În jur se deștepta schela. Simțea lucrul acesta din hămăitul cîinilor, din sunetul motoarelor de aburi care își înteteau pufăitul, din zgomotele orașelului strîns între dealurile cu sonde. Își încordă auzul căutînd să distingă și să identifice zgomotele, dar efortul îl asurzi cu totul. Era ca și cînd ar fi intrat brusc din întuneric într-o lumină intensă, orbitoare. Un timp nu mai auzi nimic. Parcă în jurul lui se așternuse o liniște de mormînt. Și deodată, din țiuitul prelung, agasant care îi rămăsese în timpane, desprinsese chemarea sirenelor. Veneau de undeva, parcă din fundul pămîntului, sau din înălțimi prea îndepărtate pentru a putea fi clar auzite, dar se apropiau tot mai mult, pătrundeau spre el chemîndu-l cu glasuri stridente sau dogite, joase sau ascuțite, răscolind întunericul de sub sondă cu sunetul lor. În primul moment Alexandru crezu că și-a pierdut mințile. Apoi își dădu seama că erau sirenele schelei, două sau trei, nu mai multe, dar lui i se păreau sute, sunînd schimbul de ora șase fără un sfert. Tresărirea lui la sunetul acestei ore devenise un reflex. Era timpul cînd intra întotdeauna în servici, și dacă

vreodată la sunetul sirenelor de șase fără un sfert era în întârziere pe undeva prin preajma „Vegăi“, începea să pedaleze din toate puterile pentru a fi în fabrică înainte de șase. Chiar atunci când suna și stătea acasă, la ora asta îl apuca întotdeauna un neastîmpăr nepotolit. Acum ar fi vrut să-și scoată ceasul și să verifice timpul, dar nu putea clinti nici un deget. Brațele îi înghețaseră din umeri iar mâinile îi erau străine, insensibile, parcă cele adevărate i-ar fi fost smulse și cineva i-a prins în locul lor două bucăți de lemn. Făcu eforturi lungi, chinuitoare, pînă reuși să-și smulgă ceasul de la brîu. Și mai greu îi fu pînă să scapere un chibrit. Toată strădania aceasta i se păru că durase o veșnicie, dar sirenele mai sunau încă, deci nu trecuseră decît cîteva minute. Privi cadranul ceasului și îi veni să rîdă. Un rîs care nu se auzea, încremenit, rigid, fix, dureros, albastru. Limbile ceasului arătau trei fără un sfert. Chibritul îi arse într-un loc minușa. Miroseala a păr pîrlit. Sufletul îi era plin de greață, de tristețe, de abandon. Lăsă ceasul să-i cadă și îl simți cum îi rămîne atîrnat de gaica pantalonilor prin lăntșorul cu zale de sîrmă împletită. Sirenele tot mai sunau încă. Își apucă ceasul să-l smulgă și să-l arunce de perete. Dar nu-l putu strînge în pumn. Il ținu o clipă în căușul palmei înghețate, apoi și-l duse la ureche. Stătuse. Înapoia capacului de metal care i se lipise dureros de lobul urechii nu se mai auzea tic-tacul cunoscut. O undă de bucurie trecu prin sufletul lui Alexandru.

Abia atunci observă că prin crăpăturile dintre scîndurile sondei pe unde viscolul strecurase zăpada, pătrundea o lumină vineție, filtrată ca printr-un geam înghețat. Se iviseră, totuși, zorii.

Era timpul să plece. Ar fi trebuit s-o facă mai de mult dar se temuse. În orașelul înghețat, un om singur, hoinărind pe străzi noaptea, nu putea să nu pară suspect. Rămăsese acolo, sub sonda părăsită. Acum cînd oamenii umpleau din nou străzile și drumurile schelei ar fi putut trece drept ceea ce era : un muncitor, ca și ei. Și totuși nu se putea urni din loc. Sirenele sunară de șase fix, de astădată mai scurt marcînd începerea zilei de muncă, dar el tot sub sondă era. Își întinse cu greu picioarele apăsîndu-și genunchii cu pieptul. Simți încheieturile pîrîindu-i ca și cînd ar fi fost de sticlă. Trebuia cu orice preț să se ridice și să plece de acolo dar parcă plumbul cald al somnului i se întărise în oase, devenind atît de rece, și de greu încît n-avea puteri să-l îndoie. De ce adormise ? Cînd, și cît timp îl furase somnul ? Poate numai cîteva secunde, doar își amintea bine ce gîndise în noaptea asta lungă, mai lungă și grea ca toate nopțile vieții lui, noaptea singurătății înghețate. Și totuși își pierduse controlul și adormise. Desigur, n-au fost decît momentele acelea chinuitoare, de prăbușire fără sfîrșit, ca într-o beție cruntă, din care se smulgea cu greu, întotdeauna în panică, parcă în preajma lui s-ar fi tras cu tunul. Acum le învinsese pe toate dar el însuși era învins. Fiecare mișcare, oricît de mică, însemna dureri cumplite dar trebuia să biruie amorțeala morții. Auzea schela cuprinsă de freamăt, ciinii lătrînd, motoarele de aburi pufăind metalic, lanțurile și tijele pompelor alunecînd într-un du-te vino continuu prin zăpada viscolită, parcă și glasuri de oameni auzea dar el era atît de departe de toate acestea încît i se părea că nimeni nu-l va mai găsi acolo niciodată. Se lăsă să cadă pe o rînă, apoi încercă să se ridice. Reuși s-o facă după un timp nemăsurat, lung ca o veșnicie. Cînd fu în picioare își văzu servieta la pămînt. Nu știa dacă va putea pași

dar se vedea plecînd și lăsînd-o acolo. Simțea că dacă s-ar fi aplecat să o ridice, s-ar fi prăbușit la pămînt și nu s-ar mai fi ridicat niciodată. Își aminti însă că înăuntru avea lucrurile puse de Victorița pentru el și înțelese că oricît de chinuitor va fi, trebuia să se aplece și să ridice servieta. Gemea de durere. Parcă mii de cuțite i-ar fi înțepenit carnea și la cea mai mică mișcare tăișul lor se răsucea în os secîndu-l la inimă. Sunau sirenele de ora șapte cînd reuși să-și ridice servieta. Ieși de sub sondă ținîndu-se de pereții de lăturoaie ca un om anchilozat de reumatisme. Afară se repezi spre el hămăind cu furie un ciine ciobănesc. Dar cînd se apropie să muște simți poate fiorul morții că își virî coada între picioare și se dădu înlături, zbirlit. Continuă să-l latre de la distanță pînă cînd Alexandru ieși în drum.

Primul om pe care îl întîlni fu o băbuță încotoșmănată în șapte cojoace, care îl privi lung și scuipă în urma lui cu scîrbă: „Ptui! Arză-l-ar focu! Nici nu s-a luminat bine de ziuă și uite-l cum se tiră beat...” Trebuia să intre undeva și să se încălzească. Oriunde. Nu știa ce avea să facă după aceea. Poate să-l caute pe șoferul roșcovan care îl adusese cu camionul lui de la Tîrgoviște și îl lăsase la cîțiva pași de casa lui Arhip, sau pe cel ce povestise ieri în birt despre greva de la Ploiești. Își aminti de birtul în care mîncase în ajun și porni într-acolo. Orașelul își trăia primele ceasuri de dimineată dar Alexandru nu mai vedea nimic în jur. Ardeau în depărtare în gurile hornurilor de tablă gazele de sondă și flacăra lor îl fascina atrăgîndu-l ca un magnet. Ar fi luat focul în brațe, s-ar fi tăvălit în el, l-ar fi sorbit cu sete. Viscolul se mai potolise. Vîntul sfichiuia zăpada troienită pe sub garduri și prin pereții sondelor. Ici, colo, oamenii o înlăturau scormonind-o cu lopeți de lemn, dar vîntul le-o spulbera în toate părțile ca pe o pudră de ghiață.

Pășea încet. Hainele îi foșneau ca hîrtia. Fularul îi rămăsese legat peste urechi, înnodat sub bărbie și ciucurii lui de lînă încărcăți de ghiața respirației scoteau în mers un zornăit sticlos. Părea un om beat care căzuse în vreun șanț și dormise acolo pînă cînd cineva îl trezise și îl gonise acasă. Trecătorii se uitau lung în urma lui ferindu-i-se din cale.

Birtul era închis. Îi venea să plîngă de ciudă. Vru să bată în ușă, să ceară să i se deschidă, să spună orice, chiar să întrebe dacă nu uitase ieri, acolo unde mîncase, vreun lucru anume. Dar era așa de înghețat încît nu putea vorbi. Plecă mai departe. După cîțiva pași un băiat de școală îl scutură de mîneacă. Se uită la el și nu putea înțelege cum de copilul acela avea o servietă identică cu a lui.

— Nene, ți-a picat asta, nene. Nu e a matale? Și îi întinse servieta.

Alexandru se gîndi să-l urmărească pe băiat pînă la școală. Acolo, în clasă trebuia să fie cald și poate ar fi dat de un învățător înțelegător... Dar băiatul mergea prea repede și curînd dispăru după un colț de stradă. Nu putea gîndi nimic ordonat. Era obsedat de imaginea unei sobe fierbinți și a unei încăperi încălzite. Ar fi urcat la vreo sondă unde bănuia că oamenii trebuie să se încălzească la ceva, dar își aminti că acolo pînă și fumatul era interzis. Se hotări să bată la vreo ușă și să ceară să fie lăsat înăuntru. Cel mai bine ar fi fost să se ducă la Arhip acasă. Deși se temea că femeia aceea cu chipul înrăit de greutăți l-ar fi gonit făcînd cine știe ce legătură între venirea lui de ieri dimineată și arestarea bărbatului ei, se întoarse hotărît să urce pe strada Renașterii. Încercă să-și închipuie cum avea să reacționeze femeia lui Arhip la vederea lui și își zise că mai rău decît să-l ocărăscă și să-l blesteme, n-avea ce-i face. Poate că va reuși să stea omenește

de vorbă cu ea, s-o facă să-și descrețească fruntea și să înțeleagă în ce încurcătură îl virise și pe el arestarea lui Arhip. Dar când trecu a doua oară pe lângă birtul cunoscut văzu ușa deschisă. Fără să pregete intră. Puștiul pistruiat aduna cu mătura pe fâraș stratul vechi de rumeguș îmbinat cu apă, cu bradolină și țifei și îl turna în godinul încins care scotea un fum des, vinăt, albicios, de foc înăbușit. Il privi pe Alexandru cu ochii urdu-roși, parcă și el dormise în frig și, când îl recunosc, îi zîmbi și se duse să închidă ușa. Clopoțelul sună vesel. Alexandru se lipi de godinul fumegător. Tremura din toate mădularele. Pistruiatul îl privea speriat. Rămăsese cu fârașul aplecat într-o parte și din el se presăra rumegușul murdar pe dușumea. Abia îndrăzni să-l întrebe :

— Vă e rău, nene ?

Alexandru îi răspunse numai din priviri.

Băiatul începu să adune repede rumegușul risipit și îl vărsă pe ușița de sus a godinului. Apoi ștergîndu-și palmele de șorțul albastru, murdar, se duse în spatele tejghelei și turnă o cinzeacă de țuică. I-o întinse lui Alexandru fără nici un cuvînt. Acesta o apucă între palmele desfăcute și o dădu de dușcă. Avea degetele înțepenite de ger, albicioase, rigide și sonore ca sticla. Căldura strecura în tot trupul lui Alexandru o durere surdă. Gemia înăbușit. Îi era rușine că nu se putea stăpîni în fața băiatului care îl privea din ce în ce mai alarmat, dar dacă ar fi fost singur ar fi plîns poate și s-ar fi zvîrcolit de durere. Sub tavanul scorojit șerpuiiau împletindu-se fuioare de fum des, înecăcios, scos de godinul în care ardea rumegușul. Prin geamurile înghețate se vedeau siluetele trecătorilor ca niște vietății informe înotînd într-o apă tulbure. Pe mesele învelite cu mușama veche crăpată, rămăseseră farfuriile din ajun nestrînse. Mirosea a bucătărie acră, a cartofi mucegăiți și a bradolină. Clopoțelul de deasupra ușii tremura mărunț în arcul său de oțel. Alexandru privea toate acestea insistent, căutînd să-și sustragă atenția de la propria durere.

— Nene, poate că matale ai ceva, așa, și nu vrei să spui... Madam Iancuuu ! Madam Iancu ! — strigă puștiul pistruiat cu o voce care nu ținea deloc să-și ascundă alarmarea. Alexandru nu îl mai putea opri. Pe ușa din spatele tejghelei intră un munte de femeie albă, grasă, cu guși supraetajate, îmbrăcată într-un capot uriaș dar care plesnea în nasturi pe bustul proeminent și tremurător. Avea capul rotund ca o bilă și ochii buni, alunecoși, de om care plînge ușor și rîde cu lacrimi.

— Domnu' a consumat ieri la noi... zise puștiul. Eu l-am servit... Nu știu ce are, uități-vă...

— Vai de mine, dar dumneata ești înghețat bocnă. Ce ți s-a întîmplat ?

— Vin... de... pe... drum... spuse Alexandru abia rupînd cuvintele. Viscolul... Toată noaptea... am... mers...

Grăsana începu atunci să turuie ca o morișcă. Își suflecă mînele și se apucă de treabă gospodărește. Îi dădu țuică fiartă, aduse un lighean de zăpadă și Alexandru își frecă obrajii, nasul și urechile pînă i se făcură roșii ca para focului și singele începu să-i bată năvalnic sub piele. Doar picioarele îi rămăseseră țepene, insensibile, ca niște proteze. Simțea căldura revenindu-i în trup, reciștigîndu-i încetul cu încetul întreaga făptură, învingînd într-o luptă crîncenă, dureroasă, amortirea de ghiață care se strecurase în el în timpul nopții. Pistruiatul se învîrtea în jurul lui ca o sfîrlează neștiind cu ce să-l mai ajute. Grăsana aduse din casă un prosop aspru care mirosea a pelin uscat și i-l dădu lui Alexandru să se șteargă.

— Măiculiță doamne, măiculiță! Uite cum se poate prăpădi omu' cu zile, c-așa s-a dus acu doi ani și Costache, omu Voiciloaii, casili alea din spatele garajului „Astrei“, a plecat noaptea la drum, spre Dobrești, sau nu știu unde, și-au zis toți că l-au mâncat lupii, când colo l-a găsit întreg, întreguț în scorbura unui copac... Nu mi-a fost el client prea grozav, dar zău că mi-a părut rău... Și cu ce te ocupi măiculiță matale de trebuie să bați drumurile pe-așa urgie de vreme?

Alexandru se gîndea să găsească un răspuns cînd ușa se deschise, clopoțelul zdrăngăni izbit cu putere și, în urma unui majur de poliție intră în birt un omuleț sfrijit, mai pirpiriu decît Alexandru, nepotolit ca argintul viu, la a cărui vedere grășana înșfăcă ligheanul și prosopul și fugi în casă iar băiatul pistruiat trecu smîrnă înapoia tejghelei. Alexandru nu își putu ascunde o tresărire. În sinea sa era speriat de-a binelea. Pirpiriul se uită încruntat la el, majurul îl măsură lung din creștet pînă în tălpi și ridică nedumerit din umeri întorcîndu-și privirea spre însoțitorul său.

— E clientu nostru, dom' Iancu, zise atunci pistruiatul adăugînd cu elocvență: servește la noi.

Pentru a confirma, Alexandru mai ceru o cinzeacă.

— Băutura de dimineață e ca înșurătoarea de tînăr, spuse atunci majurul privind spre Alexandru cu suspiciune.

— Clientu' să fie sănătos, dom' Stamate. Mnealui a înghițit ceva ger, după cum pare, așa că are de ce bea, adăugă sfrijitul acela pirpiriu trecînd după tejghea ca pentru a dovedi că el era patronul. — Uite don' Stamate, să nu zici că te rog să vii cu noaptea în cap, să te convingi singur. Privește aici, și sfrijitul luă dintr-un raft catastiful datornicilor. Optișpe din toți ăia, ști mătala, sint clienții mei. Acum eu nu zic, i-ați ridicată, treaba mnea-voastră, da' mie cine-mi plătește? Că am înțelegere cu „Concordia“.

— Păi... De ce nu vorbești cu ăia?

— Ei nu se bagă. Iei o țuică? Am un harțag de fată mare, îți crapă măseaua, nu alta...

— Dimineața nu, don' Iorgu, e prea devreme.

— Numai să guști... Măi stîrpitură! N-auzi?

Pistruiatul spală în grabă două pahare și turnă dintr-o sticlă de sub tejghea.

Alexandru își scoase din servietă pîinea cu magiun și o puse pe godin. Magiunul vișiniu umezise feliile de pîine și le înghețase. Pe plita de tuci pîinea sfîrîia scoțînd un miros de prune prăjite. Pistruiatul presăra pe dușumeaua neagră rumeguș proaspăt. Alexandru simțea că-i toarnă cineva coșitor topit în oase. Îl dureau falcile, ceafa, umerii, fluieretele picioarelor, pînă și falangele degetelor, parcă i-ar fi fost strînse cu menghina.

— Uite colea, don Stamate, spunea sfrijitul căutînd să-i atragă atenția majurului care tot își întoarcea ochii spre Alexandru, la catastiful lui. Iordache a mâncat trei săptămîni. Vasilescu are șaișpe ciorbe, treizeci și două de țuici și opt saramuri. Răducanu la fel. Ștefan Amariei nu mi-a plătit nici luna trecută, Zamfir cinșpe ciulamale și tot atîtea ciorbe. E meșter, mănîncă întotdeauna și felu doi. Ce-o crăpa acum acolo la zdup, dracu mai știe! Anghel, ajutoru lui, tot atîtea ciorbe și porții duble de pîine... Pînă și Arhip ăla nenorocitu a luat în oală ciorbă de burtă de patru ori să ducă la flămînzii lui de acasă... Mă rog, deși ăsta a fost mereu punctual, că e mîndru, al dracului, mi-am zis să fie de pomană lui socru-miu că ști, ăla mînca cît cinci pînă a murit înțepenit în latrină... Tare îi seamănă

fiică-sa, nu știu unde o să ajung... Am socotit, la un loc vine vreo nouășpe oale mari de ciorbă și vreo duzină de cratiți de ciulama... Fără restanțele de luna trecută... Ce mă fac eu, pui de mămăligă, trag oblonu, mă iau de furat ?

— Ei lasă, lasă, să nu-l superi pe Dumnezeu... Mai bine erai mai atent la ce vorbeau cioflingarii când veneau aici, decît să numeri atîta înghițiturile... Și n-ai fi dus-o mai prost. Ți-am mai spus eu, zise Stamate privind nemulțumit spre Alexandru care își mesteca încet pîinea cu magiun sorbind în drămuiele scurte din țoiul verde.

— Trebuie să scoși banii de la oameni, don'Stamate, eu n-am de unde face filantropie... Optspe mușteri ridicați așa, pe neplătite, da'ce, eu l-am omorît pe tata ? Mata doar mă cunoști de atîția ani, nu vrei să mă vezi în sapă de lemn...

Alexandru își scutură fărămiturile de pe piept, își strînse fularul în jurul gîtului, își îndesă șapca pe cap, plăti și se îndreptă calm spre ușă.

— Ei, domnu' ! — se auzi atunci majurul.

— Eu ? — întrebă Alexandru cu o voce tremurătoare.

— Da, dumneata ! Aia de colo ne-o lași nouă ? Ori nu-ți mai face trebuiță ? — și îi arătă servieta uitată la picioarele godinului.

Pistruiatul se repezi, o ridică și i-o aduse lui Alexandru.

— Mulțumesc...

Negustorul se tot tînguia răsfoindu-și catastiful. Majurul se întorsese cu spatele spre Alexandru sprijinindu-și coatele de zincul tejghelei.

Din ușă, Alexandru îl întrebă în șoaptă pe pistruiat :

— Stelian, omul acela de ieri care îți zicea „iscarioteanule“ vine mereu la voi să ia masa ?

— Ihî ! Da nu chiar întotdeauna. E schimbul de trei... Să-i spun că l-ai căutat ?

— Lasă că trec eu pe aici... „ciorbă ca la noi la masă...“ Spune-i doamnei că îi mulțumesc foarte mult.

Și ieși. În stradă, după cîțiva pași, fu cuprins de amețală. Se rezemă de zidul unei case. Căldura îi înmuiase de tot oasele înțepenite de frig. Hainele umezite de aburii care ieșeau din el, se făceau din nou reci și scorțoase. Picioarele parcă i-ar fi fost retezate. Rămase așa cîțva timp, scuturat de fiori. Apoi porni cu pași șovăitori să caute.

Pe cine ? N-ar fi putut nici el spune. Înțelegea doar că dacă l-ar fi întîlnit pe Stelian, sau pe vreunul din ceilalți doi soniori care vorbiseră ieri la birt despre grevă, ori dacă ar fi avut norocul să dea peste zdrahonul roșcovan de pe camionul cu care venise de la Tîrgoviște, i-ar fi fost mult mai ușor. Își aduse aminte că pe o stradă din spre schela „Aqvilei“ văzuse un garaj în curtea căruia se aflau o mulțime de tractoare grele și camioane. Porni într-acolo.

Îi spuse portarului că avea întîlnire cu un șofer, și i-l descrie pe zdrahon.

— Asta-i Predescu dom'ne, nu dai de el că-i tot timpul în cursă. Poate spre seară, pe la cincî, șase, cînd de obicei se întoarce. Dar ce aveai cu el ?

— Păi... Mi-a spus că are un leac pentru rinichi. Am venit cu el ieri noapte de la Tîrgoviște și pe drum l-am văzut că se oprește cam des... Sufăr și eu...

— Nu l-am auzit să se plîngă vreodată. Dar caută-l mata, cum îți spusei.

În ghereta portarului era o căldură uscată, lemnele trozneau în soba de pământ, și mirosea a măr copt pe plită. Lui Alexandru nu-i mai venea să plece.

— Da' vine precis ? întrebă el mai mult pentru a lungi șederea.

— Asta nimeni n-ar putea s-o spună. Încearcă și 'mneata. N-o fi cu supărare.

— Unu așa solid, roșcovan, cu niște mînuși parcă ar fi făcute din cîte o oaie fiecare. Îi place să cînte des, între noi fie spus, n-are nici o fărîmă de voce.

— El e, dom'ne, Predescu. A avut tac-su pogonu ăla de vie sub Ocnîța da' i l-a arș focu cînd cu incendiul cel mare la „Steaua”. Și acum se mai judecă săracu cu societatea.

— Păi... O fi Predescu, mi-a spus numele, dar uite, așa mi-a ieșit din cap că acu să mă tai și nu-mi aduc aminte... Și de numele garașului mi-a spus, dar și pe ăla l-am uitat... O să viu eu așa, pe la cinci... zici că pe la cinci se întoarce, nu ?

— Pe la cinci frate, sau șase ! Ți-am spus ! Cum naiba mai uiți dacă tot întrebi de atîtea ori ? Dar, de ! Întrebarea moarte n-are. Este ?

— Și despre vie nu mi-a pomenit nimic. Poate că n-o fi el... Are o voce de urs.

— Voce de urs n-are decît Predescu... Îți spui eu. Dacă pică mai devreme o să-l rog să te aștepte. Bine ?

Și pentru că în poartă claxona un camion cerînd să intre, portarul deschise larg ușa gheretei în fața lui Alexandru.

Se trezi din nou în stradă. Întrebă de zdrăhon, la alte trei garage. Peste tot găsi cîte unul, mai mult sau mai puțin roșcovan, dar nicăieri nu putu verifica dacă era vorba despre omul lui sau despre un altul, căci toți se aflau la drum.

La prînz se întoarce la birt să-l aștepte pe Stelian. Rămase acolo pînă aproape de trei, dar cel așteptat nu apărură. Prin birt se perindară mult mai puțini mușterii decît în ajun. Mîncău în tăcere și plecau grăbiți. Ceva greu, apăsător, mai sumbru decît cerul mohorît de iarnă rea, domnea în atmosfera orașelului strîns între schelele petrolifere. Oamenii erau parcă speriați de ceva, crunți și îndirjiți. Alexandru încercă să intre în vorbă cu cîțiva dar la întrebările lui despre cele mai banale și mai inofensive lucruri căpătă numai răspunsuri morocănoase. Văzînd că Stelian nu mai vine, se duse să-l caute în schela „Concordiei”. Îl zări de departe, în șuvoiul de muncitori care se duceau să preia schimbul. La revederea lui se bucură ca de un prieten. Parcă l-ar fi întilnit pe Arhip sau pe șoferul de pe camion, sau pe omul cu brațul rănît care povestea că fugise din spital să poată participa la grevă.

— Domnu Stelian !... Domnu Stelian !... îl strigă el pe cel îndelung căutat.

Omul se opri din mers și privi lung spre cel ce-l strigase. Tovarășul lui de drum îl întrebă cu ostilitate, destul de tare ca să-l audă și Alexandru :

— Țta cine mai e ? Pute a copoi în toate schelele. Mama lor, cînd îi simt mă apucă damblaua !

— Lasă, tu du-te... Mă descurc eu, îi spuse Stelian măsurîndu-l pe Alexandru din cap pînă în picioare. — Pe mine m-ai strigat ?

— Da, te-am văzut ieri la birt, acolo, la Iscarioteanu ăla care face poezii...

— Și ce poștești ?

Răceala din glasul lui Stelian îl fistici pe Alexandru. Totuși continuă hotărît să riște :

— Păi... Eu... Să... vezi... Azi noapte am stat într-o sondă părăsită... Trebuia să mă văd cu un tovarăș, un om de-al nostru și... l-au ridicat ieri, sau așa ceva. Nu ști dumneata...

— Ce ? Unde se află ăla ?

— Nu știu... Voiam să te întreb dacă...

— Ascultă : O iei mătăluță pe aici, înapoi, pînă dai de centrul orașelului... Acolo, pe strada principală se află așa, o casă albă, destul de cumsecade la înfățișare. Chiar scrie pe ea ceva ce pe dumneata n-o să te sperie. Întrebi de ofițerul de servicii și el o să-ți spună tot ce poțtești.

— Am impresia că mă iei drept altcineva...

— Și dumneata pe mine ! Și Stelian porni mai departe.

Alexandru rămase o clipă pironit locului, apoi fugi în urma lui Stelian. Ceva îi spunea că nu greșise căutîndu-l și acum se temea că îl scapă. Nu găsea acel lucru potrivit pe care să i-l spună pentru a-i spulbera bănuielile și a-l face să-i dea o mîină de ajutor. Se agăță aproape fără să vrea de lucrul care îl speria cel mai mult.

— Poate că și eu în locul dumitale aș fi la fel de bănuitor... Dar crede-mă. Eu nu mai suport o noapte acolo... Ieri erai cu cineva care venise de la Ploiești. Poate mă ajuti să dau de el. Spunea că tocmai ieșise din spital... Ști ?... Eu nu cunosc pe nimeni aici. Sînt singur... Absolut singur... Și acolo, sub sonda părăsită...

— Caută o cameră de închiriat... Sau du-te la dame... Ți-aș recomanda vreuna dar eu nu folosesc... Tot ăia de la poliție poa' să-ți spună mai precis... Cît despre omu de ieri nu-mi amintesc... Să mă pici cu ceară și nu-mi amintesc... Cam cădeam în cap cînd eram mic... Uit așa, de la mîină pîn' la gură... Uite, te-am uitat și pe dumneata... Salutare !... — și își ridică două degete la șapcă.

Alexandru rămase perplex. Din nou se simți cuprins de ciuda aceea seacă, neputincioasă, pe el însuși, pe oameni, pe viață. Privi cu tristețe în urma lui Stelian zîbind amar. Totuși, îl înțelegea. Avea să-l aștepte din nou mîine, aici, ori la birtul Iscarioteanului... Sau poate că norocul i-l va scoate în cale pe omul cu brațul rănit...

Plecă de acolo cu pași înceți, neștiind încotro s-o apuce. Se simțea ca dimineața, cînd sirenele sunaseră de șase fără un sfert, dar ceasul lui abia arăta ora trei. Gîndea că va veni, cu siguranță, o zi cînd se va putea prezenta undeva, la o schelă sau la vreo rafinărie și să ceară în gura mare, fără teamă, să fie condus la celula de partid a comuniștilor. Și o bucurie amestecată cu tristețe îl cuprinsese: ziua aceea nu putea fi departe, dar el o va mai apuca ?

Îl căută pe zdrachon pe la toate garajele dar nu-l găsi nicăieri. Predescu era un adevărat Goliat dar n-aducea nici pe departe cu omul de pe camionul de la Tîrgoviște. Rîse cu putere cînd auzi că a fost confundat cu un bolnav de rinichi, izbindu-și coapsele cu palmele de atîta haz și răspîndind din gura căscată ca o peșteră un miros de butoi nescos mulți ani dintr-un fund de cramă. Ceilalți erau oameni pașnici, șoferi de schelă petroliferă, unși cu toate țiteiurile din lume, oboșiți de drumuri grele, cu un arsenal de înjurături cum nicăieri aiurea nu se mai putea auzi.

Se lăsa amurgul timpuriu de iarnă tîrzie. Schelele măsurau vremea cu pufăitul ritmic al motoarelor de aburi și, la intervale fixe, cu sirenele care

scoteau sunete ascuțite, prelungi, ca de locomotivă. Alexandru bătea străzile Morenilor zgribulit de frig. Iși cumpăraseră un pachet de țigări și fuma cu sete. Căuta casele care anunțau prin bilete puse în geamuri că au ceva de închiriat și nu se hotăra unde să intre. Avea bani puțini, cu economie abia i-ar fi ajuns o săptămână, iar așa, fără bagaje, știa că nu putea inspira proprietarilor prea mare încredere. Citea etichetele lipite pe stâlpii de telegraf și pe garduri, o mică publicitate clandestină prin care se făceau propuneri de închiriere sau de vânzări și cumpărări de obiecte. Lumina zilei scădea tot mai mult. Abia mai putea desluși literele anunțurilor. Deodată încremeni. Se apropie cu ochi arzători de o bucățică de hîrtie cu litere bătute la mașină în violetul cernelei de șapirograf... Citi totul dintr-o suflare. Apoi reciti silabisind fiecare cuvînt. Era un manifest al partidului.

„Marea grevă a petroliștilor din întregul bazin petrolifer prahovean a demonstrat reacțiunii, patronilor și guvernului trădător al lui Vaida, uriașa forță a solidarității clasei muncitoare unite sub un stindard unic de luptă. Patronii și guvernul trădător au declanșat un nou val de teroare, făcînd în rafinării și schele arestări în masă cu intenția de a decapita lupta proletariatului petroliștilor.

Petroliști !

Tovarăși muncitori din rafinării și din schelele petrolifere !

Uniți-vă pentru a da riposta valului de teroare vaidistă !

Luptați contra curbilor de sacrificiu !

Manifestați împotriva pregătirilor de război antisovietic !

Trăiască victoria deplină a clasei muncitoare !

Partidul Comunist din România.“

Alexandru privea hîrtia aceea proaspăt lipită pe stîlpul de telegraf și parcă nu îi venea să creadă. Iși scoase mînușa și își trecu vîrfurile degetelor peste hîrtie și peste coaja zgrunțuroasă a stîlpului. Avea senzația că simte pasta cleioasă cu care hîrtia abia fusese lipită. Strada era pustie și la apropierea vreunui trecător Alexandru se îndepărta cîțiva pași, apoi revenea lîngă stîlpul de telegraf nutrînd speranța nemărturisită că poate cei ce au lipit manifestul se vor întoarce acolo, sau prin cine știe ce minune, îi va zări.

Începuse să se întunece. Literele manifestului nu se mai zăreau dar Alexandru tot nu plecase de acolo. Doar cînd țîsni de undeva din apropiere țîgnalul prelung al unui sergent de stradă, Alexandru se îndepărta în grabă. Zări în capătul străzii un camion oprit și umbra șoferului stînd nemișcată lîngă una din roțile din spate. Se repezi într-acolo cuprins de o frenezie copilărească și bătut omul cu putere pe umăr. Se întoarse spre el o față de huidumă stropșindu-se înfuriată :

— Care mă-ta dai bă ?

— Scuzați-mă, se bîlbîi Alexandru. V-am confundat cu un prieten.

— Șterge-o ! Ai noroc că mai am ceva treabă aici, altfel ...

— Toată ziua l-am căutat pe la garaje și mă bucuram că dădusem de el ... Credeam că ... Poate îl știți ?

— Ce să știu mă ? Întrebă huiduma.

— E un om așa solid, ca matale, roșcovan, pe un camion cu țevă de sondă...

— M-a dus ieri de la Tîrgoviște. Neapărat trebuie să-l găsesc.

— Nu știi cum îl cheamă ?

— Nu știu. Zicea că să-i cînt, altfel nu mă ia cu mașina.

— Să-i cînti ?

— Da... Dar a cîntat el. Și n-avea voce de loc. Zicea c-a fost zilele trecute la Ploiești, și se grăbea să ajungă în zori aici în schelă.

— Asta-i Gogan, frate. Știu unde-l găsești. Dacă n-o fi plecat de acolo, e la birtul lui Papapericles, mănîncă... El nu e morenar, stă la Tirgoviște. Acum pleacă încărcat pentru Cobia. Știi unde e Papapericles ?

— Nu știu, da o să întreb.

— Păi întreabă-mă pe mine. O iei pe aici, înainte, a treia la dreapta și imediat după colț. Să-i spui că te-a trimis Leonte. Și că eu i-am dat drumu înainte... O să mă ajungă ! Sau, poate o să-l ajung eu... Depinde. Și omul trînti cu putere ușa cabinei.

Alexandru porni într-acolo într-un suflet. Parcă îi pierise toată oboseala. Cuvintele manifestului îi jucau în față readucîndu-i în minte chipul lui Mogoș, mîinile lipicioase de zahăr ale Stelei, vîna de bou împletită în jurul brîului lui Paraschiv. Simțea în nări căldura cu miros de vopsele din camera pictorului și parcă îl vedea pe Mogoș punîndu-i literele de plumb în rama neagră de metal... Apoi Chivără vorbindu-i preocupat ca întotdeauna, mereu în acțiune, dinamizînd oamenii... Cum ajunsese manifestul acela acolo ? Deci ei erau pe aici, pe undeva, prin apropiere. Și el nu era singur, trebuia doar să-i găsească. Va pleca cu Gogan la Tirgoviște, va rămîne peste noapte acolo și se va întoarce a doua zi. Aveau să vorbească pe-ndelete, chiar să-i cînte dacă era nevoie și să iasă cu el din cabina camionului și să se ducă la roată oridecîteori oprea mașina. Alerga prin întuneric și se vedea alături de Gogan strîngîndu-și pleoapele și privind cu ochii mînjiți, concentrați, besna răscolită de viscol și spartă de fascicolele de lumină ale farurilor. Atunci trebuia să-l ia altfel pe Gogan, să i se fi agățat de camion cînd îl lăsase lîngă strada Renașterii, să-i spulbere orice îndoială, să și-l apropie. Și cu Stelian ar fi trebuit să vorbească altfel... Recunoștea că nu se pricepuse. Dar și ăla era un înțuiat. Acum înțelegea de ce el nu recrutase niciodată pe nimeni. Avuseseră dreptate tovarășii cînd i-au reproșat lucrul acesta. Dar era un foarte bun om de legătură. Niciodată nu căzuse nimeni din cauza lui. Și se mișca repede, era, cum îi spunea Staicu, operativ. Dar atunci avusese bicicleta... Simțea o durere ascuțită în podul umflat al tălpilor și la fiecare pas i se părea că calcă pe niște pietricele colțuroase strecurate în bocanci.

Ajunse la birtul lui Papapericles cu tot frigul tras în piept de gîfiala goanei, transformat într-un sloi de ghiță din care acum scotea fuioare de aburi. Afară erau oprite două camioane încărcate cu fierărie. Dădu buzna înăuntru și cuprinse toată încăperea înecată în fum într-o singură privire. Nu-l zărea pe Gogan. Sau poate că Gogan era un altul, ca și Predescu cel de la garaj, și nu zdrăhonul lui cel roșcovan, atît de căutat. Iși roti de cîteva ori privirile în jur cercetînd fiecare față cu atîta insistență încît oamenii amuțiră și întoarseră capetele spre el în așteptare. Ținîndu-se de mese ca un om amețit se duse pînă la tejghea și-l întreabă pe patron dacă Gogan nu fusese pe acolo.

— A plecat acum un sfert de ceas, poate chiar mai puțin. Era grăbit, uitați, colo a stat, la masa aia din colț...

Alexandru se uită într-acolo. O farfurie cu urme de ciorbă și multe fărimături de pîine. Solnița cu sare netezită cu cuțitul și ardeiu usturoiat se aflau neatînse în colțul celălalt al mesei. Acum era sigur : Gogan îl chema. Omul lui stătuse acolo, căci numai un bolnav de rinichi nu se atinge de sare și de iuțea ardeiului roșu.

— Nu serviți nimic ?

— Dă-mi un chibrit, te rog . . .

Își aprinse o țigară, trase adînc în piept și începu să tușească spart.

— Nu știi ? Nu pleacă nimeni spre Tîrgoviște? îl întrebă Alexandru pe birtaș. Poate îl ajung din urmă pe Gogan, am ceva tare urgent.

— Domnu' Ionescu ! strigă atunci birtașul. N-ai cursă spre Tîrgoviște ? Mnealui trebuia să plece cu Gogan...

— Ploiești ! răspunse de la o masă unul din șoferi.

— Nici dumneata dom'Ilie ?

— Nici !

Alexandru ieși din birt. Își aduse aminte de celălalt șofer, de Leonte, și gîndind că poate nu plecase din locul unde îl lăsase, porni într-acolo. Dar strada era pustie. Treceau doar cîțiva oameni zgribuliți și un convoi de căruțe grele, încărcate cu țevi de sondă, trase cu cîte trei pereche de boi. Carerele călcau greoi zăpada răscolită, boii suflau zgomotos, roțile sunau din bucșiile osiilor acoperind cu picăturile lor zgomotele schelei. Se aprin seseră luminile la sonde și orașelul strîns între dealuri lua din nou proporțiile lui nocturne. Alexandru urcă spre Gura Ocniței și așteaptă aproape un ceas în drumul care ducea la Tîrgoviște nădăjduind că Gogan mai zăbovise undeva și că îl va mai întîlni. Vîntul se stîrnise din nou șuierînd în sîrmele dese întinse între stîlpii de electricitate. Deasupra atîrna greu un cer de cîlți, boltit peste dealurile întunecate. Luminile sondelor tremurau mărunt pierzîndu-se în negura lăptoasă. Zăpada topită în frecușul de peste zi și înghețată de gerul serii, scrișnea sub talpă ca sticla pisată. Din cînd în cînd, cîte o mașină cobora sau urca pe drumul șerpuitor mugind de efort cu motorul ambalat la maximum. Ultimele care cu boi se scurgeau de prin schele sub răcnetele și pocnetele de bici ale cărăușilor. Se așternea o noapte ca în ajun, cu văzduhul răscolit de suflarea rece a munților, cu început de viscol și ger sec. Ici, colo, în vîrfurile burlanelor de fier înălțate cît mai sus deasupra pămîntului, ardeau gazele de sondă sfîșiind întunericul cu limbile roșietice ale focurilor nestinse. Undeva, în apropiere, pălălaia de flăcări din burlanul „Aqvilei“ făcea să se zbată în jur umbre nepotolite ca și cînd o pasăre uriașe ar fi filfiit din aripi acoperind pămîntul cu umbra ei posomorită. Lui Alexandru i se părea că e prins sub umbra acelei păsări și că orbecăie căutînd să iasă la lumină. În sufletul lui neliniștea se amesteca cu o tristețe grea, mută, de neconsolat. Ii venea să plîngă dar îi era rușine. Ceva mai puternic decît desperarea îl împiedeca să se tînguie, dar plînsul i se aduna ghem sub înghițitoare și ochii cu gene încărcate de promoroacă lăcraimau singuri. I se părea că ziua trecuse pe nesimțite, înșelîndu-l cu scurtimea ei, cu timpul pierdut în dezghețul acela atît de chinuitor și de inutil.

Acum totul avea s-o ia de la capăt. Și simțea că pentru nimic în lume nu s-ar fi întors acolo, sub sonda părăsită, pe cocenii de porumb înghețați unde își petrecuse noaptea. Se opri în fața schelei „Aqvila“, deasupra văii abrupte înțesate de sonde negre, de bataluri de țitei și rezervoare îngroapate în pămînt. Noaptea dădea văii sumbre, un aspect și mai sinistru. Flacăra gazelor făcea să lucească opac oglinzile negre de păcură ale batalurilor, jucînd umbrele scheletice ale sondelor peste forfota oamenilor. Pufăiau înfundat motoarele de aburi și scrișneau încheieturile pompelor. Lui Alexandru i se părea că de la un capăt la altul al văii se dădea o luptă surdă, cînd mai crîncenă, cînd mai obosită, între rămășițele unor oștiri vlăguite. Lătra ră-

gușit căinele din ajun ascuns undeva în noapte, iar dintre casele scunde stînd parcă să alunece în jos, de pe muchia văii, țipa o femeie :

— Sileee ! Unde dracu' umbli Sileeee ! ... Arzâte-ar focu' să te arză ! ...

Parcă timpul se oprise în loc. Alexandru se uită în ghereta portarului prin ferestruica dinspre drum și văzu omul din ajun spărgînd nuci și mîncîndu-le miezul cu piine. Lîngă el se încălzea un sergent de stradă, probabil gardianul de rond sau, cine știe, un sergent trimes special de poliție să fie acolo pentru orice eventualitate. Spărgea nuci în dinți și le scuipa cu coaja fărîmată în podul palmei de unde le culegea apoi miezul. Prezența lui acolo îl făcu pe Alexandru să se îndepărteze în grabă.

Simțea cum frigul îl pătrundea din nou amortîndu-i încetul cu încetul mîinile, picioarele, umerii, spinarea, obrajii pe care barba nerasă de două zile îi crescuse țepoasă. Flanelul virit între cămașă și spinarea udă de nădușeală i se strînsese ghem deasupra briului. Mergea străduindu-se să calce drept dar parcă străzile pustii ale orașelului adormit se încălciseră, prinse și răsucite de o uriașă mîină nevăzută. Pentru a nu se duce imediat acolo, sub sonda părăsită, vru să treacă mai întîi pe la stîlpul cu manifestul proaspăt lipit. Dar nu mai găsi locul. Căută stîlp cu stîlp, parcă pierduse ceva scump fără de care n-ar mai fi putut să trăiască, dar frigul și întunericul îl împiedeau să găsească ceea ce căuta. Trecu pe altă stradă crezînd că poate acolo va găsi semnul acelei prezențe de care simțea că are atîta nevoie, dar deodată, și de la un capăt și de la celălalt, izbucniră țignamele polițiștilor. Auzi în urma lui un tropăit de cisme în goană. Vru să fugă dar nu mai avea putere. Merse înainte, fără să-și întoarcă capul, cu inima să-i spargă pieptul, cu gîndurile cele mai negre zbatîndu-i-se sub tîmple. Desigur fusese urmărit. Pentru el țîșniseră țignamele acelea țiuitoare, prelungi, urite ca niște vaiere de cobe. Dar cel ce fugea trecu pe lîngă el frecîndu-și carîmbii cizmelor unul de altul. După cîțiva pași încetini goana, se opri și îl așteptă pe Alexandru cău-tîndu-i fața bănuitor.

Trebuia să fugă, să fugă cu orice preț, dar n-avea timp să cîștige o dis-tanță prea mare și picioarele îi erau grele ca plumbul. Iși luă inima în dinți și-i zise primul, sergentului :

— Tot pe cal ? Tot pe cal ?

— 'Mnezeii lor, se stropși polițaiul dezorientat. Au umplut orașul cu baliverne ! Că dacă pui io laba pă unu' nu-l duc viu la don' comisar ...

— Ai un foc ? — întrebă atunci Alexandru.

Polițaiul își ridică poala mantăii și scoase din buzunarul pantalonilor o cutie cu chibrituri. Alexandru îi întinse pachetul cu țigări. Iși ținea servieta cu cotul să nu-i tremure mîna dar degetele lui înghețate abia putură să scoată o țigare din pachetul subțire. Polițaiul scăpără un chibrit. Ii întinse flacăra mai întîi lui Alexandru căuțînd să-i recunoască chipul, apoi își aprinse țigara luminînd o față congestionată de fugă, cu broboane de nădușeală pe fruntea țesită sub cozorocul șepcii, apoi scutură bățul și îl aruncă.

— Ce ai în servieta ? îl întrebă el pe Alexandru după primul fum.

— Poftim ! și fără să ezite, Alexandru îi întinse servieta. Polițistul i-o împinse înapoi.

— Am glumit ! Parcă nu te cunosc ... Ești morenar ?

— Ihi ... Adică găieștean, da' lucrez în schelă de vreo trei ani ...

— Și unde stai ?

— Acum tot glumești ?

— Nu, dar așa, să ne cunoaștem . . .

— În sus pe Cricov, dincolo de Renașterii, casa aia țărănească cu o sondă șoldie, seacă, în fundul ogrăzii . . .

— Lîngă Haralamb Tolu ?

— Mai încoa' puțin, zise Alexandru la nimerală, bănuind o cursă. Spre Voiciloaii, știi, pe după gara „Astrei“, de i-a murit bărbatu'înghețat noaptea la drum, parcă spre Dobrești plecase, și-au zis toți că l-au mîncat lupii dar l-au găsit adormit în scorbura . . .

— Aha ! . . . făcu polițaiul ceva mai convins.

— 'Mnăseara ! . . .

— Seara bună . . .

— Și servici ușor ! . . .

— Mulțam

Alexandru plecă cu pași măsurați. Ii venea să țîșnească din loc, să fugă mîncînd pămîntul și acum avea puteri s-o facă, dar simțea pericolul încă în spate și nu trebuia să se trădeze prin nimic.

Abia făcu cîțiva pași și îl auzi din nou pe polițai :

— In stai bre ! Unde ziceai că lucrezi ?

— La „Aquila“ . . .

— Hm ! . . . Acolo-i de servici Mustață.

— Chiar acum am vorbit cu el. Mîncă nuci cu portarul . . . Le spărgea în dinți parc-ar fi fost covrigi . . . Odată fălci ! zise Alexandru cu admirație.

— Aha ! . . . făcu din nou polițaiul, de data asta convins de-a binelea. Păi ăla-i în stare să spargă și pietre în măsele ! Geaba crezi că l-a pus acolo ? Atunci . . . Cu bine !

— Păi . . . cu bine să fie, adăugă Alexandru simțind că se prăbușește la pămînt.

Plecă cu pas potolit și abia cînd dădu colțul se rezemă de un gard să nu cadă. Tremura vargă, nu atîta de frig, cît de spaima prin care trecuse.

Nu, nu mai putea întîrzia pe străzi. Ii era o frică cumplită de sonda părăsită dar n-avea încotro. La gîndul că din nou va bijbii sub troznetul turlei șoldii, căutîndu-și locul unde să încremenească înțepenit de ger, îl cuprîndea o panică oarbă vecină cu disperarea. Ura locul acela cum nu urise niciodată vreun colț de pămînt și totuși nu putea să se ducă decît acolo. Iși amîntea de lupta aceea pe viață și pe moarte cu somnul de gheață și știa sigur că acum nu avea să mai reziste nici măcar cît în noaptea trecută. Era istovit și bolnav. S-ar fi putut întoarce la Ploiești, cu orice risc, măcar pentru o noapte, să doarmă acasă și să fie îngrijit de Victorița, dar pașii îl duceau spre sonda părăsită. Și-i imagină pe cei lăsați acolo vîzîndu-l că se întoarce fără să fi făcut nimic la Moreni și îl cuprînsese rușinea. Acum nu mai voia decît să se trîntească undeva, fie și sub sonda părăsită unde cît era adăpost și să-și odihnească picioarele. O va lua mîine de la capăt, îl va căuta iarăși pe Stelian, îl va aștepta pe Gogan pe drumul dinspre Tîrgoviște sau va da de altcineva care să-l ajute și care, poate, avea nevoie și de el.

Coborî pe valea Cricovului și porni înspre Renașterii. În colțul străzii la o pompă de apă cineva se lupta cu două găleți pline. Trecu mai departe istovit dar după cîțiva pași i se păru că era strigat.

— Domnu Alexandru ! . . . Domnu Alexandru ! . . .

Auzi toartele găleților căzînd, apa pleoscăind în gheața drumului și niște pași lipăind mărunt în urma lui.

— Tovarășe Alexandru ! Vai de mine și de mine, ce te-am mai căutat ! Era femeia lui Arhip.

— Doamne, că dacă nu ieșeam acu la apă te scăpam iar... sau poate că la noi veneai ? Știi că pe-al meu l-au luat ieri. Ai auzit pe semne și poate că d-aia n-ai îndrăznit să vii... Arză-o-ar focu de viață c-așa mi-a fost mie dat să pățimesc. A patra oară mi-l ridică blestemații, înghiți-i-ar pămîntu, să scape lumea odată de ei... Da las' că vine el, știu eu că vine, deși dumnezeu știe cu ce ne-om ține iar zilele. Dar spune omule unde ai pierit că numai noi știm prin ce spaima am trecut pentru dumneata. De cînd te căutăm !

— Cine ? o întrebă Alexandru.

— Lasă c-ai să vezi. Da unde ai dormit ?

— Colo, sub o sondă părăsită.

— Sub sondă ! Doamne ferește ! Puteai să degeri, sau să pați cine știe ce... Vai de mine și de mine, oi fi bolnav, flămînd... Și cită grijă mi-a dat al meu !

— Nu, a fost bine... Cam frig și n-am prea putut dormi...

— Așteaptă-mă să duc gălețile astea și te conduc la gazdă. Sau mai bine mergi cîteva case mai încolo, o să te ajung din urmă. E aici, aproape, țața Ecaterina, o femeie bătrînă și singură cuc, că bărbatu și fecioru-su i-au pierit acu patru ani cînd cu focu cel mare la sonda „Stelei“. Vai de mine, ce bine că te-am găsit.

Se întoarse după găleți și trecu cu ele mai departe lipăind din troși și vîrsînd apa peste margini din cauza grabei. Alexandru o așteptă nevenindu-i să creadă că totul era adevărat. Femeia apăru după o clipă legată cu broboada ei spartă și porni înainte.

— Vii după mine și intri o clipă mai tîrziu. N-are cîine.

Îl conduse pe o stradă învecinată, spre o casă veche, țărănească, retrasă în fundul unui curți plină de salcîmi uscați. Alexandru rămase un timp în preajma casei, apoi cînd văzu lumina aprinzîndu-se la fereastră intră după femeia lui Arhip.

Bătrîna îl primi ca pe o rudă apropiată. Se culcase devreme și trezită în grabă îmbrăcase peste cămașa groasă de noapte, o haină veche bărbătească, cu stofa îmbibată de uleiuri și țitei. Era o bătrînică scundă și ageră, cu o voce scăzută de om care plînsese mult în viață.

— Bine că te văz și eu la față maică ! De două zile fac focul în odaia din fund să se încălzească pereții și să fie bine cînd vii. Alexandru simțea că se învîrtește pămîntul cu el. Își scoase cu greu scurta, își puse servieta pe un scaun și șapca în cui. Bucuria îi înmuiase inima dar căldura din odaia strîmtă, cu miros de gutui și rășină de brad îi vîra în trupul înghețat mii de cuțite. Îl durea gîtul de parcă înghițitoarea îi era arsă. Ar fi vrut să vorbească, să răsplătească ospitalitatea nesperată cu recunoștința lui dar fața lui nerasă nu exprima decît suferință. Ochii tulburi îi ardeau de febră, respira scurt, des, gîfîit, de pe frunte îi picurau broboane de sudoare.

— Vai de mine și de mine tovarășe Alexandru, dai dumneata ai fierbințeli mari... Oi fi răcit acolo sub păcătoasa aia de sondă ! Ia pune și matale mîna, țață Ecaterino, da' ce să mai pui, că uite-te la el cum arată.

— E cobză maică, ascultă-mă pe mine. Eu îl văzui cum îmi păși pragul, și știu ce mă așteaptă acu !

Alexandru fu condus în camera din fundul căsuței unde căzu pe pat ca un bolovan. Le auzea pe cele două femei sporovăind și vocile lor când i se păreau puternice, răsunătoare, când joase, înfundate, dispărându-i cu totul din auz.

— Ia-ncercă tu Măriucă să-i tragi bocancii, o auzi el pe bătrînă. Vezi, nu i-a înghețat pielea încălțărilor pe carne ? ... Fugi de adă zăpadă maică, ce stai, aici e munculiță pînă să mai scoți om din ăsta.

— Lăsați ... Lăsați ... Eu singur ... Singur, gema Alexandru tot mai stins.

— Singur îți făcuși de cap maică, aia făcuși. Acuma lasă-ne pe noi.

Femeia lui Arhip îi explica ceva bătrînei despre sonda părăsită în care dormise el.

— Auzi tață Ecaterino, unde și-a găsit să rămînă pe vifornița aia de-azi noapte ?

— Care sondă frate ?

— Crez că aia de pe pogonul de porumb al lui Manea, colo în capu locului lu Haralambie Tolu... Zicea Ancuța lui Manea că toată noaptea s-a dat cîinele ei la ceva ...

Prin încălceala gîndurilor Alexandru își aminti de polițaiul care-l întrebise de Tolu. Ațipise fără să adoarmă. O clipă i se păru că chiar polițaiul îi freca labele picioarelor răzuindu-i-le cu tăișul baionetei. Sări ca ars gemînd și clătîindu-se amețit.

— Mijlociu' și ăla micu, la stîngu, auzi clar Alexandru, și degetul mare și călcîiul la dreptu. I-au degeratără maică, alea o să-i cază săracu ! Și uite are talpă lată, saracu' cum o să mai meargă ?

Apoi Alexandru nu mai auzi nimic.

Cînd și-a revenit i s-a spus că se afla acolo de cinci zile și cinci nopți. N-ar fi crezut dar privindu-și fața într-un ciob de oglindă își văzu barba crescută și înmuiată, acoperind un chip palid ca peretele, și doi ochi aproape stinși, vîriți în fundul capului.

A șasea zi bătrîna deschise larg ușa în fața unor oameni. Alexandru nu dormea, dar parcă plutea într-un somn unduitor care îi permitea să audă clar toate zgomotele din jur. Deschise ochii și îi văzu la patul lui pe Stelian, pe omul cu brațul bandajat de la birt și pe Gogan. Il priveau rîzînd. Doar Stelian se uita în jos, încurcat, fîstîcîndu-se de rușine.

— Mi-a spus Iscaroteanu că veniseși la ei înghețat bocnă. Iartă-mă. Nu știu ce mă apucase ! Spune-mi, mai ești supărat pe mine ?

— Ne-am fi împăcat noi a doua zi, răspunse stins Alexandru. Aveam de gînd să te agăț din nou ... Dar m-au luat femeile astea gospodărește, și uite unde am ajuns ... Pe dumneata te cunosc, îi zise el celui cu brațul rănît. Povesteai în birt, despre grevă.

— Da, eu l-am anunțat pe Arhip că ai să vii. Marin Marin mă chiamă. De unde să te fi știut ? Am plecat a doua zi la Tîrgoviște și uite, acum venii să văd cum stați ...

— Stăm, nu vezi ? rîse Gogan. Ei, voinicosule, acum ai învățat să cînti ?
îl întrebă el pe Alexandru.

— Și încă cum !

— Eu te-am adus la adresă, n-ai ce zice ! Și tot eu am să te duc, să n-ai grijă. Uite aici un strop de zeamă de prune să te frecționezi cu ea pe dinăuntru să ți se mai dreagă vocea. Numai pune-te repede pe picioare, și chiar de mîine dacă se poate, să pornim la treabă. Ce zici, mamă Ecaterino, s-o putea ?

Cei trei bărbați îi strînseseră mîinile cu putere. Își dezbrăcară apoi hainele groase și își traseră scaune în preajma lui.

O lumină puternică pătrunse în sufletul lui Alexandru. Pentru prima dată de cînd se trezise singur în bătaia tuturor viscoalelor, inima i se umplea de căldură.

Sirena lui Roaită

EMIL GIURGIUCA

Nici un cuvînt nu va putea cuprinde
Lumina care-a plîns și-a rîs cascadă
În februar, pe tinerele tîmple
Ale băiatului, pe baricadă.

Maneta ce-o strîngea era fierbinte.
Vuii rostogolind după vuii,
Furtuna ce cutreiera adîncul
Zbucni-n văzduh prin mîinile-i subțiri.

Spadă, — sirena despicasese timpul.
Genunchiul lui îl răsturna-ntr-o parte.
Molozul fumegînd lovea pămîntul
Cu lacătele uriașe sparte.

Și peste noaptea sferțecată, ruptă
Și hohotele mamelor pe stradă,
Străpuns de gloanțe, mai chema la luptă
Băiatul firav de pe baricadă.

Feroviarii

FLORIN MUGUR

În mijlocul luptei a fost poate-o zi, poate numai un ceas,
cînd singuri de tot au rămas, și stăpîni peste Grivița lor,
fără umbra de fum a robiei căzîndu-le groasă pe fețe,
fără umbra robiei ștergîndu-le dulcea culoare a ochilor,
adîncindu-le linia dreaptă, de forță, a gurii.

Pentru-o zi ori un ceas, dar stăpîni !
Și nespus de frumoși s-au găsit,
ogîndindu-se-n lucruri de foc, limpezite.
Nimeni, urlînd, între ei și unelte.
Nimeni, opac, între ei și creația lor.
Singuri stăpîni peste Grivița rece, golită de umbre,
singuri stăpîni —
și zăpada sclipînd cu o mie de fețe,
umplîndu-le viețile tari, de reflexe-orbitoare.

Și tocmai atunci trebuia
să stea drepti și cu brațele încrucișate,
încleștându-și cu greu subsuoară
palmele mari fumegînd de dorință,
palmele mari chinuîndu-se crunt, depărtate
de pieptul răcit al vagoanelor negre, de stelele reci,
de forjele care abia rezistau
să nu izbucnească-ntr-un țipăt fantastic de flăcări.

Așa cerea lupta. Așa se luptau,
mereu învingînd
în războiul de-o sută de ani
împotriva robiei și-a morții.
Așa se luptau. Așa strîngeau forță
pentru clipa victoriei, scăpărătoare de raze-ascuțite,
pentru clipa victoriei cînd au atins
cu mîinile pentru vecie stăpîne
ciocanele negre, săltîndu-le pînă la stele,
și carcasele grele de fier, transparente de-atîta emoție,
și zăpada sclipind cu o mie de fețe,
umplîndu-le viețile tari, de reflexe-orbitoare.

Calea Griviței 1933

SOMERII

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Un dig al timpului s-a rupt — și ore
se scurg informe ca un sur talaz.

Scăldați în fluxul unei aurore
fără speranță, tatuați pe-obraz
de foame și de frig, în centrul pieții
șomerii stau la sfat cu țîrgoveții.
Iar mîinile lor aspre — mîini ciuntite
la jumătate, cărora le-au fost
furate ieri uneltele-ascuțite —
nu-și mai găsesc acuma nici un rost ;
și zac pe lîngă trup, aîrînă grele.
cu ani de muncă-nlănțuită-n ele.
Iar ei nu știu ce-ar mai putea să facă
cu-acest oțel fluid din mușchii lor.

Și au o-nfățișare grea, buimacă.
asemenea aceluia biet actor
stîngaci, ce-și poartă-n fiecare seară
pe scenă, mîinile, ca pe-o povară.
Dar uite : degetele se-ncleștează
pe-o coadă de ciocan imaginar.
Și-atunci, uimiți, ca fulgerați de-o rază,
ei văd că mîna lor e-ntreagă iar
prin pumnul greu ce-a-nlocuit unealta.

Și dintr-odată — fața lor e alta:
Și toți se-ntreabă : — Unde-i omul care
vorbea de grevă, de patroni ?... Încet,
o siluetă tină ră dispăre,
în gerul dens, aproape violet,
iar bulgării de nea, înscriși pe creste
de talpa-i ruptă, ard ca manifeste.

MANIFESTUL

Imense brațe, care-ndoaie
oțelul și ridică lăzi,
zvîcnesc din pulpa lor greoaie
cînd li se dă această foaie,
pe-ascuns, la colțul unei străzi,
Și ochi ce nu știu slova, iată,
prind astăzi tîlcul ei întreg :
acolo-n rînduri, e-o armată
de litere, mișcînd de-odată,
la semnul unui nalt strateg.
Sînt slove simple, anonime,
subțiri sau mici : așa cum sînt
și oamenii ; dar au asprime,
și sînt în stare să-și exprime
voința toată-ntr-un cuvînt...

Și cei ce nu-și cunosc puterea,
purtîndu-și, seara, chipul trist,
desfac hîrtia, — și-n căderea
de fulgi ce-mpiedică vederea,
ghicesc cuvîntul : comunist.
Și, parcă, nu mai pot să strîngă
în pumn, strivind, acest mesaj :
îl pun în sîn, în partea stingă ;
iar inima ce sta să plîngă
îl poartă, cald, ca pe-un bandaj...

GREVA

Un semn — și, brusc, orbita mișcărilor se sparse ;
motoarele-nghețară-n tipare de metal.
Tăioasă ca oțelul, pe sub sprîncene arse,
o singură privire din mii de ochi se-ntoarse
străfulgerînd fațada palatelor, frontal.
Ninsoarea, tot mai rară, -ncetă și ea. Un plaur
de alb fără lumină se desena în zori.
Sudoarea, riu din care scoteau patronii aur,
lăsa să se usuce bogatul ei tezaur,
zvîntîndu-se pe umeri fierbinți de muncitori.
Sondorii, ceferiștii, cu brațele-ncordate
stăteau săpați ca-n stîncă și nu grăiau nimic.
Tăcerea lor ca plumbul avea o greutate
mai vastă, mai profundă ca strigătele toate ;

în fața ei, un munte ar fi părut pitic.
Cum semăna cu-amurgul, această dimineață !...
Sculați din somn, patronii simțeau sub geamul lor
tăcerea ca un fluviu cumplit ce se dezgheață,
înconjură orașul și năvălește-n piață
izbind în uși și-n praguri cu solzul ei sonor.
Tăcere fără margini. Tăcere-n nemișcare.
Tăcere-n ger și ură. Iar peste ea, înalt,
un urlet al sirenei dezlănțuite, care
smulgea, precum o daltă, cu icnituri amare
doar așchii reci din timpul, el însuși, de bazalt.
Era tăcerea aspră a pietrei renăscute
în flacăra durerii, hrănită din adânc
pe care, pilda celor mai vrednici, ca o cute,
o curăță de orice funingini, o ascute
și-o dăruiește lumii drept spadă, la oblînc.

DRAPELUL

Drapelul era-n noi... Și l-am simțit
acolo-n fața țevilor de pușcă :
părea un șoim din piscuri de granit
ce-n pieptul nostru freamătă și-și mușcă
zăbrelele, zbătîndu-se ca-n cușcă.
Și ne-ntrebam : Ce oare-o să lăsăm
urmașilor — supremă moștenire ?...
O sărutare... Poate un blestem
pentru obrazul domnilor, subțire...
Ori, poate, ura toată-ntr-o privire...
Atunci trozniră puștile, pe rînd,
Iar pieptul nostru a lăsat să iasă
mai proaspătă, mai vie ca oricînd,
ca purpura luminii mai frumoasă,
o roșie și limpede mătasă.
Era drapelul zăvorît în noi,
pe care-acuma gloanțele dușmane
îl risipeau în stropi, în falduri moi,
prin bluzele mînjite de catrane
peste zăpezi sticloase, diafane.
Apoi ne-am prăbușit. Dar mai întîi
ne-am sfișiat cămașa cu putere
ca să ne-nfășure pînă-n călcîi
mătasa cu zvicniri aurifere
care fișnea, spumoasă, din artere.
Iar ochiul nostru a păstrat în el
tot ce călăii nu voiau să vadă:
bucăți de foc din marele drapel
erau culese, tainic, din zăpadă
de oamenii care-așteptau în stradă...
Iar cînd ne-am stins de tot, am murmurat :
Ne vor răpi chiar trupurile supte ;
însă drapelul, șoim eliberat,

*rămîne alor noștri, ca să lupte
sub zborul lui, în rînduri ne-nterupte !*

PRIVIRI ȘI BAIONETE

*Ținuți în vîrf de baionetă sură
ei se uitau în ochii jandarmilor, cu ură,
și-oprindu-le mișcarea, îi țintuiau la zid.
Cînd primii muncitori loviți căzură,
privirea celorlalți s-a prelungit
și spintecînd cu lama ei întregă
obrazul ucigașilor, livid,—
i-a obligat, pe rînd, să se retragă
cuprinși de spaima mute și sudori
pînă la pragul, dibuit, al porții...*

*Dar n-au rămas acolo... Nu!... căci trecători,
copii și mame, căuțindu-și morții,
au smuls privirea urii de la cei
care, uciși, și-o pironeau departe ;
și s-au pornit apoi, cu vîrfurile ei
de flacără-nghețată, să-mpingă pe călăi
fără cruțare, îndărăt, spre moarte...*

*O, încă ard și astăzi privirile lor nete
mai vii, mai tari ca orice baionete...*

CEI 7 000 DE LA GRIVIȚA

MĂRTURIA UNUI REPORTER

F. BRUNEA-FOX

„Istoria anilor de domnie a Hohenzollernilor este scrisă cu sângele poporului, în filele ei vor rămâne de neșters exterminarea în masă a țăranilor răsculați în 1888 și 1907, reprimarea sângeroasă a eroicelor lupte ale clasei muncitoare la Galați în 1916, la București în Piața Teatrului Național în 1918, la Lupeni și Grivița, aruncarea în închisori, schingiuirea, asasinarea celor mai buni fii ai poporului, luptători neînfricați pentru libertatea celor ce muncesc“.

(Din expunerea tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej la ședința solemnă a Marii Adunări Naționale din 29 decembrie 1962, închinată celei de a cincisprezecea aniversări a Republicii Populare Române).

Revăd tabloul... Nici n-ai zice că între el și ochelarii reporterului, vîrstnic acum, s-au intercalat atîtea dioptrii... Stranie retortă, memoria, în care o colosală vijelie socială se chinteseșiază într-un huiet de sirenă. Rostiți cuvîntul magic: „Februarie '33“ și iată huietul fluturînd ca un stindard sonor peste peisajul tumultuos al Griviței de atunci. Îl auziți? Rostiți cele două cuvinte invocatoare și țîpătul ei escaladează fulgerător epoca, ajunge la timpanul generației actuale, născute în soare și cîntec.

Dar nu-i singura alchimie a memoriei. Mai posedă o taină. Aceea de a păstra împerechiate din nu știu ce subtilă intenție, imagini foarte inegale ca dimensiuni și duritate: o cochilie firavă, alături de granitul unui munte. M-a minunat încă o dată, mai deunăzi, cînd a scos la iveală, concomitent cu grandiosul eveniment devenit stemă revoluționară a cartierului ceferist, și modesta scoicuță a unui amănunt cartografic. A scos la iveală simultan cu imaginea de dimensiune istorică și numele unei străzi. Un nume infim și mizerabil, croit înadins parcă pentru anatomia uliței (las' că nici celelalte artere ale Griviței nu erau mai arătoase, deși dichisite cu apelative fistichii) și se va înțelege de ce apariția lui în minte a fost ca o arsură și ca un geamăt cînd îi veți afla identitatea: Flămînda. Așa se numea vinișoara aia varicoasă, situată mi se pare la intersecția Crîngașilor cu Giulești. Trebuie că numele acesta să fi operat corosiv asupra sistemului receptiv al reporterului, chiar la primul contact vizual cu tăblița ce-l divulga, — cred că prin 1922 — din moment ce a sfidat ditai timpul. Observ cu stupeoare că nu s-a resorbit în reminiscențele penibile ca o ață de catgut într-o rană vindecată și că mai supurează în amintire, cînd de mult s-au estompat alte tristeți nu neapărat municipale. Hm! n-am exagerat misterul memoriei. Putea găsi în antrepozitele sale fel de fel de ruginături, de mumii cu care să răspundă la apelul reporterului pornit să reconstituie un decor grivițean așa cum l-a cunoscut, l-a explorat și l-a transpus pe hîrtie redacțională în deceniul dinaintea lui Februarie 1933. Era familiarizat cu fizionomia cartierului, îl știa „antropometric“, trăsătură cu trăsătură, inclusiv „semnele particulare“. Adicătelea păpădia

crescută în jgheabul de pe acoperișul unei căsuțe din strada Fraților; hîrcile de cal prefăcute de copiii din Diocheți în felinare; vardistul din strada Pomenirii care-l „traversează” în cîrcă pe domnul subcomisar în toamnele și primăverile cu inflație de noroi; și alte detalii botezate „pitorești” de burghezii sălășluiți în centrul Bucureștilui și de penajii cu sau fără stilou literar de la Capșa.

Peisaj periferic născut decrepit, pe care de cîte ori îl aborda — din curiozitatea de a constata cum mai stă cu „progresul edilitar și sanitar”, cum o mai scot la capăt locuitorii cu noroiul și întunericul, reporterul mai înregistra încă o dată invariabilul clișeu: „Cartierul Griviței, vetust univers de case, ulițe și maidane...” Sau: „Nimic nu s-a schimbat de an, de anșărț, de acum douăzeci de ani, de la facerea lumii în aspectul acestui cartier”. Sau: „Acest imens foburg emina-mente muncitoresc și-a isprăvit evoluția. A rămas așa cum l-am apucat imediat după război. Cum l-au apucat la nașterea lui, cu ani în urmă, probabil o dată cu Gara de Nord care i-a fost nucleul, băștinașii (și aceștia iviți concomitent cu cartierul, matur încă din fașă). Adicătelea, cu inventarul municipal gata descompus. Cu ulițe matricolate stereotip pînă la zece: „Georgescu I”, „Georgescu II”, „Georgescu III” etc., sau „Petrescu I”, „Petrescu II” ș.a.m.d. Cu munții de gunoaie din Gro-pile lui Oatu și alte locuri ospitaliere; cu tinichelele și cutiile goale de conserve din care sărăcimea își improviza bordeiul; cu dulăii zburliți și sălbatici, năpădiți pe hoituri; cu porcii vagabondînd prin fundături; cu crișma pierdută în Cîmpul Ple-șoianului, unde venea răzbit de hîrtoape și nădufuri să-și înghită cinzeaca, bătrînul ajustor cu șapcă de mușama”.

Și totuși din acest decor, din această priveliște (ni-e ușor acuma să antici-păm, noiăștia care n-am fost, vai, decît doar martorii și cronicarii epocii eroice) ve-nită gata pe lume adultă din leagăn, de la culegătorul de zdrențe pînă la crucile putrezite ale Cimitirului Sfînta Vineri, a fișnit năprasnica flacăra din februarie 1933. Vîlvătaia ei a luminat toate cutele și cotloanele ponositei periferii și ea a fost halo-ul anunțator ale unei alte vieți, strălucitoare.

Înțelegeți de ce din toată această arhivă a trecutului s-a ivit ca o cerneală secretă strada Flămînda și de ce găsim o tulburătoare și dramatică corelație între toponimia anumitor locuri și sguuitoarele fenomene sociale care și-au avut epi-centrul în vatra lor modestă, anonimă. În Flămînzii moldovenești a scăpărat amnarul lui 1907. În Flămînda oltenească, alt sat geamăn, a sărit scînteia răsunînd ca un ecou arzător, aprinzînd năprasnic alte torțe pe harta latifundiilor boierești și ciocioiești.

Desigur că în denumiri ca asta mocnea o pulbere inflamabilă, macerată din obide, ură și credințe înalte de justiție și libertate, substanțe mai teribile decît nitro-glicerina, decît gloanțele oligarhiei acaparatoare. Edilul sturzist sau marghilomanist care le-a nășit; primarul brătienist, averescan, național-tărănist care succesiv le-au păstrat cu sfințenie, și mai ales cu cinism, nu-și închipuiau că asemenea porecle se răzbură, că sînt fatidice ca alt **Manc**, **Tekel**, **Fares**. Simboluri ale unei epoci care și prin această nomenclatură își traducea discriminările de clasă (nu degeaba, prin an-tinomie, o moșie a lui Cantacuzino-Nababu se numea Belșugeni), Flămînzi, Flă-mînda, sintetizau condițiile sociale și economice ale proletariatului de la țară și de la oraș. Foamea nu suferă de amnezie. S-a văzut asta în 1907 și pe urmă în atîtea îndîrjiri ale muncitorimii bucureștene, gălățene, ieșene, ploieștene, lupene între cele două războaie. Stimulate și însuflețite de cuvîntul și tactica Partidul comunist, a-cesste acțiuni au culminat cu Februarie 1933.

Și fiindcă reporterul a găsit și în acel amănunt al unei ulițe din cartierul Gri-viței un sens amar, tulburător, își îngăduie o completare. Cu prilejul unei vizite fă-

cute anul trecut în urbea lui natală — Iașii — după o absență de trei decenii, reporterul nu a fost surprins descoperind în amintirea unui strungar de la atelierele Nicolina, un nume de hudiță similar. Aparțineea ghemului de străduțe ale oropsitului Podul Roșu, unde printre atâtea denumiri eteroclite, Flămînda nu făcea notă discordantă. Mai e nevoie de menționat că Nicolina din 1933 a fost la diapazonul Griviței?

ANALIZA SPECTRALĂ A UNUI FAPT SOCIAL

M-am apucat odată inspirindu-mă din ideea unui biolog care a arătat figurativ cită cantitate de minerale și metale conține corpul omenesc : cinci cuie mari, o cutie cu chibrituri, vreo cinci-șase tibișiruri, o solniță cu sare și altele, să disocieze în imagini un incident cu caracter social : În speță, caftela administrată de o ceată de femei nevoiașe — soții de șomeri — directorului unui oficiu pentru săraci din strada Luterană, pendinte de asistența socială care le exasperase cu morgia, limuzina și nepăsarea lui revoltătoare.

Pentru instanța judiciară ce avea să le sancționeze, pe temeiul rigid al articolului de cod penal privitor la „maltratarea unui înalt funcționar în exercițiul funcțiunii“, am trasat printr-un grupaj de fotografii, etiologia unui incident de natura celui întimplat la instituția pomenită. Imaginea unui copil zdrențaros cerșind pe stradă ; cea a unor neveste căutînd în gunoaiile din Valea Plîngerii un ciolan „comestibil“; imaginea șomerului zăcînd bolnav în lugubra hardughie în care o plită rinjea prin toți furțurii ei de ghiață etc. etc. ; iată — explicam — compoziția unui gest agresiv (cum îl definise autoritatea), iată mișcarea descompusă a unei lovituri de paporniță (goală, sărmana) repezită în spinarea unui director inuman din supraalimentație.

Această pilduire am mai reluat-o. Au folosit-o așa și altminteri scriitorii și publiciștii progresiști Alexandru Sahia, N. D. Cocea, G. M. Zamfirescu, George Macovescu, Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, pentru a combate „maccarthismul“ burgheziei romînești, care vedea în orice gest protestatar „mîna Moscovei“, duhul comunismului — punîndu-i sub ochi realitatea, umbra frescă a vieții celor mulți.

Ce a însemnat permanenta obsesie roșie a burgheziei nu s-a șters din memoria oamenilor din promoția mea, iar cît privește generația tînără, ea își poate face o idee vizitînd muzeul Doftanei, sau din documentele vremii.

Îmi aduc aminte că după sîngeroasele represalii de la Lupeni, un senator, generalul Moșoiu, (cel care mergea pe front la Mărășești însoțit de sufertașul cu sarmale și care a cerut să se acorde pensie familiei „eroului necunoscut“) a intervenit în „Maturul Corp“ ca ofițerii și soldații care au asasinat pe mineri să fie decorați. Și Senatul a aplaudat călduros.

Asemenea atitudini erau frecvente în parlamentul de odinioară și accentuate, firește, în adunarea aceea băloasă de babalici — mari moșieri, mari proprietari, mari industriași — în persoana cărora se încarnau toate prejudecățile sociale și morale ale secolului, toată mîzga reacționarismului senil. Așa boșoroagă cum era instituția asta despre a cărei existență nici n-au auzit cei care sînt de o vîrstă cu Republica, a ocupat un loc fain în panorama politică a vremii și cu osebire în visteria statului. Senatul a fost doar copărtaș la elaborarea întregii legislații antimuncitorești. Și, mai al dracului uneori de cît Camera deputaților, cu dinți de lup, nu cu proteze clăntănite, el găsea energia de a face și mai virulentă o lege menită a lovi în trudiții de la nicovală și de la plug, molfăind-o în veninul secretat de gingiile lor moi și cleioase.

Poate că studenții nici nu știu că după războiul celălalt Senatul a funcționat într-o aripă a Universității. Îl precedase acolo un muzeu arheologic, și pentru a se

face loc senatorilor cu redignotă și nasul înverzit de tabac, a fost nevoie să fie eva-
cuați în vestibulul de trecere senatorii cu togă de marmoră romani, clae peste gră-
madă cu alte busturi ateniene, cu sarcofagii antice, fragmente de basoreliefuri, vo-
lute ionice, din care multe piese luau drumul conacurilor și parcurilor personale,
prii autodăruiere.

De câte ori luam contact cu fleșcăitul sobor, îmi venea greu să-l deosebesc de
vestigii mutilate, pe lângă care trecusem ca să pătrund în incintă. Acelaș praf
acoperea cheliile, aceeași daltă fixase parcă zîmbetul și ochiul mort, dincolo și aici,
similitudine ce se anula doar în zilele de tensiune oratorică, atunci cînd Take Io-
nescu sau Marghiloman, sau Vintilă Brătianu — călăi cu joben — veneau să mon-
teze ghilotina fiscală în vederea unei noi execuții a contribuabililor. Sau cînd își
făcea apariția în lojă „dama voalată“, faimoasa eroină a atîtor afaceri veroase. Pre-
zență afrodisiacă (era o cucoană nurlie) în acest sfat denumit și „Maturul Corp“, al
cărei efect imediat se localiza în tremurul și mai senatorial al mîinilor nimerind
alături de urnă bila albă, în momentul votării.

Îi văd în pauza special hărăzită galanteriei libidinoase, plimbîndu-și bărbile
și țacăliile pe degetele egeriei, dezmierdări și ele soldate cu gheșefturi grase, cu ca-
douri de milioane din bugetele ce trebuiau alocate spitalelor, școlilor, edilității. La
gestul funest al șomerului din gropile lui Pipăilă (un „fapt divers“ din decembrie
1931) care, împins de mizerie, s-a sinucis împreună cu soția și trei copii, cu de doi
bani mangal (moartea era ieftină), a contribuit cu o cotă importantă și domnul sen-
nator. Și mulți alți factori interni și externi, interdependenți unii de alții în tot tim-
pul monarhiei, cînd România era aservită economicște și politicște capitalului
străin, dar mai accentuat în perioada următoare crizei din 1929, care a zgduidit din
țîțini cetatea de aur a marei finanțe internaționale, provocînd o catastrofală he-
moragie în seifurile cu dolari și lire sterline.

Repercusiunea a resimțit-o automat și leul românesc, s-a transmis în econo-
mia vieții de toate zilele, spre groaza populației sărmane, oricum cu punga pirpirie,
care nu-și putea explica decît empiric de ce, bună oară, laptele costa 13 lei litrul,
untura de porc 75 lei kilogramul, brînză de oaie 62 lei kilogramul, carnea de vacă
34 lei kilogramul, pîinea albă 13 lei, săpunul de rufe 39 lei kilogramul, zahărul 30
lei kgr. Pentru a nu cita (dintr-o statistică pe anul 1930) decît articolele alimentare
curente, nu și altele: smîntîna 77 lei kgr., găinile 150 lei perechea iar curcanii 500,
„trufandale“ între care trebuiesc introduse și... lemnele de foc — 1466 lei mia —
inabordabile pentru sărăcimea care isprăvind de ars zaplazurile mahalalei se încălzea
de la lămpița cu gaz sau de loc.

Clientelă predestinată Morgei (buletinul publicat trimestrial de această insti-
tuție arăta la sfîrșitul iernii un bilanț excedentar de cadavre) — și îmi vine în minte,
prin contrast, acea servitute a presei burgheze în a idealiza pînă și mizeria socială
(nu trebuia lezat confortul bogătașilor). Chiar în iernile cumplite (buletinul meteorolo-
gic din 27 ianuarie 1933 — cinci zile înainte de prima grevă de la Atelierele Grivița
indică 16 grade minus la București și 24 la Iași), ziarele publicau poze desenate —
intitulate, ca în pastel, „iarna la periferie“. Ele reprezentau căsuțe frumoase, de pe
acoperișul cărora, așternut cu zăpadă bună de vată, se înalța un fuior de fum suav,
aidoma aceuia ieșit din luleaua bunicului privind de la fereastră hîrjoana de afară
a copiilor, îmbrăcați ca niște cuconași, cu săniuța. Într-un articol apărut într-o re-
vistă progresistă intitulat „Inscripții cu mîna înghețată“, scriam :

„Privind ilustrația desenatorului, rămii cu impresia că i s-a impus cu ani în
urmă un model de iarnă sublimă, pe care-l repetă în fiecare anotimp hibernal. Dar
nu numai în grafică, ci și în poezie, în literatură, ni s-a prescris o rețetă a iernii în
beatitudine. În care oamenii nu se deosebesc de semenii lor estivali, nu se deose-

besc adicătelea de dinșii, decît sub raportul garderobei. Golanul desculț din vară ride la fel în decorul zăpezii și al degerării, numai că acuma nu sub o ruptă pălărie de paie ci sub o flocoasă căciulă. Cine i-a dat-o ? De unde au luat toți vagabonzii din pozele idilice, de unde a luat atîta omenire oropsită ghetele cu care să poată tropăi pe scena rece ? Atîtea mănuși căptușite ? Atîtea căciuli ? Atîta bună dispoziție cît a plasat pictorul conformist pe figura personajelor sale hibernale ?

„Iarnă concepută în salon, cuminte, manierată. Ehei, domnule desenator, ai fost din totdeauna o victimă a candoarei d-tale. De mult așa fi vrut să te pun față în față cu adevărata iarnă. Cu monstrul traverstit grațios în prinț scandinav gonind în sania trasă de reni. Să-ți recomand iarna rea cărînd după dînsa, în mahalalele din Tei și Cîmpul Veseliei sinistrul cortegiu al înțepenirii și mizeriei. Cu pietoni gata să fie jumuliți de ghiarele vîntului ; cu frînari pe jumătate sloi, încremențiți pe manivelă ; cu cai bolovăniți pe ulițe ; birjari cu înjurătura sleită pe mustață în chip de stalactite și tot aspectul acesta de pustiire, de naufragiu, de cetate asediată.

„Și altceva : inflația asta subită de cerșetori invadînd străzile, șmulși parcă din bîrlogul lor de mîna brutală a viscolului, care i-a risipit prin piețe și unghere, ca pe un maldăr de zdrențe.

„Iarnă haină, mulțumită cînd străbate prin straie subțiri, fericită cînd nimește gaura pingelelor ; cînd poate săruta cu buzele ei de uzică pielea dezvelită ; cînd are puțința să năvălească în casa fără foc. Iat-o, a strîns de două zile în holurile cîtorva instituții publice gloata mohorîtă a mahalalelor fără tăciune în vatră, venită — femei, copii — să se sbicească la căldura gratuită a caloriferului, pînă a nu fi pusă pe goană de un domn cu blană.

„Și, ultimul capitol : trenurile au și suferit sincope în cîmp, telegraful și-a rupt arterele, orașele izolate comunică între ele telepatric și, desigur, lupii au început să se plimbe sub lună pîndind pe lăutarii plecați noaptea în satul vecin, unde au aflat că la domnu' primar liberal e zaiafet mare. Dar, a propos, domnule desenator, știi că oul e cinci lei? ”.

DECOR GRIVIȚEAN

Dacă n-ai apucat să-l cunoști înainte vreme, anevoie să-ți imaginezi configurația „sui-generis“ a cartierului, ba strîns între ulițe întortochiate, ba lăbărțat pe maidane vaste. Abia cînd au purces tîrnăcoapele să dărîme aceste ecrane, cetățenii din alte raioane, ba chiar și grivițenii get-beget, locuitori ai străzii principale, au **văzut** în sfîrșit cum era dincolo, îndărătul fațadelor de la centru.

Mi-era mai mult sau mai puțin familiară, această panoramă camuflată ce nu putea fi zărită decît din avion, sau, pe alocuri, din tren, prin golurile dintre calcanuri. De asemenea, și cînd o priveam de pe pasarella înaltă, care e continuarea peste liniile ferate, a Șoselei Basarab. Atunci mai înregistrasem și altceva. Un lucru ce mă uimea și-mi stîrnea nu știu ce sentiment de admirație pentru facultatea de adaptare a localnicilor la o ambianță ce nu cunoștea nici zi, nici noapte, liniștea repaosului citadin.

Privind geometria șinelor, trenurile, spectacolul mecanic al acestei zone active, privind trecătorii care traversau pasarella în ambele sensuri, indiferenți la o imagine pe care o știau încorporată în itinerariul lor zilnic, captam „semnul intim“ al cartierului. În trupul său se resfrîngea nu ca un ecou, ci ca o senzație de gradul întîi, tot ce cuprinde vital o stație ferată de însemnătatea acesteia. De la duduital locomotivelor și roților, pînă la traficul comercial ce se revârsa din și în prăvălii, cîrciume, depozite. Și totuși oamenii de acolo nu simțeau sgomotul, fiindcă trăiau acustica unei munci lîngă motoare, pistoane și nicovale, acustică ce n-avea vreme să devie perceptibilă, prin contrast, acasă, căci de la Bucureștii-Noi trenurile fulgerau chiar prin

bătătura cartierului, treceau pe lângă obrazul locuitorului, prin coloana vertebrală a peisajului feroviar.

Splendidă și oțelită populație ! Adeseori am verificat pe teren, dintr-o simpatică pornire, o imagine întrevăzută de atâtea ori fragmentar, de la fereastra vagonului. Case vechi, cu pereții înnegriți de funinginea locomotivelor, crăpați pe alocuri de zgâlțâirea neîncetată a catapultelor de foc și metal. Cîte un balcon de lemn se uita peste panoul pus cîndva de o administrație, pudică pentru a ascunde străinilor din Orient-Express peisajul mînjit de unsoare și cocs. Între oamenii care sălășluiau acolo — ceferiști, muncitori din Atelierele Grivița, hamali, meșteșugari — și prive-liștea cătrănită, contactul îndelung statornicise o familiaritate intimă. Odihna lor, somnul lor, puteau fi săgetate de toate „acceleratele“. Nu-i supăra. Copiii creșteau ca niște cadeți de școală navală, în acest element trepidant, ce scutura blidele în bucătărie, tălăzuia ciorba în farfurie, făcea să debordeze siropul de tuse în linguriță, derapa penița școlarului pe caietul „dictando“. Ei și ! Erau așa de obișnuiți, încît nu luau în seamă, nu numai vacarmul, ci și lucrurile ce-l provocau : șinele, macazurile, trenurile, tampoanele ce se ciocnesc la „manevre“. Erau amănunte ce nu se mai nuanțau sub raport cromatic. Se contopeau în marele vuiet al metalului însuflețit.

Am găsit într-un vechi carnet dinainte de război următoarele însemnări plănuite pentru o frescă amplă a cartierului :

„Am pătruns într-o curte prin deschizătura îngustă croită în paravanul-camu-flaj. Imediat, la un metru, casa. La fel cu celelalte, ce se înșiruie pe un lung front paralel cu șinele ferate. Am admirat încă o dată minunata însușire de matroz a locatarilor, indiferenți la tangaj. Stînd pe scaun în odaie, mi s-a năzărit că o mînă invizibilă mă împinge încolo și încoace, gata să mă răstoarne cu mobilă cu tot.

„Și în timpul acesta meșterul lucra normal. Bătea ținte în pingea, șlefua cu cuțitul rama pantofului. Trenul nu-i dădea peste cot, nu-i fulgera pieziș costura ascuțită. Ciubotarul nimerea neșovăit ața în ac. Dănțuia încăperea mică, țopăiau ca de o viață proprie ulcelele ornamentale de pe blidar ; se balansau pe podea, cuprinse de o subită beție sticlele goale de gaz ; pendula becul agățat de un fir ; jucau pe măsută în cutii, ca niște insecte vii, știfele de lemn, țintele și cuiele.

„Meșterul nici nu tresărea. În repertoriul incidentelor domestice, curențe, trenul era de mult introdus. Ca un strănut mai zdravăn.

„E o lume ce și-a durat de îndelungă vreme existența pe malul trenurilor, pe faleza huruitului. Roboteste, mînîncă, procrează, se hodinește, în plină inundație sonoră. Zilele și nopțile sale sînt learcă de sgomot, înnoată și plescăie în larmă. Ei nu se resimt. Rîd și cîntă sau gem cînd îi bintuie vreo durere, la fel cu semenii lor din cartierele vătuite.

„Viață vie, traversată de vagoane, străpunsă de locomotive, fără durere, fără hemoragie. Ca obrazul fachirului ce nu sîngeră cînd își înfige acul. E o voință educată, ce parează leșinăturile, ce reface imediat substanța vitală. Acceleratele trec prin gura locatarului, prin beregata lui, la ora dumaticatului. Peste somnul lui fuge ca o urechelniță cu numeroase picioare, Rapidul : ceasul lui de dragoste e ca o tampo-nare și ceasul de durere ca o deraiere.

„Excelent duș scoțian pentru firile plăpînde, larma asta ! Tonic masaj pen-tru ipochimienii sedentarismului. Ar trebui să vie să facă aci o cură de vuiet, echivalentă cu tratamentul cu vibrații electrice. I-a invitat mai de mult și poetul Verhaeren, care vorbind de muncitorii din fabrici a spus : „Liniștea lor virilă, care se adapă din sgomotul titanic al mașinilor“...

În această categorie a bărbăției oțelite, își au un loc de frunte eroii din 1933 și atîția muncitori din alte părți ale țării, care au luptat sub conducerea partidului ca să înlăture tenebrele ce înconjurau viața lor exploatată de burghezie.

În articolul apărut — firește trunchiat — a doua zi după masacrul de la Grivița în ziarul la care colaboram, articol scris sub impresia sfișietoare și de neimaginat a crîncenului deznodămînt, se spunea, reluînd o frază prilejuită de un fapt analog, cel din Valea Jiului, unde și acolo gloanțele represiunii s-au substituit dreptății : „Pușca, unealtă ce prelungeste pînă la inima acestui muncitor trudit și dezarmat bucătica ucigătoare de plumb pregătită lucid la celălalt capăt social, într-un cabinet ministerial. Pregătită și macerată ca săgețile otrăvite ale sălbaticilor, în spaima sau ura celui ce se crede totuși tare“.

Spaima și ura. De ce ? Ehe, bastionul monarhic se considera încă inexpugnabil, regimul burghezo-capitalist o forță, deși greu încercat de cutremurul economic. N-a declarat Argetoianu, ministrul Finanțelor, în 1932, la întoarcerea din străinătate unde se duse după niște împrumuturi, gajate cu ce a mai rămas neipotecat din averile fării, că e optimist și că „vom avea ce mîncă“? Amăgeli. Praf în ochii naivilor, arsenal propagandistic pentru agenții electorali. Căci de fapt prin tot ce făcea, ca să încerce a scăpa din marasm, adoptînd măsuri drastice de apărare financiară, sporind dobînzile, neprelungind scadențele, impunînd guvernelor debitoare aspre economii pe spinarea muncitorilor : **curbele de sacrificiu**, se vedea cît colo că burghezia internațională era în panică. O înspăimînta progresul economic realizat de Uniunea Sovietică în urma primului plan cincinal și se putea augura și mai optimist asupra succeselor celui de al doilea plan în pregătire. Sistemul socialist se dovedea superior celui capitalist și în consecință devenea periculos. Trebuia pus în imposibilitate de a-și continua opera constructivă, ale cărei roade strălucite în toate domeniile erau admirate cu entuziasm de proletariatul mondial, de o intelectualitate însuflețită și ea de ideile ce au generat la răsărit o lume nouă, luminoasă. Către aceasta tindeau năzuințele muncitorimii și la noi, încă imediat după Marea Revoluție din Octombrie, după întemeierea partidului comunist român, devenit stegarul aspirațiilor muncitorești.

Se perindă prin minte ca un film ros de vremi, dar încă emoționant, imagini și episoade ale acelei epoci din zodia crizei. Avalanșe de falimente... Lanț de incendii în care recordul îl dețineau Galații... Trenuri fără pasageri... Teatre pustii... Nevoiași dormind sub podurile Dîmboviței... Lungi coloane de ziar acaparate de rubrica „Pentru inimile caritabile“...

„Ce facem ? — se întrebau în ale lor conciliabile stropite cu șampanie la „Clubul miliardarilor“ tigrii marelui finanțe. „Pe unde scoatem cămașa ?“ se tînguiau toptangii cu deverul scăzut adunați la „Toboc“, specialist în tuslama... regală și ghiveci măcelăresc.

Curată obsesie, domnule, dibăcirea unei soluții salvatoare ! Să ți se aplece pateul de gîscă, nu alta !

Și iată că într-o bună zi elixirul a fost descoperit. Tot străinătatea, săraca, își bate capul să ne mîntuiască ! — exclamau admirativ negustorii de delicatose cărora li se cam împuteau stridiile aduse din Paris cu avionul și senatorii care jucau „écarté“ (500 de lei punctul) pe veresie la Jockey-club, și Mița biciclista rămasă văduvă de... adoratori cu zimți !

Soluția venea de la Geneva și era o „găselniță“ cum numai niște capete de financieri, americani, francezi și englezi, cu veche experiență în materie de obediență a guvernelor burgheze romînești o puteau găsi. Era prin 1932, cînd acești magicieni au descoperit-o și au botezat-o ermetic „Planul de la Geneva“, devenit în România eufemismul „Curbele de sacrificiu“, un fel de formulă corcită de geometrie și liturgică, oricum mai academică decît cuvîntul popular „belire“ sau „ia-i pielea“.

Ce prescria acest panaceu pentru tămăduirea crizei? Nici mai mult, nici mai puțin decît concedierea a 30 la sută din salariați, reducerea cu 60 la sută a lefurilor slujbașilor publici, reducerea pensiilor, plus alte condiții de ordin politic, adică alinierea Romîniei în frontul imperialiștilor antisovietici, un program de înarmare în vederea atacării marelui țări socialiste din răsărit. Guvernului național-țărănist i-a revenit „onoarea” să inaugureze „curbele de sacrificiu”. De fapt această campanie de concedieri se opera mai de mult sub tradiționala expresie a „dării afară”. Mii de funcționari din întreprinderile statului fuseseră scoși. Însă cei mai loviți au fost cefești, care încă din 1930 au îngroșat rîndurile șomerilor.

Îmi aduc aminte furia și emoția cu care a venit la redacție în una din acele zile, bunul coleg Alexandru Sahia, care ținea, printre altele, rubrica știrilor muncitorești. Aflase că ministrul comunicațiilor, fascistul Mihail Manoilescu, favorit al regelui și sfetnic galant al „duduiei”, pusese la cale concedierea a 6000 de muncitori. Cel care trebuia să execute mîrșăvia era faimosul inginer Vidrighin, adus de Maniu la conducerea căilor ferate. Parcă-l văd... Bondoc, față rotundă (ai fi zis o copie a „curbelor” în care sacrificat era nasul de mărimea unui nasture de izmană), mustăcioară; altă curbă: burta — și părul lung, vîlvoi, ce-i dădea un aer comic de cabotin obez.

Cu tot protestul muncitorilor cefești la Ministerul Comunicațiilor, unde li s-au dat asigurări fărnice, cu toată demonstrația masivă puțin mai tîrziu, la parlament, Vidrighin și-a aplicat cu seninătate programul.

Dar din ce în ce mai accentuat începe să se intensifice, sub directivele partidului comunist, acțiunea de împotrivire a muncitorimii din întreaga țară. Se organizează demonstrații și mari întruniri de calibrul aceleia care a avut loc, în ianuarie 1931, la sediul sindicatului CFR din Calea Griviței — ziarele de atunci o evaluează la 10.000 de participanți. Acolo, alternînd cu doleanțele și revendicările, s-au auzit glasuri înfierînd pe aștătorii la război, glasuri denunțînd politica de fascizare a țării, glasuri de caldă simpatie pentru poporul sovietic, împotriva căruia burghezia de aici și din alte țări capitaliste cheltuia miliarde pe tunuri și avioane, din produsul curbelor de sacrificiu. Stăpînirea, mereu sub obsesia spaimei și a urei, n-a lăsat să treacă prilejul ca să pună în bătaie puștile jandarmilor, revolverele poliției. Caldărîmul Griviței s-a acoperit cu morți și răniți.

Aceste acte de dîrzenie ale cefeștilor pe modelul eroic al minerilor de la Lupeni, la fel de dinamice ca acelea ale petroliștilor din Valea Prahovei, au avut un puternic răsunet în toată țara. Vorbînd despre rezoluțiile Congresului al V-lea, tovarășul Chivu Stoica spune în cartea sa „Eroicele lupte ale muncitorilor cefești și petroliști din 1933” *)

„Aplicînd hotărîrea Congresului al V-lea privitoare la intensificarea activității partidului în rîndurile cefeștilor, la întărirea și lărgirea succeselor obținute de partid în această direcție, partidul și-a îndreptat în mod deosebit atenția spre organizarea și imprimarea unui tot mai pronunțat caracter politic luptelor muncitorilor de la C.F.R., lupte care constituiau o verigă de bază în desfășurarea mișcărilor revoluționare din această perioadă”.

Din cînd în cînd solii trustrilor și băncilor străine veneau să controleze dacă aplicarea „curbelor de economii” se făcea conform înțelegerii și de fiecare dată viziunile erau urmate de noi amputări. În special prezența domnului Charles Rist, poreclit de muncitori „Atila”, cerberul controlor al Băncii Naționale, echivala cu încă un val de jale. Îl văd... Subțire ca un briceag, palid, nu de paloarea copiilor de muncitori supti de vlagă, ci de gâlbejiul bancnotelor păstrate de mult timp în întunericul

*) E.S.P.L.P., Buc. 1955 p. 32.

seifurilor, de o eleganță de autopsier, figură de ceară ca acelea de la muzeul Grevin din Paris, pe care zîmbetul nu apărea decît în momentele de „hausse“ la bursă, un zîmbet de valută forte.

Și iată-i și pe ceilalți „oaspeți“, veniți cu alte misiuni : supravegherea înarmării țării în vederea războiului antisovietic pregătit de imperialismul mondial. Iată-l pe dictatorul Poloniei, mareșalul Pilsudski, plumburiu, parcă plămădit din cenușă, vizitînd uzinele Reșița, Coșșa mică, Cugir transformate peste noapte în fabrici de armament. Iată-l pe faimosul general Mac Arthur, pe atunci șef de stat major al armatei americane, trecînd în revistă trupele romînești și inspectînd fortificațiile. Îi aud „yes-urile“ aprobatoare, „no-urile“ dezaprobativ subliniate și de un gest al cravașei.

Și iată, se profilează în minte palatul Mogoșoaiei, unde sub diferite pretexte anodine — ca să nu bată la ochi : aeronautica civilă, bunăoară — se țineau consfătuiri internaționale avînd de asemenea ca scop pregătirea unui plan comun de luptă împotriva Uniunii Sovietice. Participă miniștri ai aviației din Anglia, Franța, Germania, Italia. Iată-l detașîndu-se în lumina candelabrelor ce inundau fracurile și toaletele la serata de gală, pe mareșalul Balbo, favoritul lui Mussolini! Cămașa neagră a fasciei cu stilet la cingătoare, barbă de aceeași culoare, aer de conchistador de salon ce i-a fost funest, avînd în vedere misterul morții sale. Lui Benito îi dispăceau concurenții.

Și în timpul acesta muncitorimea ceferistă își călește din ce în ce mai puternic ardoarea sa revoluționară. Am sub ochi manifestul din Martie 1932 al Comitetului Central de acțiune pe țară al muncitorilor ceferiști, avînd ca secretar pe tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Manifestul, apărut în „Lupta C.F.R.“, la 1 aprilie 1932, scoate în evidență importanța creării și menținerii frontului unic de jos și organizarea luptei hotărîte și a grevei generale **„fără și peste capul conducătorilor social-democrați care trădează în mod permanent interesele noastre“**. Se spune :

„Luptați : contra scăderii salariilor sub orice formă ; rețineri, chirie etc. Pentru mărirea lor ! Contra concedierilor, pentru reprimirea celor concediați !... Contra scăderii pensiilor, pentru mărirea lor la nivelul de scumpete ! Pentru ajutorarea imediată și permanentă a șomerilor din partea statului, a comunei și a Direcției C.F.R. Pentru plata imediată și integrală a pensiilor văduvelor și invalizilor de la C.F.R. Pentru contracte colective, contra contractelor individuale ! Pentru salariu egal la muncă egală pentru tineri ! Pentru dreptul de organizare, întrunire și demonstrații de stradă ! Pentru existența deschisă a organizațiilor muncitorești revoluționare ! Contra dictaturii fasciste ! Contra războiului antisovietic, pentru **apărarea Uniunii Sovietice ! Trăiască greva generală a muncitorilor și funcționarilor ceferiști !**“

Pentru cei ce n-au fost decît spectatorii cordiali ai acestui clocot, intensa activitate a partidului, atunci în adîncă ilegalitate, apărea în răstimpuri și în optica lor. Ca atacurile de noapte pe un cîmp de luptă în care reflectoare și explozii luminează intermitent sectoare agitate, pîlcuri antagoniste încăerate, în sfîrșit crîmpeiele de acțiune desfășurate conform unui plan stabilit undeva la bază. Aceste episoade oglindite în ziare mai mult sau mai puțin laconic — **„consfătuiri de breaslă“** — **„arestări de muncitori“**, **„procesul unor muncitori“** — constituiau pentru observatorul de la distanță puncte de reper, mișcări marcînd ofensiva frontului proletar și contraatacul furibund al forței represive. Căci multe și felurite obiective avea de atins strategia partidului. Începînd cu coordonarea acțiunilor ceferiste în celelalte centre ale țării, întreprinsă în vara anului 1932 (Galați, Iași, Pașcani, Constanța, Oradea, Timișoara etc.) de o echipă de activiști în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej și terminînd cu lichidarea de la conducerea sindicatelor respective a elementelor oportu-

niste aparținând social-democraților de dreapta, organizație mercenară a regimului burghez, și înlocuirea lor cu elemente revoluționare.

E viu încă în amintire eoul imens stîrnit în țară de congresul mondial împotriva războiului ținut în august 1932 la Amsterdam, marile adunări publice din București, demonstrația de stradă care a ținut câteva ore, desfășurată sub lozincile revendicative și antifasciste. Apoi grevele de solidaritate din Cluj, Iași, Timișoara, Brăila, Galați, în care muncitorii de la fabricile de încălțăminte, de textile, docherii erau integrați în acelaș front combativ. E de subliniat că efectul revoluționar s-a făcut simțit și în zona rurală prin diferite împotriviri drastice vizînd autoritatea jandarmerească și fiscală. Și tot atît de semnificativ s-a resimțit în rezultatele alegerilor comunale din acelaș an, care, în Bihor, bunăoară, însumează câteva zeci de primari și consilieri ieșiți pe lista blocului muncitoresc țărănesc. Gravînd și acționînd în orbita țelurilor muncitorești internaționale, proletariatul din România participa la diverse manifestări cu acest caracter organizate în străinătate, din care menționăm conferința sindicală a țărilor din Balcani ținută în decembrie 1932 la Berlin. La această importantă reuniune conducerea partidului l-a delegat pe tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Făcînd bilanțul lui 1932, pe care ar fi vrut să-l tinctureze trandafiriu, cum era în datina presei de odinioară la sfîrșit de an — (de ce să irumpă în decorul revelionului burghez, cu decolteuri, chivăre de cotilion și șampanie euforizantă, o mască tragică încruntată de profeții macabre ?) — ziarul „Adevărul” e nevoit să lase de o parte tradiționalul condei festiv, scriînd :

„Anul de grație 1932 a început sub apăsarea cruntă a unor dificultăți a căror rezolvare nu se vedea. Guvernul de „tehnicieni”, prezidat de d. prof. N. Iorga, avînd ca axă pe d. C. Argetoianu, era sfîșiat de toate mizeriile politice și financiare pricinuite pe de o parte de ciudatele condiții în care s-a format, iar pe de alta de cumplitul proces economic în plină desfășurare.

„Greutatea financiară crește pe fiecare zi. Starea tezaurului departe de a se ameliora, cu tot ajutorul pe sponci al Băncii Franței, implorată să ne cruțe la plata cuponului, înregistrează la fiecă sfîrșit de lună lipsuri, pentru a căror acoperire nu se poate face nimic. Încasările scad. Plata pensiilor și a salariilor devine o obsesie pentru un cabinet care, hibrid și artificial ca formație, așezat împotriva unei linii constituționale frîntă brusc, are de înfîmpinat nu numai o ostilitate din ce în ce mai înverșunată a partidelor, ci și sfîșieri lăuntrice care îi slăbesc forța și prestigiul.

„Raportul d-lui Charles Rist și congresul salariaților de stat au dat lovitura de grație unui minister de mult sdruncinat în temeiturile existenței lui. În ultima clipă, „guvernul tehnic” Iorga-Argetoianu nu găsisese altceva de făcut decît să ia măsuri pentru pedepsirea unor salariați care își clamaseră durerea și sărăcia într-o pașnică adunare de breslași. D. N. Iorga, în demisia d-sale, recomandă un guvern de partid. D-sa spune că nu are de unde să achite restanțele, care „se ridică la sume enorme”. Tragice mărturisiri pentru cel care pleacă. Avertisment penibil pentru cei care vin, — în speță guvernul prezidat de d. Vaida-Voevod.”

Urgie, subalimentație, boală, analfabetism, — circuit infernal care se repetă obsesiv în paginile ziarelor, umbre sinistre ce se perindă pe ecranul amintirii. Furt, delapidare, „panamale”, escrocherii, șperțuri, trafic de influență : leit-motiv cotidian. „Încă o victimă a prostituției...” „Încă o sinucidere...” „O studentă își pune capăt zilelor din pricina mizeriei...” „Cinci copii și un conducător al lor care vroiau să treacă în Rusia au fost ciuruiți-sită de gloanțele unui grup de grăniceri puși de pază la frontieră” („Clopotul” din 17 ianuarie 1932)...

„Pentru vina de a fi vrut să treacă în Țara Socialismului, unde întreg tinerețea avea posibilitatea să se instruiască, unde muncitorii nu mai mureau nici de ger,

nici de foame, unde bătrînii se bucurau de asistența statului, pentru această vină cinci copii și conducătorul lor sînt „ciuruți-sită“ de gloanțele grănicerilor, la numai doi pași de limanul salvării !...

Capitalul internațional veghează însă. Stipendiat de banii marilor trusturi, Hitler își pune candidatura la președinția Reichului.

În extremul-Orient, război : imperialiștii japonezi atacă China. În Spania, situația e din ce în ce mai tulbură : muncitorii ,cu toată represiunea sălbatică a gărzii civile, intră din nou în grevă...

La numai șaisprezece ani de la începutul primului război mondial, anul 1932 figurează, în istoria omenirii, ca unul din cei mai sumbri, mai prevestitori de furtună. Și totuși, în această lume de dihonie, clasa muncitoare din lumea întreagă veghea, lupta, își vărsa sîngele pentru cauza democrației. Cei mai buni fii ai ei, comuniștii, înfăptuiau acte de înalt eroism, pretutindeni, în China, în Spania, la noi în țară.

Guvernul național-țărănist Vaida, inaugurează anul 1933 cu a treia „curbă de sacrificiu“. Față de această nouă provocare, linia politică de luptă a partidului se adîncește. În tactica grevei intră ocuparea Atelierelor, unde se țin și ședințele sindicale. Muncitorii, ceferiștii Griviței au prilejul să aplice noile metode ale luptei la sfîrșitul lunei ianuarie, printr-o masivă demonstrație de protest determinată de suprimarea aconturilor. Prin lovituri în tampoane se oprește lucrul în toate atelierile și aproape 4000 de muncitori se adună în fața direcției care este nevoită să retragă dispoziția privitoare la suprimarea avansurilor.

Un fapt similar s-a produs în acelaș timp la o fabrică textilă din București, unde o nouă reducere a salariilor cu 40 la sută declanșează greva. Muncitorii ocupă fabrica.

Cîteva zile mai tîrziu, la 2 februarie, ceferiștii repetă manifestația, dar într-o formă și mai hotărîtă. Participă toți muncitorii în număr de 7000. Sirena intră în acțiune. Muncitorii ies în curte și primul lucru pe care-l fac e să elibereze pe ceilalți tovarăși — vreo 1500 — blocați în atelierile mărginașe, unde-i închisese din primul moment gealații direcțiunii. Se alcătuiesc gărzi de autoapărare, se fixează locul unde să se țină permanent adunările, se improvizează tribuna. Concomitent, organizația de partid București pornește o acțiune de mobilizare în întreg cartierul ceferist și curînd în fața Atelierelor se strîng mii de cetățeni.

Îmi amintesc... E o prefigurare a tabloului pe care îl vom vedea peste două săptămîni — cuvîntări în stradă, cuvîntări în curtea Atelierelor, pachete cu alimente înmîinate greviștilor...

În aceeași zi greve la atelierile Nicolina-Iași, la cele din Galați.

Mulțimii masate în calea Griviței, alcătuită din familiile greviștilor, șomerilor și din alte sectoare ale muncii, curînd i se atașează, amplificînd-o impresionant, cei de la regie.

Vaida trimite trupe, dar spre entuziasmul manifestanților, e nevoit să le retragă după o jumătate de oră — efect al ultimatumului trimis de organul executiv al grevei, guvernului. Însăpămîntat, acesta se arată dispus la tratative. Muncitorimea obține o serie de satisfacții : **plata muncii în acord, majorată cu 25 la sută ; reintroducerea indemnizației de chirie și scumpete, recunoașterea comitetului de fabrică.**

Victorie ! Muncitorimea își îndreaptă, cu și mai mare însuflețire, încrederea în factorul ce a condus-o la izbîndă : **partidul comunist din România.**

Dar, cum era de așteptat, stăpînirea nu-și ține angajamentele.

SÎNGELE ZORILOR

După evenimentele din 2 și 3 februarie, guvernul instituie starea de asediu. Sub pretextul „că se cer sacrificii tuturor claselor sociale și că situația economică a țării impune jertfe și economii întregului organism de stat“ („Universul“ din 14 februarie 1933), el anulează toate promisiunile făcute în urmă cu două săptămîni, dizolvă toate organizațiile revoluționare.

Și evenimentele se precipită... La 14 februarie, muncitorii de la Atelierele C.F.R. Nicolina-Iași intră în grevă. În aceeași zi sînt arestați în București conducătorii luptelor, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Faptul acesta e semnalul grevei de la Grivița. Ceferiștii condiționează încetarea ei de următoarele cereri adresate guvernului : imediata eliberare a celor arestați, respectarea tuturor revendicărilor cîștigate la 3 februarie, ridicarea stării de asediu, existența liberă a comitetului de fabrică și a sindicatului C.F.R. disolvat.

Atelierele se golesc, muncitorii ocupă curtea, sirena își proiectează undele răscolitoare peste întreg cartierul, ecourile ei pătrund în toate cele patru puncte cardinale ale cartierului. În puțin timp strada din fața Atelierele e un imens furnicar de oameni care își va spori efectivul pe măsură ce i se vor alătura mereu și mereu alte grupuri la terminarea programului de lucru în fabrici, sau pur și simplu părăsindu-l neisprăvit, cum au făcut cei de la C.A.M., de la „Malaxa“, de la „Mociornița“.

Îmi vin în minte „secvențele“ acestui film cu colosală participare de popor, în acel decor de iarnă, pe fondul căruia se proiecta și mai plastic afluența de dincoace și de dincolo a gardului despărțitor. Victoria obținută la 2 februarie a fost un exemplu și un stimulente, chiar cînd odată cu toaca bisericii din apropiere, armata și-a făcut apariția. În curtea Atelierele cuvîntările înflăcărate alternau cu micile pauze rezervate primirii pachetelor cu mîncare, aduse de neveste, de tovarășii din stradă. Priveam scenele, prins în spiralele lor febrile, amuzat uneori de vreun episod vesel — mai erau și din astea — pe care le-am notat la redacție :

„În stocul impresiilor cu care m-am întors aseară din cele cîteva substanțiale deplasări la Grivița, nu figura alt material decît cel cu care mă obișnuisem să mă întîlnesc profesional și uman în împrejurări similare. Mai mult decît curtea fremătătoare a Atelierele, inabordabilă de la un anumit ceas sever, dincolo de zidul mantalelor soldățești, strada era aceea ce oferea ochiului, urechii, elemente sugestive. Un necontenit du-te vino de cetățeni din cartier, din alte cartiere, nu musai muncitorii, imprima străzii acea rumoare, acel tangaj de curiozitate pentru unii, de furtună pentru alții. Chipuri crispatе, incidente, comentarii, bruste tăceri cînd din vreun automobil cobora aferat vreun ofițer, vreun comisar regal ; neașteptat tumult cînd la poartă se ivea figura unui grevist, invitat la parlamentări printre ostrețe. Femei, mame cu copii în brațe, neveste cu obrajii supti de griji, de frig, de veghe, de atîtea spaime întevite pînă la coșmar, de viziunea puștilor, a epoleților parcă și mai sculptori, mai poleiți de gerul lui februarie. În tot cursul dimineții, între publicul de afară și cei din curte s-a desfășurat un concurs de azvîrlire și captare a pachetelor cu merinde. A fost urmărit cu însuflețire de mulțimea aglomerată pe trotuare, într-atît acest fel de scene schimbă un decor de asediu, umanizează tabloul aspru, posomorît al episoadelor sociale...

„După amiază scenele acestea au fost interzise. Au mai venit forțe militare. Mulțimea a fost împinsă mult departe, dincolo de crîșma Borfoasei, unde privitorii intrau din cînd în cînd să se înviezeze cu o țuică. Odată cu amurgul, strada a purces să se mai rărească de lume. A rămas încă destulă, prieteni, rude, simpatizanți ai greviștilor.

„— Ce crezi, întreabă cineva, au să reușească ?

„— Nu se poate altfel. Ai să vezi că guvernul cedează. Îi mai ține așa, în frig, de ciudă, ca să-și pedepsească, dar tot o să cedeze !

„Am plecat la redacție. Nici un semn că odiseea a luat sfârșit. Telefane :

„— Ce se aude ?

„— Aceeași situație.

„La miezul nopții eram din nou pe teren“.

Ostașii priveau tabloul cu un interes în care unduiiau sentimente înțelese de mulțimea greviștilor, de cei din stradă — cite o svicnire de voieșie la vreun incident hazliu, o încruntare dureroasă de sprincene când vorbitorii de la tribună aminteau de pătimirile pâlmașilor exploatați de moșieri... Părinții lor... Viața lor înainte de cătănie, o evocau acești ceferiști, frați în muncă, în nădejdi de mai bine. Era ger mare și la focul făcut în stradă de cetățeni, își încălzeau și ei mîinile bătătorite de coarnele plugului. N-au sărit, de aceea, să-i apere pe polițiștii care, inhățînd pe niște muncitori, s-au văzut înconjuțați de un grup de tovarăși ce au reușit să-i elibereze. N-au împiedicat să nu fie sfărîmate două dube pregătite pentru arestați.

Față de eventualitatea unei pactizări a soldaților cu greviștii, trebuiau luate grabnice măsuri. În consecință compania 21 infanterie a fost înlocuită cu „trupe de încredere“, jandarmi, elevi ai școlii de grăniceri, polițiști.

Prima ofensivă. Către miezul nopții. În Grand. Împotriva mulțimii masate acolo. Rezistență. Gloanțele deschid cu întîii morți lista funebră, care va crește cumplit în zori. Un soldat încercînd să oprească măcelul: „Camarazi, nu trageți în muncitori!“ — se prăbușește de glonte de revolver al unui ofițer. Și apoi, cînd strada a fost „curățată“, spre dimineață, înainte ca zorile să se rumenească din sîngele muncitorilor, s-a pornit asaltul. Reproduc din articolul apărut în ziar :

„...Întuneric. Mult îndărătul cordoanelor militare, gloata foarte împutînată, sleită și de frigul nopții, tăcută, așteptînd obsedată un sfârșit pe care refuză să-l conceapă funest. Femei cu copii dormind în brațe, trîntite pe bordura trotuarelor, ca în stampele sociale. Tineri cu șepci smolite, palizi, de o paloare care nu mai e a frigului, a veghei.

„Ce vreți ? Pînă la zece noaptea autobuzele n-au conținut să aducă noi trupe ; ceva mai tîrziu cordoanele înțepenite de douăsprezece ore de ger au fost înlocuite cu altele, proaspete. Ambulanțe. Își au rostul lor fatal. Și mitralierele, și puștile. Și poruncile... Sînt detalii care intră în inimă ca junghiul... Care-ți taie glasul, îți răcesc sîngele, îți cercănează privirea.

„Dincolo, în curtea vastă a Atelierelor continuă să pîlpie focurile. Impresie de bivuac.

„La patru dimineața rumoare. Apariții de ștafete, ofițeri de legătură alergînd cu ordine, manevre, sfaturi. Zăngănituri.

„La ora șase e încă întuneric. Zorile pot fi mîntuire sau pierzanie. Cine le știe secretul ? Cine le poate conjura sentința ? Așa trebuie să fi meditat cei bari-cadați după porțile de fier. Erau poate sleiți de încordare, surmenați de veghe. Un somn bun, acuma ! O mîncare caldă !

„Dacă s-ar hotări ? Dacă ar ceda ?

„Peste un sfert de oră va fi prea tîrziu. Nu ! Nu vor ceda !

„O somație. A început să mijască lumina. Vag. Ca un negativ fotografic spălat într-o singură apă. Oamenii sînt încă siluete. Se deosebesc însă. Focurile și din curte, și din stradă, au descrescut. Inutile acum. În curte glasuri, protestări, apeluri : „Sîntem și noi suflete ! Nu trageți !“ Un muncitor a ridicat o faclă. De afară, o poruncă. Soldații sînt în curte. Un pocnet. Într-un scurt geamăt sirena amuștește. Și

apoi brusc, o altă răpăială. Mitraliera numără muncitorii, silabisește vieți. „Tac ! Tac ! tac-tac !“

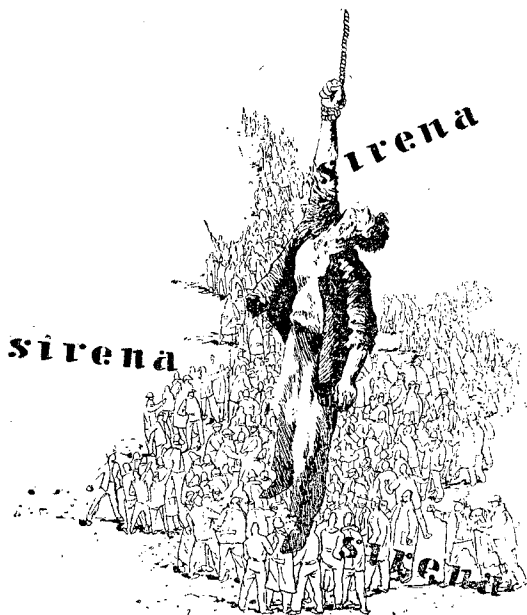
„Omul cu facla s-a prăbușit pe pietrele reci. Lîngă dînsul, o clipă numai, ca o candelă, torța i-a luminat capul. A fost stinsă imediat de goana aprigă a picioarelor.“

★

„Omor scuzabil“ — cum au scris cu cinism ucigașii pe buletinele de deces. Curînd, furgoane transportă cadavrele la crematoriu. Altele, sutele de arestați, la poliție și la Malmaison.

★

Pe masa tribunalului marțial am văzut la procesul greviștilor din 1934, printre maldărele de dosare, un obiect. Fluierul sirenei. Corp delict. Figura în argumentele din rechizitoriul comisarului regal, acest țigal de fier prin care un băiat devenit legendar își chiuise nădejdile și spiritul de jertfă. Stăpînirea credea că îi gîtuise glasul, că ultimul ei țipăt a fost și acela țîșnit din pieptul însîngerat al lui Vasile Roaită. S-a înșelat. Sirena trăiește, e vie. Am auzit-o ieri la prînz, vibrantă, juvenilă ca și inima adolescentului, vie în memoria aceluia ce au auzit-o atunci și nu uită nici astăzi prezența-i sonoră. Am auzit-o împletită cu rîsul copiilor de la creșă. Ei se jucau în curtea Uzinelor Grivița Roșie, nu departe de monumentul ce înfățișa chipul eroului care le zîmbea, cu un alb surîs de marmoră.

Sirena lui Vasile Roaită
desen de J. PERAHIM

ATITUDINEA SCRITORILOR FAȚĂ DE LUPTELE MUNCITORILOR CEFERIȘTI ȘI PETROLIȘTI DIN 1933

TEODOR VIRGOLICI

Criza economică generală care s-a dezlănțuit cu violență în 1929, cuprinzând țările lumii capitaliste, a avut repercusiuni funeste și în România. Datorită politicii claselor exploatoare, povara consecințelor dezastruoase ale crizei a căzut numai pe umerii oamenilor muncii. Așa-zisele „curbe de sacrificiu“, amputările salariilor, mizeria neagră și foamea, concedierile în masă, șomajul, se abătuseră ca o grindină, după 1929, mai ales asupra proletariatului industrial. În fața acestor stări de lucruri, masele muncitoare nu au îngenunchiat. Dimpotrivă, au început să acționeze prin toate mijloacele, organizând o energică luptă de apărare a drepturilor și libertăților încălcate.

Partidul Comunist din România, deși se afla în adâncă ilegalitate, a avut un rol hotărâtor, mai ales după Congresul al V-lea, în mobilizarea și organizarea masei muncitoare pentru lupta revoluționară împotriva oligarhiei burghezo-moșierești, împotriva consecințelor dezastruoase ale crizei economice care apăsau numai pe umerii oamenilor muncii, împotriva fascizării și aservirii țării noastre imperialismului străin. Astfel, sub directa conducere a P.C.R., între 1929 și 1933 au avut loc, în întreg cuprinsul țării, numeroase și puternice acțiuni muncitorești, care au culminat cu eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. În Raportul „40 de ani de luptă sub steagul atotbiruitor al marxism-leninismului“, prezentat la Adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist din România, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că, după Congresul al V-lea, „**Partidul a organizat un șir de mari acțiuni muncitorești. Ele au culminat cu eroicele lupte din ianuarie-februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști, care s-au ridicat cu hotărâre împotriva curbelor de sacrificiu, mizeriei, înrăutățirii condițiilor de trai ale clasei muncitoare, împotriva înfeudării tot mai mari a țării puterilor imperialiste, pentru a bara drumul fascismului și al războiului antisovietic. Prin înaltul lor nivel de organizare, prin amploarea și spiritul lor revoluționar, aceste lupte au marcat un moment de cotitură în dezvoltarea partidului și a întregii mișcări muncitorești**“.

După alegerea unui Comitet Central de acțiune pe țară, al cărui secretar era tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, muncitorii ceferiști din București au încetat lucrul, la 16 februarie 1933, cerând, odată cu satisfacerea revendicărilor imediate, „pline, pace, libertate“, în numele întregului proletariat. Greva a fost reprimată sîngeros, cu baioneta și mitraliera, din ordinul guvernului reacționar al burgheziei și moșierimii. Conducătorii muncitorilor de la căile ferate, în frunte cu tovarășii Gheorghe Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica, arestați fie în ajunul grevei, fie în timpul desfășurării ei, au fost aduși apoi, în iulie 1933, în fața Consiliului de război din București. Masele largi ale oamenilor muncii, solidare cu lupta muncitorilor ceferiști, au protestat energic împotriva sentințelor criminale date în acest proces, care condamnau pe conducătorii muncitorilor la ani grei de temniță și muncă silnică, cerind rejudecarea procesului. Astfel, sub presiunea maselor populare, procesul a fost

reluat, în iunie 1934, dar mutat la Craiova, guvernul burghezo-moșieresc temîndu-se de acțiunile hotărîte ale muncitorimii din București. Judecînd așa dar procesul într-un oraș de provincie și neținînd seama de protestul vehement al opiniei publice, Consiliul de război a repetat aceleași sentințe criminale la adresa conducătorilor muncitorilor ceferiști.

Încă înaintea evenimentelor ce aveau să culmineze la 16 februarie, în paginile presei democratice au apărut articole semnificative pentru starea de spirit din acea vreme. Astfel în articolul „**Cînd ajunge cuțitul la os**“, din 4.II.1933, Eugen Jebeleanu își ridică și el glasul împotriva samavolnicilor săvîrșite de reprezentanții claselor posedante. „**Guvernul — scria Eugen Jebeleanu — a primit, în zilele din urmă, din partea celor năpăstuiți, citeva avertismente primejdioase, citeva somații alarmante.**

Să bage de seamă și să revină la realități! Căci, în clipa cînd minia se va dezlănțui, va fi inutilă orice plată externă, societățile străine nu-și vor mai putea lua ciștigurile și va fi rău de căpățina fiecărui căpăținean.

Coarda a fost prea întinsă!“

În timpul primului proces, din iulie 1933, o serie de scriitori, printre care N. D. Cocea, Geo Bogza, Cicerone Theodorescu au făcut parte din **Comitetul pentru apărarea muncitorilor ceferiști**. Semnăturile acestora le întîlnim pe apelul adresat de Comitet tuturor muncitorilor și intelectualilor, apel publicat în ziarul „**Tempo**“ din 29 iulie 1933. „**Ținem să subliniem — se spunea în apelul Comitetului pentru apărarea muncitorilor ceferiști — că împrejurările în care s-au produs evenimentele se datoresc condițiilor grele de muncă, scăderii salariilor, concedierii și politici de făgăduieli cari nu se îndeplineau... În numele Comitetului local de apărare a muncitorilor ceferiști, facem un apel la intelectuali și muncitori de toate categoriile și fără deosebire de credințe politice, să adere la acțiunea de apărare a muncitorilor ceferiști, de ajutorare a lor morală și materială, împiedecînd prin aceasta o sentință nedreaptă, aruncînd în ochi niște oameni cari nu au altă vină decît că au luptat deznădăjduiți pentru revendicări materiale, pentru ei și familiile lor trăind în mizerie.**

Cerem achitarea celor implicați în procesul evenimentelor de la atelierele Grivița!“ Însuflețiți de lupta revoluționară a partidului, intelectualii au continuat acțiunile lor de protest.

Ca membri ai Comitetului pentru apărarea muncitorilor ceferiști, scriitorii citați și-au ridicat glasul lor protestatar împotriva odiosului proces și în paginile altor publicații. Împreună cu un grup de muncitori și intelectuali, cei trei scriitori au redactat și au semnat un alt apel adresat tuturor oamenilor cinștiți, publicat în ziarul „**Facla**“ din 17 iulie 1933. Amintindu-se, la începutul apelului, împrejurările în care s-a desfășurat marea grevă a muncitorilor ceferiști, se preciza: „**Vinovați n-au fost muncitorii. Vinovați au fost cei cari au impus muncitorilor, și numai lor, grele sacrificii materiale și suportarea acestei situații tragice la un standard de viață destul de comprimat**“. Iar în continuare, semnalîndu-se primejdia care amenința pe muncitorii ceferiști aduși în fața Consiliului de război, semnatarii apelului adresau întregii opinii publice o înflăcărată chemare de a protesta împotriva monstruosului proces înscenat: „**Față de erorile cari s-ar putea comite de instanțele chemate să judece pe muncitori, noi, semnatarii de mai jos, credem că este de datoria tuturor muncitorilor și intelectualilor să-și spună răspicat cuvîntul mai înainte de a se săvîrși pe de-a întregul această odioasă greșală.**

Facem un călduros apel la toți cei cari mai au suflet și inimă în țara asta, să vie în ajutorul muncitorilor de la CFR implicați în procesul care începe!“ Ceea ce trebuie subliniat cu claritate, este faptul că, adresîndu-se intelectualilor, în partea finală, scriitorii semnatarii ai apelului demonstau că soarta intelectualității este ne-

mijlocit legată de soarta muncitorimii, proletariatul și pături relativ largi ale intelectualității fiind deopotrivă de asuprite și exploatare în orînduirea capitalistă, că „în mersul general al vremii, problemele vieții se pun tot așa de grele pentru noi ca și pentru muncitori“, că „nevoile și aspirațiile lor nu pot fi decît și ale noastre“, și de aceea intelectualitatea trebuie să fie, în mod firesc, alături de muncitorime, în lupta pentru pîine, dreptate și libertate. „În numele lor (al muncitorilor — n.n. T.V.) — încheiau semnatarii apelului — chemăm pe toți muncitorii manuali și intelectuali : avocați, medici, ziariști, artiști, profesori, institutori, funcționari, să se alăture acțiunii noastre și să ceară împreună cu noi : stîngerea procesului și eliberarea muncitorilor arestați !“

Într-adevăr, eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști din februarie 1933 au fost privite cu o sinceră și deschisă atitudine de simpatie, de aprobare, de către mulți intelectuali cinstiți — scriitori, profesori, artiști, ziariști, avocați, medici, chiar și de unii membrii ai clerului — care au acționat cu curaj, cu demnitate, ridicîndu-și glasul protestatar mai ales în timpul proceselor de la București și Craiova, împreună cu masele largi muncitoare.

În apărarea muncitorilor ceferiști a intervenit direct și Ion Pas, chiar în timpul procesului din iulie 1933. În articolul „Procesul ceferiștilor“, publicat în „Facla“ din 31 iulie 1933, scriitorul analiza cauzele și modul în care s-au desfășurat luptele muncitorilor de la căile ferate, subliniind : „Desconsiderarea muncitorilor, ani de zile, neluarea în seamă a memoriilor lor, sistemul șicanării și al flămînzirii în rațe. Alături de salariile tot mai derizorii, amputate la fiiece trimestru, ștatele de plată ale instituției cuprindeau sutele și zecile de mii de lei lunar date competenței dezastruoase a Vidrighinilor și a celorlalți specialiști străini sau autohtoni. Muncitorii știau. Toată lumea știa. Și, firește, deosebirea de tratament nu era de natură să calmeze nemulțumirile“.

Iar în încheiere, arătînd că „din trista întîmplare ale cărei urmări se prelungeșc : în ședințele monotone ale procesului, învățămînte au a trage forurile cari uitaseră că foamea nu e un element de concordie socială, ci dimpotrivă“, Ion Pas spunea răs-picat, făcîndu-se ecoul opiniei maselor : „Ceea ce sentimentul public cere, e stîngerea procesului, este aruncarea unei cortine peste drama care și așa a zguduit, care și așa a durat prea mult“.

În aceeași vreme, în articolul „Două procese, două verdicte“, publicat în revista „Șantier“ din 15 septembrie 1933, Ion Pas releva, cu amară ironie și revoltă, că, în timp ce un mare afacerist, implicat într-o escrocherie internațională, fusese achitat, conducătorii muncitorilor ceferiști erau „condamnați în bloc la cîteva sute de ani pușcărie“ pentru că „n-au corupt și nu și-au însușit secrete de stat, însă au cerut o pîine“.

După procesul de la București, împreună cu masele populare mulți din scriitorii noștri au protestat împotriva sentințelor date de Consiliul de război, ca și împotriva tratamentului barbar aplicat conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști în închisoare. Scriitorii și alți mulți intelectuali au luat atitudine, cu acest prilej, împotriva întregului sistem odios de torturare a deținuților politici. O astfel de atitudine a luat Tudor Argezi, împreună cu N. D. Cocea, Marcel Breslașu, Victor Ion Popa, Radu Boureanu, V. Demetrius ș.a. Autorul „Cuvintelor potrivite“ și scriitorii amintiți au semnat un **Protest contra regimului aplicat în închisori deținuților politici**, publicat în „Clopotul“ din 1 ianuarie 1934, în care se spunea : „Toți deținuții politici, cari pleacă sau sosesc la Dofana, sînt bătuți pînă la sînge, fără nici un motiv, cu ciocane de fier, drugi, ciomege, legați în lanțuri și aruncați în celebrele celule H. pe ciment gol, udat cu căldări de apă, în întuneric și infectă murdă-

rie ; în ger, deseori fără nici o hrană... Pedepsele sînt draconice, sîngeroase, începînd cu bătăi, schingiurii și terminînd cu celulele H.

Să înceteze imediat acest regim barbar și inchizitorial !"

Atît în timpul desfășurării eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști, cît și în timpul proceselor ce au fost înscenate conducătorilor luptei proletariatului român, intelectuali de frunte, numeroși oameni de știință și cultură împreună cu masele largi populare, au fost solidari cu cei ce luptau pentru dreptate și libertate. Mulți scriitori și-au manifestat și ei, în mod deschis, atitudinea de simpatie față de lupta muncitorimii și protestul împotriva sentințelor inumane date de reprezentanții aparatului represiv burghez. Glasul scriitorilor noștri, ca și al altor oameni de cultură și intelectuali cinstiți, s-a făcut auzit chiar din timpul primului proces, din iulie 1933. Astfel, în articolul „Căderea Babilonului“, publicat în ziarul „Clopotul“ din 28 iulie 1933, Scarlat Callimachi înfățișa, cu vii accente protestatatoare, atmosfera dramatică în care se desfășura procesul : „Cîteva zeci de muncitori, după luni de chinuri suferite, sînt aduși în fața unui Consiliu de război. Niște indivizi în uniforme strălucitoare, cu sufletele seci, cu pumnii grei, și-au luat sarcina de judecători între oameni. Și nepriceperea lor și ura lor se ciocnește, de ore, de hotărîrea fermă a muncitorilor de a învinge. Cu fețele chinuite de foame și de lipsuri, cu trupurile schimonosite de agenții siguranței și de slujitorii consiliului de război, ei rabdă batjocura oligarhiei burgheze. Privirile lor sînt țintite asupra miinilor înroșite de singe nevinovat ; urechile lor aud cuvinte izvorite din prostie, din jaf și din crime. Și gîndul lor zboară departe, spre acei pe cari gloanțele mitralierelor i-au răpus într-o noapte de răzburare nețărmurită“. În cadrul articolului, scriitorul demonstra convingător că mizeria și suferințele maselor muncitoare erau provocate de „burghezul gras, cu haine frumos croite, cu ghete de lac, cu limuzină și cu amante“, pe al cărui deget „lucește diamantul cules din sudoarea frunții proletare“. Iar în finalul articolului, Scarlat Callimachi lansa un înflăcărat apel de luptă : „Treziiți-vă proletari ai fabricilor, ai cîmpurilor, proletari ai gîndului ! Uniți-vă și porniți lupta, fără cruțare, împotriva celor mari și cu miinile minjite de singele vostru.

Ceasul a sunat. Babilonul burgheziei stă gata să se prăbușească !"

Un apel asemănător lansa scriitorul și într-un alt articol al său, publicat tot în ziarul „Clopotul“ din 25 august 1933, chemînd toți oamenii cinstiți să protesteze împotriva sentințelor abjecte ale justiției burgheze : „Treziiți-vă proletari din România și de peste hotare, treziiți-vă intelectuali din toate părțile... Frații voștri, muncitori ai atelierelor Grivița, au fost osîndiți la pedepse grele. Nevestele și copiii lor plîng. Foamea și boalele își înfig ghearele în trupurile femeilor și pruncilor părăsiți. Nu putem să-i lăsăm pradă reacțiunii. Ochii lor sînt ațintiți asupra noastră. În faptele și în cinstea noastră sălășluiește toată speranța lor.

Să ne facem, deci, datoria !"

O atitudine demnă și curajoasă au avut mulți din scriitorii noștri, alături de alți oameni de știință și cultură, și în cursul celui de al doilea proces înscenat conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști, proces care a avut loc la Craiova, în iunie 1934. Din inițiativa și sub îngrijirea apărării, s-a tipărit atunci ziarul „Apărarea ceferiștilor“, al cărui prim număr a apărut la 16 iunie 1934. Într-un „Cuvînt înainte“ se arăta că procesul de la Craiova este „un proces în care tresaltă la un loc viața și lupta, organizarea și jertfa. Este procesul vieții de mizerie, șomaj și robie în care trăiesc toți aceia cari muncesc și lucrează cu brațul și mintea. Este procesul care pune problema acțiunilor solidare și hotărîte. Un proces la care trebuie să se alăture toți aceia cari mai au încă conștiința unei vieți mai bune și speranța respectării drepturilor și libertății“. Ziarul „Apărarea ceferiștilor“ a reflectat în pagini

nile sale, printre altele, și atitudinea scriitorilor față de procesul ceferiștilor. În primul număr reproducea declarația lui Romain Rolland : „Procesul muncitorilor de la Craiova este un proces de viață și umanitate.

De aceea trebuiesc eliberați !“

În puținele sale numere, cite au putut să apară din cauza cenzurii acerbe, ziarul „Apărarea ceferiștilor“ a publicat, la rubrica „Intelectualii și procesul“, declarațiile demne de reținut ale unor oameni de literatură și artă. De pildă, în primul număr Victor Eftimiu scria : „Din primul moment simpatia mea s-a îndreptat către muncitorii greviști de la CFR, fiindcă aveau dreptatea cu ei. Omul care muncește în România muncește și pentru cei ce nu fac nimic, de aceea de două ori este vrednic de admirația noastră, blindul și nedreptățitul lucrător român.

Cum să nu reclam eliberarea lor ?“

Sergiu Dan, în declarația pe care o semna în numărul al doilea al ziarului, dezaproba și el monstruosul proces de la Craiova, cerind eliberarea muncitorilor :

„Drama de la atelierul Grivița CFR, rămâne cea mai rușinoasă pagină a guvernării național-țărăniște.

Am urmărit cu atenție dezbaterile procesului și am căpătat convingerea că muncitorii sint nevinovați.

Judecătorii de la Craiova, trebuie să redea vieții pe cei opt muncitori loviți de o sentință nedreaptă !“

N. D. Cocea și Scarlat Callimachi, care și-au mărturisit deschis simpatia față de luptele muncitorilor ceferiști încă din timpul desfășurării lor, și-au ridicat glasul de indignare și în timpul procesului de la Craiova. Alături de numeroși muncitori și alături de alți intelectuali ca profesorul universitar P. Constantinescu-Iași și muzicianul Matei Socor, ei au semnat cu curaj protestul Comitetului național antifascist, publicat în ziarul „Clopotul“ din 22 iunie 1934, în care se spunea :

„Protestăm împotriva odiosului proces al ceferiștilor !

Cerem stângerea lui !

Cerem eliberarea imediată a tuturor martirilor cauzei ceferiștilor !

Cerem dreptate pentru muncitori !“

Pe Mihai Beniuc îl întâlnim semnînd protestul Comitetului regional antifascist Cluj, alături de alți oameni de știință și cultură ca Tudor Bugnariu, Valeriu Novacu, V. Chereșteșiu, protest publicat în ziarul „Apărarea ceferiștilor“ din 29 iunie 1934. „Subsemnații — se spunea în acest protest — avînd în vedere că muncitorimea de la CFR a făcut grevă pentru pîine și libertate, avînd în vedere mijloacele necinstite cu care s-a încercat să se arunce în sarcina muncitorilor răspunderea vărsărilor de sînge, considerăm ca o consecință a culturii romînești și un imperativ al conștiinței umanitare stîngerea acestui proces și imediata eliberare a acuzaților !“

Asistînd la dezbaterile procesului de la Craiova, Alexandru Sahia a scris o serie de impresionante reportaje despre dîrzenia revoluționară a conducătorilor luptelor muncitorești, despre modul în care acuzații s-au transformat în acuzatori, despre solidaritatea de clasă a asupriților. Edificatoare în acest sens sînt îndeosebi reportajele „Procesul ceferiștilor“, publicat în ziarul „Dimineața“ din 15 iunie 1934, și „Ultimele acte din procesul ceferiștilor“, apărut în revista „Cuvîntul liber“ din 14 iulie 1934. Iată, de pildă, cu cită intensitate dramatică, și cu cită vibrație a sensibilității caracteriza neuitatul nostru scriitor militant, credincios cauzei partidului, atmosfera din timpul procesului și pe muncitorii ceferiști :

„Umăr la umăr, ei s-au legat în lanț, formînd o locomotivă cu ochi de jăratie gata de goană, dar înfundată în pămînt, cu roțile împiedecate.

Deliberarea a durat două ore.

Între timp becurile electrice s-au stins și peste noi a venit dimineața.

Neașteptat, ușa s-a deschis brusc și în sală a pătruns Consiliul.

Vreme de aproape o jumătate de oră, președintele a citit cele 106 întrebări la care, cu unanimitate de voturi, Consiliul a spus da.

În spatele celor opt acuzați s-au aruncat optzeci și ceva de ani.

Patru goarne tari au spart deodată tăcerea, sfărâmînd-o în țândări de gheață. Sunau gornistii cazărmii deșteptarea și începea o zi nouă de muncă.

La porțile Consiliului de război, în ploaie, sofiile acuzaților, îmbrobodite cu barișuri, au așteptat toată noaptea sentința.

De multe ori, printre mărgelele de apă, în păienjeniișul gîndurilor, și-au văzut bărbații strecurîndu-se pe lingă colțul cazărmii și înaintînd către ele liberi.

Nu i-au văzut decît mai tîrziu, dar tot în lanțuri, cu rinduri duble de soldați, înaintînd către inima Craiovei, către aceeași închisoare“.

Înțelegînd adîncile semnificații ale depozițiilor martorilor, care veneau și vorbeau cu simplitate, dar cu hotărîre și demnitate, pentru a apăra pe cei acuzați, „figuri de fontă, nepătate de emoție“, Al. Sahia releva cu pregnanță solidaritatea de clasă a muncitorimii. „De două zile în șir — scria Al. Sahia în reportajul „Procesul ceferiștilor“ — în fața Consiliului defilează convoiul nesfîrșit al martorilor. Sînt muncitori de fabrică, cu obraji de pămînt, în haine mototolite și uzate. Și-au părăsit munca și cu hrana pe o zi la subțioară au venit în această Craiovă a Banilor, unde se judecă de săptămîni conducătorii lor de luptă. Toți au frunțile sus. Sînt demni și depozițiile lor alături de cruce sînt pagini de cea mai largă umanitate. Cele citeva sute de muncitori care s-au perindat pînă acum prin fața Curții, cer cu vehemență eliberarea camarazilor lor închiși“.

În procesul de la Craiova, Consiliul de război, aservit intereselor burgheziei și moșierimii, a nesocotit protestele întregii opinii publice, condamnînd pe conducătorii muncitorilor la ani grei de temniță și muncă silnică. Sentința criminală a sfîrșit însă un nou val de proteste, de la care nu au lipsit nici scriitorii. De pildă, în articolul „După Craiova“, publicat în „Cuvîntul liber“ din 7 iulie 1934, Demostene Botez arăta, la început, că va ridica un cuvînt care „va cuprinde ca rodia unei granate, sub aspectul lui de fruct, o amărăciune ucigătoare și poate simburile tare din care va răsări ceva odată și odată“, adăugînd, în continuare : „Nimeni nu s-a lăsat mitraliat din capriciu și nici din huzureală. Se vede că nu mai mergea !... Și se întîmplau lucruri care nu se puteau altfel lecu. Nimeni nu voia să audă. Delegațiile băteau la uși capitonate și duble după care glasul lor nu era cuviincios să răsune“. Iar în finalul articolului, precizînd că, dacă cei vinovați de suferințele muncitorilor ceferiști, „cei ce s-au găsit cu pete mari de sînge s-au spălat pe miini și totul a intrat în ordinea cea mare a uitării“, totuși, „nu s-a uitat represiunea care nu iatră“.

Odiosul verdict dat în procesul de la Craiova n-a făcut decît să întărească dirzenia de luptă revoluționară a clasei muncitoare și să sporească avîntul celor care, fraternizînd cu cauza ei, reclamau punerea în libertate a condamnaților. În articolul „Pentru ceferiștii întemnițați“, publicat în „Clopotul“ din 24 august 1934, numînd sentința de la Craiova „cea mai perfectă imagine a concepțiilor burghezo-reacționare“, Scarlat Callimachi arăta că, dacă „în celule umede, murdare, cu lanțuri grele la picioare și la miini, acești proletari romîni își ispășesc marea lor vină : de a fi cutezat să se împotrivescă abjectei administrații «democratice» romînești“, aceasta nu înseamnă înfrîngerea lor și a cauzei clasei muncitoare : „A-i boci, nu slujește la nimic. Trebuie să apucăm calea cea bună : să ne solidarizăm cu ei și să pornim o acțiune energică pentru eliberarea lor“. Scarlat Callimachi mărturisea deplina sa încredere în victoria finală a cauzei clasei muncitoare, evidențînd cu pregnanță adevărul istoric că, în ciuda tuturor diversiunilor, a actelor de teroare

și a războiului pe care îl pregătea, orînduirea capitalistă era condamnată implacabil la piere, sub loviturile tot mai numeroase și mai puternice ale luptei revoluționare organizate a clasei muncitoare, clasa care aparține viitorului. „Lumea capitalistă, — afirma scriitorul nostru — lumea tuturor exploataților de tot felul, s-a hotărît să-și apere, cu ori ce mijloace, patrimoniul moștenit pe nedrept. S-au făurit fascismul, hitlerismul, se pregătește diversiunea unui nou război mondial, se guvernează cu starea de asediu, cu cenzură, se creiază o justiție ad-hoc pentru condamnarea muncitorilor, se asasinează. Totuși, evenimentele politico-sociale zilnice ne dovedesc că lumea capitalistă, cu toate mijloacele de terorizare și asuprire, care-i stau la dispoziție, e nevoită să dea înapoi“.

Luptele muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au avut o însemnătate istorică, au sporit energia revoluționară a clasei noastre muncitoare, au demonstrat unitatea indestructibilă dintre masele muncitoare și conducătorii lor. În articolul „Procesul ceferiștilor“, publicat în „Clopotul“ din 22 iunie 1934, P. Constantinescu-Iași spunea : „După starea de asediu și legile excepționale, după arestări în masă și sute de ani de închisoare acordați elementelor celor mai conștiente, după toată prigoana, muncitorimea ceferistă stă unitară și dîrză pe aceeași platformă pe care s-a fixat în ajunul luptelor de la Grivița. Iată marele învățămînt al acestui proces... Spiritul de solidaritate între mase și conducătorii lor de azi — conducătorii fărăi întregi de miine —, între muncitorii intelectuali și manuali, între luptătorii anti-fasciști de pretutindeni, iată învățămîntul dătător de speranțe al acestui proces de importanță istorică“.

Scriitorii vremii și-au afirmat încrederea în năzuințele înscrise pe steagul luptelor proletariatului român nu numai sub formă publicistică, ci și prin mijloacele lor specifice, pe calea versului sau a narațiunii epice. Astfel, G. Bacovia, deși nu se afla la București în momentele luptei muncitorilor ceferiști, ci la Bacău, a fost puternic impresionat de această eroică luptă, urmărindu-i desfășurarea cu un viu interes și cu o declarată simpatie. Soția poetului, Agatha Grigorescu-Bacovia, în ampla biografie a poetului, tipărită recent, mărturisește că „întîmplările de la Grivița îl preocupaseră serios. Era indignat de cruzimea cu care fusese reprimată greva“. La începutul lunii martie a anului 1933, G. Bacovia scrie poezia „Spre primăvară“, introdusă în volum în 1936, poezie inspirată nemijlocit din luptele muncitorilor ceferiști :

Din streșini picură...
Și-un zvon de vremuri mari —
Să mai surîd numai o clipă,
— Sculați, ai muncii proletari !

Din zările ce se deschid
Se duc neînțeleși ghețari —
Sub cer cu cîntece și flori,
— Sculați, ai muncii proletari !

Poezia, precizează Agatha Grigorescu-Bacovia, „se inspire foarte concret din cele ce-i povestisem de la București și din ce citise prin ziare despre luptele muncitorilor de la Grivița“.

Poeții și prozatorii integrați activ în lupta partidului și a clasei muncitoare, situați pe cea mai înaintată poziție ideologică în activitatea lor scriitoricească dintre cele două războaie mondiale, au reușit să înfrîngă rigorile cenzurii și să introducă în coloanele presei legale lucrări literare care vorbeau, fie direct, fie prin simboluri

transparente despre eroismul muncitorilor ceferiști și despre înaltele semnificații social-politice și umane ale luptei lor. Chipul ucenicului utecist Vasile Roaită, ciuruit de gloanțe în timp ce își încheștase mâna pe sirena care chema la luptă, la marea grevă de la „Grivița“, a fost evocat de Miron Radu Paraschivescu în poezia „**Vasile Rotaru**“, intitulată astfel „**din precauție conspirativă**“, cum mărturisește poetul, spre a înșela atenția cenzurii, poezie publicată în 1935. Nu numai titlul poeziei sugerează limpede că eroul evocat este Vasile Roaită, ci și întreg conținutul ei. Edificatoare sînt aceste două versuri :

**Vasile Rotaru, ucenic la atelierul căilor ferate
A murit acum doi ani, pentru pîine și libertate**

precum și versurile care evocă izbucnirea grevei muncitorești de la Atelierele C.F.R. „Grivița“ :

**În munca grea din atelier,
mușcați de foame și de ger,
samenii cei mulți și necăjiți
au pornit cu pumnii strinși și umerii-ndoiți
să își facă ei singuri dreptate
fiindcă necazurile nu le-au fost ascultate
și viața lor cea neagră n-o lua nimeni în seamă.**

Versurile poeziei lui Miron Radu Paraschivescu sînt patetice, sugerează cu pregnanță dîrzenia și avîntul revoluționar al ucenicului utecist care, pînă la ultima picătură a vieții sale, a stat neclintit la postul de luptă pe care i-l încredinșaseră tovarășii săi, convins fiind că jertfa sa nu e zadarnică, ci servește cauzei clasei muncitoare :

**Pe Vasile Rotaru l-au pus să tragă semnalul de alarmă.
Iar cînd sirena a despiciat cerul, cu sunet ascuțit,
Vasile Rotaru a simțit un șipot fierbinte între coaste și a gîndit :
„Dacă izbîndesc tovarășii mei, și eu am biruit !“
Și a mai spus o dată, șoptit, ca pentru sine :
„Tovarăși, să izbiți și pentru mine !“**

În timpul neînfricatelor lupte ale muncitorilor ceferiști, înăbușite în singe, cu baioneta și mitraliera, Alexandru Șahighian a scris poezia „**Grivița 1933**“, pe care nu a putut însă să o publice decît după doi ani, în „**Cuvîntul liber**“ din 20 iulie 1935, schimbîndu-i titlul în „**Ideea**“ și dedicînd-o „**muncitorilor din Viena**“, spre a abate atenția cenzurii. Poezia este reprodusă cu titlul inițial în volumul „**Pasărea măiastră**“ în ciclul „**Pielă**“ — care însumează versurile militante ale poetului scrise și publicate înainte de Eliberare. Poezia lui Alexandru Șahighian exprima cu claritate, cu combativitate revoluționară, încrederea deplină în dreptatea și biruința cauzei clasei muncitoare, apostrofînd, totodată, cu vehemență, pe impilatorii și asasinii muncitorilor ceferiști :

**Voi nu-nțelegeți, brute, că de ați
Strivit, rinjînd, în gloanțe-atîtea vieți,
Am pus în suflet, tot pe-atît, peceti
În gîndul fără moarte, și-ncrunțați**

Mai mulți ne-am strins și dirzi. Și chiar de veți
Ucide încă, nu ne temem, dați !
S-or stringe, iară, mii și mii de frați
Să lupte. Ciini, puteți lovi de vreți !

Că n-ați ucis ideea, de-aia voi
Vă zvircoliți ca șerpii arși de bici.
Ideea n-o distrugeți, nu ! Și nici

S-o smulgeți nu o veți putea, din noi,
Din vial care arde-n piept, aici !
Veșmint ne este peste umeri goi.

Evocarea marelui greve din februarie 1933 a muncitorilor de la „Grivița“ o întâlnim și în nuvela lui Ion Călugăru „De la cinci până la cinci“, introdusă în volumul cu același titlu, apărut în 1936. Personajul central al nuvelei este tânărul avocat Petru Mazilu. El se întâlnește întâmplător, pe stradă, cu bunul său prieten Marici care „a petrecut cițiva ani în pușcărie, osîndit în unul din nenumăratele procese muncitorești de după război“ și care „ieșise de acolo călit, agitator plin de forță“. Aflînd de la Marici despre acțiunile revoluționare ale muncitorilor ceferiști de la „Grivița“, unde se ducea chiar în acel moment să ia parte activă la desfășurarea lor, Petru Mazilu, ca intelectual cinstit, își manifestă deschis simpatia pentru cauza muncitorilor. Întîlnindu-se cu fata pe care o iubea, tânărul avocat i se destăinuie : „**Mi-e inima sfișiată. Lucrătorii de la drumul de fier au declarat grevă ; s-au baricadat în fabrică și acum se pare că au început ciocnirile... Eu sint alături de ei, de Marici. Lucrătorii impun lumii o față nouă. Eu nu pot fi decit alături de ei !**“ Și Petru Mazilu, care pînă atunci se comportase ca orice mic-burghez comod și pasiv, începe să acționeze într-un alt sens. Mergînd pînă în apropierea atelierelor „Grivița“ își dă seama cu ușurință, că cerșetorul care îl acostează este un agent al siguranței, deghizat. Tânărul avocat îl respinge cu repulsie, înțelegînd rolul murdar pe care îl îndeplinea „cerșetorul“. Cu toate că, pînă atunci, fusese departe de orice acțiune politică conspirativă, tânărul avocat înțelege cum să procedeze, în acele momente, cu plicul secret pe care i-l încredințase bunul său prieten Marici și pe care trebuia să-l înmîneze, în cazul cînd acesta va muri în luptă, unui tovarăș venit, cu un anume consemn, să-l preia. Petru Mazilu trăiește o intensă frămîntare lăuntrică, trece printr-un adevărat proces de conștiință. Așteptîndu-l pe Marici sau pe tovarășul indicat pentru preluarea plicului, Petru Mazilu meditează neconținut cum să procedeze mai bine pentru a-și îndeplini misiunea ce i-a fost încredințată, cum să acționeze pentru a fi demn de cîntea și încrederea care i s-au acordat lui, pînă atunci un mic-burghez comod și placid. Sub impulsul acestor gînduri și sentimente, Petru Mazilu e capabil să vegheze pînă în zori, pe stradă, în noaptea friguroasă de februarie, pentru a-l întîmpina pe cel așteptat.

Nuvela lui Ion Călugăru demonstrează că luptele muncitorilor ceferiști din ianuarie-februarie 1933 au avut un puternic ecou în rîndurile maselor, în rîndurile intelectualității cinstite, că sub influența acestor lupte mulți oameni onești au început să gîndească altfel, au început să cunoască un proces de transformare a conștiinței lor, în urma căruia s-au alăturat sincer clasei muncitoare.

Luptele muncitorilor ceferiști din ianuarie-februarie 1933, care au avut, încă din timpul desfășurării lor, după cum am încercat să relevăm, un viu ecou în inima și conștiința multora din scriitori noștri, au înscris o pagină eroică, glorioasă, în istoria

contemporană a poporului nostru. „Cu toate că luptele din ianuarie-februarie 1933 au fost înăbușite în sînge — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — ele au frînat ofensiva capitalistă împotriva condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii, au dat o lovitură puternică politicii de fascizare a țării, au contribuit la creșterea conștiinței politice și la îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului. Au crescut influența și autoritatea partidului, numeroși muncitori din marea industrie, care au stat în fruntea acestor eroice acțiuni, au intrat în rîndurile lui, îmbunătățindu-i compoziția socială și întărindu-i legăturile cu clasa muncitoare.

Fiind prima mare ridicare a proletariatului împotriva fascismului pe plan internațional după instaurarea hitlerismului în Germania, luptele muncitorești din ianuarie-februarie 1933 au dus la creșterea prestigiului internațional al clasei noastre muncitoare.“

30 DE ANI DE LA LUPTELE EROICE ALE MUNCITORILOR CEFERIȘTI ȘI PETROLIȘTI

E. MĂNGUȚ

În acest an se împlinesc trei decenii de la eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, care au înscris o pagină glorioasă în istoria luptelor revoluționare ale clasei noastre muncitoare. Moment de cotitură în dezvoltarea partidului și a întregii mișcări muncitorești din țara noastră, luptele revoluționare din 1933 reprezintă cea mai mare bătălie de clasă a proletariatului român — pînă la insurecția armată victorioasă din august 1944 — împotriva dominației burgheziei și moșierimii.

Începînd cu anul 1929 lumea capitalistă a fost zgduită de o puternică criză economică. Cuprinzînd principalele ramuri economice (industria, agricultura, comerțul) această criză a avut consecințe dintre cele mai grave atît asupra economiei țărilor capitaliste cît și asupra situației oamenilor muncii. Scăderea volumului producției industriale, reducerea circulației bunurilor, distrugerea unor uriașe valori materiale, însoțite de intensificarea exploatării, concedierile masive, creșterea șomajului etc., reprezentau manifestări ale crizei care s-au produs în întreaga lume capitalistă.

De la această situație cu efecte deosebit de distrugătoare și dureroase pentru masele muncitoare nu făcea excepție nici România burghezo-moșierească. În perioada crizei volumul producției industriale scade cu circa 50%¹. Scăderea producției a cuprins toate ramurile și îndeosebi industria grea. Criza industrială s-a împletit strîns cu cea agrară. Suprafețele însămînțate cu anumite culturi sînt micșorate în mod însemnat, producția globală agricolă se reduce iar prețurile la produsele agricole înregistrează o scădere continuă, ceea ce a dus nemijlocit la înrăutățirea condițiilor de viață ale țăranilor muncitori.

Criza economică a fost însoțită de criza politică a regimului burghezo-moșieresc manifestată prin instabilitatea guvernamentală, prin intensificarea pregătirilor războiului antisovietic, prin încurajarea activității organizațiilor fasciste și reprimarea tot mai sălbatică a activității revoluționare. Cele zece guverne care s-au perindat la cîrma țării în anii 1929—1933 nu numai că nu au reușit să îmbunătățească cu nimic situația economică și politică, dar au determinat votarea multor legi antimuncitorești, au militarizat tot mai mult aparatul de stat, interzicînd de fapt dreptul la grevă, înființînd noi curți marțiale, și au inițiat dizolvarea sindicatelor unitare, intensificînd teroarea.

Efectele crizei economice și politice au adîncit și mai mult toate contradicțiile regimului burghezo-moșieresc și îndeosebi contradicția dintre exploatați și exploatați. Încercărilor burgheziei și moșierimii de a ieși din criză pe seama oamenilor muncii, se împotriva tot mai mult clasa muncitoare în frunte cu avangarda sa, Partidul Comunist din România.

1) „Lupta de clasă” nr. 8, august 1959, p. 30.

În această perioadă s-au înrăutățit deosebit de mult condițiile de muncă ale muncitorilor. „Capitalismul român — se arăta într-un document al Partidului Comunist din România —, în căutarea unei ieșiri din criză pe spinarea clasei muncitoare, recurge la metode cu totul sălbătice de exploatare și asuprire a muncitorilor. Raționalizarea capitalistă din România, care s-a introdus și se introduce în condițiile unei tehnici cu nivel scăzut, s-a făcut printr-o exploatare deosebit de hrăpăreață a puterii de muncă. Criza a mărit și mai mult concedierea în masă a muncitorilor...“².

Salariile muncitorilor au fost supuse unor reduceri succesive. Politica aceasta de reducere continuă a salariilor practică de clasele exploatare la recomandarea experților Charles Rist și Roger Auboin — exponenți ai intereselor marilor trusturi și bănci occidentale — lovea cu cruzime în condițiile de viață ale muncitorilor și micilor funcționari din întreprinderile și instituțiile statului. Cunoscute sub denumirea de „curbele de sacrificiu“, aceste măsuri au lovit nu numai în salariile muncitorilor și micilor funcționari din întreprinderile statului ci și a celor din întreprinderile capitaliste particulare.

Situația grea economică din acești ani s-a reflectat direct și asupra intelectualelor. Învățători cu salariile neplătite de cîte 3—4 luni, studenți, artiști și scriitori, adînc nemulțumiți de situația în care se găseau, au desfășurat acțiuni protestatere ce contribuiau la crearea unei atmosfere generale potrivnice regimului burghezo-moșieresc.

Numeroasele acțiuni cu caracter economic și politic ce aveau loc prevesteau intense ciocniri de clasă. La sfîrșitul anului 1931, se desfășoară Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România, moment important în viața partidului și a mișcării revoluționare din țara noastră. El a analizat situația obiectiv creată de criza economică și de creșterea avîntului revoluționar, a definit sarcinile ce stăteau în fața întregului partid, a elaborat linia tactică și strategică a partidului. În hotărîrile Congresului s-a acordat o atenție deosebită problemelor legate de intensificarea muncii de organizare a partidului pe baza celulelor de fabrică și uzină precum și orientării sale spre detașamentele principale ale proletariatului — muncitorii cefești, petroliști, mineri — în scopul mobilizării lor la lupta revoluționară. „Sarcina de a cuceri majoritatea clasei muncitoare — se arăta într-una din rezoluțiile congresului — cucerirea hegemoniei proletariatului și a rolului de conducător al partidului în mișcarea revoluționară, precum și lupta contra pregătirii războiului antisovietic, cer o muncă sistematică, stăruitoare și energică pentru pătrunderea și întărirea organizatorică a organizațiilor de partid, înainte de toate în centrele industriale și politice hotărîtoare ale țării (Valea Prahovei, Valea Jiului, porturile, căile ferate, industria de război, poștă, telegraf, telefon) și în ramurile și întreprinderile hotărîtoare din centrele respective“³.

Munca partidului pentru traducerea în viață a hotărîrilor Congresului al V-lea a avut ca principal rezultat întărirea și mai strînsă a legăturilor lui cu masele proletariatului și îndeosebi cu cefeștii și petroliștii, întărirea rolului organizator și conducător al Partidului. În centrele feroviare, București, Dej, Galați, Cluj, Iași, Pașcani etc., Partidul Comunist milita pentru mobilizarea muncitorilor la luptă unită, pentru revendicări imediate împotriva noii „curbe de sacrificiu“ din ianuarie 1932. La mijlocul lunii ianuarie 1932 au loc întruniri și demonstrații de protest împotriva „curbelor de sacrificiu“ la București, Galați, Iași, Ploiești etc. De pildă muncitorii

2) Documente din Istoria P.C.R. 1929—1933, vol. III, E.S.P.L.P., Buc. 1955, p. 323

3) Ibidem, p. 311.

ceferiști de la Atelierele „Grivița“ cu participarea a numeroși șomeri, au străbătut încolonați Calea Griviței, cîntînd Internaționala, cu steaguri roșii și pancarte, pe care erau scrise lozincile : „Vrem muncă, pîine, libertate !“, înfruntînd atacurile organelor polițienești care au încercat să împiedice această demonstrație ⁴.

Activitatea tot mai intensă a comuniștilor în scopul de a încheia frontul unic al muncitorimii ceferiste a dat roade. În sindicatele C.F.R. se afirma tot mai mult linia luptei revoluționare peste capul și împotriva elementelor reformiste, scizioniste care se împotriveau cu îndîrjire făuririi frontului unic al luptei proletare. În numeroase centre feroviare din țară sînt alese comitete de acțiune de către întreaga masă a muncitorilor ceferiști, indiferent de apartenența politică, indiferent dacă erau organizați sau nu.

În vederea organizării luptelor ce urmau să aibă loc și a coordonării activității comitetelor de acțiune din toate unitățile feroviare, Partidul Comunist din România a stabilit că era necesar crearea unui organ central de front unic al muncitorilor ceferiști. În acest scop P.C.R. a inițiat convocarea unei conferințe pe țară a feroviarilor. Conferința pe țară a muncitorilor ceferiști, pregătită din însărcinarea partidului de către tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, s-a ținut la București în 20 martie 1932 în mod conspirativ. Ca delegați la conferință au fost aleși în consfătuiri ale ceferiștilor muncitori comuniști, social-democrați și fără de partid, ceea ce reprezenta o expresie a „Frontului unic de jos al muncitorilor...“ ⁵.

Delegații la conferință au expus starea de mizerie a muncitorilor ceferiști, rezultatele nefaste ale aplicării curbelor de sacrificiu, au condamnat poziția reformistă a conducătorilor oportuniști ai Uniunii Sindicatelor C.F.R. și au subliniat necesitatea unirii tot mai strînse într-un front comun de luptă pentru satisfacerea revendicărilor lor. În urma dezbaterilor ce au avut loc s-a alcătuit un program amănunțit de revendicări pe baza celor mai arzătoare cerințe ale muncitorilor : revenirea asupra scăderilor de salarii și încetarea reținerilor sub orice formă, mărirea salariilor, reducerea zilei de muncă cu menținerea salariului întreg, ajutorarea imediată și permanentă a șomerilor de către stat, comună și Direcția C.F.R., încetarea concedierilor și reprimirea celor concediați, plata imediată a pensiilor văduvelor și invalizilor de la C.F.R. etc. Pe lîngă aceste revendicări economice în program erau formulate și unele revendicări cu caracter politic ca : dreptul de organizare, întrunire și demonstrații etc.

Conferința a arătat că în scopul organizării unor acțiuni parțiale — întruniri, demonstrații de stradă, greve demonstrative — care să meargă pînă la declararea grevei generale a ceferiștilor, era necesară făurirea și consolidarea permanentă a frontului unic de jos.

În încheierea lucrărilor conferinței a fost ales pe baza frontului unic muncitoresc, Comitetul Central de acțiune al muncitorilor ceferiști în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Acest organ central sub îndrumarea permanentă a Partidului Comunist din România a avut un rol deosebit de important în organizarea, conducerea și desfășurarea luptelor din ianuarie-februarie 1933.

Înfruntînd teroarea și condițiile grele în care era nevoit să activeze, Comitetul Central de acțiune a desfășurat o intensă muncă politică și organizatorică pentru mobilizarea muncitorimii ceferiste în jurul programului de revendicări elaborat la Conferința din 20 martie 1932. De asemenea, Comitetul Central de acțiune editează gazeta „Lupta C.F.R.“ a cărei conducere a fost încredințată tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej. Gazetei îi revenea un rol foarte important în mobilizarea ceferiștilor

4) Scînteia, an. II, nr. 1, ianuarie 1932

5) Scînteia, an. II, nr. 4, aprilie 1932.

la luptă, în demascarea elementelor scizioniste și consolidarea frontului unic de jos. Ea era un adevărat propagandist și organizator colectiv al acțiunilor inițiate de Comitetul Central de acțiune.

Plenara CC al PCR din aprilie 1932 apreciind creșterea valului revoluționar de luptă al muncitorilor ceferiști, caracterul lor mai organizat și mai larg, considera că era necesar să se treacă la forme superioare, deschise de mobilizare și organizare a maselor, prin alegerea în adunări de masă a unor comitete largi de acțiune, pe baza frontului unic, ca organe de conducere revoluționară a luptelor muncitorești ⁶⁾.

Dînd viață sarcinilor trasate de plenară organizațiile P.C.R., comuniștii, își intensifică activitatea pe linia mobilizării la luptă revoluționară a muncitorilor și micilor funcționari ceferiști. Muncitorii ceferiști convingîndu-se că tactica pertractărilor folosite de elementele reformiste nu duc la satisfacerea revendicărilor lor, trec la înlăturarea acestor elemente din conducerea sindicatelor din București, Iași, Cluj, Galați, Pașcani, înlocuindu-le cu elemente revoluționare, care militau pentru frontul unic de acțiune.

Lunile următoare sînt luni de intensificare a acțiunilor ceferiștilor, convocîndu-se numeroase întruniri și adunări în care se afirma voința de luptă împotriva „curbelor de sacrificiu“. După Plenara din octombrie 1932 a C.C. al P.C.R. se trece la lichidarea unor lipsuri și greșeli manifestate în activitatea organizațiilor de partid, îndeosebi din Valea Prahovei, se iau măsuri pentru ridicarea la un nivel mai înalt a muncii de partid în rîndurile ceferiștilor și petroliștilor.

În urma noii hotărîri adoptate de guvernanți în a doua jumătate a lunii ianuarie de a se reduce salariile și pensiile, de a se face noi concedieri și retrogradări de salariați publici, la 28 și 31 ianuarie 1933 la Atelierele C.F.R. „Grivița“ au loc greve demonstrative. În aceste greve au fost combinate metode de luptă ce fuseseră folosite înainte în mod separat: oprirea lucrului cîteva ore, prezentarea memoriului de revendicări de către o delegație aleasă în adunarea muncitorilor și sprijinită de ei pe timpul tratativelor prin demonstrația în fața direcției.

Aceste metode au fost aplicate în zilele de 30 ianuarie și 1 februarie și în luptele muncitorilor petroliști din Ploiești și Valea Prahovei. Grevele care s-au desfășurat începînd cu cea de la „Astra-Romîna“ aveau ca obiective: reprimirea muncitorilor concediați, recunoașterea dreptului reprezentanților aleși de muncitori de a participa la rezolvarea tuturor problemelor ce priveau pe muncitori în fața direcției, respectarea deplină a contractului colectiv. Greva de la „Romîno-Americană“ care a început la 1 februarie pentru mărirea salariilor la nivelul scumpetei, recunoașterea Comitetului de fabrică etc., ca și cea de la „Astra-Romîna“, ciocnirile care au avut loc între muncitori și forțele represive, în urma arestării de către acestea a conducătorilor greviștilor, acțiunile de stradă pentru eliberarea lor dovedeau eficacitatea liniei trasată de P.C.R. de făurire a frontului unic de jos, combativitatea mereu crescîndă a muncitorilor petroliști. Înseși autoritățile locale au fost nevoite deseori să țină seama de starea de spirit a maselor în zilele ce au urmat și chiar să le facă unele concesii.

În ziua de 2 februarie 1933 la Atelierele C.F.R. „Grivița“ a început o puternică grevă a muncitorilor ceferiști ca urmare a refuzului Direcției Generale C.F.R. de a satisface revendicările formulate în timpul grevelor demonstrative din 28 și 31 ianuarie. Adunarea generală convocată în primele ore ale dimineții respective la care erau prezenți aproape 5000 muncitori din schimbul de dimineață hotărîște măsurile în vederea desfășurării organizate a grevei. La propunerea Comitetului de

⁶⁾ Documente din Istoria P.C.R., 1929—1933, vol. III, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 467—468.

acțiune este ales un comitet de grevă format din 350 muncitori cu și fără apartenență politică, fără să se țină seama de faptul că erau sau nu organizați. Din rîndurile acestuia se alege un Comitet executiv care ia măsuri pentru formarea gărzilor de autoapărare și a pichetelor de grevă din rîndurile muncitorilor greviști. Sarcina gărzilor de autoapărare și a pichetelor de grevă era de a nu permite pătrunderea în ateliere a organelor represive, a asigura intrarea în ateliere a oamenilor de legătură cu exteriorul și a muncitorilor din schimbul doi.

În vederea sprijinirii grevei ceferiștilor Comitetul local al organizației de partid București a trecut la organizarea de adunări și mitinguri fulger, de greve de solidaritate precum și la o vastă acțiune de mobilizare a muncitorilor din capitală la porțile și pe străzile din jurul Atelierele „Grivița”. Rezultatul acestei acțiuni de mobilizare și a semnalelor sirenei de la „Grivița” care cutremurau văzduhul, a fost că mii și mii de oameni se îndreptau spre „Grivița”. În semn de solidaritate ceferiștii din Galați, Cluj, Iași, Constanța, încă de la ora prînzului au comunicat telegrafic că adenă la lupta dusă de frații lor de la Atelierele „Grivița” și că „dacă doleanțele ceferiștilor bucureșteni nu vor fi satisfăcute vor declara grevă și ei”⁷).

Greva începută la 2 februarie, amploarea ei și mai ales faptul că amenința să se extindă și asupra altor centre feroviare și unități industriale, au înspăimîntat pe guvernanți. Ei trec de îndată la mobilizarea unor puternice forțe represive pe care le amplasează în jurul atelierelor, gata de a înăbuși lupta greviștilor.

În după amiaza zilei, greviștilor li se alătură și muncitorii din schimbul al doilea de la Atelierele „Grivița”, numărul lor total ridicîndu-se la aproximativ 8.000. Vorbitorii atît din curtea atelierelor cît și din exterior erau deseori întreruși de lozincile: „Trăiască solidaritatea muncitorimii !”, „Trăiască Partidul Comunist !”, „Trăiască lupta de eliberare a proletariatului internațional !”, „Jos războiul antisovietic !”, „Trăiască Uniunea Sovietică !”. În sprijinul greviștilor muncitorii celorlalte întreprinderi din capitală aduc alimente și țigări.

Datorită împrejurărilor în care se desfășura greva, a influenței pe care ea o avea, guvernanții sînt nevoiți să înceapă tratative cu reprezentanții greviștilor. Către orele 21.00 delegația s-a întors în ateliere cu următoarele revendicări principale cucerite: 1) Majorarea salariilor — pentru lucrătorii cu salariul fix — cu 15%, iar salariul de bază la munca în acord cu 20%; 2) Asigurarea a 40 de ore de lucru săptămînal tuturor lucrătorilor din Atelierele CFR; 3) Sistarea concedierilor; asupra reprimirii la lucru a celor concediați, avea să se examineze fiecare caz în parte; 4) Încetarea sistemului descalificării lucrătorilor; 5) Acordarea retroactiv — de la 1 ianuarie 1933 — a unei indemnizații de chirie în valoare de 15% din salariul de pe statele de plată; 6) Achitarea salariilor fără obligația ca salariații să prezinte adevărîțele de plata impozitului global. Din salariu avea să se rețină numai suma datorată Casei Muncii CFR — fără a depăși 1/3 din cîștigul salariatului — și impozitul pe salarii; 7) Acordarea ajutorului medical; 8) Mărirea numărului permiselor de călătorie de la 6, la 12; 9) Recunoașterea comitetului de întreprindere, ca organ care să susțină interesele salariaților în fața administrației C.F.R.

Cucerirea acestor revendicări după o luptă hotărîită determină pe ceferiști, la propunerea conducătorilor lor, să înceteze greva și să părăsească atelierele. Comuniștii atrăgeau în același timp atenția muncitorilor că obținerea promisiunilor guvernului de a le accepta revendicările nu trebuie să ducă la slăbirea vigilenței și a unității realizată în focul luptei, ci să fie gata oricînd pentru a impune guvernului aplicarea integrală a cuceririlor obținute.

⁷ „Dimineța” nr. 9376 din 4 februarie 1933.

Luptele ceferiștilor de la „Grivița“ și ale petroliștilor de pe Valea Prahovei desfășurate la sfârșitul lunii ianuarie și începutul lunii februarie au fost semnalul unor puternice acțiuni în celelalte centre feroviare ale țării : Iași, Galați, Pașcani, Cluj, Oradea, Brașov, Constanța, Satu-Mare, Brăila etc.

Evoluția ulterioară a evenimentelor a demonstrat că prin acceptarea revendicărilor ceferiștilor cercurile guvernante au urmărit să câștige un răgaz, pentru a manevra în direcția unei și mai brutale oprămiri a maselor.

Acestor scopuri le erau destinate măsurile privind sporirea efectivului de jandarmi cu 15.000 oameni⁸, dislocarea de trupe în regiunile „neliniștite“ precum și rechemarea parțială sub arme a două contingente de lăsați la vatră tocmai din aceste regiuni. De asemenea, în scopul de a da puteri discreționare guvernului și de a interzice activitatea organizațiilor revoluționare, la 4 februarie este introdusă starea de asediu în principalele centre muncitorești ale țării : București, Iași, Ploiești, Valea Prahovei, Galați, Timișoara. Potrivit acestei legi care în fapt a fost extinsă de guvern pe întreaga țară, atribuțiile represivii antimuncitorești au fost împărțite între ministerul de interne, siguranța generală și ministerul de război iar locul puterii judecătorești civile a fost luat de instanțele militare — Curțile Marțiale sau Consiliul de război. Tot pe baza unei hotărâri a guvernului se iau măsuri pentru organizarea comandamentelor militare în orașe și localități, se limitează dreptul populației de a staționa în grupuri mai mari pe străzi, se decretează limitarea circulației pe străzi înăuntrul unor ore fixe, etc., măsuri specifice stării de război.

Împreună cu încurajarea activității organizațiilor fasciste, toate aceste măsuri demonstrau intențiile guvernanților de a pregăti o ofensivă pe front larg de înăbușire a luptei revoluționare a maselor muncitoare, de înlesnire a fascizării țării, de „accentuare a înrobirii țării capitalului străin și pregătirii războiului antisovietic.

Partidul Comunist din România, ca și întreaga opinie publică muncitorească și progresistă, s-a ridicat cu toată hotărârea împotriva introducerii stării de asediu și a celorlalte măsuri represive, chemând la luptă pentru aplicarea în practică pentru toți ceferiștii a revendicărilor cucerite de muncitorii Atelierelor CFR „Grivița“.

Chiar în aceste condiții de intensificare a terorii, a existenței stării de asediu, muncitorii de la „Grivița“ își aleg Comitetul de fabrică format din 250 lucrători, din toate secțiile și atelierele, ceea ce constituia un nou pas în consolidarea frontului unic de jos, în ciuda uneltirilor scizioniste ale șefilor social-democrați.

În împrejurările când exista o atmosferă de luptă împotriva politicii claselor dominante de aplicare a unui regim de teroare, se ține conspirativ plenara lărgită a Comitetului Central de acțiune a lucrătorilor și salariaților C.F.R. de a cărei pregătire s-a ocupat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Plenara lărgită a Comitetului Central de acțiune a trasat sarcina pregătirii maselor de salariați CFR pentru trecerea la acțiuni de masă împotriva stării de asediu și pentru impunerea respectării de către guvern a revendicărilor cucerite la 2 februarie.

În rîndurile ceferiștilor de la „Grivița“ creștea tot mai mult spiritul de nemulțumire și revoltă ca urmare a tergiversării afișării în ateliere a revendicărilor de către guvern și ca urmare a măsurilor de teroare ale stării de asediu. Față de manifestările tot mai deschise ale muncitorilor, la 9 februarie Direcția Generală C.F.R. dă o circulară prin care recunoștea doar câteva revendicări din cele promise, ceea ce dovedea că guvernul trecuse la retragerea angajamentelor luate la 2 februarie. De asemenea, a doua zi, prin Administrația Atelierelor C.F.R. „Grivița“ s-a declarat deschis delegației muncitorilor că nu se recunoaște Comitetul de fabrică și că orice

⁸) Universul, nr. 33, februarie 1933.

„agitatie“ va fi aspru reprimată. S-a trecut apoi la alcătuirea de tabele cu numele și adresele muncitorilor revoluționari, care făcuseră parte din diferite delegații cu scopul vădit de a le preda organelor represive.

Împotriva noului val de teroare, la Cluj are loc la 13—14 februarie, o puternică grevă politică de masă, iar la 14 februarie la Iași, se desfășoară greva muncitorilor ceferiști.

Indignarea și revolta maselor muncitoare față de măsurile de dizolvare a organizațiilor muncitorești, democratice, și față de măsurile polițiste luate împotriva conducătorilor muncitorimii creștea mereu. La jumătatea lunii februarie, evoluția evenimentelor era tot mai des discutată de muncitorii ceferiști care considerau aceste măsuri drept o ofensivă a forțelor profasciste din România, legată nemijlocit de evenimente ce aveau loc pe scară internațională. Venirea lui Hitler la putere reprezenta o încurajare a cercurilor guvernante din România în aplicarea metodelor teroriste de înăbușire a luptei revoluționare.

Față de situația nou creată Comitetul de fabrică de la „Grivița“, aplicînd hotărîrile Comitetului Central de acțiune, trece la pregătirea unei puternice greve demonstrative pentru recunoașterea de către guvern a cuceririlor din 2 februarie, redeschiderea sediului sindicatului, încetarea măsurilor de teroare. La „Grivița“ cuvîntul „grevă“ era cuvîntul de ordine, care stăpînea masele de muncitori.

În noaptea de 14—15 februarie au loc descinderi și arestări masive în București și în restul țării, din rîndurile militanților comuniști, ale membrilor organelor de front unic precum și din rîndurile muncitorilor revoluționari. Centrele ceferiste și îndeosebi cartierele muncitorești au fost împînzite cu puternice detașamente de poliție și jandarmi. Sînt arestați membrii ai Comitetului Central de acțiune și secretarul comitetului, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, membrii ai Comitetului de acțiune de la „Grivița“, membrii ai organelor locale ale PCR și UTC și comitetelor de acțiune locale, ai comitetelor sindicale, de fabrică, redactori ai presei revoluționare. Referindu-se în memoriile sale la aceste arestări, Armand Călinescu consemna că într-o singură noapte au fost arestați în întreaga țară de către poliție și siguranță 1600 de comuniști și alți militanți revoluționari.

Aflînd vestea arestării conducătorilor muncitorimii ceferiste în dimineața zilei de 15 februarie muncitorii de la Atelierele CFR „Grivița“ intră în grevă. Obiectivele acestei greve cu ocuparea atelierelor, erau: eliberarea imediată a celor arestați, aplicarea revendicărilor din 2 februarie, recunoașterea Comitetului de fabrică și ridicarea stării de asediu. Ele erau obiective de mare însemnătate politică și cu un puternic caracter ofensiv.

Comitetul de fabrică, avînd asigurată permanent conducerea de către celula de partid, trece la luarea de măsuri în legătură cu organizarea gărzilor de autoapărare și a pichetelor de grevă. Frontul unic se cimента tot mai mult în focul luptelor.

În tot cursul zilei de 15 februarie în întreprinderile capitalei au loc greve de solidaritate și mitinguri în care muncitorii asigurau pe ceferiști de tot sprijinul lor. Muncitorii capitalei aduceau greviștilor pîine, tutun, alimente care erau trecute peste gardul atelierelor. Infruntînd organele represive, spre Atelierele „Grivița“ veneau țărani din comunele din jurul Bucureștiului, funcționari, intelectuali, studenți, meseriași, mici comercianți, elevi de la liceul „Aurel Vlaicu“, din cartierul „Grivița“, de la școala de meserii Polizu ș.a. Luptele muncitorimii ceferiste, tindeau să se transforme într-o mișcare puternică, să se generalizeze.

Cercurile guvernante alarmate de situația creată mobilizează și desfășoară puternice forțe de represiune constituite din jandarmi, poliție și armată, înconjurînd atelierelor precum și străzile din jurul lor. Amenințările adresate greviștilor de trimișii guvernanților pentru a-i sili să reia lucrul și să părăsească atelierelor nu dau nici un

rezultat. Solidarizarea maselor muncitoare din București cu luptătorii de la „Grivița“ s-a transformat în adevărate lupte de stradă concretizate în izgonirea unor ofițeri și polițiști, în eliberarea prin forță a celor arestați, în răsturnarea mașinilor organelor represive și baricadarea străzii cu ele. În jurul atelierelor sînt aduse noi unități militare, pentru că cele aduse inițial deveniseră nesigure sub influența greviștilor care cheamă pe soldați să nu tragă în muncitori.

În scopul evacuării atelierelor, guvernantații hotărâsc ca începînd cu 15 februarie 1933 Atelierele C.F.R. „Grivița“ să fie declarate închise. Pe ateliere erau însă stăpîni muncitorii care-și exprimă hotărîrea să nu le părăsească chiar dacă ele au fost declarate închise. Noi și noi grupuri de oameni ai muncii se îndreptau după lăsarea lucrului spre „Grivița“ — astfel că se părea că forțele represive se aflau față în față cu întreaga populație muncitoare a capitalei.

Delegația trimisă de muncitorii greviști să ducă tratative întîmpină refuzul reprezentantului direcției. Se hotărâște continuarea grevei. Starea de spirit a cefe-riștilor era hotărîită, plină de revoltă.

În noaptea de 15—16 februarie într-un consiliu ministerial se hotărâște evacua-rea forțată a atelierelor. Unitățile de represiune în aceeași noapte întreprind un atac general împotriva maselor din stradă, însă acestea cu toate vexațiunile la care sînt supuse, rezistă pînă spre dimineață. Înainte de ora 6 dimineața muncitorii cefe-riști de la „Grivița“ se aflau față în față cu forțele represive.

La ordinul comandantului forțelor de represiune, în dimineața zilei de 16 fe-bruarie 1933 se deschide foc de mitraliere împotriva muncitorilor cefe-riști de la „Gri-vița“. După aceasta jandarmii și polițiștii dărîmînd porțile și gardurile au pătruns în ateliere, aruncîndu-se cu o sălbătăcie de nedescris împotriva celor întîlniți. Au căzut zeci de morți și răniți iar aproximativ 2.000 muncitori au fost arestați.

După săvîrșirea masacrului, la ateliere și în împrejurimi au fost instalate pu-ternice cordoane militare pentru a nu putea să treacă nimeni. Morții și răniții au fost transportați cu camioane și ambulante însoțite de puternice escorte militare. Guvernul burghezo-moșieresc de teama urmărilor pe care le putea avea represiunea, căuta să ascundă cît mai repede posibil urmele crimei premeditate pe care o să-vîrșise. O parte din morți au fost arși la crematoriu iar o altă parte îngropați în gropi comune la cimitirul Ghencea. Familiilor lor li s-a interzis să vină la crema-toriu sau cimitir.

Datorită tuturor acestor măsuri draconice, precum și imposibilității chiar și a corespondenților de presă de a se apropia de locul crimei, numărul total al morților nu a putut fi stabilit.

Împotriva monstruoasei represiuni de la „Grivița“, la chemarea Partidului Co-munist, și-au ridicat glasul de protest viguros, masele de oameni ai muncii : demon-strații și greve, adunări și mitinguri ale muncitorilor și altor categorii sociale, în București și în celelalte orașe ale țării, în care era înfierată odioasa crimă săvîrșită de cercurile guvernante ale claselor exploataoare.

În sfîrșit, reprimării sîngeroase i-a urmat un tot atît de monstruos proces în-scenat conducătorilor acestor lupte, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care au fost condamnați la zeci de ani de temniță. Procesul a fost transformat într-o tribună politică revoluționară de la care s-a rostit un aspru rechizitoriu regimului burghezo-moșieresc și au fost apărate interesele întregii clase muncitoare, interesele naționale ale țării. De la această tribună a fost propagată linia revoluționară a Parti-dului Comunist, unitatea clasei muncitoare, alianța cu masele țărănimii, lupta co-mună a muncitorilor romîni cu oamenii muncii aparținînd minorităților naționale, unirea celor mai largi mase de la orașe și sate pentru a bara calea fascizării țării,

apărarea independenței patriei, pentru democrație, pentru pace și prietenie cu marele popor sovietic.

Exprimînd tăria proletariatului revoluționar, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta la acest proces: „Astăzi cînd mă găsesc aci pentru activitatea ce am depus timp de un an în calitate de membru al Comitetului Central, în fața d-v, în auzul muncitorilor prezenți la proces și în sală, în auzul muncitorilor ceferiști din toată țara, eu declar : **ACȚIUNEA ÎNTREPRINSĂ A FOST JUSTĂ. EA A FOST BINE CONDUSĂ,** iar organele s-au dovedit capabile să reprezinte în mod valabil muncitorimea, să o organizeze și să-i conducă luptele. Comitetul Central de acțiune, îndeplinîndu-și rolul, a dat dovadă de maturitate, de o adîncă pătrundere și cunoaștere a posibilităților ce există în masele ceferiste. El a scos la iveală forța formidabilă de acțiune a muncitorilor ceferiști, a coordonat munca și a pregătit evenimentele de la 2 și 15 februarie 1933.“

În timpul desfășurării procesului, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a subliniat caracterul profund politic al luptelor ceferiștilor, faptul că muncitorimea ceferistă s-a ridicat în masă mobilizînd prin exemplul ei oameni ai muncii aparținînd altor categorii sociale, împotriva stării de asediu și represiunii sîngeroase, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. În încheierea declarației sale tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a spus : „Acuzații nu se află pe aceste bănci. Acuzații adevărați se găsesc în guvern, în Direcția C.F.R. și în conducerea sindicatelor reformiste, alături și în rîndurile acuzatorilor de azi. Sentința ce o veți pronunța, departe de a intimida și întoarce pe muncitori de la drumul lor, va însemna un îndemn la acțiune, un nou îndemn la luptă“⁹⁾. Aceste cuvinte de acuzare a guvernanților sunau ca un avertisment puternic împotriva criminalului regim carlist și ca un îndemn la luptă pentru oamenii muncii.

Procesul ceferiștilor a avut un puternic ecou în rîndurile oamenilor muncii, funcționarilor, intelectualilor progresiști, meseriașilor și micilor comercianți, care au trimis proteste semnate redacțiilor ziarelor și Consiliului de război, cerînd stingerea procesului și eliberarea celor arestați.

Marele număr de martori care s-au prezentat să depună în favoarea conducătorilor luptelor de la „Grivița“, numeroși avocați care s-au oferit să facă parte din rîndurile apărării reflectau faptul că procesul reținea atenția opiniei publice care considera îndreptățite revendicările ceferiștilor, ridicarea lor la luptă.

Eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din țara noastră care au avut ca centru „Grivița“, luptele organizate și conduse de PCR, ca și procesul care le-a urmat, s-au bucurat de solidaritatea frățească atît a oamenilor muncii din țara noastră cît și a muncitorimii și unor intelectuali de renume de peste hotare.

În Uniunea Sovietică, în afară de ziarele care relatau pe larg evenimentele de la „Grivița“ și desfășurarea procesului, s-a editat o broșură unde erau prezentate pe larg condițiile social-economice și politice care au generat luptele revoluționare din februarie 1933, desfășurarea și însemnătatea lor. Mitingurile de protest, colectele, moțiunile și scrisorile trimise din Uniunea Sovietică reprezentau mărturia vii ale atitudinii internaționaliste a poporului sovietic, un sprijin frățesc și însuflețitor dat luptătorilor ceferiști. În tot timpul procesului conducătorilor luptelor ceferiștilor, în Franța au avut loc numeroase și mari mitinguri și întruniri, cu mii și zeci de mii de participanți, la care se demasca odioasa înscenare și se cerea prin telegrame și scrisori eliberarea celor arestați. Henri Barbusse, Romain Rolland și alți reprezen-

⁹⁾ „Din dezbaterile procesului luptelor muncitorilor ceferiști în fața consiliului de război al corpului II armată, București. Fragmente din cuvîntările acuzaților“, Ed. P.C.R., ianuarie 1934, p. 13—15.

tanți de frunte ai intelectualității progresiste franceze, și-au alăturat glasul de protest cu cel al sutelor de mii de oameni ai muncii din toate colțurile Franței.

La Craiova, unde s-a trimis procesul spre rejudecare, a venit o delegație formată din muncitorii feroviari francezi Barbet, Brandy și Bernet, cu sarcina de a da glas protestului muncitorimii franceze împotriva condamnării și întemnițării luptătorilor ceferiști.

Oficiile diplomatice din străinătate ale României primeau numeroase proteste semnate de oameni ai muncii care se solidarizau cu luptătorii ceferiști.

Puternic ecou al luptelor din 1933 în țară și peste hotare, precum și influența exercitată asupra desfășurării ulterioare a evenimentelor politice din România oglindesc cât se poate de limpede faptul că ele au avut o deosebită însemnătate în dezvoltarea mișcării noastre muncitorești, în consolidarea continuă a rolului de avangardă al Partidului Comunist. În focul acestor lupte s-au întărit și mai mult rîndurile partidului, s-a dezvoltat capacitatea și puterea de orientare a cadrelor partidului ieșite din rîndurile clasei muncitoare și strîns legate de ea.

Prin modul cum au fost pregătite, organizate și conduse, prin amploarea pe care au avut-o și prin metodele de luptă folosite, marile bătălii proletare din februarie 1933 au ridicat pe o treaptă nouă, superioară, mișcarea revoluționară din țara noastră.

Deși aflat în adîncă ilegalitate, Partidul Comunist din România a fost organizatorul și conducătorul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști. În lunile ianuarie și februarie partidul acționa deschis prin forța miilor de muncitori pe care li mobilizase la luptă. La „Grivița“ îndeosebi în prima jumătate a lunii februarie cuvîntul comunist era pronunțat limpede, iar masa muncitorilor ceferiști scanda lozincile comuniste. Fusesse impusă o legalitate de un fel deosebit a Partidului Comunist, o legalitate cucerită de miile de muncitori ceferiști.

Luptele din ianuarie-februarie 1933, ocupă un loc important în istoria mișcării muncitorești și a țării, pentru faptul că muncitorii ceferiști și petroliști s-au ridicat la luptă nu numai pentru interesele lor, dar și pentru interesele vitale și fundamentale ale întregului popor muncitor. Caracterul larg al luptelor și al manifestărilor de solidaritate în rîndurile celor mai diferite pături și categorii sociale — țărănimia, intelectualitatea, funcționărimia, mica burghezie de la orașe—au inspirat teamă claselor exploatoare și au avut ca rezultat cîștigarea unei părți din revendicările ceferiștilor și petroliștilor, sistarea „curbelor de sacrificiu“. Experții străini au fost rețrași, iar guvernul călăului Vaida a fost nevoit să plece de la cîrma țării.

Prin realizarea Frontului unic de jos, a unității de acțiune a clasei muncitoare în mărețele lupte din 1933 s-a dat o lovitură grea oportuniștilor și scizioniștilor înveterați ca I. Jumanca, I. Flueraș, I. Mirescu, C. Spîrlea și alții. Frontul unic s-a dovedit a fi un bloc puternic și impenetrabil de care s-au sfărîmat toate măsurile guvernelor reacționare de oprimare și înflămnînzire a oamenilor muncii, un zăgaz în calea fascizării României.

Luptele din 1933 au avut nu numai o însemnătate cu caracter național ci și internațional. Desfășurîndu-se într-un moment cînd cercurile monopoliste internaționale obținuseră un succes prin instaurarea fascismului în Germania, cînd în diferite țări din Europa reacțiunea deslănțuise un puternic atac împotriva libertăților democratice, luptele ceferiștilor și petroliștilor din țara noastră au adus o contribuție de mare însemnătate la lupta contra fascismului pe plan internațional, fiind un exemplu însuflețitor în lupta antifascistă a popoarelor. Ele au fost prima ridicare de masă la luptă din Europa în calea fascismului, întîrziind aplicarea planurilor de fascizare a României, planuri pe care le nutreau clasele dominante cu sprijinul cercurilor monopoliste internaționale.

Avînd la bază aprecierile celei de a XII-a sesiuni a plenarei Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste (august 1933) asupra luptelor revoluționare pe plan internațional în anii crizei economice, revista „La correspondance internationale“ arăta că lupta ceferiștilor „merită o atenție deosebită... Ea a îmbogățit întreaga mișcare revoluționară cu noi forme și metode de luptă de masă, aplicate pentru prima dată în România“...¹⁰.

Rolul de hegemon al proletariatului în lupta revoluționară și antifascistă s-a întărit tot mai mult, creindu-se astfel condițiile pentru ca viitoarele lupte să asigure înfrîngerea forțelor reacțiunii și victoria maselor largi populare conduse de partid.

¹⁰) „La Correspondance internationale“ nr. 68—69 din 26 august 1933, pag. 845—846.

C E R T E Z E

— REPORTAJ —

MIHAI NEGULESCU

Poarta dinspre Răsărit a Oaşului îţi aduce în minte imagini din vechiul Maramureş, în deosebi de pe valea Marei şi a Izei, unde, la portăturile de lemn, încrustate cu motive florale sau geometrice, îţi atrage atenţia, ici colo, un amănunt de neînţeles.

Îmi amintesc o asemenea poartă din Crăcieşti, primul sat maramureşan de pe valea Marei, la poalele Gutinilor, în faţa căreia opreşte de obicei „Irta”. Ridicată ca o construcţie de sine stătătoare, pe patru stilpi, acoperită cu draniţă şi înflorată cu măiestrie, poarta părea un mic arc de triumf, sobru şi ospitalier, — un fel de simbol al omeniei celor ce locuiesc dincolo. Pentru a intra înăuntru sînt două deschideri: poarta propriu-zisă şi o uşă, dispusă în latura mai apropiată de colţul casei. În faţa uşii, lateral, o banchetă. Şi amănuntul de care vorbeam: la pragul uşii... două trepte.

Două trepte la pragul uşii, menite parcă să aleagă şi să ridice, dintre celelalte clipe, clipa oarecum solemnă, oarecum emoţionată, a păşirii într-un univers miniatural dominat de legile armoniei familiale şi ale ospetiei.

Trecut dincolo, alte trepte te apropie încet, pe neobservate, de sol. Dar nu mai observi solul. Gestul anterior, urcuşul de-o clipă, îţi se întipăresc deja în suflet ca o altitudine continuă.

Ca să treci din Maramureş în Oaş, pe poarta vecină cu Tisa, trebuie mai întii să te ridici pe treptele cărărilor şerpuite, printre arboretele tinere, năvălitate spre soarele uleios al lui iulie din scoarţa fremătătoare a pămîntului, dornice să îmbrace din nou în straie groase, ca pentru o iarnă a timpului, umerii mari ai pietrii dezgoliţi de brutalitatea defrişărilor din trecut.

Te ridici din depresiunea Maramureşului, fremătînd de impresii, şi te întrebi cu un fior de nelinişte cum va fi întîlnirea cea nouă, ce îţi va deschide înaintea ochilor ţara de taină şi închipuire de dincolo de munţii aceştia golaşi, cu forme unduitoare şi energice, cuprinse pătimaş în îmbrăţişarea soarelui şi a vînturilor

Celelalte „părţi” ale Oaşului îţi lăsaseră pe apele retinei profilul răsturnat al unei copăi vegetale, străbătută de drumuri, stilizată de clădiri şi plantaţii, învelită în lipideele albastre ale cerului liniştit.

Drumurile duceau spre Negreşti. Numai o parte din ele gravitau spre apus, de parcă într-o tentativă de expansiune Oaşul ar fi ros cu „şirizele”

anilor munții de către Turț ai depresiunii, întemeind acolo o așezare sta-tornică a sufletului oșenesc, a exuberanței și pasiunilor incandescente.

Văzusem Turțul, văzusem Vama, Negreștii, Bixadul. Dinspre Seini, Livada sau Turulung, intrasem în Oaș pe câte una din puținele căi de acces, cu un sentiment de atașament, cu o nerăbdare intimă.

Dar pe niciuna din aceste intrări Oașul nu mi se relevase atât de întreg, atât de aprins, atât de pregnant, ca în ziua când, trecînd de Săpînța, Remeți și Teceu, mă pregăteam să pășesc pe marea-i poartă geologică de Răsărit, urcînd cu emoție, treptele înclinate ale serpentinelor.

Pădurea tînără, prin care trecem, ne lasă cîmp liber privirii pînă la zeci și zeci de kilometri. În autobuz s-a făcut liniște. În tihna care s-a așternut, păcănitul motorului ar trebui să pară mult mai puternic dacă o intensă concentrare a privirilor nu ar diminua mult atenția către celelalte simțuri. Casele răzlețe, finețele încărcate cu ciorchinii clăilor, pilcurile de pădure bătrînă, izvoarele țîșnite în dreapta și în stînga văii principale, ca o mie de aripi, — se bălăcesc nesigur într-o lumină caldă, care moleșin-du-ne, face ca verdele care domină peisajul să pară și mai intens.

Pe cît sînt mai depărtate, imaginile capătă cîte un ton suplimentar de albastru. Negreștii par acolo, în depărtare, un sat al văzduhului, ițit spre înalt din aripa concavă a depresiunii spre care coborîm. Vama și Racșa, puncte și mai îndepărtate, către care razele soarelui, bătînd din față, zadarnic încearcă să sfîrtece accesul privirii, ne trimit din depărtare pro-filul lor subțire, crestă de arbori înalți și turlele albe ale bisericilor, ca o iluzorie împotrivire înaintea zăpușelii

Oașul înseamnă și peisaj, dar fără a-i cunoaște jocurile, strigăturile, legendele și obiceiurile, contemplarea lui îți va spune nemărginit mai puțin.

De la înălțimea „porții de Răsărit” capătă altă semnificație și tăpșanele împinzite cu izvoare minerale, și cîmpia centrală înclinîndu-și covoa-rele mari, colectiviste, și vorbele vechi ale cîntecului :

*„Cine-o pus Oașu-n deal
Fost-o cîne și tîlhar...”*

Din înălțimea pragului geologic intuiești contururile unui tablou psi-hologic și social vetust, pe care timpurile din urmă l-au dinamitat continuu și care, din primăvara lui 1962, prin colectivizarea raionului, e menit să rămînă asemeni unui cadru, unei rame, din care vestigiile trecutului au fost rupte ca o pînză degradantă.

*„Cine-o pus Oașu-n deal
Fost-o cîne și tîlhar ;
De-a vrut fi om d'omenie
L-ar fi făcut pe cîmpie...”*

Cîmpia, visul de aur al oșeanului, nu se vede din înălțimea „pragului de răsărit”. O oprește la marginea depărtărilor din Sud-Vest lanțul domol al altui pluton de munți. Ceea ce se vede jos, pe fundul uriașei copăi a

depresiunii, e un șes, un „rît“ — cum i se spune pe aici — prea strîmt și prea sărac să poată îndestula 10—15 sate îngrămădite în jurul lui

Dacă de-a lungul secolelor Oașul nu s-a stins de inaniție, faptul se datorează exclusiv capacității de adaptare, iscusinței de a stoarce pămîntului ultima vlagă. Un mare rol au avut cele două deschideri către șes, pe unde oșenii plecau primăvara, în căutare de lucru, prin țară, și se întorceau abia toamna tîrziu, cu sărmană agoniseală. Tăierea masivă a pădurilor, după 1902, odată cu construirea căii ferate înguste Satul Mare-Bixad, a adus, pentru perioada cît a durat secătuirea bazinului lemnos, un debușeu pentru forța de muncă locală. Dar cei care au avut de cîștigat din aceasta n-au fost oșenii. Prin 1920, numai în Negrești apăruseră 52 prăvălii-cîrciumi, unde banii cîștigați cu sudoare erau prădați ca-n codru de negustori, sub umbra albăstruie a spirtului.

Coborînd spre Oaș, împreună cu o mare emoție și încîntare, îmi treceau prin minte 17 denumiri „tradiționale“ ale spirtului medicinal îndoit cu apă, ajuns odinioară cel mai mînos obiect de speulă și cel mai eficace mod de îndobitocire: șudri, mîndruluior, gheorghiuș, lihău, ghițălar, măr-hăsc. lichior popular, horti-lichior, lichior american, puțurgău, pulintir, crampipuli, șandrama, mărioară, dănatur, poliș, „d'ăla“, — succesiune ce mă îngrozea ca o cavalcadă a leilor, — și fiecare nume era ca un leu fioros spre arena cu sclavi condamnați.

Dar îmi revenii imediat. La geamurile autobuzului apărură primele li-vezi ale Hutei.

De la Huta drumul coboară abia perceptibil. La Certeze, autobuzul frînează într-un nor de praf.

În sat, multă liniște. În fața sfatului popular, „ciuperca“ de dans așteaptă neclintită ziua de duminică. Pe uliță, trecătorii sînt rari. Primul certezan pe care îl întîlnim se numește Gheorghe Oroș. Svelt, tînăr, deschis la vorbă. Îmi veni în minte un cîntec oșenesc — cules din Certeze de profesorul Isidor Rîpă — despre Griga Pribagu, pe care jandarii de odinioară l-au îngropat de viu :

*„Io-s oșan — gubă țarcată —
port cuțit în straiță lată
Și la clop pînă-nstruțată.
Io-s cu pană și cu zgărzi,
Bocotanii cu ogrăzi;
Io-s cu pană și mărgele
Bocotanii cu avere.
Io-s cît vezi de mititel,
jumătate de oțel.
Io-s Griga Tureanului
Fiul Certezanului.
Cînd domnii porunc-au dat
De trei ori să fiu legat,
ca mieluțu aplecat,
cu nimic nu m-am lăsat.
Mie nu mi-or porunci
Muștele și fîntarii*

*Că-s mai tare decît i.
Că de cîndu-i lumea lume
Nu mi-o fo teamă de nime
Nici de cuțit, nici de par
Nici de pușcă de jăndar.
Oșenia-i a mé țară
De m-or ține cu secară;
De m-or ține cu ovăz
Oșenia nu mi-o lăs —
Că din bătrîni o rămăs.
Oșenia nu-i ocară;
Inima-i de foc și pară,
De-o aprinzi, arde o țară!*

Mi se păruse că în ochii lui Gheorghe Oroș se citește o umbră de semeție. Ceva neînțeles — mi se părea mie, ca un fir nevăzut, îl lega prin negura anilor de celălalt certezan, rămas în cîntec și în legendă ca într-o amintire colectivă.

A fost o vreme cînd legea Oașului nu putea fi alta decît împotrivirea. Statul imperial austro-ungar nu făcuse nimic pentru luminarea și prosperarea acestei regiuni. Singura instituție de care se ocupa cu grije fusese jandarmaria, aparatul docil al reprimărilor. Și poate biserica — o armă a reprimărilor sufletești.

Gheorghe Oroș, certezanul din fața mea, nu cunoscuse jandarii. La 28 de ani nu simțise niciodată nevoia să pună mîna pe cuțit și să dea. Și aceasta, fiindcă nimeni nu-i aruncase în spate invectivele „țilharule“, „oșan nenorocit“, „sălbatecule“ — așa cum făcuseră sute de ani, cu strămoșii săi, slujbașii chezaro-crăiești.

De la muncile grele oșenii nu s-au tras niciodată în lături. La păduri, în minele de aur, ei au lucrat cu tenacitate, cu aceleași puteri dezlănțuite pe care deseori și le iroseau în bătăi lipsite de sens.

Prin Gheorghe Oroș, am înțeles că munca se transformă din „corvoadă“ a omului care trage „ca boul“ în efort relaxat, asemănător prin noblețe sporturilor de mare rezistență, luptelor sau halterelor.

— Sînt tăietor de lemne, — ne-a explicat el. Am lucrat aici, la Bixad, dar mi-au plăcut și călătoriile. Se vede că dorul de ducă al bunicilor mei nu s-a stins în mine cu totul. Și, pe urmă, prin alte părți, unde sînt lucrări mari la păduri, brațul priceput se caută și e bine plătit.

— Unde ai lucrat ultima dată?...

— Am lucrat la Baia de Aramă, lîngă Tg. Jiu, dar nu pot spune „am lucrat“ atîta vreme cît sînt hotărît să mă întorc tot acolo.

— Ai venit în concediu?

— Da și nu. La noi, la pădure, nu prea ție gîndul la concediu în iulie, cînd zilele sînt frumoase, cînd nu plouă și cînd, dacă muncești bine, poți tăia mulți steri de lemne, încît să iei salariul cel mai bun din timpul anului.

Sînt acasă pentru noi angajări, continuă certezanul. Cum s-ar spune, în delegație. Am tocmit 15—20 de feciori, ba și oameni mai în vîrstă. Le-am spus care sînt condițiile de trai, cum se plătește — și mulți au spus că merg. Dar, înainte de a se hotărî, știți ce m-au întrebat? „Acolo, ziceau, în parchetele în care lucrezi, aveți radio? Dar cărți de citit și șahuri sînt,

ca să-ți petreci timpul liber? Am văzut că în alte părți vin și caravane cinematografice, prin munții Neamțului de pildă. Acolo vin?... Dar cu înzestrarea tehnică, ce spui, cum stați? Mecanizat, sau tot cu mîrtoagele?..."

Gheorghe Oroș le-a înfățișat tuturor, cît a putut mai concis, și fața aceasta a lucrurilor. După cele spuse de el, am înțeles că oșenii se interesează de toate aceste aspecte nu fiindcă ar fi mofțuroși, ci numai fiindcă în anii din urmă, pe unde au lucrat, și chiar la ei acasă, s-au învățat cu alte condiții de trai și culturale, că transformările anilor socialismului au operat din plin și în sufletul lor.

...Am mai reținut din spusele lui Oroș un amănunt puțin hazliu, dar care merită să fie notat pentru semnificația lui.

În 1961, vara, în mod excepțional, întreprinderea forestieră l-a trimis la mare, la odihnă.

— Un oșean pe litoral! — exclamă el, sugerîndu-mi prin aceasta un eventual titlu al acestui capitolaș. Învățat ca la noi, la pădurile de la Goroha sau Triholmuri, unde lucram ziua întreagă dezbrăcați pînă în briu, îmi pun dimineața slipul și — întinde-o la plajă... Plaja Eforiei. Fain lucru! Plus hotelurile, plus vilele, plus restaurantele! Și marea se legăna așa de frumos; așa de frumos cum nu mi-o închipuisem niciodată. Și așa, legănat de sunetul apelor, de bucuria primei zile la mare, la marea pe care n-o mai văzusem în viața mea, simt că parcă la glesne mi se încolăcesc șerpia răcoroși ai valurilor, dar nu erau valurile, ci era somnul, și umerii mi se moleșesc, și sufletul întreg mi se leagănă într-un balans molcom, împăcat, uimitor... Cînd m-am trezit, trecuse de amiază, și pe jumătate de corp pielea ardea ca jarul dintr-o pădure aprinsă. În clipa aceea aș fi dat totul numai să simt pe umeri umbra unui fag de la Preajba sau de la Triholmuri.

Oșenii călătoresc mult. Poate o statistică ar arăta că dețin un loc de frunte în drumeție. Că între aceste drumuri unele îi duc la țărnul mării, în frumoasele stațiuni de odihnă, e un lucru firesc în anii noștri.

Drumuri minunate îi duc pe tinerii Oașului spre școli, șantiere și facultăți, cum pe părinții lor n-au putut să-i ducă. Pe părinții și bunicii lor îi ducea departe nu setea de învățătură ci sărăcia.

Pe certezanul Pătru Săvian sărăcia l-a dus în 1913 tocmai în America.

Trecînd într-o dimineață împreună cu o studentă, o învățătoare și un pictor spre „Borcutul Tilharilor“, — „un izvor de apă minerală cum rar v-a fost dat să întîlniți“ ni-l recomandaseră localnicii — atenția ne fu atrasă, pe podișca unei porți, de un bărbat scund, albit, îmbrăcat cu cămașă albă, scrobită, purtînd ochelari cu ramă neagră, groasă.

Era Pătru Săvian. Se întorsese după 49 de ani să-și vadă rudele. Locuia la o soră a sa. Casa în care se născuse se afla de partea cealaltă a satului, spre Bixad.

După spusele lui — și e uimitor cum după 49 de ani pronunță tot „ai“, „zinit“, „om mé“ (pentru *ani*, *am venit*, *vom merge*), ca în graiul certezenilor — aproape nu știe în ce lume s-a întors.

— Cînd am pornit la America, în Certezele noastre aproape nu se afla casă învelită cu olane sau fier. Iar acum... Ce să mai spun de Negrești? Lăsasem un tîrgușor cu colibe și am găsit un orașel cu pavaj, liceu, casă de

cultură, spital. Mi-ar trebui să trăiesc într-o zi cât într-un an ca să le văd și să le înțeleg pe toate.

După o viață de zbucium și muncă, întors în Oaș, se simte întinerit. Evident, nu vorbește cu bucurie despre încercările prin care a trecut pînă acum. Munca în fabrică, plata impozitelor, a ratelor mobilei și casei, tentativa de a deschide o braserie pe lângă o fabrică, închiderea braseriei din cauza concurenței sînt tot atîtea episoade care i-au readus în suflet, de fiecare dată, imaginea unui Oaș mirific, împînzit cu izvoare minerale, cu livezi, cu stîne și țipurături.

— Acolo, la noi, prea puțină iarbă, prea puțin aer curat, mult zgomot. Le-am vorbit prietenilor mei despre „Borcutul Tîlharilor“, spre care spuneți că mergeți. Nu m-au crezut. Dacă aș avea acolo un asemenea izvor, știți ce-aș face? Le-aș rupe gura americanilor cu cea mai bună apă minerală, ce n-au băut-o în viața lor. Nici nu mi-ar mai trebui reclame. S-ar recomanda singură.

Și, probabil citind pe fețele noastre o expresie de îngăduință, se grăbi să adauge :

— Știu ce gîndiți : un american, un negustor, nu vede decît business-ul. Ei bine, să lăsăm asta. Beau borcut în vechea mea țară și mă simt admirabil. De-aș fi mai tînăr, m-aș înscrie voluntar la excursia dumneavoastră.

Drumul spre „Borcutul Tîlharilor“ ne-a prilejuit și alte întîlniri.

Mai întîi cu o nevastă, care ține de mîna o fetiță iar în mîna cealaltă o seceră. Maria Sas.

Cum, n-ați auzit de ea ?

Nu e o stea a ecranului. Nu i-ați reținut numele, deși jocul ei oșenească, mimica, podoabele vestimentare v-au smuls probabil, anii trecuți, sincere exclamații de uimire și prețuire.

Ați văzut-o în filmul „Nuntă oșenească“. A interpretat rolul miresei.

— Rolul mirelei cine l-a jucat ? o întrebăm. Nu cumva chiar soțul dv. ?

— Nu, nu... spuse ea, schițînd un gest al mîinii în care ținea seceră, de parcă s-ar fi apărat de ceva. A fost un fecior din Negrești. Dar și soțul meu a jucat în film, printre nuntași. Apoi că el nu știa așa bine juca după cum știa fecionul acela. Și n-a fost supărare. Că doar nu era altceva decît film, artă, iar în piese de teatru jucaserăm noi și înainte, și eu și el, bărbatu-meu, la căminul cultural.

— Au durat mult filmările ?

— O vară întreagă. Atunci să fi venit dv. la noi la Certeze. Toată ziua ulița mare arăta ca de sărbătoare, fiindcă se filma într-una. A fost cea mai lungă nuntă din Oaș. Chiar îmi spunea cîteodată Sas al meu :

„— Mări, tu ai fost cea mai frumoasă mireasă și nunta ta o ținut cel mai mult, din toate Certezele și din toată oșenia noastră, cum nu s-a mai văzut...“

„— Apoi nice nuntaș ca tine, să nu lase uieguța din mînuri cu săptămînile, nu s-a văzut prea des în oșenie“ îi întorceam eu cuvintele în glumă, țintind spre rolul lui din film.

— De cînd s-a făcut filmul a trecut atîta timp... — continuă „steaua fără nume“ a dansului. Mi s-a spus să mă duc la școli, să-nvăț danțul cu

profesori și după orchestră. Dar tot ce știusem pînă atunci, văzusem pe alte fete și crezusem că dacă joc, joc numai așé, să-mi petrec. Ce profesori de muzică îmi mai trebuiau mie cînd aveam ceterașul nostru, al satului? Și-o mai aveam pe Anuca, pe ea, pe fetița aceasta ce mă ține de mînă. Să margă la școala de joc și de muzică are ea tot timpul. Nu-i așa, Anucă?

Zăbovim cîteva minute la Vasii Mihoc, ghidul nostru, ca să ne sporim proviziile de drum cu o halcă bună de slănină și ceva pită.

Casa e nouă, construită în stilul specific al locurilor. O prispă înaltă îi înconjoară două laturi. Pe o scară cu 5—6 trepte intrăm în tindă, unde dăm piept cu cele mai mici vlăstare ale gazdei; Lușcă, Mărie și Gheorghită. Cum îl vede pe tată-său, Gheorghită, mezinul, scîncește spre el:

— Tătucă, uite ce mi-o ieșit la pchicior...

Tatăl se apleacă încet, constată inflamația, mîngîie locul unde doare și strigă spre o fătucă mai mare, în cealaltă cameră:

— Anucă, vezi de te du de grabă la dispensar cu el.

Și, către Gheorghită:

— Așa cocon ești tu? Plîngi de atîta lucru? Lasă, că baciul' doctoru' îți dă o doctorie și te faci bine... Gata, Anucă?

— Gata, tată. Haide Gheorghită, vino în brațe...

La întoarcerea noastră, Gheorghită avea să fie într-o dispoziție excelentă. Întinse talpa bandajată către tată-său:

— Vezi, parcă baciul doctor m-a încălțat cu tîrlici...

Drumul spre „Borcutul Tilharilor“ se desprinde de sat pe negîndite. Casele devin tot mai rare, pînă cînd în locul lor, de-o parte și de alta, ne pomenim încercuiți de rugii murelor. Ne repezim către ele cu pornirea orașeanului cînd vede pe ramuri fructe proaspete, ademenitoare.

Cînd și cînd, arboretele face loc unor fișii de pășune și finețe. Cosași în costume albe, oșenești. Femeile, cu chischinee galbene, — crizanteme aurii —, întorc palele cosite ieri. Fînul cosit mai de mult îl adună în clăi.

Pînă la ținta călătoriei, trecem pe lîngă alte două izvoare. Apa e rece, acidă, cu un gust sec, deschizător al poftei de mîncare. După un scurt popas, pornim mai departe. Cu primul bătrîn care ne iese în cale facem primul schimb „în natură“ — țigări pe ciuperci și hribi.

Oașul, plai al apelor minerale, ne-a prilejuit în ziua aceea pentru prima dată în viață exclamația:

— Uite o licoare care „taie“ toate vinurile Băii și ale Sătmarului!

În paharul plin, se zbuciumă parcă un duh nevăzut. Saltă domol, în globule minuscule, într-o ploaie inversă. Taie lumina pieziș, antrenînd în mișcare cosmogonii ale infinitului mic. O mișcare continuă, imperceptibilă și ireversibilă, ca la izvoarele vieții. O rotire a esențelor de mare finețe, ieșite din distileriile misterioase ale pămîntului. Henessy, Bacardy,

Milcov — pălesc deodată în registrul simțurilor. Singura prezență vie, aromitoare, rămîne apa muntelui, borcutul.

Cînd ai sorbit paharul? Te apleci să-l umpli pe al doilea. Fața fîntînii te oglindește. Dacă te-ai uita mai atent, ai vedea cum de pe fața izvorului se dau la o parte, una după alta, zilele ruginii-străvezii ale amintirilor.

Ultima filă e a legendei.

Lîngă izvor locuiau odinioară tîlharii, ieșeau la drumul mare și jefuiau. Și ucideau. Năimiți de forțele rele, au luat viața Irincăi, cea care izbăvise Oașul de hulpavul Om al Noptii.

Tîlharii aveau bani mulți. Decenii întregi au scormonit oamenii să găsească averea tîlharilor. Dar nu au găsit-o. Și cum nu îndrăzneau să creadă că legenda n-ar conține adevăr, lăsau vorbă urmașilor, pasă-mi-te ar fi putut avea ei mai mult noroc.

Tîlharii stăpîneau izvorul sănătății. Și viața oamenilor tot ei ajunseseră s-o stăpînească.

Mai spune legenda că în fîntînă au căzut stropi din sîngele curat al Irincăi.

Cînd te apleci să bei, uită-te în fundul ruginiu al fîntînii. Dacă te uiți atent, din fîntînă îți va zîmbi oșeanca cea mai frumoasă.

Stam aplecat asupra jarului, peste care sfîrîiau hribii. Deodată, ridicai privirea peste pietroaietele rămase acolo din vechime ca niște mese de la un praznic al zeilor. În fața mea — o femeie.

Să tot fi avut douăzeci de ani... Umplîndu-și vasul de lut îndoise cît o părere genunchiul stîng și, aplecată așa, părea o suplă alergătoare pregătită de start. Baticul galben, cu floricele maron, i se desnodase sub bărbie și sta să-i cadă.

Fața nu i-o vedeam. Arcuirea trupului spunea totul. Ca un val decis să rămînă în aer cîteva minute și să pornească apoi domol, făptura ei respira suplețe, echilibru, așteptare. Aveai senzația cristalină că dintr-o sete plină de taine — deschiseseși ușa legendei și priveai acolo de unde nu s-a întors nimeni.

Întorcîndu-ne în sat, am văzut o vîltoare. Dimineața, în casa lui Vasii Mihoc, unde poposisem să luăm nelipsita slană pe care aveam să o frigem în excursie, ne atrăseseră atenția două cergi mari, „mițoase“, țesute din lînă albă, toarsă gros cu discrete motive galbene, roșii și negre. Din loc în loc, firele izbucniseră afară din țesătură, închipuind un pluș uriaș neuniform, de un rar efect decorativ, imposibil de realizat în timpul efectuării țesăturii.

În fața „vîltorii“, ghidul ne vorbi despre meșteșugul prelucrării țesăturilor:

— Cu țesutul nu se gată lucrul. Și fața, aspectul, și calitatea nu-s încă împlinite. Țesutul nu se face uniform, și datorită frecării ulterioare se destramă ușor. Să nu se mai întîmple asta, s-a văzut că leacul cel mai bun e ca țesăturile să se dea la „piuă“ iar cele din lînă mai groasă la „vîl-

toare". Piua, uitați-o acolo, merge cu apă, ca o moară. Ciocanele acelea de lemn bat țesătura umezită pînă se bătucește și capătă un aspect uniform.

La viltoare, rostul e altul, — continuă Mihoc. Prin căderea apei pe jgheabul de 5—6 metri, acolo jos, în cuibarul de gratii și stîlpi, apa se-nviltorează și zbugiumă, izbînd cu toate puterile în țesătură, frămîntînd-o în ghearele curentului. Așa sar „mișturile” afară din țesătură, de se face ca plușul. Astfel țesătura se îndesește mult, devine rezistentă...

Spunînd acestea, însoțitorul ridică scîndura ce bara drumul apei. Un șuvoi năvăli în cuibul de stîlpi. Apele începură să fiarbă, și să geamă, și să bolborosească, impetuoase, înciudate că n-aveau ce frămînta în labele lor lichide.

Seara, cină oșenească. „Tocană”, ouă, lapte.

Pînă cînd gazda, învățătoarea Paulina Ciomega, ajutată de pictor și studentă, va termina de pregătit asemenea bunătăți, o țigare fumată la marginea fîntîinii din curte pe un butuc de lemn te îmbie irezistibil.

Ore de liniște. Soarele scapătă ca o aripă roșietică. În curtea vecinilor, dintre stîlpii unei case noi, ridicată din lemn, dar încă nezidită cu văioage, un glas de copilă acoperă zumzetul greierilor :

*Păsăruică galbenă
vină și mă leagănă ;
dar mă leagănă frumos
să nu pic din leagăn jos.
d'oi pica și m-oi lovi
la urmă ți-i bănuii...*

„Ți-i bănuii” ... „Ți-i bănuii” ... — ce poate să însemne asta.

— Paulina, cum vine asta ? Ce vrea să spună ultimul vers ?

— Că îi va părea rău. Așa se spune pe la noi ! A-ți bănuii — a regreta. Ai înțeles ?

— Am înțeles, am înțeles...

Dar îmi păru rău că întrebasem. Între timp glasul tăcuse.

— Vreți s-o chem aici ? — mă întrebă o nevastă care trebăluia prin curte.

Dădui din cap că da. Atunci nevasta strigă :

— Țică, vino aici, Țică.

Credeam că fetița se va rușina și nu va veni. Dar peste cîteva secunde cineva îmi întinse un pumn de pere văratece :

— Vrei ?

— Vreau, fetiță... Vrei să-mi cînți ?

— Și să joc nu ?

— Bine, și să joci.

Atît așteptase Țica. Avea 6 ani și e fiica unor vecini.

Începu o tropotită ușoară, însoțindu-și pașii mărunți, în iarbă, cu vorbe și melodie :

*Gată-te mireasă bine
C-amu zine după tine
Cu cingău și cu pamblici
Și te-or duce de pe-aici...*

Și fiindcă singură jocul nu are haz, Țica își află repede un partener, pe Ionuț, căruia îi spune să „țipe“ clopul jos și s-o prindă de mijloc.

Jocul se aprinde. Cei din jur, atrași și ei, îi ajută bătându-le ritmul. Un ritm scurt, întretăiat, plin de vioiciune. Un joc senin, în care nu tulburarea ci exuberanța domină. Joc învățat de la cei mari dar pe care copiii, în naivitatea lor, îl interpretează cu o notă gravă, plină de enigme, cum enigmatice sînt și versurile pe care le „țipuresc“ în timpul „tropicitei“ :

*Miresuică roșie
Dă-te jos din cocie
să te vadă soacră-ta
cum te-o gătat maică-ta...*

Sau, asemenea sfaturi care pe buzele lor fragede au în acelaș timp un umor și o sinceritate cuceritoare :

*Miresuică dintre flori,
Ia-ți gîndul de la feciori
și ți-l pune la bărbat
căci cu el te-ai măritat...*

Au jucat și au cîntat așa pînă ce întunericul ne-a cuprins pe toți în aceeași haină, din toate părțile. Prin cernerea înserării mai avui timp, o dată sau de două ori, să-mi arunc privirea prin curte.

Prima oară, ochii îmi fură atrași de operațiunea delicată a spălării unor scutece de copil, pe care o pruncă de 3—4 ani o făcea cu un zor în care începea să se întrevadă îndemînarea. Strîngea pranicul puternic, cu amîndouă mîinile, și ridicîndu-l de-asupra capului îl lăsa să cadă peste rufe din covată cu un fel de sete în care regăseam imaginea văzută aici la toate rîurile, a femeilor ce spală rufe.

A doua oară cînd privii în jur, observai că — prin ce minune ? — pranicul ajunsese în mîinile unui prunc de vreo doi ani în pielea goală, care ținea de coadă un codac de purcel și-i administra din cînd în cînd loviturile de care totuși rămîtorul, plin de o gravă înțelegere față de prunc, nu se sinchisea prea mult.

Unde ești, Breugel ?

O lume aproape idilică, suavă, frustă, care mă făcea să regret că în loc de a-l urma pe marele maestru al șcenelor de genul acesta, Breugel, tovarășul meu de drum, pictorul, se înfundase în casă unde ajuta de zor gazdei să prepare cît mai repede așteptata cină oșenească.

RURAL ȘI URBAN ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

MIHAI RALEA și SAVIN BRATU

Ca și literatura altor popoare păstrate îndelung în stadiul unei economii dominant agrare, literatura română a fost și ea pînă tîrziu precumpănită rurală.

Literatura cultă romînă, afirmată în secolul romantismului, avusese la începuturile ei ca premiză a dezvoltării cunoscutul principiu al întoarcerii către folclor. De-a lungul secolelor acesta fusese de altfel singura creație națională produsă în mod anonim și colectiv de popor și asigurată de o circulație infinită în sînul poporului. Afirmarea literaturii culte romîne coincide de asemenea cu epoca de destrămarea a relațiilor feudale, de promovare a idealurilor naționale și sociale ale revoluției de la 1848. Întoarcerea către folclor a însemnat în același timp întoarcerea către poporul de iobagi care năzuia spre lumină. În proclamația de la Izlaz, principalul manifest al revoluției, greutatea decisivă o avea istoricul punct al treisprezecelea, care cerea desființarea iobăgiei și împrumutarea. În jurul acestui punct s-au precizat pozițiile divergente ale revoluției burghezo-democratice, s-au stabilit tradițiile unei lupte îndelungate legate de soarta țărânimii romîne.

Problema țărănească a rămas o problemă socială fundamentală a Romîniei moderne intrate pe drumul dezvoltării capitaliste dar aflate în continuare în fața necesității istorice a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Trăsăturile proprii stadiului imperialist încep și ele să se manifeste în asemenea împrejurări specifice structurii noastre social-economice, cînd agricultura era încă dominată de puternice rămășițe feudale iar nivelul tehnic-economic al dezvoltării industriale era extrem de scăzut. Pe primul plan societatea romînească la începutul secolului XX continua să-și pună astfel problema agrară, a cărei rezolvare o cereau în mod imperios atît interesele maselor populare cît și mersul obiectiv al dezvoltării istorice. Se poate spune că vreme îndelungată, după definitiva afirmare a contradicției dintre capital și muncă ca principala contradicție a orînduirii sociale din Romînia, în jurul problemei agrare se concentrau, în antagonismul cel mai acut, pe de o parte interesele coaliției burghezo-moșierești, pe de altă parte, interesele poporului muncitor. Rolul istoric al proletariatului se preciza acum în primul rînd ca acela al hegemonului în lupta pentru lichidarea rămășițelor feudale și a proprietății moșierești în agricultură, pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice. În Romînia din primele decenii ale secolului XX, cînd începea să se dezvolte capitalismul monopolist și fuziona capitalul bancar cu cel industrial, oligarhia financiară însăși, în curs de formare, mai era strîns legată de interesele clasei moșierești. În peisajul social semi-feudal al țării, tradiția trecutului, cu clasele lui în descompunere, se perpetua încă puternică, punîndu-și pecetea pe noile clase și categorii sociale. Sursa cea mai însemnată pentru completarea rîndurilor clasei muncitoare din industrie și transporturi continua să o constituie țărînimea ruimată în procesul dezvoltării capitalismului la sate. Despărțirea de *rural*. nu era, astfel, încă nicăieri categorică. Viața orășenească mai venea în continuarea celei rurale, chiar acolo unde se afirma cel mai puternic tră-

săturile evoluat ale stadiului imperialist în dezvoltare capitalistă. Marii magnați ai capitalului românesc erau adesea și mari moșieri și „elita“ financiară a țării își făcea de regulă legături cu așa zisa aristocrație funciară. Deși încep să existe generații de proletari, grosul acestora e constituit de prima generație desfăcută de vatra satului. Deși societatea e dominată de parvenitii exploatării capitaliste, originea rurală a acestora e îndeobște pregnantă. Începutul de veac în București, cel mai dezvoltat centru al țării, aduce în scenă o elită exploatătoare dominată de concurența dintre niște Tănase Scatii ai civilizației orășenești (cum va fi mai târziu Lumînăraru al lui Camil Petrescu) și niște mari financiari cu ifose boierești și cu o „viață de țară“ în conace străbune (cum vor apărea, în definitiv, în întreaga literatură de mai târziu). La toate acestea, trebuie adăugat faptul că România intră ca o verigă în lanțul imperialist ca o țară înapoiată, constituind, cum se știe de mult, un fel de semi-colonie pentru marile uniuni monopoliste internaționale. De-aici, contradicțiile sociale și mai ascutite, în care conflictele tradiționale continuă să existe într-o stranie împletire cu sincronizarea pe care și-o impun generațiile mai tinere din clasele exploatătoare cu modul de viață evoluat al capitalismului occidental.

Scriitorii români din jurul lui 1900, când nu sînt mici boiernași de țară, încep din ce în ce mai mult să fie intelectuali de extracție rurală direct țărănească, aflați la prima sau la a doua generație de orășenizare, legați încă, de cele mai multe ori nostalgic, de viața părăsită și abia ceva mai târziu ridicăți, mai mult polemic, împotriva acesteia, cu intenția fățișă de a-i opune o altă viață, modernă, produs al civilizației citadine.

În mod firesc poezia românească s-a dezvoltat astfel sub semnul viziunii folclorice și al inspirației rurale, de la primul ei clasic — Alecsandri — pînă la începutul secolului al XX-lea, când gustul cititorilor se îndreaptă de la vechiul poet al țărănimii — George Coșbuc — la generația noilor poeți ai țărănimii, în fruntea căroră se află Octavian Goga. Într-un anumit sens, însăși revoluția poetică săvîrșită de Tudor Arghezi își trage izvoarele din viziunea țărănească, proiectată pe un plan universal.

Proza artistică românească, în epoca ei de clasicizare, este și ea în primul rînd țărănească. Intemeietorul modern al acesteia este Ion Creangă, a cărui expresie artistică ridică la un înalt rafinament autobiografia spirituală a țaranului moldovean, proiecțiile sale mitologice și observația sa realistă, incluzînd snoava populară într-o literatură a unui mare moralist. Proza realist-critică de observație socială și tipologie reprezentativă începe și ea prin explorarea lumii satului. Romanul realist românesc, dincolo de începuturi încă stîngace, își începe tradiția — după Nicolae Filimon — cu proza balzaciană a lui Ion Slavici, care urmărește însă nu viața burgheziei propriu-zise, ci nașterea elementelor capitaliste în viața patriarhală a satului românesc. Delavrancea, Vlăhuță și alți promotori ai prozei sociale în literatura noastră la sfîrșitul veacului trecut urmăresc îndeosebi aceeași lume a satului sau drama dezrădăcinării intelectualilor plecați de la vatra părintească. Procesul penetrației capitaliste și ascensiunii burgheziei în lumea satului pe spinarea moșierimii decăzute — când nu se adaptează noii orînduirii — și al țărănimii crunt exploatare deschide una dintre tradițiile cele mai puternice ale literaturii noastre prin ciclul romanelor pe această temă ale lui Duiliu Zamfirescu. La începutul secolului XX scriitorul care avea să devină figura centrală pentru întreaga jumătate de veac ce urmează a fost Mihail Sadoveanu, care și-a axat întreaga operă pe ideea rezistenței menite să opună penetrației capitaliste ansamblul valorilor morale și artistice ale poporului.

În ceea ce privește teatrul românesc, e de remarcat faptul că, în afara dramei istorice, acesta a ajuns relativ târziu la cultivarea dramei în genere, așa cum a cultivat-o în literaturile mai vechi burghezia. Specia preferată în teatrul românesc

a fost îndelung comedia satirică. Aceasta trebuia să îndeplinească rolul de tribună a criticii sociale strîns legate de lupta pentru triumful progresului împotriva stagnării și reacțiunii. Prin intermediul comediei satirice, mai ales, teatrul românesc a trecut de la înfățișarea sarcastică a unei boierimi decăzute și a unor parveniți din lumea ciocoimii rurale, la înfățișarea sarcastică a societății politice burghezo-moșierești. Teatrul românesc a adus astfel teatrului universal valorile operei lui Caragiale. Ceea ce constituie un fenomen specific al raportului dintre această operă și dominantă țărănească a literaturii noastre este faptul că marele și necruțătorul nostru autor satiric nu și-a fixat niciodată în obiectivul săgeților sale viața țărănească. Aceasta pătrunde în opera lui Caragiale numai atunci cînd comedia cedează locul dramei, ca în cazul *Năpastei* și atunci cînd satira cedează locul nuvelei psihologice, cu un profund substrat social, cum se întîmplă în proza lui gravă.

Tema orașului în literatura romînească — cînd nu e obiect al satirei — se constituie inițial mai ales sub aspectul amintit, al dezrădăcinării intelectualilor de proveniență rurală. Este oarecum tema țăranului venit la oraș, a adaptării dificile și deseori dramatice la condițiile unei civilizații burgheze citadine incipiente, a nostalgiei după o iluzorie patriarhalitate lăsată în urmă, așa cum o cunoaștem îndeosebi din literatura rusă. Reprezentativă pentru această parte a literaturii noastre este, în primele decenii ale secolului, opera lui Brătescu-Voinești.

Multă vreme literatura orașenească pentru noi rămîne mai ales o literatură a țărgurilor de provincie, în care modul de viață urban vine în directă atingere și continuitate cu modul de viață rural. Tîrîtă la remorca adevăratei vieți citadine burgheze, lipsită atît de energie țărănească străveche, cît și de energia nouă a arivismului burghez, viața țărgurilor de provincie a creat și la noi o bogată literatură a monotoniei disperante. Eroii ei nu sînt „burghezi“ ci funcționari sau liberi profesioniști mărunți, cu toții de extracție rurală mai mult sau mai puțin apropiată. Din primii ani ai noului secol și pînă de curînd proza romînească a consacrat numeroase pagini vieții provinciale, care își intoxică lent indivizii cu monotonia ei, mutilîndu-le pînă la automatism sufletul. Plictiseala apasă cu aripi de plumb asupra personajelor dintr-o bună parte a literaturii lui Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu și a altora. Repetarea stereotipă a acelorași acte suprimă încetul cu încetul individualitatea distinctă a acestor personaje. Drama lor este în esență aceeași: în tinerețe apar un moment aprigi, dirzi, plini de resurse, de ideal. Pe urmă, viața îi îndoaie încet cu ochii în jos, către pămînt. Cîndva, și ei au iubit, au sperat, au clădit în vis. Priviți în etapa finală a evoluției lor, nimic nu mai amintește de ceea ce au putut fi odată, striviți sub presiunea banalizării cotidiene mai tristă ca moartea, pe care le-o aduce vîrsta și grijile. Sînt oameni care își suportă pasiv existența, fără voință, animați parcă de sfori nevăzute, victime inconștiente ale unei mediocrități tragice. Asemenea eroi nu pot avea psihologie fiindcă n-au personalitate. Literatura consacrată lor n-a creat nici tipuri, nici măcar portrete specifice. Indivizii descriși sînt toți la fel. Scriitorii sînt însă profund realiști prin analiza perfectă a atitudinilor stereotipe. Un tip literar presupune o sistematizare rațională a unei serii de acte convergente, logice dintr-un anumit punct de vedere. Atitudinea stereotipă însă n-are nici o consecvență logic justificată, ea poate fi luată izolat și e totdeauna reacția sufletească a oamenilor chiar fără caracter bine definit. Într-o asemenea literatură apar de asemenea, veridice și sugestive, situațiile, adică complexul de atitudini diferite în jurul unui fapt oarecare, poziția ușor diferențiată pe care o ia fiecare personaj în fața acestui fapt.

Literatura orașelor de provincie a jucat la noi rolul de intermediar între tradiționala literatură a satului și adevărata literatură citadină. Ea a accentuat prin reflectare artistică existența specifică a țărgului provincial aflat între satul patri-

arhal, în care legătura socială e mai ales familială, și marele oraș modern, în care legătura se bazează pe complexa diviziune a muncii în capitalism. Vasta noastră literatură a țirgurilor a arătat caracterul tranzitoriu al provinciei, în care viața rurală încearcă să se mențină, dar e în criză, iar citadinismul încearcă să pătrundă, dar apare abia ca un fenomen de imitație ridiculă și dramatică. Familia provincială nu mai are baza economică de la țară, ea se păstrează doar ca o dogmă, formal, fără substrat, prin simple prejudecăți. Dar nici spiritul burghez, care fetișizează banul și destramă aureola poetică a relațiilor familiare, nu e încă pe deplin încheșat. Personajul din literatura noastră despre țirgurile de provincie mai e, de cele mai multe ori, un sentimental. El n-a uitat complet trecutul și nici nu privește liber viitorul în față. De aici aspectul său nelămurit, poziția sa hibridă în scara socială. El pare înapoiat față de locuitorul Capitalei și utopic față de țăran. Soarta lui e tragică tocmai fiindcă nu are nici o bază socială trainică. El nu poate opta și inevitabil stagnează, se ofilește. De aici tristețea literaturii despre aceste orașele suspendate între două lumi, mai exact între două epoci de civilizație. Literatura noastră pe această temă abundă firesc de multiplicări ale Doamnei Bovary, care visează la viața intensă a Capitalei, dar n-are curajul să părăsească pe aceea mediocră a modestei sale urbe. Personajul literaturii de acest gen mușcăiește prin neputință și prin repetate ezitări insuficiente, viața lui apare sterilă. (v., la Sadoveanu, seria „focurilor în ceață“, de la *Floare ofilită* și *Haia Sanis* pînă la *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* și *Cazul Eugeniței Costea*).

În mod practic toate curentele literare românești, aflate chiar în polemică fundamentală între ele de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, continuau fie să se centreze în jurul problematicii agrare a lumii care continuă ruralul în urban sau a pătrunderii noilor relații burgheze în viața satului, fie să se definească în raport și în opoziție cu această problematică. Vechea mișcare literară a *Junimii*, în ciuda aristocratismului ei programatic, a promovat o literatură în care țăranul rămînea personajul principal. Mișcarea literară a revistei *Contemporanul*, legată de formarea primului partid socialist din România, a cultivat cu predilecție proza de protest social în legătură cu viața de mizerie a sătenilor și cu tragedia sătenilor emigrați la oraș în procesul proletarizării incipiente. Junimea reacționară căutase imaginea unei umanități invariabile într-un sat nemîșcat din albia lui milenară, *Contemporanul*, socialist, intuind procesul acumulării primitive a capitalului, reflecta tragedia țăranimii supusă penetrației burgheze peste reminiscențe feudale încă puternice. Mediul rural rămînea însă și într-un sens și în celălalt obiectul principal al literaturii noastre. După 1900 curentul retrograd al *semănătorismului* încercase să învie imaginea falsă a unui sat idilic, pitoresc, păstrător al naționalismului pur, și opus orașului, zăgrăvit ca o sodomă năpădită de străini. Curentul cel mai fertil — pînă la primul război mondial — în combaterea sămănătorismului, acela al revistei *Viața Romînească*, legată de mișcarea numită *poporanism* a opus literaturii idilice a satului nu o literatură a orașului modern, ci una a satului înfățișat realist-critic în adevărata lui lumină, care destramă vălurile iluzorii ale unui patriarhalism stagnant.

Astfel, se poate spune în linii mari că literatura romînă modernă poartă pecetea apariției ei istorice într-o epocă în care o alcătuire socială apunea, iar alta încă nu se precisase în formele ei cele mai proprii. Ea se așezase la intersecția amurgului feudalismului cu formarea mediului orășenesc burghez. Lumea trepidantă a orașelor tentaculare, nervozitatea urbană cu problemele și preocupările ei, burghezia întrepidă și avidă, tehnica asurzitoare și confortabilă a marilor industrii, spiritul revoluționar al mării muncitorimi industriale erau încă în formare. Lumea care murea își trimitea ultimele chemări. Ea nu fusese încă radical înlocuită. Mediul semi-arhaic,

de răzășie, de conac, de mic orașel provincial, același ca pe vremea bezmanului boieresc, continuă să trăiască. Revoluția industrială încă nu măturase de pe fața pământului nostru aparenta idilă veche. Această lume în declin, de țărani încă speriați de primejdia schimbării modului de viață strămoșesc, de mari și mici moșieri anacronici, de țigani lăutari, de haiduci, de evrei sărmani, de domnișoare și languroase și romanțioase ca un vals de Chopin ori ca o noapte cu lună pe lacul unui castel, de mici burghezi provinciali, lume pe care generațiile viitoare nu vor mai vedea-o, în-deosebi Mihail Sadoveanu a fixat-o nemuritor în opera sa din primul sfert de veac. Până către sfârșitul deceniului al treilea am avut mai ales o literatură a țărănimii, a micii burghezii de proveniență rurală, a mahalalei, a funcționării; a marelui oraș modern, a burgheziei și a conflictului fundamental dintre muncă și capital, am avut prea puțin ori de loc.

O reacție antiruralistă în literatura noastră s-a manifestat totuși încă în pragul lui 1900 prin școala pe care încercase să o întemeieze *Literatorul* lui Macedonski. Această reacție revendica însă prea puțin necesitatea reflectării în literatură a noilor procese economice, sociale și psihologice legate de dezvoltarea capitalismului, de intrarea României în sistemul mondial imperialist, de prioritatea pe care o câștiga orașul în dauna satului pe planul vieții sociale. Reacția macedonskiană apela în-deosebi la ceea ce mai târziu adepții modernismului vor numi sincronizarea cu literatura contemporană a apusului. După 1900 propagatorii unei literaturi baudelairiene, înainte de a avea în țara noastră o reală problematică baudelairiană, s-au înmulțit. Ridicându-se pe drept cuvânt împotriva caracterului retrograd al literaturii semănătoriste pe tema țărănească, ei au ajuns adesea să nege însăși actualitatea tematicii țărănești. Ba chiar, în genere, capacitatea ei de a se valorifica pe un plan major.

Lovinescu, în tinerețe, antrenat în desființarea semănătorismului, credea că poate analiza „întrucât țărănimea participă la literatura universală”, începând prin a constata că n-avem a căuta țărani la Sofocle și Euripide. „Ași voi să mi se arate partea ce revine țăranilor în opera poetică a oricui dintre marii poeți ai literaturii înaintate” — scria tânărul, în 1905, cu ingenuitatea pe care, desigur, nu o va mai avea criticul matur. Țărănimea — demonstra el, însă, cu argumente esențial păstrate de-a lungul întregii sale critici — participă puțin la literatura cultă în mod inevitabil, în primul rând pentru că ar fi „redusă și elementară”, n-ar avea „viață sufletească” ba chiar ar fi caracterizată prin „o oarecare amoralitate placidă și netulburată”. O literatură de „observație fină și pătrunzătoare” oprită la mediul rural, inevitabil „ar fi trebuit să se învârtă în mijlocul eternelor subiecte de cârciumă, de biserică sau de certuri cu proprietarii — mai toate de o potrivă de banale”. Teoretizată de critica lui Eugen Lovinescu, campania antițăărănească în literatură declara tematica rurală inevitabil desuetă, lirică într-o fază de obiectivare a literaturii, elementară când literatura își cucerea complexitatea maximă a analizei psihologice și predispusă a crea confuzia valorilor estetice cu cele etice și etnice. Se respingea astfel nu numai literatura idilică despre sat, nu numai literatura care făcea din apărarea satului un pretext de agitație naționalist-șovină, ci și în egală măsură literatura realist-critică protestatară despre realitățile sătești. Școala lui Lovinescu a creat prejudecata primitivității oricărei literaturi pe temă rurală. Ea a opus acesteia exigența — firească pentru evoluția istorică — a unei literaturi citadine, obiective și complexe. Dar această exigență însăși apărea mai preocupată de viața interioară a unei intelectualități prematur dezabuzate decât de dezvoltarea autentică a conflictelor sociale din viața marelui oraș industrial.

În ciuda exigențelor teoretice literatura noastră și-a continuat dezvoltarea înfloritoare, creîndu-și capodopere de valoare universală mai ales pe temă rurală,

dar abordînd cu succes și tematica urbană atunci cînd aceasta s-a impus în mod obiectiv și nu din spirit de imitație atenției artistice.

Cel mai mare scriitor al primei jumătăți de veac în literatura romînă rămîne Mihail Sadoveanu, care nu a absentat nici de la reflectarea realităților citadine în faza matură a creației sale, dar mai ales a rămas legat de realitatea istorică a țărînimii noastre de-a lungul veacurilor pînă în contemporaneitate. Creația sa, unitară prin viziune, protesta împotriva alienării esenței umane în lumea modernă capitalistă. El repudia americanizarea treptată a vieții prin tehnică, industrie, ca factor al dezumanizării, oarecum în spiritul pe care îl cunoaștem din prima fază a ideologiei unui Charles Peguy. Ca și acesta, Sadoveanu avea o repulsie pentru victoria burgheză a cantității asupra calității, îl dezgustau splendorile reci ale unui confort dus la extrem, mecanizarea oarbă a unei lumi în care omul e supus mașinii. Împărțînd mentalitatea țaranului amenințat de penetrația capitalistă, Sadoveanu cultiva inadaptabilitatea la atracțiile unui urbanism care îl obosea prin mediocritatea și plititudinea lui. El ura civilizația burgheză și visa o orînduire socială în care o adevărată civilizație umanistă să fie a poporului însuși, a celor ce muncesc, și să valorifice din plin virtuțile străvechi ale țărînimii ca simplitatea, eroismul, comuniunea cu natura, înțelepciunea necoruptă de rafinamente sterilizante. Într-o asemenea viziune Sadoveanu a putut demonstra printr-o operă masivă formarea progresivă a psihicului romînesc. Departe de a rămîne un scriitor al realităților elementare, el a procedat metodic și pe plan artistic, mergînd de la simplu la complex. Ne-a arătat mai întîi ceea ce e indiscutabil legat de realitățile romînești, puternic reliefate în lumea satului : natura noastră. Pot fi în altă parte peisaje asemănătoare, — identice nu se găseșc nicăieri. Există o tonalitate mai crudă ori mai sumbră a culorii, o densitate particulară a aerului, o vivacitate a vegetației ; atîtea imponderabile care deosebesc pămîntul de aici de cel de dincolo. La popoarele ce au ajuns mai tîrziu în stadiul civilizației moderne, natura e primordială. Omul abia desprins de ea, e mai puțin însemnat. De aici importanța deosebită acordată naturii în literatura țărilor tinere, — inclusiv în a noastră.

Cu timpul a venit diferențierea : omul s-a desprins din natură. La început nu se deosebea bine de ea. Păstra elementele aspre ale sursei creatoare, sufletul său era o prelungire a instintelor elementare. Desfăcut proaspăt din firea inconjurătoare, seamănă adesea cu dînsa. În această perioadă a geologicului și preistoricului romînesc, Sadoveanu ne-a arătat omul simplu, țaranul milenar, sumbru, trist, chinuit de mizeria fizică, de teroarea superstițiilor, flacăra slabă, bătută de toate vînturile, în îndărătnică năzuință către umanitate.

În epoca „genezei“, în care se desprind apele de uscat, domnește întunericul și misterul. Nimeni, poate, în literatura universală — fiindcă lipsesc condițiile de aici — n-a redat mai poetic această taină a începuturilor în care neînțeleasa natură stăpînește încă sufletul, în care omul se zbate ca să se recunoască, să se definească, să se rupă din izvorul care l-a creat. Sînt în opera lui Sadoveanu în această privință pagini de viziune grandioasă și înfloritoare asemenea paginilor bibliei, unice în literatura lumii.

Mai pe urmă procesul de umanizare a continuat. Natura e treptat învinsă, țaranul, mai puțin primitiv, mai conștient de limitele condiției sale umane și sociale, e mai trist, mai chinuit, dar evoluează pînă la o speță umană mai ridicată. E încă plin de gustul epopeelor, al bătațiilor, al bărbăției fizice. E haiduc și erou de baladă. E însă mai complicat. Civilizația a adăugat la sufletul rudimentar, care era o simplă prelungire a naturii, încă o coardă.

Într-o epocă de mari convulsii sociale, Sadoveanu a preferat să-și aleagă eroii multă vreme mai ales dintr-o asemenea realitate a oamenilor vechi, care i se

păreau statornici și fixați, cu suflet simplu, dar bine caracterizat. În opoziție cu aceștia, el a prezentat fugitiv formațiile tipologice mai recente, încă nefixate, instabile, cu o structură încă vag determinată.

După Sadoveanu literatura română cunoaște o dezvoltare a romanului propriu-zis, în primul rând pe aceeași veche temă rurală. Primul romancier român în adevăratul înțeles al cuvântului, creator epic viguros și obiectiv, este Liviu Rebreanu. În continuarea operei lui Slavici, acesta realizează monografia realistă a satului românesc ardelean în perioada transformării lui capitaliste. După un șir de nuvele remarcabile în epocă, Rebreanu apare spre sfârșitul celui de al doilea deceniu cu romanul său *Ion*, care poate fi socotit primul roman cu adevărat încheșat al literaturii noastre. Pe fundalul aparent invariabil de secole al moravurilor sătești se proiectează drama țaranului sărac, care învață drumul burghez al îmbogățirii. Cu un cinism care amintește parvenirea eroilor balzacieni, fără a pierde însă caracterul frust al țaranului, îmbinând lipsa de scrupule cu o ingenuitate firească în care însăși noțiunea de scrupul și conținutul ei nu există, Ion urmează semilucid, semiinstinctiv un așa zis glas al pământului. Desnodământul tragic al personajului relevă contradicția dintre calea aleasă, care implică o treptată dezumanizare, și umanitatea spontană, greu cenzurabilă, a țaranului. Ion luptă pentru pământ și pentru avere, dar nu se poate smulge din tradiționalele legături ale omului natural și cade victimă glasului iubirii. Ion nu e astfel nici un Rastignac, nici un Julien Sorel, el acționează brutal și șiret în atingerea scopului propus, dar nu-și poate contraface simțămintele, nici nu-și poate sacrifica pasiunile elementare pe altarul treptei sociale pe care a rîvnit-o. Ion nu e un personaj balzacian sau stendhalian și pentru că e mai puțin o individualitate, cît un tip general, un exponent al unei ample categorii de ioni, care urmează același drum și se lovesc de aceleași contradicții social-psihologice.

Liviu Rebreanu este un mare romancier obiectiv, dar nu al caracterelor puternic diferențiate, ci al masei sociale reprezentate printr-un exemplar ilustrativ al ei, sau prin ea însăși, luată ca atare, ca un amplu personaj colectiv. Romanul epocal al lui Rebreanu, *Răscoala*, consacrat puternicei mișcări țărănești de la 1907, are în centrul lui tocmai un asemenea personaj colectiv. Indivizii care apar numiți și oarecum relevați în acțiunea generală a masei răsculate subliniază îndeosebi atitudinile, situațiile, gesturile diverse ale personajului colectiv, care îi înglobează. Această prezentare masivă a colectivității deasupra individualităților, abia desprinse din ea, nu dăunează tabloului social lucid observat în diferențierile sale, atît în lumea satului stratificat recent după legile orînduirii capitaliste, cît și în lumea orașului. Fiecare personaj ilustrativ își joacă rolul necesar în momentul dat, apare și dispare pentru a sublinia o poziție diferențiată. Mișcarea indivizilor slujește astfel reliefării unei mișcări sociale ample și contradictorii.

Excelent romancier al realităților rurale, just observator al conflictului social în genere, Rebreanu a eșuat ori de cîte ori a încercat să creeze caractere distincte, plasate în lumea orașului.

Limitarea sferei de reflectare romanescă la un mare creator de viață socială cum este Rebreanu, care nu izbuteste să fie totuși și un mare creator de tipuri individualizate, trebuie pusă în legătură cu faptul că pînă în deceniul al treilea romanul propriu-zis abia dacă exista în literatura noastră.

Înainte de război, scriitorii noștri profesau îndeosebi nuvela și schița. Romanul „clasic”, de tip balzacian, creat mai ales pe baza necesităților de reflectare a vieții burgheze orășenești, a ajuns la noi mult mai tîrziu, fiindcă însăși structura societății noastre era de așa natură încît nu-i îngăduia dezvoltarea. Întîrzierea romanului românesc este evident legată de ruralismul ei. Un puternic conformism gregar, în care domnește cea mai strictă uniformitate, constituie mentalitatea co-

mună. Toți membrii societății sînt la fel, au aceleași gusturi, aceleași aspirații. Datină și tradiția predomină. Tentativele de originalitate și progres sînt extrem de rare, fiindcă individualitatea creatoare nu s-a degajat încă din mediul social, nu există independent ca o valoare autonomă. Sufletul colectiv e singura realitate. El se impune indiscutabil, constringător, membrilor grupului, asimilîndu-i cu totul în masa omogenă.

Acestea se întîmplă în societățile primitive. În grupurile ceva mai evolute individualitatea apare, se desenează cu oarecare claritate, dar rămîne încă rară și sporadică. Cele cîteva personalități importante ale grupului sînt utilizate în politică, devenind șefi de trib, de religie sau de partide. Viața publică acaparează acel număr redus de oameni ceva mai deosebiți. Dar aceștia pot inspira cel mult istoria. Pentru roman trebuie să fie individualități, dacă se poate spune *individualități anonime*, — nu *publice*.

O societate fără individualități nu poate avea roman. Romanul e povestea unor oameni caracteristici, originali, a căror viață se degajă clar de mediul cu care intră în conflict. Viața lor sufletească trebuie să fie complexă, tocmai ca să fie posibil acest conflict, adică să apară în conștiința lor probleme care îi torturează și-i opun mediului potrivit.

Dar, cum spuneam mai sus, nu individualitățile publice oferă materia romanului. Acestea sînt captate mai ales în istorie și mitologie. Romanul nu apare decît într-o societate așa de diferențiată încît orice om e în felul lui o individualitate. Romanul e povestea individualităților fără strălucire în viața publică, a individualităților *aparent înecate* în masa mare a publicului. Persoane *fără importanță istorică*, dar cu mare semnificație morală. Romanul e povestea vieții și sufletului *individualităților private* cele mai caracteristice.

Desigur, o asemenea teorie a romanului n-am putea-o aplica mecanic la istoria literaturii noastre, dar ne poate sugera un punct de vedere rodnic. Întîrzierea romanului românesc propriu zis poate fi pusă în legătură cu aspectele relativ înapoiate pe care le îmbrăca adesea societatea noastră chiar în stadii atît de evolute ca acela al imperialismului, precum și — mai ales — în legătură cu însăși capacitatea scriitorilor de a pătrunde dinamica vieții sociale. Scriitorii seziseser conflictele colective în viața satului, ale țărănimii dezrădăcinată din modul de trai arhaic, divizate în conformitate cu stratificarea socială capitalistă, asuprită în întregul ei de împletirea exploatării capitaliste, noi, cu aceea feudală, veche. Romanul răscoalei de la 1907, ca și al lui Ion e romanul unor mase și al unui tip. În același sens, masa și tipul constituie obiectul observației românești în lumea „nouă” a orașului capitalist, înainte de precizarea unor individualități distincte, a unor caractere în același timp reprezentative pentru societate și în opoziție cu ea.

Literatura pe care o aveam înainte și imediat după primul război mondial confirma această situație determinată social-istoric. Cînd era vorba de pături sociale, în care sufletul colectiv domina cu puterea lui de asimilare omogenă, așa cum era țărănimea ori mica burghezie, adică atunci cînd scriitorul nu voia să înfățișeze indivizi caracteristici, ci numai figuri tipice din mulțime, el reușea de minune.

Cînd scriitorul a sezisat și în mediul nostru social individualitățile bogate și variate, situația s-a schimbat. Cînd fiecare individualitate, fără să aibă cine știe ce rol de celebritate în stat, a început să devină în familie, în satul, în locul ei de muncă, sau pur și simplu în viața sa privată, o persoană cu viață sufletească autonomă, cu propriile sale probleme de conștiință, cu caracteristicul visurilor și aspirațiilor sale bine delimitat, cu dramele sale personale deși reprezentative, atunci romanul românesc a devenit o realitate. Acest fenomen s-a produs îndeosebi începînd cu perioada dintre cele două războaie.

Însuși primul război mondial a generat un avînt al romanului, pe o linie puternic realist-critică. Pe lângă romanul masei care luptă și suferă, se conturează și trec pe primul plan individualitățile, mai ales intelectualii care trăiesc experiența războiului și problemele grave de conștiință pe care le ridică acesta (v. de la „Pădurea Spînzuraților“ la „Întunecare“ și „Ultima noapte de dragoste“).

În această perioadă ruralul și urbanul deopotrivă au început să devină obiectul unei reflectări realiste, sociale și psihologice complexe, care și-a găsit în roman expresia artistică necesară și, indiscutabil, în acest moment exigența unui Lovinescu în direcția creării unui roman obiectiv și citadin devine efectiv fertilă și profund îndreptățită.

Ruralismul primitiv a continuat să fie cultivat aproape în mod exclusiv de mișcările literare reacționare neo-semănătoriste grupate mai ales în jurul așa numitului curent gîndirist, variantă romînească și ortodoxistă a curentelor prefasciste din occident. Realitățile unui ruralism primitiv deveneau pentru acest curent realități ideale, care trebuiau ferite de corupția complexității vieții moderne. Omul rămînea pentru o asemenea literatură o ființă biologică, o brută instinctivă, confundată în masa nediferențiată, care trebuia să fie înfrînată, după principiul monarhico-autoritar, și mînată la acțiune prin stimulente naționaliste și mistice. O asemenea literatură cultiva păstrarea inegalității sociale în caste bine distincte stabilite de dumnezeu. Ortodoxismul ei lipsit de generozitatea creștinismului primitiv era înainte de toate o predică a unei orînduiri bazate pe ordinea veche, socotită inebranabilă.

Dezvoltarea literaturii cu temă urbană în perioada dintre cele două războaie mondiale a avut loc în parte și ca reacție față de caracterul retrograd al literaturii ruraliste de tip neo-semănătorist și gîndirist. Stagnării fals idilice literatura urbană îi opunea realitatea socială complexă a Romîniei burgheze cu conflictele ei puternice, cu dramele și căutările unor individualități marcante. Caracterul de critică socială acerbă al acestei literaturi se împletea cel mai adesea la scriitorii de valoare în toate încercările lor de a crea o literatură a analizei psihologice în medii sociale reprezentative. Apare acum seria romanelor lui Camil Petrescu consacrată îndeosebi lumii intelectualilor cu o conștiință profundă a existenței lor sociale în conflict cu orînduirea neprielnică gîndirii și creației autentice, torturați de neliniști filozofice privind condiția umană și introspectați pînă la obsesie. La Camil Petrescu, ca și la Hortensia Papadat Bengescu, apare în mod intens lumea balzaciană a marelui oraș. Aici apare mai ales lumea burgheziei postbelice, constituită din noii îmbogățiți, din parveniții rečenți. Puternici prin independența economică și în același timp liberi de orice prejudecată, de orice principiu de conduită spirituală, eroii acestei lumi își pot permite fără frică de sancțiune orice dezmaț. Sufletul lor e încă primitiv și grosier sub reflexe de aur și purpur. Din civilizație ei n-au preluat decît confortul. O asemenea burghezie apărută în urma războiului a constituit obiectul reflectării literare în toate țările. Burghezia romînească postbelică reflectată în noile romane nu are însă nici reticența, pudoarea, și estetica snoabă a celor din țările mai evoluat. Mediul burghez în noile romane, mai ales la Hortensia Papadat Bengescu, e un mediu care nu mai e cel din piesele lui Caragiale, ridicul în maimuțarea lui, dar care nu e încă nici cel din Balzac, fiindcă personajele sînt mediocre în răutate, lipsite de patos în viciu și pasiune.

Consacrată astfel intelectualității ridicată deasupra masei prin individualități puternice și dramatice sau unei burghezii parvenite pe cea mai înaltă treaptă socială, dar rudimentară psihologic, literatura urbană dintre cele două războaie a creat romane valoroase, dar s-a păstrat într-o unilateralitate flagrantă în raport cu realitatea esențială a vieții orășenești moderne. Cu excepția lui Alexandru Sahia și a

altor scriitori angajați în lupta revoluționară a proletariatului, sau simpatizanți ai acestei lupte, literatura urbană dintre cele două războaie a reflectat cu totul insuficient realitatea fundamentală a conflictului dintre muncă și capital, ca și viața de nevoi, aspirații și luptă a clasei muncitoare. Aflată oarecum mai mult sub influența literaturii străine, prea adesea situată la remorca mișcării literare franceze indeosebi, această literatură a devenit proustiană înainte de a fi dezvoltat toate posibilitățile balzacianismului și fără să fi cunoscut investigația multiplană de tip zolist, care a creat la vremea ei atât un mare roman al Pământului, cât și un mare roman al Muncii.

Literatura română actuală, reflectând profundele fenomene ale vieții în transformare revoluționară, restabilește raportul just între rural și urban, ca și pe acela dintre diferitele medii citadine. În centrul ei se află procesele transformărilor capitale din baza și conștiința socială, apariția individualităților proprii orînduirii socialiste, care își afirmă personalitatea umană pe deplin, luptînd împotriva individualismului. În acest context, vechea literatură pe temă rurală capătă cu totul alte dimensiuni morale și psihologice. Ea sondează sufletul țărănesc în etapa istorică fără precedent în care omul milenar, cu o evoluție relativ înceată, compatibilă cu păstrarea unor trăsături invariabile de-a lungul cîtorva orînduirii succesive, se transformă în omul agriculturii celei mai moderne dar, mai ales, în cetățeanul unei societăți colectiviste. Literatura urbană, continuînd și aprofundînd tema intelectualului care cugetă asupra raportului dintre sine și societate, ca și tema demascatoare cu luciditate a burgheziei exploataoare, acordă acum locul primordial temei muncitorești. Romanul nostru actual a adus astfel tipologia înedită pînă acum a clasei muncitoare din trecut și prezent.

Îndrumată de învățătura marxist-leninistă, literatura noastră nouă, realist-socialistă descoperă astfel imaginea reală a societății românești, cum s-a constituit ea în epoca modernă. Tema orașului nu „concorează” tema rurală, atât de abundant abordată și azi de mulți scriitori ai noștri. Dar orașul își capătă autentică lui funcție în societatea evoluată, iar scriitorii identifică, încă din trecut, ascensiunea forțelor proletare revoluționare. Tema luptei clasei muncitoare conduse de P.C.R. constituie axa reflectării proceselor social-politice din viața orașului nostru dinaintea revoluției socialiste. Cu atât mai mult tema revoluției și construcției socialiste, multilateral desfășurate, își situează acțiunea în primul rînd în mediul muncitoresc, acolo unde-și desfășoară activitatea creatoare forța conducătoare a noii societăți. Un roman al zilelor noastre poate deschide nemărginite perspective unei viziuni calidoscopice asupra societății noastre în care clasele sociale frățeste colaborează în acțiunea comună de desăvîrșire a construcției socialiste, așezînd alături muncitori, țărani și intelectuali, din diferite generații, angajați în procesul complex al luptei dintre vechi și nou. Evident, problematica noului roman românesc și a raportului dintre rural și urban în anii noștri nu intră în vederile acestui articol, care a urmărit doar liniile directoare ale problemei în cadrele perioadei istorice de pînă la cel de-al doilea război mondial.

ABSENȚE NEMOTIVATE ÎN „BIBLIOTECA ȘCOLARULUI”

SANDA RADIAN

Doi ani și jumătate de apariție a unei colecții nu sînt suficienți pentru a prilejui un bilanț de activitate dar oferă destul material pentru a desluși în ansamblu cîteva din trăsăturile ei. Acest lucru se poate face cu atît mai ușor în privința Bibliotecii Școlarului cu cît însăși denumirea ei ne dă o indicație precisă asupra cercului de cititori căruia i se adresează, asupra scopului pentru care a fost creată.

Biblioteca Școlarului are în primul rînd în vedere pe elevii din școlile de învățămînt general, urmărind să le pună la dispoziție texte de lectură selecționate și interpretate, să le lungească orizontul asupra creației literare și să le trezească dorința de a continua să descopere frumusețile literaturii noastre și ale celei universale. Sîntem siguri însă că în concepția redactorilor colecției nu a fost uitat nici numărul mare de cursanți ai școlilor serale, ai școlilor profesionale și toți tinerii care, chemați astăzi pe diverse căi spre cultură, trebuie puși în contact cu monumentele literaturii.

Avînd deci un puternic caracter pedagogic și didactic, menirea Bibliotecii Școlarului constă în a fi un îndrumător al lecturii tinerilor din țara noastră și, în consecință planul ei de apariție trebuie, în mod firesc, să răspundă acestei sarcini.

Ne-am imaginat înainte de a cerceta cu atenție realizările de pînă acum ale colecției că, pornind de la considerentele de mai sus, Biblioteca Școlarului a acordat un spațiu corespunzător literaturii de după 23 August, nu numai pentru importanța contribuției pe care, prin conținutul ei, o aduce la educarea tineretului în spiritul moralei comuniste, literatura de după eliberare, dar și datorită faptului că, dezbătînd probleme foarte actuale, probleme cu care tineretul se întîlnește zi de zi, aceste opere sînt pline de interes pentru el, constituie acea lectură care pentru un începător în ale cititului îl apropie în modul cel mai firesc și ușor de carte.

Trebuie să spunem însă, de la început, că, oricît pare de surprinzător, situația nu se prezintă astfel. De obicei nu statistica, nu apelul la cifre deschide porțile analizării unor lucrări de literatură. Dar în cazul de față trebuie să amintim de cifre căci ele ne duc la un tablou concludent, demonstrînd cît de slab este reprezentată literatura contemporană în Biblioteca Școlarului. Între anii 1960—62 în această colecție dintre 54 de titluri publicate sau în curs de apariție doar 4 cuprind texte ale scriitorilor care și-au dus activitatea după 23 August. Acestea sînt edițiile Arghezi, Beniuc, Galan și volumul II din Teatru contemporan. Faptul în sine e grăitor. S-ar putea argumenta că, la numărul mic de apariții anuale (ne întrebăm de ce este atît de restrîns spațiul acordat acestei colecții) necesitățile de popularizare a clasicii literaturii romîne, a scriitorilor perioadei de la 1848, a curentului Contemporanului, etc. a impus, dincolo de intențiile editurii, acest rezultat. Dar lucrurile nu trebuie privite cu ușurință. Cu cît posibilitățile de publicare sînt mai parcimonioase cu atît criteriile de selecție trebuie să se bucure de o mai mare atenție, cu atît trebuie drămuț cu o mai mare grijă locul deținut în ea de fiecare scriitor din

diversele etape ale istoriei literaturii noastre. Astfel considerăm inadmisibil faptul că atunci cînd în Biblioteca Școlarului au apărut autori de incontestabilă valoare ca : G. Brăescu, I. M. Mironescu, Spiridon Popescu, I. A. Bassarabescu, dar care printr-o justă proporționare a planului ar fi putut să fie publicați și mai tîrziu, n-au avut parte în schimb de nici o culegere scriitori ca Marin Preda, Zaharia Stancu, Eugen Jhebeleanu, Maria Banuș, Titus Popovici, pentru a enumera doar pe cîțiva dintre creatorii de frunte cu care se mîndrește astăzi Republica noastră

De asemeni se pare că se merge pe calea minimei rezistențe cînd în aceste condiții trece înaintea necesității de a umple grabnic lacunele existente, preocuparea pentru reeditări. Astfel, în decurs de doi ani s-a tipărit D. Th. Neculuță : „Spre tărîmul dreptății“ și Ion Creangă : „Amintiri din copilărie“ în două ediții. Chiar dacă volumele colecției se epuizează toate, relativ repede, completarea cu acei creatori de seamă ai literaturii contemporane a căror nedreaptă absență e izbitoare trebuie să aibă preponderență. Totodată unii scriitori, ca de pildă Alexandru Vlașu e reprezentat în acest răstimp prin trei volume (Dan, În vîltoare și România pitorească) cînd s-ar fi putut folosi o culegere mai redusă. O altă exemplificare de irosire a unui spațiu care trebuie utilizat cu atîta economie o constituie ideea de a publica prematur „Texte de limbă veche romînească“, interesante poate pentru cercetători, dar, care, pentru majoritatea tinerilor, nu au darul de a-i apropia de literatură ci rămîn cel mult un ajutor al celui mai scurt capitol din manualul de literatură, pe cîtă vreme alte capitole mult mai vaste n-au găsit cuvenitul ecou.

Dacă în privința numărului scriitorilor de după 23 August colecția se prezintă deficitară, lucrurile nu stau mult mai bine în legătură cu literatura dintre cele două războaie. Filonul realist al prozei din această perioadă nu este prezent printr-o serie din reprezentanții lui de frunte, cum sînt Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu și Ion Călugăru. Apărut în cadrul colecției doar cu piesa „Bălcescu“, activitatea lui Camil Petrescu rămîne trunchiată, ignorîndu-se complet aportul lui dintre cele mai strălucite în primele decenii ale secolului nostru. O explicație a faptului că acești scriitori precum și alții nu ocupă un loc în Biblioteca Școlarului îl poate constitui punctul de vedere al ocolirii lucrărilor mai vaste, atunci cînd ele nu pot fi publicate în întregime. Desigur că fragmentarea unor romane sau piese știrbește din rotunjimea compozițională, din valoarea lor artistică și chiar din profunzimea concepției. Dar atunci cînd condițiile sînt de natură să împiedice apariția în întregime a unor asemenea opere (și dacă s-a putut excepta romanul *Dan*, de ce această soartă fericită n-o pot avea și alte lucrări ?) nu este mai fericită soluția imperfectă de a ilustra cît de cît opera respectivului autor decît renunțarea de a-l publica ? Mai ales că această cale ar fi permis prezentarea unei imagini mai complete a scriitorilor cu ceea ce au mai reprezentativ în totalitatea creației lor. De pildă, ar fi putut să facă să nu lipsească din oglindirea activității lui Sadoveanu evocarea istorică, povestirea de largă respirație dinainte și de după 23 August. Biblioteca Școlarului se mulțumește dimpotrivă cu cîteva schițe și povestiri scurte ale scriitorului. Înlăturarea acestei false concepții estetizante care contravine rolului didactic al colecției ar fi dus măcar la un volum din opera Hortensiei Papadat-Bengescu sau a lui Ion Călugăru. Și, gîndindu-ne tot la sădirea dragostei pentru literatură, alegerea acestei soluții ar fi ținut seama și de faptul că romanul a cîștigat o mare preferință la publicul contemporan, că el a fost și este un fenomen

de prim plan al literaturii noastre, corespunde dezvoltării ei și nu poate fi eliminat din colecție sau menționat doar în prefețe în timp ce textul ce urmează conține doar mostre „ale genului scurt”. De asemeni o serie de teme cu răsunset puternic în literatura noastră, cum e de pildă campania antimilitaristă dinaintea celui de al doilea război mondial care oglindea starea de spirit antirăzboinică a maselor, apare cu un reflex foarte palid dacă în colecție nu își găsesc posibilități de publicare capitole din Balaurul, Ultima noapte de dragoste, Strada Lăpușneanu, Pădurea spînzuraților. Dacă în privința evitării romanului am mai întrezărit o nemotivată explicație, ducînd la lacune regretabile (de altfel unii îngrijitori au răsturnat cu succes asemenea prejudecăți cum o dovedește I. Mihăileanu în ediția V. Em. Galan) cînd e vorba de poezie, reportaj, critică literară, absența unor creatori de frunte din perioada dintre cele două războaie nu-și găsește nici un fel de justificare. Tocmai literatura dintre cele două războaie cu complexitatea problemelor ei cerea neapărat punerea la îndemîna tinerilor a unui material bine ales, însoțit de instrumente de investigație pentru a-l putea înțelege. Ei trebuiau să fie îndrumați să discearnă contradicțiile din această epocă, să poată clarifica poziția fiecărui scriitor, prevenind astfel confuziile care s-ar putea naște dintr-o lectură accidentală. De aceea în toate domeniile ei, cultura dintre cele două războaie să fie mai îndrăznet, abordată în Biblioteca Școlarului. Un loc (măcar unul) putea fi acordat criticii literare din această perioadă. Ținînd seama că pe tărîmul criticii literare se înfruntau în special ideile obscurantist-șovine ale gîndirismului cu opiniile unor personalități democratice ca M. Ralea, G. Călinescu și alții, aceasta ar fi constituit o dovadă pentru tinerii cititori a rezistenței culturale antifasciste din țara noastră. O lămurire serioasă a problemelor estetice și critice din acel moment pe care ar fi ocazionat-o un asemenea volum ar fi avut neîndoielnic o mare importanță pentru înțelegerea formelor de luptă între cele două culturi. (Cu atît mai mult un asemenea volum de critică ar fi fost util cu cît în general în colecție există un singur exponent al criticii romînești, G. Ibrăileanu). O absență și mai condamnată din Biblioteca Școlarului este aceea a unor scriitori apropiați de clasa muncitoare, ca Ion Călugăru, Geo Bogza, Magda Isanos. Cei care în vremurile de ilegalitate au luptat prin scrisul lor pentru viitorul luminos al patriei, care au transpus în sugestive și zguduitoare imagini suferințele proletariatului, care au salutat printre primii întîiul an al istoriei poporului eliberat nu merită oare cunoașterea, respectul, profundul atașament al tinerilor cititori ?

Făurirea unui plan editorial, proporționarea, dozarea lui trebuie să țină seama nu numai de acumularea și parcurgerea unor texte literare de către elevi. Trebuie să pornească și de la ideea (și în cea mai mare măsură de la ea) că literatura are o misiune educativă, o contribuție în formarea concepției de viață a cititorilor, a ideologiei lor. În acest sens slaba includere a scriitorilor legați de clasa muncitoare în perioada dintre cele două războaie și cu atît mai mult a reprezentanților realismului socialist constituie o gravă lipsă. În mare parte ea se datorează probabil unei publicări a volumelor în virtutea ofertelor din partea unuia sau altuia din istoricii literari, tipărindu-se ce este mai repede gata, fără a elabora și urmări cu strictețe un plan bine chibzuit și echilibrat. Dar poate că mai izvărește dintr-o prăfuită reminiscență că istoria este un domeniu al trecutului îndepărtat în care personalitățile culturale mai recente sau contemporane nu au acces decît cu mare greutate. Numai așa ne putem explica și faptul că numărul de pagini destinat

unor volume de literatură de după 23 August este mult mai mic decât cele ale scriitorilor din altă epocă. „Mărul de lângă drum“ de Mihai Beniuc are 140 de pagini față de cele 192 cât cuprind fabulele lui Donici. Nu contestăm că posteritatea permite întotdeauna o selecție globală mai sigură. Dar să nu existe oare în numeroasele tomuri de versuri ale lui Mihai Beniuc, poet în plină maturitate creatoare, atât de reprezentativ pentru lirica noastră — cel puțin tot atâtea stihuri câte se găsesc în opera lui Donici, pionier al fabulei românești, dar autorul unei restrinse culegeri de poezii, majoritatea adaptări, mai important prin răspîndirea unei specii satirice decât prin puterea talentului ?

Tot parcă răspunzînd unei obligații de a publica literatură de actualitate fără a uza de multe numere ale colecției sînt înghesuiți în îngusta încăpere a unei antologii dramaturgii contemporani. Primul volum al acestei culegeri cuprinde pe autorii dintre cele două războaie. Față de materialul pe care această perioadă îl oferea, alegerea a numai trei piese a stabilit criteriile de selecție destul de discutabile. Ne întrebăm întrucît piesa „Dezertorul“ de Sorbul, de exemplu, arătînd revolta împotriva ocupanților germani din primul război, revoltă destul de tributară impulsurilor pasional-amoroase ale eroului, are prioritate față de *Tache, Ianke și Cadîr* a lui Victor Ion Popa care, în momentul de adîncire a diversunii șovine, provocată de clasele dominante, pledează pentru dragostea și înțelegerea între minoritățile naționale ? De asemenea nu vedem care a fost motivul pentru care nici una din lucrările lui Victor Eftimiu, dramaturg cunoscut, care, în cîteva din piesele sale dezvăluie cu un spirit satiric ascuțit racilele societății burghezo-moșierești nu există în culegere. Avem impresia că a funcționat în alcătuirea volumului o alegere care a ținut să acopere mai ales unele doleanțe tematice decât îmbinarea, așa cum ar fi trebuit, a unor criterii mai complexe de selecție privind conținutul și valoarea artistică a operelor. În aceste condiții redactarea și prefațatoarea, Margareta Bărbuță, trebuind să se împartă între nevoia de a vorbi despre ceea ce lipsea din antologie și a analiza conținutul ei, a ales o cale șovăielnică. Extragerea trăsăturilor generale ale dramaturgiei dintre cele două războaie dintr-un material atât de limitat ca cel al antologiei era dificilă. De pildă, să ne referim doar la o singură temă, adesea dezbatută în literatura dintre cele două războaie și în special în dramaturgie : situația intelectualului cîstit în societatea burghezo-moșierească. Acestei teme îi este închinată aproape întreaga activitate teatrală a lui Camil Petrescu și în întregime cea a lui Sebastian. Brutala respingere a cărturarului ridicat din popor de către mediul aristocratic (Suflete tari), opacitatea acestui mediu față de preocupările profunde ale artistului (Mioara) și neputința de a găsi calea adevărată pentru înlăturarea nedreptăților sociale, înlocuirea aderării la lupta revoluționară cu mitul ideilor absolute (Jocul ielelor) constituie trei moduri de a pune aceeași devorantă problemă a inadaptării intelectualului onest la moravurile corupte ale lumii capitaliste. Analizat superficial, teatrul lui Camil Petrescu (nici una din piese nu figurează în antologie), triumful dramei „Bălcescu“ asupra confuziilor și rătăcirilor dureroase ale intelectualului din opera sa pînă după 23 August, capătă o seacă și palidă reprezentare. Un lucru asemănător se petrece și în privința teatrului lui Sebastian. De la comedia lirică „Jocul de-a vacanța“, unde ieșirea din meschinăria la care te obligă o societate nedreaptă o constituie izolarea temporară, trecînd prin contactul direct și permanent cu această societate din „Steaua fără nume“, care se termină cu o înfrîngere și alt soi de refugiu al eroului, la „Ultima oră“, unde,

în sfârșit, într-o formă încă tributară ideii de evaziune, personajul îl înfruntă totuși pe marele capitalist, se observă o evoluție în tratarea temei. Această evoluție nu e străină de evenimentele care aveau loc, dacă ne amintim că „Ultima oră“ a fost jucată după război. Spaima lui Bucșan, febrila lui dorință de a cumpăra tăcerea prof. Andronic, mai mult decât reacția acestuia din urmă, anunță oarecum că forța magnatului va fi răsturnată. Dar interpretată în felul următor, atât problematica intelectualului în dramaturgia timpului și în special în opera lui Sebastian, precum și ideea evoluției artei acestui autor și a gândirii sale, devine cu totul simplistă : „M. Sebastian a scris o comedie. Într-o dramă lucrurile s-ar fi desfășurat de bună seamă altfel, încât profesorul Andronic ar fi plătit scump îndrăzneala de a se fi aflat, o clipă doar în calea spre profit a mai marilor zilei. Dar cum spuneam, M. Sebastian a scris o comedie“.

De altfel, întreaga introducere tinde mai mult spre enumerare decât spre o analiză aprofundată.

Dacă aceasta se întâmplă cu prima parte, în volumul II al culegerii, prefața se transformă de-a dreptul într-un raport administrativ. Ceea ce frapează în primul rând este sumarul volumului, care e menit să reprezinte teatrul de după 23 August. Simetria între cele două părți ale antologiei (trei piese în prima, trei într-a doua) ar mulțumi poate o judecată solomoniană ; dar avîntul teatrului nostru contemporan în care s-au afirmat atîtea talente autentice și puternice, nu poate fi comprimat la trei piese. Poate că gustul viitorului va selecta altfel decât noi, însă atîta vreme cît publicul de astăzi socotește bune, reprezentative, o serie de piese, istoricul literar are datoria să le ofere elevilor. Cum pot lipsi din cuprinsul teatrului contemporan de după 23 August alături de M. Davidoglu, Lucia Demetrius și Aurel Baranga, autori ca : Al. Mirodan, H. Lovinescu, Paul Everac, Dorel Dorian, care dezbăt în opera lor probleme însemnate ale actualității și se bucură de un bine meritat succes ?

De asemenea, ne miră că nu descoperim nici un titlu al autorilor de teatru din rîndurile minorităților naționale, unde scriitorii deosebit de dotați în acest domeniu, ca Sütö Andras, și-au cîștigat dragostea publicului. Bineînțeles, însă, că zgîrcenia în sumar nu putea fi înlocuită printr-o prefață alcătuită mai ales din enumerarea titlurilor pieselor și numelor autorilor omiși.

Nu se poate ca prefețele din Biblioteca Școlarului să repete sau să rămînă în urma manualului. În acest caz colecția încetează să fie un ajutor al cărții de școală și nu mai servește obiectivele pe care și le-a propus, așa cum se întâmplă cu antologia teatrului contemporan. Respectînd rolul pedagogic și didactic al colecției, prefața trebuie să întregască imaginea scriitorului primită în școală. A existat cîtva timp în cadrul criticii literare o tendință de a condamna calea didactică de cupunere a introducerilor de la Biblioteca Școlarului, respingînd-o cîteodată pe nedrept, în justa dorință de înlăturare a formulelor plicticoase, rigide. În realitate însă, această colecție necesită prefețe cu o sistematizare minuțioasă, în vederea transmiterii către publicul său, într-o formă clară, concisă, a stadiului la care a ajuns cercetarea literară în privința operei publicate, în privința respectivului scriitor. Ea urmărește să schițeze diversitatea aspectelor unei creații, să contureze portretul scriitorului, fixînd din timp contribuția sa în literatură.

Ion Brad a ales în prefața la ediția de Povestiri din Agîrbiceanu modalitatea foarte bine venită de a împărți analiza pe puncte și de a epuiza aceste scurte capitole cu multă precizie și limpezime în prezentarea biografiei și operei scriitorului

O altă formă de analiză o abordează George Ivașcu, cînd urmărește evoluția artei lui Beniuc, de-a lungul aparițiilor succesive a volumelor poetului, desprinzînd

cu acest prilej motivele principale ale liricei acestuia. Pe aceeași linie de prezentare cronologică a operei merge și Ion Mihăileanu în introducerea la ediția de scrieri a lui Galan. După cum se poate observa, folosirea unei metode didactice nu împiedică asupra diversității de modalități, corespunzând atât specificului scriitorului de care se ocupă istoricul literar cât și stilului său în tratarea problemelor. Acolo însă unde prefațatorul nu s-a hotărât pentru o anumită cale de organizare a materialului, introducerea pierde din claritate. De pildă la volumul Gh. Brăiescu „Secretul“, autorul prefeței debutează cu o pagină despre raporturile scriitorului cu cenaclul „Sburătorul“, ca să revină apoi asupra acestor raporturi în finalul introducerii (pag. 21), când vorbește de atitudinea criticii literare față de Brăiescu. Apoi, sub titlul „Viața“, găsim o împletire a biografiei și operei, care nu mai e urmată de nici un alt capitol. Tentat mai mult să pună în lumină conflictele schițelor publicate, autorul povestește fără să fie nevoie mare parte din subiectele acestora și sărăcește în schimb analiza mijloacelor artistice ale scriitorului.

Colecția Biblioteca Școlarului, cu volumele ei lucioase, îmbrăcate în culori vii, atrage privirea cititorilor. Elevii se îndreaptă spre ea cu încredere și dragoste. Această dragoste și încredere trebuie să fie răsplătită de o îndrumare judicioasă și competentă, de o mare grijă pentru însușirea de către tineret a culturii noastre, a aspectelor celor mai importante ale literaturii noastre.

MARIN PREDA : „RISIPITORII”

N. TERTULIAN

La prima vedere s-ar părea că nimic nu leagă între ele două opere atât de deosebite cum sînt romanele lui Marin Preda „Moromeții” (1955) și „Risipitorii” (1962), că discontinuitatea este aci absolută. Cazul nu ar fi singular: ce legătură vizibilă s-ar putea stabili între istoria destinului familiei Buddenbrook și avaturile lui Hans Castorp pe „Muntele magic”, sau între istoria vieții aceluși geniu frigid și decadent care este Adrian Leverkühn din „Doktor Faustus” și spiritul celor două romane mai sus amintite ale lui Thomas Mann? Viața unui scriitor poate străbate și cuprinde experiențele spirituale cele mai felurite, diferitele opere incorporînd variatele ipostaze ale unui drum sinuos și complex. Și totuși oricît de efectiv deosebită și eterogenă este structura unui roman al vieții țărănești din România epocii antebelice („Moromeții”) în raport cu structura unui roman consacrat istoriei unor destine de intelectuali și muncitori din Bucureștiul epocii construcției socialismului („Risipitorii”) — există între cele două romane ale lui Marin Preda o legătură subtilă și o afinitate secretă. O interpretare pur sociologică a „Moromeților” ca roman al fragilității și disoluției micii proprietăți țărănești în condițiile capitalismului sau ca roman al „cecității sociale” (social blindness), de care suferă micul proprietar Moromete — fără a fi inexactă, ar fi la fel de îngustă pentru a cuprinde semnificația reală și implicațiile profunde ale romanului ca și simpla lui exaltare pentru într-adevăr inegalabila autenticitate cu care apar transcrise în roman moravurile, stilul de viață și reacțiunile specific țărănești. Primul roman al lui Marin Preda era străbătut de o idee adîncă, implicînd o meditație dintre cele mai profunde asupra condiției umane: lupta obstinată, ascuțită, tenace a eroului romanului, Ilie Moromete, era în primul rînd o luptă împotriva „alienării”, a înstrăinării și dezumanizării ființei sale morale și spirituale sub presiunea brutală și necruțătoare a relațiilor de viață inconjurătoare, o luptă pentru apărarea și conservarea unor valori umane primordiale și a integrității ființei sale morale într-o lume dominată tot mai imperios de legile de junglă ale regimului proprietății private. Panica lui Moromete cînd descoperă complotul rapace al fiilor săi, amestecul de furie și stupoare care-l cuprinde în fața primejdiei iminente de a-și vedea dislocat dintr-o lovitură echilibrul trudnic al întregii sale gospodării, ascunde pe un plan mai adînc — subliniază romancierul — teama ascuțită a eroului de a-și pierde libertatea interioară și independența spirituală. Un fior de spaimă îl traversează la ideea că ar putea să fie tîrît într-un univers de raporturi umane desfigurare, „alienate” și mutilate. Nimic nu-i repugnă mai mult lui Moromete, decît ideea de a-și pierde sau a-și „înstrăina” libertatea, de a se transforma într-un instrument orb al împrejurărilor și de a începe să-i considere și pe ceilalți oameni simple „obiecte” sau „instrumente”. Ideea de a deveni un individ din regnul lui Tudor Bălosu, ideea de a-și pierde bucuriile cunoașterii, de a-și pierde voluptatea ironiei la adresa aspectelor

negative ale existenței sau a contemplației pline de degajare în fața spectacolului universului și istoriei, de a fi silit să renunțe la plăcerea cordialității umane și la încântarea convorbirilor amicale cu oamenii de genul lui Cocoșilă, de a fi frustrat de prietenia și înțelegerea oamenilor din jur — toate acestea îi trezesc starea cea mai rea și resentimentul cel mai acut. Moromete nu privește ideea conservării pământului ca pe un *scop* în sine, ca finalitate ultimă și supremă a existenței sale, ci ca pe un *mijloc* indispensabil, spre a-și putea apăra și perpetua un mod *liber* și *uman* de existență. Marin Preda subliniază cu insistență în atitudinea eroului său refuzul *alienării*. Operațiile comerțului și vânzării produselor gospodăriei nu sînt privite de Moromete cu aviditatea și setea de câștig a celui care a devenit subordonatul orb al propriilor sale obiecte de schimb — ci cu curiozitatea și detașarea unui om dornic să facă o experiență de viață inedită, misterioasă și plină de surprize. Scena cînd Moromete zguduit de tulburătoarea puritate a privirii unei țărănci de la munte, care-l imploră să-i vîndă griul la un preț rezonabil, îl părăsește brusc pe Tudor Bălosu, violînd astfel legile solidarității capitaliste și profitului maxim — apare profund revelatoare pentru intențiile mai subtile ale romancierului. Literatura marxistă în jurul problemei „alienării” definește prin termenul de „Verdinglichung” — „réification” (reificare de la *res*, — rei, lucru, obiect), procesul acesta de pierdere de sine, de pierdere a libertății și de transformare alienantă a omului în simplu „lucru”, într-o anexă a obiectelor și relațiilor de viață înconjurătoare. O linie netă de demarcație separă fizionomia unor indivizi de speța lui Tudor Bălosu sau a lui Paraschiv, fiul lui Moromete, robi ai banului, ai poștei de îmbogățire și de acaparare, — de fizionomia spirituală a lui Moromete. Refuzul umilinței, al pierderii demnității sau al înstrăinării libertății — apare puternic în conștiința lui Moromete. Cînd primejdiile care înconjoară existența materială a familiei sale erup cu violență și amenință să zdruncine definitiv precarul echilibru al gospodăriei, Moromete observă cu un ascuțit sentiment de neliniște că în conștiința sa începe să incolțească brutalitatea, ura față de semenii săi, că întreaga sa fizionomie morală începe să se mutilize și să se desfiureze, iar sentimentul libertății și al stăpînirii de sine tinde să-l părăsească : „Să ajungă să urască oamenii necunoscuți, cum se întîmplase în ziua aceea cînd mergea cu Niculaie pe drumul de munte, să urle și s-o amenințe pe mama, sau să simtă și mai rău această pornire turbure împotriva unor oameni care de fapt nu făcuseră decît să glumească, cum se întîmplase chiar adineauri cu cei care îl întîmpinaseră la răspîntia aceea de uliță, ce puteau să însemne toate astea ? Unde avea să ajungă ?” Drama lui Moromete constă însă în faptul că mecanismul implacabil al relațiilor de viață capitaliste, presiunile brutale ale statului burghez și întreaga structură a vieții sociale înconjurătoare dislocă violent tentativa de conservare a echilibrului și armoniei în existența sa socială ; exemplară rămîne voința de luciditate a eroului romanului, dorința sa intensă de a păstra controlul asupra împrejurărilor, aspirația de a-și păstra impenetrabilitatea față de acțiunea alienantă a realității : dar lupta se dovedește *inegală* și depresiunea în echilibrul său interior se va produce inevitabil. Cînd își va vinde pămîntul lui Bălosu — aerul lui de nepăsare și neturburare, masca impenetrabilității, vor rămîne intacte, dar romancierul subliniază cu finețe și ascuțime că vechea conformație spirituală a eroului a fost iremediabil subminată, cordialul, volubilul și contemplativul Moromete închizîndu-se definitiv în el însuși.

În cel de al doilea roman al lui Marin Preda, „Risipitorii”, unul din eroii cărții, tînărul doctor Sirbu, se arată preocupat la un moment dat (ca psihiatru) de descoperirea și stabilirea unor metode pentru a împiedeca alterarea personalității umane, de a descoperi căile pentru a neutraliza efectele unei posibile „alie-

nări" a sufletului omului în raporturile cu semenii săi, de a împiedeca și anihila primejdia înstrăinării sau mutilării personalității umane (prin iluzionarea sau mistificarea conștiinței, prin pierderea libertății, prin umilință sau printr-o catastrofă psihică etc.). În celebra sa „Critică a Rațiunii Practice“, Immanuel Kant a formulat ca principiu și deziderat suprem al vieții morale, ideea că fiecare om trebuie să-i considere pe ceilalți oameni drept *scopuri* și nu drept *mijloace*. Nobilul principiu kantian — reflex sublimat pe planul speculației filozofice al idealurilor libertare promovate de epoca Aufklärung-ului și a Revoluției franceze — nu-și poate găsi însă înfăptuirea efectivă decât în condițiile unei societăți care desființează pentru totdeauna sursele inegalității materiale dintre oameni și ale exploatării omului de către om, în condițiile socialismului și comunismului. Eroul lui Marin Preda, doctorul Sîrbu, expune la un moment dat cazul unui traumatism psihic provocat în conștiința unui tânăr muncitor forestier de violentul act de umilință și desconsiderare la care fusese supus prin inconștiența grosolană a tovarășilor săi; apatia sufletească totală în care căzuse acest tânăr, starea de quasi-prostrație în care se afla — furnizează un caz tipic de „alienare“ a personalității. Tânărul medic psihiatru formulează o inteligentă teorie cu privire la rolul pe care-l joacă sentimentul *încederii* în oameni pentru conservarea echilibrului în viața psihică și socială. A acorda *încederia* cu ușurință și superficialitate, a da dovadă de credulitate și naivitate fără a pune în funcțiune spiritul critic și liberul examen, — poate duce la crunte dezamăgiri, la o turburare și la o dislocare finală a propriului echilibru psihic: teoria „prudenței deschise“ sau a „prudenței afectuoase“ în raporturile inter-umane — cum o denumește eroul „Risipitorilor“ — urmărește să împiedece „înstrăinarea“ și „alienarea“ propriilor reprezentări despre oameni, să împiedece iluzionarea sau mistificarea primejdioasă a propriei conștiințe, să ferească sentimentul *încederii* de lovituri ireparabile. Invitația aceasta la luciditate constituie în același timp o pledoarie în favoarea unei atitudini de maximă seriozitate și gravitate în desfășurarea propriei vieți individuale. După modelul ilustru al „Eticii“ lui Spinoza, asimilat în lumina concepției superioare a marxismului, Marin Preda tinde să profeseze o concepție raționalistă asupra vieții psihice a omului, să afirme posibilitatea controlului și dirijării lucide a direcțiilor vieții afective și spirituale. În ultimul roman al lui Marin Preda, ideea „risipitorilor“ tinde să exemplifice și să illustreze această concepție: istorie a destinelor unor tineri intelectuali — majoritatea de proveniență muncitorească — în epoca construcției socialiste, narațiunea contrapunctată a vieții doctorului Sîrbu, a Constanței și doctorului Munteanu, a lui Vale Sterian și Gabi Sterian, ilustrează rezultatele și efectele diametral opuse pe care le are cheltuirea și risipirea energiilor psihice, afective și spirituale în direcții contrarii, efectele funeste pe care le poate avea investirea și risipirea unei energii psihice superioare într-o direcție falsă sau negativă. În concepția scriitorului libertatea pe care o posedă toți acești tineri aparținând unei epoci care i-a eliberat de tirania orînduirilor bazate pe exploatare — trebuie folosită cu grijă, întrucît altminteri, o viață trăită orbește, cheltuită fără luciditate, își primește recompensa implacabilă; doctorul Sîrbu, eroul lui Marin Preda, se arată obsedat de ideea rolului pe care-l au „erorile“ comise de indivizi, utilizarea negativă sau irațională a libertății în destinul lor final; fericirea individuală apare — conform acestei reprezentări — și ca un rezultat al lucidității spiritului, al luptei active împotriva „erorilor“ care ne pîndesc și a mistificărilor conștiinței care ne pot ține prizonieri. Reflexivitatea puternică a acestui personaj este concentrată adeseori în jurul ideilor expuse mai sus. „Eu sînt atent cînd bag mîna în buzunar deși știu și abia îmi pot stăpîni bucuria că sînt atît de bogat — îi spune doctorul Sîrbu prietenului său Vale Sterian. Dum-

neata însă nu ești atent, risipești, nu aduni și nu scazi nimic, fără să știi că undeva, în ființa dumitale lăuntrică, se adună și se scade tot ceea ce faci. Îți doresc să nu iei niciodată cunoștință de această lege (s.n.), iar dacă e să iei, să se întâmple la timp”.

Reflexiile finale ale doctorului Sirbu, în ultimele pagini ale cărții — subliniază în același timp cu tărie ideea că generozitatea, prietenia, tandrețea și cordialitatea sînt atribute indispensabile pentru o existență într-adevăr umană, că omul nu se poate lipsi de existența unor asemenea legături afective cu semenii săi oricîte surprize și experiențe negative i-ar fi adus viața în această direcție. Confesiunea, meditațiile și reflexiile doctorului Sirbu asupra crizei și destrămării prieteniei sale cu doctorul Munteanu, experiențele dureroase și surprizele negative pe care i le-a oferit istoria acestei prietenii — tind să lumineze o serie de *factori morali* care pot determina mutilarea și desfigurarea raporturilor armonioase dintre oameni în condițiile epocii noastre, să pună în valoare — prin intermediul figurii doctorului Munteanu — un fenomen sui generis de „alienare” morală și sufletească. O serie de atitudini și gesturi ale doctorului Munteanu îi apar la primul contact cam enigmatice și aproape incompreensibile prietenului său, doctorul Sirbu. Există o febră a afirmării, o înfrigurare a cuceririi prestigiului — pe care doctorul Munteanu tinde să le însufle și prietenului său. Ostentația pe care o pune în activitatea sa extra-științifică, „obștească”, interesul vizibil pe care îl acordă manifestărilor „oficiale”, „sociale” ale vieții științifice (prezența perpetuă în suita apropiată a academicianului, participarea la congresele internaționale din străinătate etc.), nemulțumirea și iritarea pe care i-o trezesc scrupulele științifice „excesive” ale doctorului Sirbu, — toate acestea aruncă o lumină suspectă asupra naturii veritabile a personalității acestui tînăr om de știință. Destinul doctorului Munteanu pare a sta sub semnul unui *arivism social* sui generis. Calitatea sa de membru de partid înzestrat cu o funcție de răspundere ca membru al biroului organizației iar înainte chiar ca secretar al ei (acțiunea romanului începe în perioada anilor 1950—1952) este utilizată într-un mod straniu și profund revelator în acelaș timp. Marin Preda a surprins cu ascuțime și pătrundere forma particulară de *politicianism* pe care o profesează categoria de indivizi personificată de doctorul Munteanu. Tînărul medic neurolog îi va cere cu insistență prietenului său Sirbu să sprijine cu orice preț în ședința de analiză a organizației un președinte de sindicat detestat și înconjurat de resentimentele și disprețul tuturor. Acoperirea unor indivizi reprobabili, dar probabil utili sau devotați obscurilor sale combinații politicianiste — este numai una din metodele utilizate de doctorul Munteanu spre a-și putea realiza scopurile maligne. Grupul criticilor doctorului Balaban (deplorabilul președinte al sindicatului) va fi „stigmatizat” ca promotor al „cosmopolitismului” iar șeful acestui „grup”, un anume doctor Strihan, va fi etichetat, se pare la fel de arbitrar, ca leader al „apolitismului”. Inventivitatea doctorului Munteanu — senină și sigură de sine — apare promptă, rapidă și degajată în această direcție. „Puterea” este salvardată cu cele mai diferite mijloace: persecuția sau discreditarea „subtilă” a unor cadre cinstite, dar primejdioase în „inconștiența” cinstei lor pentru interesele și manevrele sale, se aliază cu o semnificativă toleranță față de acțiunile dușmănoase tot mai transparente ale unui personaj de tipul „șefei de lucrări”. „Oportunismul” congenital al viziunii sale politice îl împinge să atribuie în mod lamentabil însăși liniei partidului propria sa reprezentare oportunistă asupra atitudinii față de cadrele cu o relativă notorietate științifică de tipul „șefei de lucrări” — încercînd astfel o justificare a „toleranței”

sale față de acțiunile lor ostile membrilor de partid. Analiza pe care romanul lui Marin Preda o face *tipului social* personificat de doctorul Munteanu capătă un interes acut prin tentativa romancierului de a descoperi și releva substraturile *morale* ale acestui personaj, substructura morală și psihologică a conduitelor sale. Arivismul în planul social — eșuat prin logica implacabilă a legilor orînduirii socialiste — nu pare a fi fost finalitatea ultimă a existenței doctorului Munteanu; destinul său ni se relevă a sta sub semnul unor impulsuri psihice și al unor forțe morale cu o putere de acțiune în zonele mai adînci ale conștiinței sale; paginile din finalul romanului — cuprinzînd confesiunea decisivă a doctorului Munteanu făcută fostului său prieten — dezvăluie faptul aproape senzațional că existența acestui personaj era devorată de secretul demonism al unei ambiții nemărginite, de ascunse veleități geniale în aspirațiile sale intelectuale, că ascensiunea socială urma să fie în reprezentarea doctorului Munteanu o simplă platformă pentru realizarea ambițiosului și vanitosului său proiect științific (a descoperi pînă la un termen fix al vieții sale — vîrsta de treizeci de ani — însuși leacul definitiv al schizofreniei!).

Nu reabilitează însă oare pînă la un punct existența acestui ambițios scop științific și a acestui superior obiectiv intelectual — fizionomia morală a doctorului Munteanu? Sugestia plină de subtilitate pe care o introduce romancierul — prin intermediul confesiunii finale a eroului însuși — este că aceste aspirații și veleități cu aparențe grandioase traduc în fond acelaș *egotism* fundamental care străbate existența doctorului Munteanu. Ambiția de a realiza o operă memorabilă, o faptă grandioasă în planul științei, nu apare pătrunsă în cazul doctorului Munteanu de abnegația și dezinteresarea caracteristice vocației veritabilului om de știință, ci reprezintă în ultimă analiză o tentativă maximă de expansiune a eu-lui său (formula apare undeva chiar în roman), o proiecție a subiectivității sale în căutare veleitară de autoafirmare, o formă de manicheism și de voluntarism cu origini pur subiective. În ființa acestui personaj un soi de monoideism al propriilor sale ambiții — se conjugă în mod semnificativ cu un *amoralism* total și aproape programatic: cultul eu-lui său și al propriilor aspirații (întreținut de o exaltare de nuanță aproape magică a mamei sale față de destinul fiului ei) — se grefează pe fondul tendinței tipice *amoralismului* de a-i considera pe oamenii din jurul său nu drept scopuri (v. celebrul precept kantian, asimilat de etica epocii socialismului) ci drept simple *mijloace* și *instrumente* pasive în slujba țelurilor sale egotiste. Prietenia cu Sîrbu, doctorul Munteanu nu o concepe în fond decît ca o subordonare a acestuia, — alunecînd în momentele decisive cu o desinvoltură și o ușurință stupefiantă peste sentimentele de prietenie care-l leagă de vechiul său amic. Într-o ședință importantă, într-un moment critic pentru logodnica sa, o doctoriță pe care i-o „sufulse“ bunului său prieten, doctorul Sîrbu (urmărea „disolvarea“ voinței acestuia, lovirea lui spre a-i dezarticula voința și a-l atrage într-un raport de subordonare) — doctorul Munteanu afișează o „intransigență“ dogmatică, demagogică și mincinoasă față de conduita ei, sacrificînd-o fără să clipească, în tentativa de a-și conserva intactă propria-i poziție politică. Își va părăsi prima soție — pe Constanța — avînd, se pare, sentimentul că personalitatea ei originală i-ar cere un efort de comprehensiune și dăruire pe care nu era deloc dispus să-l facă, un efort de a „ieși din el însuși“ și din monoideismul propriilor sale ambiții pe care îl repudiază imediat. Se va căsători cu fiica unui ministru, încercînd să-și asigure și o presupusă securitate în existența socială; această nouă soție care i se pare neutră și comodă pentru o viață conjugală lipsită de serioase preocupări comune, va reuși însă să-i otrăvească adeseori viața, printr-un soi de

reacție în compensație. Înfrângerea pe care o suferă în viață doctorul Munteanu traduce deopotrivă eșecul filozofiei sale politice ca și al virulentului său egoism în planul moral. Arivismul pe calea utilizării titlului de membru de partid, a funcțiilor de răspundere în cadrul organizației de partid sau a unor legături sociale conjuncturale — va suferi un eșec absolut și în cazul doctorului Munteanu; tentativele de a acoperi combinații obscure și jocul intereselor pur personale printr-o principialitate simulată sau afișarea dogmatismului ideologic pe fondul unor acțiuni practice cu totul contrarii liniei partidului, politicianismul și spiritul combinator bazat pe calcule conjuncturale — își vor primi sancțiunea socială implacabilă, prin acțiunea legilor obiective ale societății noi. Romanul subliniază intoleranța orindurii socialiste față de o structură moral-politică de tipul aceleia personificată în figura doctorului Munteanu. Veleitățile ascuns dictatoriale sau de satrapie politică se află într-un raport de incompatibilitate absolută cu normele democrației interne de partid. Astfel se explică și acel sentiment viu care-l stăpânește pe doctorul Sirbu după înlăturarea vechiului birou al organizației din care făcea parte doctorul Munteanu — sentimentul de a nu mai fi doar simplul posesor pasiv al unui carnet roșu, ci de a fi un membru activ al organizației de partid, nutrind un real sentiment de încredere și satisfacție față de conducerea exercitată de noul birou. Mai semnificativ este poate destinul negativ al personajului doctorului Munteanu — ale cărui însușiri intelectuale par a fi efectiv mari și a cărui vocație științifică l-ar fi putut predestina unor creații majore — în planul moral: cufundarea într-un soi de solipsism al propriilor sale țeluri vanitoase, frigiditatea absolută în raporturile cu semenii săi, acea specie de imperialism al propriului eu care pare să-i absoarbă întreaga energie vitală (aversiunea puternică pe care i-o trezește o *natură morală* de genul aceleia a doctorului Sirbu apare astfel perfect explicabilă), nepăsarea absolută cu care tratează sentimentele cele mai delicate și sensibilitatea ființelor celor mai apropiate (prietenia cu Sirbu, căsătoria cu Constanța, starea fizică a soției însărcinate, în cea de a doua căsătorie, etc.) — traduc un fenomen tipic de „alienare” și „înstrăinare” a personalității. Izolarea se va produce inevitabil; sterilizarea resurselor umane — prin îndepărtarea deliberată de oamenii a căror prietenie sau afecțiune i-ar fi fost indispensabile — va fi un corolar nu mai puțin inevitabil al comportărilor sale maligne. Falimentul său moral se va produce implacabil într-un mediu social ale cărui legi obiective în ordinea etică au o direcție exact opusă liniei adoptată în viață de doctorul Munteanu. Dincolo de laconismul uneori excesiv pe care-l manifestă autorul romanului în clarificarea mobilurilor și țelurilor unor acțiuni ale acestui erou al său — creația figurii doctorului Munteanu rămâne o descoperire tipologică de un interes superior în peisajul prozei noastre contemporane.

În dialectica morală care formează substanța romanului lui Marin Preda, figura doctorului Sirbu constituie termenul antipodic al structurii spirituale personificate de figura doctorului Munteanu. Cultul succesului „social”, adularea subtilă și „abilă” a personajilor științifice de mare suprafață, politicianismul „subțire” — atitudini pe care i le recomandă la un moment dat insistenț sau pe care le profesează pur și simplu doctorul Munteanu — i se par „inaccesibile” și adeseori incompreensibile doctorului Sirbu. Lealitatea și onestitatea în conduita socială sînt atribute spontane ale firii acestui tînăr medic psihiatru. Vocația lui științifică apare reală și solidă — preocuparea care-l absoarbe inițial, fiind aceea de a înlătura obstacolele artificiale care pot împiedica expan-

siunea liberă a studiilor sale științifice. Înțelegerea și sollicitudinea reală a fo-
rului de partid superior va asigura un câmp social favorabil realizării scopu-
rilor sale științifice. Prin intermediul problemelor morale care obsedează con-
știința doctorului Sîrbu — intrăm în acea zonă superioară a problemelor de
conștiință care formează obiectul de predilecție al literaturii lui Marin Preda.
Descifrăm în istoria plină de revelații surprinzătoare a destrămării prieteniei
sale cu doctorul Munteanu cât de autentică și profundă era aspirația acestui
erou către împlinirea armonică a sentimentului *prieteniei*, ca formă superioară
a vieții afective. Aspirația către cordialitate, către afecțiune, către o autentică
comuniune simpatetică, către reciprocitate în loialitate și generozitate, se va
lovi de o zonă morală străină. Monoideismul propriilor ambiții, un carierism
de o speță mai subtilă, o vanitate absorbantă și devorantă — au „alienat“ per-
sonalitatea doctorului Munteanu, au desfigurat în conștiința acestuia sentimen-
tele umane ale fraternității și prieteniei. Divergențele dintre cei doi foști prie-
teni se vor dovedi ireconciliabile, universurile lor morale și intelectuale de-
monstrându-se a fi cu totul eterogene. Șirul surprizelor pe care i le va oferi
doctorului Sîrbu conduita prietenului său, va merge *crescendo*: expansiunea
liberă, sinceră și dezinteresată a sentimentelor sale va întâmpina reacțiuni mer-
gînd de la o condescendență grăbită și un aer de imperceptibilă superioritate, la
gesturi de o perfidie cu totul surprinzătoare (în istoria cu doctorița Tiberiu).
Cînd în conștiința doctorului Sîrbu va apare tot mai clar sentimentul substra-
tului malign al conduitelor amicului său, cînd i se va releva faptul că doctorul
Munteanu tinde în fond să-l trateze adesea într-o poziție de subordonare, ca
pe un *obiect* sau un *instrument* utilizat savant în arhitectura calculelor sale
obscure — *declicul* se va produce inevitabil și „înstrăinarea“ va fi iremediabilă.
Aspirația către o existență armonioasă, purificată, rațională, liberă de misti-
ficare și alienare, o existență în care valorile demnității și integrității umane
să fie respectate ca intangibile și în care oamenii să înceteze a se considera
unii pe alții simple *mijloace* — aspirație care, după cum am văzut, străbate
întreaga creație a lui Marin Preda — o regăsim și în „Risipitorii“. Originalitatea
realistă a celui de al doilea roman al lui Marin Preda — al cărui cadru social
este epoca edificării socialismului — constă în demonstrația faptului că instau-
rarea unor asemenea raporturi armonioase între oameni, purificate de stigma-
tele trecutului, este departe de a fi un proces spontan, automat, că jocul complex
al antinomilor morale se poate deslănțui cu violență în cadrul acestui proces;
sentimentul nobil al prieteniei cultivat de doctorul Sîrbu va fi supus unui eșec
dur și unui traumatism cu efecte profunde, prin revelația succesivă a amora-
lismului și egotismului care devorau ființa fostului său prieten. Mesajul cărții
apare cuprins însă în ideea că această aspirație vibrantă către un tip de rapor-
turi afective superioare, libere de impuritate și „alienare“ — rămîne, cu toate
eșecurile și loviturile primite, irepresibilă în conștiința umană; reflecțiile finale
din ultima pagină a romanului comunică sub forma unei meditații dialectice,
cu aparențe paradoxale, această nobilă idee: „Chiar și atunci cînd îi făceam lui
Vale destăinuirea aceea și preconizam în relațiile cu oamenii, prudența, — re-
flectează doctorul Sîrbu —, faptul că doream în același timp ca această pru-
dență să rămînă *afectuoasă* sau să fie *deschisă* dovedea că nu eram deloc con-
vins de necesitatea ei. Refuzul atît de încăpățînat al omului de a primi înțe-

lepciunea și de a trage concluziile care i se impun dintr-un fapt dramatic, repetarea curioasă a erorilor și riscul pe care ni-l asumăm, când respingem șoapta rațiunii nu sînt atît de condamnabile pe cît par; cine ar putea crede, dintre cunoscuții mei, dacă cineva le-ar spune-o, că chiar și acum, după atîția ani, tot mai țîn la doctorul Munteanu?!“ *).

Este „Risipitorii“ un roman pur psihologic, o monografie a unor sentimente din sfera vieții superioare a conștiinței (prietenia și avatarurile ei în cazul cuplului Sirbu-Munteanu, dragostea cu suferințele, prăbușirile și regenerarea ei în cazul Constanței etc.), o carte consacrată *exclusiv* studiului unor fenomene din zonele intime ale vieții psiho-morale? Realismul romanului are solide implicații *sociale* — iar spiritul critic al romancierului se exercită din plin la adresa diverselor fenomene negative sau anomalii care împiedică progresul vieții socialiste, dezvăluind dialectica acestui progres. Destinul familiei bătrînului muncitor grivițean Petre Sterian se desfășoară sub semnul unora dintre aceste contradicții specifice epocii pe care o cuprinde romanul (acțiunea propriu zisă a cărții începe în perioada 1950—1952). Tatăl — om a cărui integritate morală și-a aflat o verificare îndelungată în participarea la luptele clasei sale (începînd cu greva din februarie 1933) ca și în exemplara sa comportare familiară — trece deodată printr-o criză serioasă în planul activității sale sociale. Deși mobilurile concrete ale acestei crize sînt înfățișate în roman mult prea laconic — se deduce totuși că resentimentul și dezgustul față de o serie de manevre și acte abuzive ale unor membri ai conducerii uzinei unde el era președinte al comitetului de întreprindere, determină actul său surprinzător de a se retrage din activitatea obștească. Petre Sterian fusese împins să menajeze un responsabil sindical hoț și necinstit (demascat ulterior ca fost legionar): presiunile fuseseră exercitate de o serie de protectori ai acestui individ în frunte cu directorul întreprinderii. Un activist de partid, Pătrașcu Anghel, „îmbrobodit de director“, participase la țesătura acestui joc de complicități negative. Loialitatea și cinstea funciară a lui Petre Sterian îi incomoda se pare pe indivizii de

*) Cineva s-ar putea întreba dacă nu este oare abuzivă utilizarea termenului de „alienare“ în cîmpul analizei unor fenomene de natură morală? Nu începe însă îndoielă că politicianismul și conjuncturalismul lipsit de principii, „voința de putere“, sclavia în fața unei ambiții solitare, tentativa de a-i asimila pe ceilalți oameni ca niște simpli „pioni“ într-un joc de șah propriu — constituie un fenomen tipic de „alienare“ a personalității și o tentativă de a „aliena“ și personalitatea celor din jur. În cadrele vieții socialiste, respectarea libertății fiecăruia este o condiție a realizării libertății tuturor. Doctorul Munteanu a încălcat programatic acest principiu fundamental. În primul rînd este el însuși o conștiință „mistificată“; pragmatismul lui politic lipsit de principii îl va face să comită greșeli serioase, pe care le va plăti scump (v. episodul escamotării acțiunilor „șefei de lucrări“); calculele lui nu se întemeiază pe o analiză liberă, lucidă, a factorilor obiectivi din realitate — ci pe propriile reprezentări eronate și pe propriile ambiții. Tentativa de a-i considera pe cei din jurul său — chiar pe prietenii cei mai apropiați — simple „anexe“ neutre în cadrul planului său secret de auto-realizare și auto-afirmare — trădează faptul că el însuși este o ființă neliberă, că el însuși este un „obiect“ al unei ambiții vanitoase și al unui sentiment de predestinare (deci al unor forțe oarbe, „străine“, suprapuse eului său). Încălcarea libertății celorlalți echivalează cu pierderea propriei libertăți, cu pierderea controlului asupra împrejurărilor și a dezvoltării lor obiective; ori tocmai acesta este unul din simptomele fundamentale ale fenomenului „alienării“. Doctorul Sirbu va medita cu tristețe și melancolie asupra destinului final al fostului său prieten; logica obiectivă a relațiilor de viață socialiste impune respectul și comprehensiunea reciprocă între oameni, raporturi transparente între indivizi, respectul individualității fiecăruia fiind condiția veritabilă a realizării individualității tuturor.

speța celor de mai sus — iar demisia acestuia este acceptată. Descurajarea care-l cuprinde în fața spectacolului acestor fizionomii negative, semi-apatia socială în care tinde să cadă și să se complacă, nu vor fi abolite decît după muștrarea rece și energică pe care o capătă din partea unui vechi tovarăș de luptă și activist revoluționar, cel care-i formase ca luptători în ilegalitate și-i „ridicase” pe cei doi frați Sterian. Personagiul cu numele de Lungu, acum activist cu muncă de răspundere în aparatul C.C., îl va ajuta pe Petre Sterian să-și rezolve situația pe o cale principală și să capete o sarcină de partid însemnată la sate : analiza profundă pe care Lungu o face căilor de influențare a psihologiei țărănești în spiritul socialismului, recomandările pline de inteligență pe care i le adresează lui Petre Sterian — traduc meditații dintre cele mai interesante și originale ale scriitorului asupra problemei țărănești, înscriind una dintre paginile substanțiale ale romanului. Acțiunea lui Petre Sterian la țară, amestecînd tactul necesar față de țărani cu fermitatea în urmărirea scopului final, spiritul de dreptate socială cu intransigența și intoleranța față de aroganța și brutalitatea vechilor organe de conducere — va pune în valoare capacitatea și însușirile reale de luptător revoluționar ale bătrînului muncitor grivițean.

Momentele de criză sau reală dificultate prin care avea să treacă destinul familiei lui Petre Sterian — reflex al acelor contradicții specifice perioadei istorice pe care o îmbrățișează romanul — sînt agravate și de istoriile negative al căror erou este fiul cel mai mare, Anghel. Lealitatea și integritatea umană a lui Petre Sterian, conștiința sa de vechi muncitor comunist — vor fi ultragiante de comportarea și actele fiului său, căruia în acei ani partidul îi încredințase o serie de sarcini de răspundere (de la cea de director al unei gospodării de stat la cea de președinte al unui sfat popular raional). Deși personaj cu o existență laterală în roman și cu apariții extrem de intermitente, ecourile actelor sale colorează într-un anume sens acțiunea cărții : Anghel Sterian — împins și de geniul rău al nevestei sale, Filomița — va cultiva abuzul de putere, satrapia locală, acțiunile nechibzuite sau pur și simplu iresponsabile, folosind posturile care i s-au încredințat în scopuri lamentabile(v. istoria beției și agresiunii asupra nevestei unui țaran — și încercarea „abilă” de mușamalizare a acestor abuzuri de către cei care determinaseră și îndepărtarea lui Petre Sterian). Apariția finală a acestui personaj (în scena sărbătoririi nunții lui Vale) — aduce în scenă figura unui tip de bărbat impulsiv, muieratic, „păcătos”, încercînd să se ametească cu imaginarele sale merite trecute, dar incapabil să privească în față propria-i situație, după ce fusese trimis din nou la munca „de jos”.

Destinele copiilor familiei Sterian — tineri aparținînd generației noi, fii ai acelor care înfăptuiseră cucerirea puterii — sînt departe de a fi omogene ; dimpotrivă, energiile lor se cheltuiesc sau se „risipesc” în direcții adeseori cu totul divergente, chiar opuse. Paginile din roman care narează activitatea plină de o nobilă abnegație a Constanței — copilul mijlociu al familiei Sterian — în munca de alfabetizare, sînt de o reală și mișcătoare autenticitate. Vocația pedagogică se afirmase cîndva puternică, dar pe căi aproape inaparente, în conștiința aceleia care avusese înfățișarea unui copil mai degrabă neîndemînic și al unei fetițe aproape șterse. Realismul cu care Marin Preda a evocat mediile relativ înapoiate din zona periferiei bucureștene în anii desăvîrșirii companiei de lichidare a analfabetismului ni s-a părut remarcabil ; tonul sobru, quasi-neutru și impersonal, în care sînt istorisite tribulațiile Constanței de-a lungul unei lumi de indivizi cu reacții trudnice, dirzi în impenetrabilitatea lor, refractari din inconștiență acțiunilor de a-i ridica pe treptele științei de carte și culturii, unii contaminați de superstiții, alții copleșiți de grijile zilnice, alții

rezistînd cu o viclenie primitivă — nu face decît să sublinieze excepționalitatea efortului tinerei eroine a romanului. Seriozitatea și perseverența pe care le depune Constanța în exercitarea extrem de dificilei ei misiuni pedagogice și obștești — în timp ce zonele adînci ale conștiinței îi erau minate de iminența izbucnirii unei zguduirii sufletești copleșitoare — conferă figurii eroinei o reală elocvență. Pe de altă parte, devotamentul împins pînă la proporții neverosimile pe care i-l arată acel tînăr, Ilie Burlacu, figură cu o prezență ușor enigmatică în acțiunea romanului — tînăr față de care ea avusese cîndva gesturi de emoționantă generozitate — nu face decît să sporească farmecul și puterea de irradiație a personalității Constanței.

Originalitatea romanului lui Marin Preda descinde așadar și din spiritul de superioară fidelitate realistă cu care sînt surprinse și fixate o serie de particularități și contradicții specifice perioadei istorice pe care o cuprinde romanul. Ar fi naiv să se considere că triumful relațiilor socialiste în baza materială a vieții sociale ar implica și o expansiune *automată* sau *instantanee* a conștiinței socialiste în toate mediile sociale, o convertire bruscă a tuturor structurilor și fizionomiilor morale la spiritul umanismului socialist. Dialectica formării și triumfului conștiinței socialiste implică o luptă acerbă, dîrză, îndelungată: suprastructura morală a vechii orînduiri acționează adeseori cu virulență — sub influența a diferiți factori — chiar în mediile sociale aparținînd lumii noi, socialiste. Romanul lui Marin Preda demonstrează prin intermediul eroilor săi tineri din generația care se afirmă în anii imediat următori cuceririi puterii, că în timp ce unii dintre aceștia apucă o cale negativă, se lasă contaminați de morbul carierismului sau al lipsei de scrupule (doctorul Munteanu), de frivolitate, amoralism sau egoism primar (Gabi Sterian) — conștiința celor mai evoluți și mai integri sub raport moral dintre acești tineri se va maturiza pe o cale dreaptă, pe calea muncii pline de abnegație și a realizării vocației lor în cîmpul construcției socialiste (Vale Sterian, doctorul Sîrbu, Constanța). Evoluția morală divergentă a celor doi veri — Gabi Sterian și Vale Sterian — ilustrează deopotrivă realitatea mai sus amintită (reluînd pe alte dimensiuni și la o scară mai redusă a dezbaterii etice, conflictul Munteanu-Sîrbu). Lui Gabi Sterian simțul moral pare să-i lipsească aproape cu totul. Avantajele pe care i le oferă condiția sa socială și mediul înconjurător — le utilizează în spiritul unui egoism primar — cu o indiferență aproape absolută față de sensul epocii pe care o trăiește. Relațiile sale amoroase debutează la nivelul unui primitivism sufletesc revelator (v. legătura cu Anny Hollinger, fiica fostului bijutier al palatului regal); impulsuri quasi-huliganice îi fulgeră nu rareori conștiința și comportarea. Chiar pe treapta cea mai evoluată pe care o atinsese viața sa afectivă — dragostea pentru Mimi Arvanitache — un fond de insensibilitate și de brutalitate va izbucni cu violență în relațiile cu soția sa distrugînd o legătură care ar fi putut să-l umanizeze.

Evoluția vărului său Vale Sterian — are un sens diametral opus. Vale refuză teoria „prudenței” în raporturile cu oamenii formulată de doctorul Sîrbu; expansiv și încrezător în viață, nutrinde o ostilitate semnificativă față de „oamenii nedeterminați” (cu o fizionomie morală ambiguă sau pur și simplu dubioasă) — mezinul familiei lui Petre Sterian va da dovadă în același timp de o reală seriozitate și gravitate în raporturile sale sentimentale. În planul activității sale sociale, tînărul inginer va introduce suflul energiei și inițiativei creatoare, caracteristice exponenților înaintați ai tinerei generații de constructori ai socialismului: conștiința sa liberă de calcule mărunte îl va situa în avangarda inițiativelor bune și fecunde — dictîndu-i în același timp o lucidă intransigență față de formele de muncă învechite, față de egoismul interesat al unora dintre

bătrînii maiștri ai furnalului reșițean sau față de jocul dubios al unor elemente corupte din uzină. Personajului îi lipsește însă o dimensiune interioară mai profundă: autorul i-a conferit o anume aură idealizantă — construcția sa sufletească fiind prea liniară și uniformă.

Problema fericirii individuale este pusă de romanul lui Marin Preda în termeni adeseori extrem de dramatici, cu intenția vădită de a nu atenua cîtuiși de puțin complexitatea ei reală. Fără îndoială drama Constanței — violenta ruptură de țesături pe care o produce în ființa ei destrămarea căsniciei cu doctorul Munteanu — nu se desfășoară într-un spațiu social abstract sau într-un spațiu moral nedeterminat. Suferința acestei femei, cu o personalitate interesantă și originală, fusese provocată în fond de aceeași frigiditate sufletească care determinase și ruinarea prieteniei dintre doctorul Sîrbu și doctorul Munteanu. Puterea de iradiație negativă pe care o exercită structura morală a doctorului Munteanu se dovedește imensă. Existența unor asemenea forțe morale negative este de natură să mutilizeze relațiile armonioase dintre indivizi, să confere un dramatism acut procesului de realizare a echilibrului și fericirii individuale.

Paginile care evocă suferința și teribila boală psihică a Constanței tind însă să pună în valoare ideea că dincolo de suferințele pe care le poate genera o catastrofă istorică (de ex. războiul) sau nedreptatea socială ca un corolar al societății împărțite în clase — viața indivizilor poate cunoaște, în planul ei strict intim, suferințe și dureri de o intensitate nebănuită, rezultat al unor contradicții inextricabile de natură pur personală. Sfera de investigație a scriitorului s-a îndreptat către o maladie psihică — provocată în conștiința unei ființe sensibile de o imprevizibilă și totodată ireversibilă zguduire în planul vieții ei intime. Este oare aci un abuz de psihism — sau ne aflăm mai curînd în fața unei mărturii elocvente a sensibilității morale remarcabile, pe care o manifestă scriitorul în fața unora dintre formele cele mai particulare dar și mai dramatice ale suferinței și durerii umane? Studii recente au subliniat necesitatea stringentă ca filozofia marxistă să-și concentreze atenția și asupra unor probleme legate de destinul și finalitatea existenței *individului* în raporturile sale cu societatea: problema sensului vieții, a atitudinii omului în fața suferinței, a morții, a pierderii celor apropiați, problema libertății omului în alegerea unei soluții atunci cînd este pus în fața unei situații contradictorii — nu pot ieși din cîmpul de cercetare al filozofiei marxiste. „Această teorie ne învață, într-adevăr, că problema individului nu poate fi rezolvată decît într-un cadru social mai larg și că cunoașterea legilor care determină viața socială este condiția indispensabilă pentru cine vrea să înțeleagă și să rezolve just această problemă. Dar această teorie n-a afirmat niciodată că cunoașterea legilor dezvoltării sociale ar epuiza problematica individului. Atîta timp cît oamenii vor muri și vor avea frică de moarte, vor pierde ființe dragi, și vor tremura de a le pierde, vor suferi sub raport fizic și moral (și aceasta va dura, sub o formă sau alta, atîta timp cît vor exista oameni), ei vor pretinde nu numai să cunoască modificările succesive ale formațiunilor sociale, dar și să știe cum trebuie să înțeleagă problemele lor personale și cum trebuie să se comporte (în fața lor)” (v. „La Pensée”, ianuarie, 1962). Interesul lui Marin Preda pentru drama psihologică a eroinei sale apare așa dar pe deplin legitim: evocarea avatarurilor sufletești ale Constanței, a atrociei ei depresivă psihice pe patul de spital după ce luni de zile rezistase cu o

tărie remarcabilă asalturilor durerii, a interogațiilor ei dramatice cu privire la sensul vieții duse pînă atunci, a încercărilor ei disperate de a-și descoperi „vina” în drama care o zguduia atît de profund — trădează o concepție gravă și severă a scriitorului asupra dificultăților în care se poate afla uneori condiția umană în lupta pentru realizarea echilibrului ei. Aceste pagini de acut sondaj psihologic pun în valoare totodată virtuțile reale ale autorului „Risipitorilor” în direcția profesării unei adevărate „Tiefenpsychologie” (psihologie a adîncurilor), înscriind prin aceasta un capitol inedit în cîmpul prozei noastre contemporane. Concepția scriitorului asupra vieții sentimentale — ilustrată prin destinul eroilor săi — se demonstrează a fi serioasă și exigentă: istoria legăturii dintre Vale Sterian și Anda include o judecată negativă la adresa ușurinții, frivolității, a iluziilor ieftine (v. „autocritica” Andei în fața lui Vale) și o pledoarie pentru gravitate și seriozitate în legăturile de amor, după cum istoria cuplului Gabi Sterian — Mimi Arvanitache, implică o critică ascuțită a egoismului brutal și un elogiu al demnității și intransigenței feminine.

Excelența romanului în latura de analiză morală și psihologică — nu ne îngăduie însă să trecem cu ușurință peste faptul că în studiul *rădăcinilor sociale* ale conduitei personajilor sale, investigația scriitorului ar fi trebuit să meargă mai adînc. O serie de implicații și virtualități ale personajelor romanului sînt lăsate într-o anume „suspensie”, scriitorul manifestînd un laconism și o zgîrcenie excesive în valorificarea lor integrală. Chiar în cazul unui personaj atît de interesant cum este figura doctorului Munteanu, o definiție mai netedă și mai categorică a „filozofiei (sale) sociale”, o analiză mai ascuțită a celui amestec atît de specific de dogmatism și oportunism politic care caracterizează conduita sa în planul vieții sociale, ar fi dat un plus de claritate și relief arivismului său sui-generis; aceasta ar fi implicat cu necesitate și o explicitare mai directă și mai tranșantă a concepțiilor doctorului Sîrbu, o radicalizare polemică a conflictului său cu doctorul Munteanu în planul „Weltanschauung”-ului lor social-politic, desăvîrșind astfel ridicarea celor două personaje la rangul a două ipostaze profund tipice ale poziției intelectualului în viața socială contemporană. S-ar fi impus deopotrivă o analiză mai precisă și un plus de concretețe în definirea fizionomiei social-politice a celor care au provocat prin mașinațiile lor reprobabile, demisia bătrînului muncitor Petre Sterian — pentru a nu mai vorbi despre faptul că un personaj cum este fiul mai mare al familiei Sterian, Anghel, exponent tipic al unor metode funeste și practici vicioase în exercitarea funcțiilor sale din aparatul de stat — ar fi meritat un loc mult mai substanțial în acțiunea și conflictul romanului. Contrapunctul destinelor membrilor familiei Sterian ar fi căpătat astfel un *fundal social-istoric* mult mai bogat. În roman, evoluția morală negativă a fiului lui Toma Sterian — Gabi, este descrisă cu un realism și o veridicitate remarcabile, dar mobilurile acestei evoluții negative, resorturile sociale care fac posibilă o asemenea involuție, precum și criza pe care o declanșează în familia părinților destinul fiului lor (tatăl este secretar al unui comitet raional de partid) — sînt tratate prea eliptic. Satisfacerea unor exigențe de genul celor de mai sus — ar fi lărgit sfera de cuprindere *social-istorică* a romanului, *convergența interioară* a destinelor tuturor eroilor cărții ar fi devenit mult mai mare, organizîndu-se în jurul unui *nucleu social-istoric*

precis, demonstrația inevitabilității triumfului principiilor *umanismului socialist* în viața noastră socială s-ar fi realizat integral.

„Risipitorii” înscrie un moment de răscruce în evoluția creației lui Marin Preda, reprezentînd totodată un moment important în dezvoltarea întregii noastre proze contemporane. Credița acelor care au văzut în autorul „Moromeților” un prozator *exclusiv* al vieții țărănești s-a dovedit o goală prezumție, pulverizîndu-se fără urmă. Ar fi fost absurd să se considere că un prozator înzestrat cu o sensibilitate morală superioară, capabil să surprindă formele cele mai subtile ale „alienării” sufletului uman, să pună în valoare dialectica lor intimă și să le supună unei critici de o pătrundere remarcabilă de pe platforma eticii umanismului socialist — ar putea fi prizonierul unui unic mediu social și al unei „lumi” particulare. După memorabilul eveniment al apariției „Moromeților” și al nuvelor cu temă țărănească — „Risipitorii” deschide o nouă pagină în creația lui Marin Preda : satisfacția pe care ne-a oferit-o lectura acestui roman — dincolo de rezervele semnalate, ne face să medităm cu o curiozitate și cu un interes acut asupra perspectivelor viitoare ale creației unui scriitor atît de profund și de original cum este Marin Preda.

MASA ROTUNDĂ A „VIEȚII ROMÎNEȘTI”

NINA CASSIAN, PAUL GEORGESCU, ION HOREA,
MIHAIL PETROVEANU, RADU POPESCU și EUGEN SIMION discută

POEZIA ANULUI 1962

Deschizînd discuția PAUL GEORGESCU a spus:

Propun, dat fiindcă problemele poeziei sînt numeroase și complexe, să ne limităm la discutarea poeziei anului 1962. Aceasta este, desigur, o împărțire oarecum arbitrară deoarece volumele sînt formate din poezii care au fost scrise și publicate cu mai mulți ani în urmă. Totuși, ele au intrat în conștiința publicului îndeosebi acum, de aceea cred că această limitare a discuției este cea mai potrivită, mai ales că vom completa discuția și cu referiri la poezia apărută în presă în perioada aceasta. Una dintre problemele ce s-ar putea discuta, ar fi următoarea: în ce măsură poezia anului 1962 marchează, într-un anumit fel, — nu zic neapărat un salt calitativ, — dar o treaptă, o etapă nouă în evoluția poeziei noastre, mai ales în ceea ce privește reprezentarea multilaterală a omului comunist. Spun aceasta în sensul că, necesitățile intelectuale și sentimentale ale omului fiind multiple, am impresia că există în evoluția poeziei noastre, luată în ansamblu, o tendință tot mai mărcată de a răspunde tuturor necesităților intelectuale și spirituale ale omului comunist. Acesta este un aspect al problemei.

O altă latură a problemei mi se pare a se deduce din activitatea unora dintre tinerii poeți care au tipărit volume în anul acesta. Aceste volume conțin adeseori un sumar foarte variat (de exemplu poezii despre mare, despre ultimul război, despre construcția caselor, despre dragoste, despre peisagii, etc...) și fi-rește, fără să pledăm pentru închistare, pentru specializarea tematică a poe-ților — aceasta ar fi desigur o greșală — îți pui totuși problema, la un poet, ce preferințe are pentru o anume problematică, pentru un anumit aspect al realității socialiste. Pentru că, deși este bine ca un scriitor, în general, să încerce să se preocupe de cît mai multe lucruri, pînă la urmă se constată că el reușește cu precădere într-un anumit sector și nu reușește tot așa de bine în altul. Și este bine ca fiecare — mai ales de la o anumită vîrstă încolo — să înceapă să poată fi recunoscut, deosebit de ceilalți colegi ai săi. Originalitatea conținutului și a modalității artistice, afirmarea unei personalități lirice distincte, mi se par condiții obligatorii pentru recunoașterea valorii oricărui tînăr poet.

Exceptînd volumele lui Miron Scorobete și Grigore Hagiu — care mi s-au părut cele mai închegate și mai structurate pe o personalitate în curs de for-mare, — toate celelalte volume publicate în colecția „Luceafărul” dovedesc sensi-bilitate, existența unei vibrații poetice, însă din ele este foarte greu să schițezi portretul poetului.

EUGEN SIMION: Pentru ca discuția noastră să ajungă la un rezultat, tre-buie să abandonăm linia speculativă, să analizăm fenomenul liric actual și în funcție de el să facem unele aprecieri cu caracter general. Părerea mea este că

în momentul de față fenomenul poetic este poate cel mai bine reprezentat în întreaga literatură, dacă îl judecăm în raport cu celelalte genuri literare.

Sînt, în acest sens, cîteva tendințe. Eu am să vorbesc despre una dintre ele și anume despre afirmarea tineretului în poezie.

Paul Georgescu, făcea observația că, cercetînd volumele tinerilor și creațiile lor din reviste, se remarcă faptul că acești poeți — foarte talentați —, entuziasmați de lumea socialistă, nu reușesc totuși să concretizeze un univers poetic particular, diferențiat. Paul Georgescu vorbea aici de sumarul eclectic al acestor volume, de faptul că tinerii scriu cam despre aceleași evenimente istorice, chiar despre unele pe care nu le pot cunoaște decît din evocările altora, de pildă despre 1907. Nu putem, desigur, împiedica un poet să evoce anumite momente din istoria patriei noastre; măsura talentului lui o dă însă dialogul cu realitatea imediată, în care s-a format și în care trăiește. Tocmai în acest dialog apar semne de convenționalism. Trist este că și cei mai tineri poeți, adică aceia care formează ultima promoție, aflați într-o fază de cristalizare, ca Ion Alexandru, Adrian Păunescu, Horia Gane, Constanța Buzea, unii din aceștia în loc de a exprima direct sentimentele lor în fața faptelor uluitoare ale realității socialiste, adoptă procedeul comod de a imita pe cei din imediata lor apropiere, adică, cum spunea nu de mult Al. Philippide, de a reflecta nu cu o oglindă proprie ci cu oglinda vecinului. Apar, în acest caz, semne de mimetism, vizibile îndeosebi în poezia gesturilor și în frecvența unor imagini: ca de pildă imaginea soarelui care se mută de pe un umăr pe celălalt, sau a renului (sau cerbului, după situație), scos din inimă și proiectat pe un decor... Aceste imagini, aparținînd inițial lui Nichita Stănescu, au făcut o lungă carieră în versurile celor care au venit după el.

Nu aş vrea să se înțeleagă că eu contest talentul acestor debutanți. Doi dintre ei (Adrian Păunescu și Ion Alexandru), îmi inspiră cele mai mari speranțe. Dar la mulți dintre colegii lor de generație și chiar la cei de dinaintea lor (am semnalat acest fapt într-un articol din „Gazeta literară”) se observă o frapantă lipsă de „biografie” și de individualitate. Pericolul este de a avea niște foarte buni poeți tinzînd către o perfecțiune prozodică, fără a avea însă substanță poetică, fără un univers ce se poate detașa într-un context mai larg.

PAUL GEORGESCU: Desigur că gestul poetic, ca și simbolul, care este un vechi amic al poeziei, presupun întotdeauna exprimarea unor idei foarte importante, care trebuie comunicate.

Am impresia că ceea ce semnaleză la unii dintre poeții cei mai tineri este faptul că săvîrșesc gestul poetic învățat din poezia altora, fără ca acest gest să semnifice ceva.

RADU POPESCU: Eu cred că observația tov. Eugen Simion nu este deloc nouă, iar fixarea noastră asupra acestui fenomen mi se pare nerodnică. Ideea aceasta a minetismului de generație este un fenomen curent. Nina Cassian poate să-și aducă aminte foarte bine că a început poezia cînd era la modă pampasul, marea, pletele verzi, etc. Lipsa de autenticitate este lipsa de geniu la vîrsta aceasta. Toate generațiile încep astfel, dat fiind că în raport cu lipsa de experiență a vîrstei, ele pornesc de la poezie spre viață și nu de la viață spre poezie.

NINA CASSIAN: În legătură cu tendințele din poezia tinerilor, am constatat că unii, nu mulți la număr, au mai puțin respect față de adevărul obiectiv, cît față de niște presupuse „legi” poetice, uitînd, pe semne, că și acelea au fost deduse dintr-o realitate obiectivă. Dintr-o repulsie întemeiată față de un tip de poezie simplistă, schematică, banală, ei caută niște formulări care să semene cît mai

puțin cu formulările curente, iar această căutare atinge, uneori, extravaganța, bizareria, ilogismul.

Intr-un sens, versul lui Beniuc :

„Mă-ntîmpină cu legile-i de fier Materia”,

(vers pe care-l găsesc puternic și nobil) ar putea aparține și domeniului filozofiei, pe cînd un vers (pe care-l improvizez) ca :

*„Păsările crispate ale orei îmi vopsesc fruntea
cu o culoare între galben și cîntec”.*

le-ar părea, desigur, unora, drept aparținînd, în exclusivitate, domeniului poeziei. Există, deci, o ușoară tentație către o presupusă — dar imposibilă — autonomie poetică, ale cărei rădăcini se găsesc în vechea eroare estetizantă a „artei pentru artă”.

Opunîndu-se acestor tentații, semnez din nou seriozitatea căutărilor lui Ion Gheorghe, de pildă, — și nu e unicul exemplu — care stimînd funcția gnoseologică a poeziei, oferă tot mai mult viziuni noi, îndrăznețe, pătimașe și adevărate, despre lumea înconjurătoare.

Desigur că poezia nu are, întotdeauna, un caracter atît de sever, și că jocul, cîntecul, relaxarea au dreptul lor la existență. Dar poetul e dator să ierarhizeze aceste date și să le subordoneze scopului major de a contribui la înălțarea materială și morală a umanității.

ION HOREA : Eu aș fi mai înțelegător față de tendințele acestor poeți spre exprimarea mai variată și mai îndrăzneată a complexității omului comunist. Mimetismul, acolo unde se manifestă, bineînțeles că rămîne ca atare. Însă căutarea unor noi expresii poetice, atunci cînd nu se socotesc noi niște clișee folosite cu cîteva decenii în urmă, este firească. Nina Cassian s-a referit la poezia de acum zece ani, la un anumit mod de exprimare care nu-i mai mulțumește nici pe poeții mai în vîrstă și cu atît mai mult nu mai poate fi un exemplu în fața poezilor tineri. Eu ași găsi o înțelegere, pînă la un punct, — tendinței către un fel de înțelegere statică a fenomenelor. Nu vreau să mă contrazic, dar aici e vorba de exprimarea echilibrului și a demnității. Este înțelegerea superiorității morale și intelectuale a omului comunist, a omului care domină natura prin mijlocul științei, a omului stăpîn al vieții lui, în toate privințele. E vorba deci de exprimarea unui entuziasm, a unei atitudini, a unui echilibru, cîștigat printr-o încercare, printr-o luptă. Fiecare poet simte nevoia să spună aceste lucruri la un moment dat, să se definească pe el însuși.

Este un bun cîștigat al generației noastre, al timpului nostru. Este vorba de o luminozitate specifică vremurilor noastre. Evident că un poet nu poate rămîne toată viața în extaz, și pînă la urmă în fața realității în mișcare și a aspectelor mult mai variate fiecare poet se află în situația de a da răspunsuri mult mai profunde vieții, întrebărilor pe care experiența lor le pune în față. După „Primele iubiri”, într-un timp care pentru alți poeți echivalează cu un mai mare număr de ani, Labiș a venit cu volumul de maturitate, apărut în condiții cunoscute, una dintre cele mai tulburătoare expresii ale poeziei noastre contemporane.

RADU POPESCU: Eu găsesc că fenomenul este obișnuit; în măsura în care personalitatea unuia este mai mare, și experiența se desfășoară mai repede. Se întâmplă ca un băiat de 23 de ani să aibe intuiții care să valoreze foarte mult, ele să fie niște inspirații valoroase. Așa zisa poezie a adolescenței a fost o mare realitate pînă acum 10 ani cînd a debutat Labiș. Astăzi se pare că toți tinerii se feresc de ea, pentru că este poezia unei dezordini, a unui moment de incertitudine. Ei atunci se feresc și iață o etapă sărită. Dar ei sînt totuși adolescenți.

EUGEN SIMION: Mie mi se pare mai firesc ca un poet să nu dețină, la debut, secretul artei poetice, legile poemului. Trebuie să aibă însă, dacă este un talent adevărat, o lume a lui, un univers din care descinde și pe care îl lărgește pe măsură ce experiența și cultura lui spirituală se completează. Sensibil detașată de această tendință uniformizatoare, mi se pare poezia din ultima vreme a lui Ion Gheorghe. Poemul *Șarja* și cel despre Lazăr Cernescu (apărut în „Luceafărul”) îmi dau sentimentul unei remarcabile forțe de creație. Versul lui exprimă o vigoare poetică nu prea obișnuită la poeții din generația lui. Despre un adevărat poet critica spune adesea că el ia în stăpînire și organizează, într-un spirit propriu, lumea realului. O asemenea tentativă de luare în stăpînire a realului mi se pare evidentă la Ion Gheorghe. Nu aș spune că poetul a învins toate dificultățile artei poetice. Multe din expresiile poeziei lui sînt obscure, improprii, se face, apoi, simțită o exagerată tendință de explicare a sensurilor, vizibilă în deosebi prin abundența pronumelui, a conjuncțiilor, propozițiilor și incidentalelor. Ceea ce îmi dă certitudinea că Ion Gheorghe va progresa în poezie este, aș spune, *atitudinea* lui lirică *decisivă* față de idee sau de o temă, capacitatea lui de a merge la esență și, poate, cutezanța lui de a evita convenționalismele, pozele cele mai frecvente. Și în *Șarje*, și în poemul despre Lazăr Cernescu, el atașează poeziei sale aspecte dramatice, motive înalt tragice, văzute însă cu optica unui revoluționar. Ce se întâmplă însă cu alți tineri? Mimează gesturile poetice (și, fatal, imaginile generației de dinainte), adică pe Nichita Stănescu, Cezar Baltag și ceilalți. Sînt de acord că aduc o experiență de viață încă neorganizată suficient de bine poetic, dar mă îngrijorează cînd ei comit un act de mimetism. Chiar la Adrian Păunescu (citat mai înainte pozitiv, gîndindu-mă la poemul său intitulat, dacă nu mă înșel: „Zile de mari emoții”), întîlnim asemenea imagini stereotipe.

PAUL GEORGESCU: Dacă Eugen Simion pune problema aceasta în discuție, mie mi se pare că o face pentru că noi putem să grăbim anumite procese, putem să-i convingem pe acești tineri foarte talentați să depășească mai repede un anumit împas care, sînt și eu de acord, se datorește mai ales lipsei de experiență. Însă, pe de altă parte, trebuie să fac observația că dacă acești tineri vor scrie despre toate aspectele posibile și vor face volume eclecticice, a căror tablă de materii să reprezinte cu fidelitate întreaga istorie contemporană în punctele ei principale și secundare, ei nu vor putea ajunge decît foarte greu și poate niciodată la o expresie a lor proprie. Fiindcă, într-un anume sens, expresia e discernămint, opțiune, limitare. Se poate observa că Beniuc, încă în poezia lui de tinerețe, are anumite preocupări după care îl poți recunoaște. El și-a lărgit tematica, preocupările, însă îl recunoști pe Beniuc chiar și în aspecte secundare, cum ar fi, să zicem, preferințele geografice sau materialele poeziei. El este un poet al muntelui și nu al stepei, un poet preocupat de flăcări, de incandescență; nu poate fi confundat cu alți colegi de generație. Sigur că putem să explicăm totul prin existența sau lipsa talentului.

Însă noi discutăm aici despre încercările unor tineri, despre care eu cred că sînt talentați; ei se află tocmai în acel moment al existenței lor artistice în care pot să fișnească pe un drum propriu sau pot să stagneze în continuare încă mulți ani de acum înainte, făcînd simple exerciții poetice.

Eugen Simion are dreptate. Ceea ce este derutant, la unii tineri, este că au început prin a cunoaște regulile poeziei și ale versului, prin a se ocupa de măiestrie și nu de ceea ce vor să exprime. Ei au început prin a se preocupa de *cum să spună* și nu de *ce au să spună*.

Aceasta este o chestiune asupra căreia trebuie să li se atragă atenția.

Însă fiind de acord cu numeroasele observații critice făcute aici și în altă parte, în legătură cu poezii tineri, aș observa totuși o trăsătură foarte interesantă la ei, și anume tendința de a medita, de a gândi filozofic asupra noii realități socialiste. Este o trăsătură a tinerilor care mă face să cred că au șansa — în cazul în care se debarasează de lipsurile reale semnalate — să devină poeți foarte interesați.

Vreau să fac observația că deși îi criticăm foarte des pe poezii tineri, vorbim în schimb foarte des despre ei, ceea ce înseamnă că au anumite calități. Să mai vorbim și de cei mai vîrstnici, dat fiindcă generația de mijloc s-a exprimat destul de amplu anul acesta.

De altfel, termenul de generație nu mi se pare prea propriu, nu-mi place, mai bine am putea să le spunem promoții.

NINA CASSIAN: Eu mă simt generație cu Maria Banuș, care este cu o generație înaintea mea, și cu Ion Gheorghe, care este cu o generație după mine.

M. PETROVEANU: Să revenim la preocupările de ordin etic și la reflexiile cu caracter filozofic, generalizator din lirica tinerilor și care sînt abstracte în sensul negativ dat de Eugen Simion nu prin natura lor, evident, ci printr-o înțelegere convențională, adesea deformată și „rece”, impersonală de fapt, mimetică cum s-a spus. Temele nobile ale frumuseții morale și intelectuale caracteristice omului contemporan pe care istoria îl plămădește (demnitatea, seninătatea, orizontul universal, perspectiva dialectică a lucrurilor, vibrația umanistă, fraternitatea cu cauza clasei muncitoare, a popoarelor de pretutindeni etc.) au slujit ascensiunii poeziei, sporirii conținutului de idei. Dar riscurile unei considerații abstracte, în afara timpului și spațiului, a sarcinilor imediate pe care le dictează socialismul tocmai în vederea îndeplinirii dezideratelor rîvnite de poeți, s-au și pronunțat: abstractizarea, de care se plînge Eugen Simion, grandilocvența, „aerul” filozofic, poza etică, uniformitatea de reacții și limbaj poetic. Labis, mișcîndu-se în aceeași sferă de tendințe, lupta cu inerția concepută într-un mod, să zicem, exclusiv etic sau filozofic. Dar pentru Maiakovski, un obiectiv identic lua înfățișări precis sociale: dușmanul contra-revoluționar, diversele forme concrete, luate în viața cotidiană și lăuntrică a omului, de către tot ce e vechi, tot ce e egoism, prejudecată, resentiment, platitudine, resemnare. Și ce tensiune, ce patos, ce mare procent de „radioactivitate” artistică și etică păstrează versurile sale „ocasionale”! Ca un lup aș sfișia grumazul birocratismului, spunea! Iată încă o cale fertilă, pe lângă cealaltă meditativă, pe care poezia noastră cetățenească, publicistică, nu avansează. Și ipostaza Maiakovski nu e singura.

E. SIMION: Faptul că unii mută accentul pe artă ca joc și nu pe artă ca dialog cu realitatea, dă impresia și senzația de abstractism în poezie, de steri-

litate, riguros și chiar frumos exprimată. (Se dau exemple din poezia recentă a Mariei Banuș).

PAUL GEORGESCU: Nu sînt de acord cu exemplul dat. În ceea ce privește poezia Mariei Banuș, am impresia că la ea s-a format, s-a subliniat, mai bine zis, pornind de la „Torentul”, o tendință foarte interesantă, existentă și mai înainte, de a depăși senzația și de a ajunge la o poezie a problemelor esențiale ale vieții.

Poezii ca „Patronul” sau „La masa verde” au ridicat probleme importante pentru societatea contemporană, și care își păstrează valabilitatea, dar nu aș putea spune că problemele pe care și le-a pus în ultimul an, chiar dacă nu sînt de acord întotdeauna cu modul în care le-a rezolvat artistic, de exemplu în „Bătrînii” sau în „Zahăr tos” — ar fi probleme de interes secundar.

Am impresia, dimpotrivă, că există la ea tocmai tendința aceasta de a face poezie, nu aș spune filozofică, dar a problemelor majore ale omului contemporan. Și eu sînt de acord că lipsa concretului în poezie, — care provine de cele mai multe ori dintr-o lipsă de experiență a vieții — și tendința de abstracțizare sînt mortale pentru poezie. Însă tendința, la Maria Banuș, este aceea de a ridica anumite probleme foarte interesante și noi. Și cred că anumite nereușite ale ei chiar sînt mult mai fertile decît o anumită abilitate tehnică la care ajunsese la un moment dat, pe baza unei experiențe îndelungate.

Însă important este să încerci să găsești. Și mie mi se pare că noul ei volum, „Magnet”, este bun datorită tocmai faptului că poeta, de multe ori găsește soluții noi, depășește sfera de interes a versurilor anterioare.

Există o discuție mai veche în legătură cu poezia satului și a orașului. Eu am fost acuzat de un articol critic în „Gazeta literară”, că aș fi împotriva poeziei satului, împotriva poeziei rurale. Iar în legătură cu poezia lui Ion Brad s-a dus o discuție foarte animată dacă este rurală sau urbană.

Vreau să precizez că problema aceasta, sat-oraș, nu mi se pare esențială. Sigur că există un specific al poeziei dedicate satului și altul al celei dedicate orașului. Sigur că este stupid să afirmi că poezia satului ar fi o poezie inferioară. Numai că n-am susținut niciodată excelența versului urban. Ceea ce am vrut să spun însă, se referă la problema conținutului poeziei. Este important ceea ce descoperă nou poetul în viața satului, în noile relații sociale. Și — rurală sau nu — să combatem tendința de a copia modele vechi care nu spun nimic —, nu pot să spună nimic — despre viața socialistă. O poezie poate fi veche și prăfuită, de o sensibilitate a secolului XIX și de o problematică a secolului XIX, atacînd și teme citadine; și poate foarte bine să fie o poezie nouă, interesantă, ocupîndu-se de realități rurale.

De altfel, lucrul acesta se poate vedea și în ceea ce privește poezia cosmosului. Ce este mai tulburător, mai modern, în toate sensurile acestui cuvînt, decît faptul că omul, pentru prima dată în decursul istoriei sale, a plecat de pe pămînt și tinde spre alte planete? Chiar în acest domeniu nebătătorit, din toate punctele de vedere, există poeți care au o viziune prăfuită a cosmosului și o expun cu mijloacele cele mai prăfuite. Mă refer la „Horă de planete”, poemul lui Victor Tulbure publicat în „Gazeta literară”, pe pagina întâia. Și am impresia că asemenea vetustate în cea mai nouă tematică a poeziei este de-a dreptul alarmantă.

RADU POPESCU: Este greu să vorbești despre cosmos. Reprezentările noastre de viață, pentru popularea acestei noțiuni, pun încă probleme care, astăzi, sînt deosebit de chinuitoare. Sînt de acord că a trimite turme de oi în cosmos

nu pare modalitatea cea mai indicată, dar experiența practică ne-a arătat că nici transplantarea elementelor celei mai înaintate civilizații orășenești nu e mai puțin stridentă.

NINA CASSIAN: Paul Georgescu are dreptate în fondul problemei. De fapt, mentalitatea veche este cea care îl deranjează pe Paul Georgescu și nu un anumit vocabular...

EUGEN SIMION: Aș răspunde nedumeririi lui Radu Popescă: Faptul că poezia nouă poate utiliza elemente folclorice și altele, cu o tradiție veche în literatură, stă, după părerea mea, deasupra oricărei îndoieli. Aș da exemple din doi poeți diferiți ca tonalitate și sensibilitate poetică.

Tiberiu Utan a scris o foarte frumoasă poezie despre Cosmos: „Făt Frumos”, pornind de la un simbol al literaturii populare. El utilizează un vechi motiv al basmului: racheta, ar fi, în această transfigurare, buzduganul cunoscut pe care omul (Făt Frumos) îl aruncă în spațiul astral. Nu ai nici un moment sentimentul că poetul, substituie unei viziuni noi niște imagini tradiționale, depășite, spuse de mii de ori. Accentul cade, desigur, pe viziune. Din moment ce există o viziune poetică, contemporană, comunistă, pot fi utilizate, dacă acest fapt este necesar, imagini și simboluri din poezia populară. Tot așa, Ion Brad pornește în „Rapsodiile” dedicate socializării agriculturii, de la motive folclorice. Aceste motive primesc o „încărcătură” afectivă substanțial nouă, revoluționară. Simbolurile exprimă în acest chip, o gândire poetică înaintată.

NINA CASSIAN: În numele poezilor, cer dreptul de a folosi toate cuvintele de care dispune vocabularul limbii noastre, fără nici un fel de interdicție.

PAUL GEORGESCU: Să facem o disjunție în ceea ce privește folosirea folclorului în poezia contemporană. Folclorul folosește un anumit mod de gândire populară, o anumită viziune pe care o concretizează poetic, cu elemente ținând de un anumit nivel al dezvoltării societății. Este vorba de o societate pastorală și arhaic agrară.

De aceea se face confuzia deseori reducându-se folclorul numai la aceste elemente concrete care amintesc de o civilizație care a dispărut de multă vreme. Or nu aceste elemente constituie elementul activ, creator al folclorului. Mie mi se pare că dacă dorim să aplicăm folclorul în exprimarea unei noi societăți, care se construiește astăzi, trebuie să procedăm ca Eminescu în „Luceafărul”, adică păstrând mentalitatea, păstrând ideea, mitul, adică viziunea populară, căreia îi integrăm însă elementele concrete ale civilizației noastre. Aceasta ar fi o operă populară de natură folclorică și totodată socialistă. Adică nu exprimăm o civilizație care a încetat de mult să mai existe, o civilizație pastorală, ci o civilizație contemporană revoluționară. Poetul trebuie să exprime civilizația timpului său.

Faptul că se face apel la elementele acestea concrete nu este din dorința de a imita folclorul, din dorința de a gândi popular, și de a face o poezie cu caracter popular, ci din lipsă de inventivitate poetică, de fantezie creatoare. Poetul nu poate recrea și atunci imită, copiază modele. Când e vorba de un poet talentat ca Victor Tulbure, acest fapt e supărător. Nu văd cum am putea să exprimăm, cu elemente concret senzoriale ale unei civilizații pastorale o civilizație cu totul nouă, revoluționară, care se creează sub ochii noștri. Am impresia că tot ceea ce este nou, că tot ceea ce este specific, că tot ceea ce a adus socialismul societății românești, este pur și simplu ignorat într-o asemenea poezie.

Or mie mi se pare că tocmai în poezia satului trebuie dată mereu bătălia. Colectivizarea agriculturii a produs modificări radicale în viața zilnică a oamenilor, în obiceiurile lor multisekulare. Relațiile dintre oameni s-au schimbat, ceea ce intrase în uz și obișnuință — printr-o practică multisekulară — a fost înlăturat de revoluție.

În condițiile acestea, ceea ce este mai interesant — și lucrul pe care trebuie să-l spună, cred, în primul rând, minutorii poeziei contemporane — este tocmai ceea ce a reușit socialismul să aducă nou, revoluționar. A face o poezie a satului socialist, păstrând toate elementele vechi ale unei civilizații pastorale și ale unei agriculturi primitive, mi se pare neinteresant, în primul rând pentru că acest lucru a mai fost făcut — și de multe ori a fost făcut foarte bine — și apoi pentru că viitorul ne va cere — poate chiar mai mult decât contemporaneitatea — a depune mărturie asupra acelor lucruri care sînt specifice și unice pentru epoca noastră.

EUGEN SIMION: Aș vrea să spun în legătură cu problema în discuție, câteva cuvinte. Pînă la un punct am fost de acord cu Paul Georgescu și, în principiu, rămîn de acord pînă la sfîrșit. Sînt de făcut încă unele precizări, după părerea mea, necesare.

Este limpede că un poet contemporan — dacă vrea să fie un poet modern, adică un poet al epocii noastre — nu poate avea o viziune vetustă, nu poate „folcloriza” în poezie...

PAUL GEORGESCU: Eu m-am referit doar la elementul concret de civilizație.

EUGEN SIMION: ...El poate utiliza elemente ale folclorului. Este posibil, și după părerea mea și necesar, în perimetrul unei culturi. Dovada cea mai bună o constituie poezia lui Mihai Beniuc, care folosește în mod frecvent simbolul și metafora poeziei populare, puse însă în legătură cu romantismul substanțial revoluționar al liricului.

Pe linia celor spuse de Paul Georgescu, aș face precizarea că efectele abstracțizării în poezia noastră vin și de la renunțarea, arbitrară, la o tradiție extrem de bogată și fecundă în literatură. În același mod se pune și problema legitimității poeziei rurale. O poezie a civilizației socialiste, o poezie a satului socialist cu mijloace noi se poate și este necesar a se scrie, continuînd o puternică tradiție a literaturii noastre, detașînd-o însă de viziunea idilic-sămănătoristă.

Faptul că Alex. Andrițoiu, Ion Horea, Ion Brad, ieșiți toți din mantaua lirică a lui Beniuc, continuă să scrie o poezie de mare rafinament și deplin contemporană, trăgîndu-și seva din realitatea de astăzi a satului românesc, dovedește — ca să spun așa — viabilitatea acestei linii a poeziei noastre de totdeauna.

RADU POPESCU: Conservatorismul inert nu are nimic de-a face cu durabilitatea și viabilitatea marilor simboluri și mituri universale ale folclorului. Turnarea unor idei noi în aceste tipare străvechi a intrat mereu în preocupările poeziei și astăzi se poate constata parcă un nou avînt în reactualizarea acestor valori.

MIHAIL PETROVEANU: Victor Tulbure propune, cum am mai scris cîndva, un tip de reprezentare poetică și un limbaj quasi sămănătorist după care relațiile oamenilor de azi sînt în esență bucolice, de un idilism pseudoțărănesc, căci idilismul nu a fost, cred, niciodată o expresie a țaranului muncitor al pămîntului. Viziunea, deși se reclamă de la folclor, nu extrage din acesta decît elemente de

recuzită — costumul rural de duminică. Ce înseamnă inspirație folclorică a arătat și o arată încă Arghezi!

PAUL GEORGESCU: Trebuie în primul rînd să învățăm de la folclor faptul că el știe să se înoiască permanent. Folclorul nu a fost creat la o dată anume sau într-un deceniu anume, ci a fost creat în decursul veacurilor și s-a modificat, a ținut seama de evenimentele noi care au intervenit, a reacționat la aceste evenimente, astfel că folclorul este o creație permanentă. Folclorul fiind o creație permanentă, o literatură socialistă cu bază populară trebuie să fie și ea o creație permanentă. Nu se poate opri la un moment dat al creației folclorice.

În ceea ce privește tradiția, țin să spun — ceea ce nu este nici o noutate — că există două tradiții și că eu mă refer la acea tradiție în poezia românească care a fost creată de pașoptiști, de Eminescu, Macedonski, Bacovia, Arghezi.

NINA CASSIAN: I-aș ruga foarte mult pe criticii noștri să nu adîncească niște opoziții, devenite false în societatea noastră: cerebral-pasional, tradiție-inovație, rural-citadin etc. Omul comunist se eliberează, treptat, de orice tip de alienare, devenind tot mai multilateral și mai armonios.

În problema unității dialectice „național-universal”, aș spune următoarele: după cum un poet e dator să-și înalțe subiectivitatea la un astfel de grad de generalizare încît să devie un dat obiectiv, să poată fi oferită cititorilor și recunoscută de ei, tot astfel o națiune este datoare să contribuie, prin aportul ei generalizat, la patrimoniul universal. „Generalizat”, în cazul artei, nu înseamnă nicidecum „decolorat”, „despersonalizat”, ci, așa cum am încercat să spun, „obiectivat”.

PAUL GEORGESCU: Nina Cassian a vorbit despre o înțelegere dialectică a lucrurilor, pe care eu o văd realizată, de exemplu, în multe poezii ale lui Beniuc. Beniuc mi se pare că a realizat această sinteză între național și universal, între trecut și viitor.

Dacă eu am insistat asupra unuia dintre termeni este pentru că el apare mai des și pare că se manifestă nedialectic și unilateral mai mult decît altul.

NINA CASSIAN: Brîncuș a adus în patrimoniul universal o contribuție românească, la nivelul artei mondiale. Enescu, la fel.

Referitor la poezia cosmosului, cred că nu trebuie interzise poeziilor viziunile cele mai felurite și mai personale. A imagina în cosmos gherete cu limonadă, e o fantezie umoristică posibilă — cu condiția de a nu coborî nivelul gîndirii sau al artei.

O altă problemă, nu dintre cele mai simple, este contactul cu publicul cititor, prin cărți sau la tribuna festivalurilor literare.

Oferim cititorilor un material divers, prilejuri de destindere și meditație, cîntece agitatorice și lirice, o problematică variată, stiluri variate.

Unele poezii sînt mai dificile și cer o lectură aprofundată. Trebuie să veghem să nu se acrediteze părerea că aceste poezii sînt astfel, din vina autorilor lor, sau că ele ar fi mai puțin „democratice”. „Faust”-ul lui Goethe nu e mai puțin dedicat poporului decît poezia lui „Craiuul ielelor” — „Erlkönig”, aceasta din urmă fiind mult mai accesibilă. Dar Faust cere o pregătire culturală în plus, și un anumit sistem de lectură.

EUGEN SIMION: Sînt de acord cu ceea ce spuneți, vreau să fac o paranteză referitoare la preluarea tradiției și varietatea de tipuri de poeți în epoca noastră, varietate posibilă și necesară.

Cred că în înțelegerea tradiției se fac două exagerări: o exagerare este aceea de a considera tradiție fecundă, valoroasă, numai folclorul și literatura pînă la 1900, și de a sări o etapă foarte importantă: lirica dintre cele două războaie; o altă exagerare este de a ignora și de a socoti perimată tradiția pe care o reprezintă Coșbuc, Octavian Goga și alții.

În primul caz cred că trebuie avută în vedere experiența poetică a lui Andrian Maniu, Ion Pillat, Lucian Blaga, etc. Este, după părerea mea, bine să se țină seama de cuceririle obținute în domeniul artei poetice de acești creatori valoroși. În cel de al doilea caz, se insistă prea puțin asupra contribuției aduse de poeți ca George Coșbuc, Octavian Goga în dezvoltarea poeziei românești. Este drept că acest criticism față de poezii amintiți se exprimă mai mult oral și, uneori, în articole și cronici despre alți poeți, cînd li se reproșează viziunile concordante cu lirismul rural al lui Coșbuc și Goga. Tendința, exagerarea de care vorbeam trebuie, în acest caz, combătută.

NINA CASSIAN: Un student la Costinești, astă vară, spunea, condamînd „versul liber”: „Ce? Nu mai e bun Neculuță?!”

Dacă prozodia strălucită ar fi primul semn al valorii, am ajunge să-l considerăm pe Topîrceanu mai mare poet decît Eminescu.

PAUL GEORGESCU: Noi am plecat de la reprezentarea cît mai completă a omului comunist. Mi-aș permite să salut, în această ordine de idei, cele trei poezii ale lui Dan Deșliu despre zîmbet, din „Gazeta literară”, și care mi se pare că lărgesc sfera de preocupări în poezie; le-am citit cu multă plăcere. De asemenea, poezia lui Ion Brad despre Gara de nord, este o poezie foarte interesantă care pornește oarecum de la Eminescu, aici însă este o poezie a orașului nou, a mulțimii active. Gara de nord apare ca un fel de inimă care pulsează și aduce oamenii din toate colțurile țării și-i revarsă în capitală, îi strînge pe cei care vin și îi revarsă în diferite colțuri ale țării. Această imagine a Griviței ca o inimă care împinge sîngele (oamenii) mi s-a părut foarte interesantă și marcînd la Ion Brad o preocupare nouă: sentimentul marilor orașe. Este, de altfel, o poezie superioară celei cu acest titlu, care e mai mult programatică. Aici însă, acest program este realizat într-o imagine originală.

M-am referit la doi poeți. Cred însă că la mulți alți poeți s-ar putea vorbi de această încercare de a cuprinde zone noi pentru ei înșiși și chiar pentru poezia noastră în ansamblul ei.

RADU POPESCU: Și, pentru că acesta este un mod foarte bun de a continua discuțiile noastre de azi, să-mi permiteți să salut poezia Ninei Cassian „Dialectica”, poezie în care, pornind de la un pretext foarte neînsemnat, descoperă raporturi noi, secrete, între lucruri și idei, cu rezultatul unui adevăr sufletesc foarte profund, foarte amplu.

MIHAIL PETROVEANU: O observație în legătură cu problemele poeziei cosmosului atinse de Nina Cassian. Am sentimentul că, din păcate destul de des, ne întîlnim cu o reprezentare, sumară și naivă în exaltarea ei, despre condiția omului „cosmic”. Perspectiva oferită fără voie, între alții chiar de Geo Bogza, este aceea a unui om lipsit de ceea ce intră în substanța umană a omului. În numele dimensiunii cosmice, a grandoarei cîștigate de om o dată cu stăpînirea astrelor, se uită că, transportat pe Marte, omul rămîne om. Problemele vieții sale specifice, inclusiv și mai ales cele sufletești, nu vor rezulta automat prin „simpla” deplasare în spațiul sideral.

Recent am citit un articol aparținând unui critic sovietic, erudit și înțelept C. Zelinski. Un articol despre literatura viitorului care în Uniunea Sovietică preocupă foarte mult pe scriitorii și cititorii sovietici. Folosind experiența oamenilor de știință (economisti, fizicieni, biologi și ciberneticieni), el releva că, potrivit datelor furnizate de ei, viitorul nu autoriză viziunea curentă și tradițională de care dispunem și care constituie, de fapt, o proiecție a „vîrstei de aur”, deci a unui trecut fictiv în... viitor! De la visătorii din antichitate, utopiștii Renașterii — Morus, Campanella, — la J. J. Rousseau și pînă la autorii contemporani de literatură anticipativă, incluzînd și pe poeții care au explorat viitorul sau au formulat indirect o imagine despre el, toți și-au propus un model în fond patriarhal, paradoxal, da, așa este! Zelinski se referă, prin contrast, la Marx și Engels care au refuzat să prescrie scheme pentru omul societății viitorului, dintr-o rezervă proprie creatorilor singurei concepții științifice despre lume, critice și dialectice, construind viitorul după indicațiile concretului, ale vieții reale. Să nu mai viseze poeții? Cine le-ar interzice? Cred însă că, în orice caz, nu trebuie să viseze ca V. Tulbure.

Același autor sovietic mai semnala un aspect vrednic de discuție. Dezvoltarea societății nu va antrena, susține el, o astfel de simplificare a raporturilor încît oamenii să se înțeleagă pe scară universală cu spontaneitatea, cu familiaritatea instantanee la care visăm. Zelinski avertizează asupra aridității drumului către această aspirație. Oricît de generalizată ar fi tehnica, oricît de adînc s-ar desfășura automatizarea producției și a altor compartimente din viața socială, societatea nu va ajunge vreodată la gradul de omogenitate, de simplificare pe care-l are, să zicem, un corp simplu, un element chimic — respectiv un mediu social restrîns, cu sarcini puține și relativ ușoare. Ba chiar, ținînd seama de sporirea nevoilor, de specializarea crescîndă impusă de evoluția științei aflată la rîndul ei sub „comanda” progresului, a cerințelor vieții, se vor ivi noi organisme sociale. Simplificîndu-se așa dar unele direcții, se complică altele. Pe de altă parte, oferind omului înlesniri hotărîtoare, condiții tot mai favorabile expansiunii personalității, societatea, chiar spre a le întreține, va ridica noi exigențe insului. Unii savanți, biologi și neurologi, vorbesc chiar de o readaptare radicală, mergînd pînă la structura neuro-fiziologică și, evident, psihică a omului în fața sarcinilor, a solicitărilor, nebănuite încă, din partea viitorului. Iată numai cîteva din problemele pe care omul comunist, eliberat de antagonismele specifice societății bazate pe exploatare, pe alienarea conștiințelor, a „esenței umane”, va trebui să le întîmpine.

EUGEN SIMION: O tendință vizibilă și primejdioasă în poezie este, după părerea mea, tendința pe care aș numi-o „minor-abstractă”. Nu are nimic de-a face cu generalizarea poetică, cu poezia de reflecție. Este vorba de cu totul altceva. Și anume de faptul că unii dintre poeții noștri recurg la eseu, la un stil imagistic cu efectul de a nu recunoaște în notațiile lor o personalitate poetică și un univers poetic.

Acest abstractism minor limitează valoarea multor versuri despre Cosmos sau altele ce pornesc de la idei și teme de primă importanță pentru epoca pe care o parcurgem. Să luăm, de pildă, versurile semnate de Nicolae Țațomir în „Gazeta literară” (13. Dec., 1962) „Corabia neagră”, apreciate de poet ca niște marginalii la un congres de oncologie. Ideea de a închina un poem oamenilor care luptă pentru a învinge moartea, cu un eroism mai măreț, poate, decît acela al lui Cezar și Hanibal, este, firește, cu totul remarcabilă. N. Țațomir, altfel un bun tehnician al versului, adoptă aici un stil eseistic, uscat, de articol, nu numai simulat prozaic, ci chiar solemn prozaic, în esența lui:

„Cîndva, de nimeni văzută, de nimeni știută,
 Într-un necunoscut și întunecat fiord al lumii
 Ancorase corabia neagră,
 Invizibila corabie neagră cu mateloți invizibili.
 Nici o stea, nici o adiere...
 Doar o umbră cu coasa pe umeri,
 Sărind din alegorie în alegorie
 Și poposind pe un promontoriu,
 Vedea cumplita încărcătură și hohotea de bucurie.
 Omenirea parcă ațipise
 Tolănită între polii planetei
 Și, visînd, printre camagii, luminile primăverii
 Deodată, ca din senin,
 O celulă din adîncurile armoniei trupești
 Nu-și mai găsi echilibrul milenar”
 etc. etc.

RADU POPESCU: Noi am stabilit un lucru, că există din contră, o tendință spre înălțarea conștiinței teoretice, care este foarte bună pentru poezia noastră și care, cred eu, ar trebui să constituie la bilanțul acestui an unul din elementele cele mai pozitive.

PAUL GEORGESCU: De acord. Eugen Simion vorbește însă de faptul că uneori această tendință spre abstract nu primește complementul său de viață.

EUGEN SIMION: Am impresia că s-a înțeles ceea ce am vrut să spun.

MIHAIL PETROVEANU: Eu am înțeles că te referi tocmai la tendința filozofardă, de pretinsă poezie de idei și în fond găunoasă care însă, după părerea mea, nu este caracteristică atît autorilor amintiți, — aceștia au alte păcate — cît mai ales unor tineri pripiiți. Mie mi-a plăcut ultima poezie a lui Cezar Baltag din „Gazeta literară”, între altele și pentru că am citit în ea o reacție împotriva acestei maniere, a acestei „manii” abstractizante. Protest semnificativ la unul dintre cei mai convinși și, adesea inspirați, promotori ai liricii reflexive. Nu cumva a zărit el însuși, profilîndu-se la orizontul său, primejdia istovirii elanului prin cultul exclusiv al „ideilor” rupte de concret?

ION HOREA: Ca un adaus în lumina înțelegerii celor discutate, îmi permit să-mi exprim încrederea în individualitățile poetice, în surprizele din viața literară, mai mult decît în drumurile bătute și în sfaturile urmate. Vreau să înțeleg în sens contemporan dictonul socratian: „Cunoaște-te pe tine însuți”, aș adăuga în egală măsură în care cunoști viața. Cine ești tu, cel rămas, departe de oameni, nu în turnul de fildeş, dar în fața hîrtiei sfidător de albă? Sufletul tău prin ce fire și în ce direcții se leagă de conștiința oamenilor zilei? Cuvîntul tău de poet cum trebuie spus, cui se adresează? Poezia nu e numai revărsare, ci și reflecție, și echilibrare a ta însăși. Vreau să fac cîteva aprecieri asupra poeziei închinată colectivizării totale a agriculturii. A fost un eveniment de mare importanță în viața politică și economică a țării, și prezența poezilor, atîta cîtă a fost, în publicațiile literare, parțial a fost lăudabilă. N-a fost însă corespunzătoare, după părerea mea, în măsura în care nu s-a exprimat cu suficientă pregnanță tocmai epoca și factorii care au dus la desăvîrșirea acestui act revoluționar. Unii poeți parcă s-ar fi pomenit căzuți din lună și-și exprimau uimirea și extazul în fața unei realități ce nu s-ar fi desfășurat de zece ani încoace, sub ochii lor — din păcate, am

impresia, mai puțin cu participarea lor. Altfel nu-mi explic distanța pe care o stabilesc între realitățile noi și trecut, deci între realități între care s-a desfășurat însă o realitate a revoluției, care a dus la procesul trecerii de la gospodăria particulară la cea colectivizată. În acest sens, deci, poezii mai au mult de făcut în exprimarea adevărului istoric în desfășurarea lui.

PAUL GEORGESCU: În legătură cu poezii care nu se cunosc pe ei înșiși... Volumul lui Victor Felea, în cea mai mare parte a lui, este volumul unui poet care nu s-a înțeles pe sine însuși. Există acolo versuri care nu sînt rele în sine, dar nu îl exprimă pe autor.

MIHAIL PETROVEANU: Pentru că veni vorba de poezia dedicată colectivizării, aș vrea să subliniez satisfacția pe care mi-a dat-o ciclul lui Ion Horea din „Viața Românească” pe aceeași temă. Ciclul mi-a relevat posibilitățile lui pentru o poezie de sinteză, pentru o poezie chiar de notații semnificative, dovedind și virtuțile acestei din urmă modalități condamnate de unii în principiu. A scos la iveală o valență artistică neașteptată, judecînd după ultimul său volum.

PAUL GEORGESCU: Eu caut întotdeauna să găsesc o formulă și pentru un poet și pentru o creație poetică. Mă bucură mult însă cînd poetul respectiv îmi răstoarnă formula. Sînt de acord cu cele spuse despre Ion Horea, — nu numai pentru că a scris o excelentă poezie cosmică, dar fiindcă în general este în plină evoluție și revoluție poetică și își manifestă valențe cu totul noi. Dacă este vorba de împropiata poeziei, este de semnalat acest fenomen al unui poet care iese din propria lui cristalizare și caută forme noi.

De altfel, în discuția aceasta s-au menționat mai mulți poeți care încearcă mereu să abordeze aspecte noi ale realității, să se autorevoluționeze în ceea ce scriu; dar discutînd mereu despre tema îmbogățirii tematicii, mai bine zis a abordării unor zone noi ale realității socialiste, cred că n-ar trebui să uităm primejdia care există ca recuperînd pentru poezie zone noi ale realității sau ale omului socialist, să uităm sau să pierdem alte zone care au fost cucerite mai de mult și care rămîn extrem de actuale, cum ar fi poezia păcii și a războiului, lirica cetățenească etc. Poetul este un seismograf care vibrează la mișcarea astrelor, la schimbarea anotimpurilor, la trecerea timpului etc., dar ar fi anormal să nu vibreze și la marile evenimente politico-sociale care se petrec. Cred că faptul că s-au scris și poezii șablon, retorice, i-a făcut pe unii tineri să se îndepărteze de poezia cetățenească. Cred, însă de asemeni, că a micșora importanța liricii cetățenești, înseamnă a mutila omul contemporan, a-l lipsi de una din coordonatele sale.

NINA CASSIAN: În legătură cu educația gustului cititorilor îmi permit să amintesc că, în contactul nostru cu cititorii trebuie să existe exigențe și respect reciproc, înțelegerea procesului revoluției culturale, pasiunea țelurilor noastre comune. Trebuie să fim la nivelul înaltei noastre calități și răspunderi de educatori, menire pe care ne-a conferit-o vremea și societatea în care trăim.

EUGEN SIMION: În încheierea discuției, aș vrea să fac următoarea precizare: Cred că au apărut în acest an citeva volume de versuri și cicluri de poezii care trebuie semnalate. De pildă, volumul lui Ion Brad, volumele a doi tineri: Hagiu și Scorobete și mai de curînd, volumul „Culorile toamnei” de Mihai Beniuc și „Magnet” de Maria Banuș. Acestea mi se par a fi cele mai substanțiale cărți de poezie ale anului 1962...

Au intrat în poezie zone noi ale vieții spirituale, morale etc. Pe linia aceasta aș semnala, în afară de Arghezi (care a continuat tonalitatea și universul *Frunzelor*), contribuția unor poeți ca Nina Cassian, Tiberiu Utan, Andrițoiu, Dan Deșliu, Ion Horea, tinerii Nichita Stănescu, Cezar Baltag și Ion Gheorghe. La Dan Deșliu aș remarca două dintre cele *Trei zimbete* publicate în „Gazeta literară”, la Utan poemul „Cireșul”, iar la Horea, poemele sale despre cosmos și despre sat. În ultima vreme mai ales am observat în creația Ninei Cassian o înnoire a unghiului de vedere; ea reia, dintr-o perspectivă lirică nouă, problema dragostei, a prieteniei etc., realizând ceea ce aș numi o *viziune contemporană a sentimentelor fundamentale umane*.

De asemenea, Maria Banuș reia firul oprit cu „Torentul”, pe linia poeziei despre copilărie. Piese de greutate ale volumului „Magnet” se referă la lumea unei copilării amare.

RADU POPESCU: Cred că anul 1962 a fost un bun an de poezie și cred că poezia, în momentul de față, cel puțin sub raportul unei serii întregi de probleme și realizări noi, stă în fruntea frontului nostru literar. Este cea mai înaintată, cu toate că poartă încă o mare cantitate de aluviuni și deșeuri; dar a cîștigat poziții care bat realizările celorlalte genuri în mod categoric.

Și eu aș adăuga: aceste progrese le-a marcat mai ales generația de mijloc, generația poezilor care au început să pună de acord un considerabil bagaj de experiență a vieții, cu ridicarea neîncetată a nivelului ideologic și cu cele mai substanțiale achiziții intelectuale.

ÎNSEMĂNĂRI PE MARGINEA UNOR PIESE ÎNTR-UN ACT

AL. POPOVICI

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că „Partidul și statul nostru desfășoară o muncă vastă pentru a transforma cultura într-un bun al tuturor...”.

A fost mai evidentă ca niciodată uriașa creștere calitativă a nivelului artistic al echipelor noastre de artiști amatori la marea competiție de interes național: bienala I. L. Caragiale. Existența practică a 11 000 de echipe de teatru e un fapt de-a dreptul uimitor și el dovedește precis că valorile spirituale sînt azi un bun obștesc folosit din plin.

Vor rămîne de neuitat pentru participanții la această bienală și chipul țărănușului moldovean de 13 ani care recita din Creangă cu un umor copios, sugerînd autentic imaginea lui „Nică humuleșteanul“, sau al acelei babe din Dolhasca, uimitor de mobilă, cu un talent de mare comediantă și ținută clasică pe scenă, oficiînd umorul cu prestața unei „emerite“... Ne vom aminti cu emoție de corul vorbit al unor ciobani din vîrf de munte, ce făcea să vibreze nuanțe și rezonanțe simfonice, cu un simț al ritmicității și al cuvîntului demn de invidiat chiar de către artiști profesioniști, de echipa de doctorițe și surori de ocrotire care în halate albe joacă teatru în fața copiilor izolați din pricina unor boli contagioase, de cizmarii din Suceava care și-au alcătuit o echipă de teatru de păpuși, trebuind să construiască mai larg gîtul gingașelor personaje pentru că ei, interpreții, au degetele umflate și noduroase de la ciocan și calapod...

Teatrul a devenit un fenomen popular, un fenomen de masă, teatrul a devenit prietenul omului simplu, care nu se mai sfiește să urce pe scenă, care vrea să facă prin modesta lui putere să răsune un mesaj, un îndemn, o chemare...

Ei bine, pentru cele 11 000 de echipe de teatru, e nevoie evident de un repertoriu special. Multe echipe artistice de amatori, lipsite uneori de o judicioasă îndrumare aleg piese care necesită spectacole ample, de montare dificilă, (a existat chiar o încercare de a se monta **Romeo și Julieta**) și deși există unele reușite (Casa de cultură din Tulcea a montat, de pildă, cu succes, **Zări de necuprins** de N. Virta), cel mai ades, abordarea unor asemenea texte duce la eșecuri.

Or, există, astăzi, din ferichere, un număr bogat de piese de teatru într-un act, adevărată școală a teatrului de amatori, ușor de montat, gîndite special pentru a fi puse operativ la îndemîna unor echipe de artiști amatori, însoțite cel mai ades de competente îndrumări regizorale, schițe de decor, costume, indicații tehnice.

„Concursul Vasile Alecsandri“, sporește anual numărul acestor piese, care pe drept cuvînt s-au impus în producția noastră literară, scoțînd la iveală personalități creatoare în acest domeniu, ridicînd probleme estetice, îmbogățînd peisajul nostru teatral.

Desigur, ar fi fost dificil să poposim asupra tuturor pieselor apărute în decursul anului 1962 (cele mai multe publicate în colecția „Teatru de amatori“ a Editurii pentru literatură, apoi în revistele „Îndrumătorul cultural“, „Clubul“, editate de Casa

centrală a creației populare, sau de casele regionale de creație); ne vom opri cu precădere asupra acelor care ni s-au părut a fi mai semnificative, mai importante prin mesajul lor tematic, prin felul cum au transmis artistic acest mesaj.

În cuvîntarea rostită la încheierea Consfătuirii pe țară a țăranilor colectivști din 22 decembrie 1962, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că principalele probleme ce decurg din directivele Congresului al III-lea al partidului sînt: „**încheierea colectivizării, consolidarea economică organizatorică a gospodăriilor colective, sporirea producției de cereale, dezvoltarea sectorului zootehnic, creșterea producției pomiviticole și legumicole, extinderea mecanizării**“.

Iată, de fapt, acea tematică a celor mai multe din piesele despre care ne vom ocupa, piese surprinzînd chipul unui om nou, de o forță deosebită, încercînd să-i abordeze psihologia sa complexă: țăranul epocii socialiste, țăranul colectivist.

Semnificativă e piesa Luciei Demetrius **Întîmplarea de la țîrg**. Țăranul colectivist Stanciu Bălan are, într-o zi de țîrg la care participă în chip de vînzător de cartofi, revelația faptului că propriile sale interese se confundă cu acelea ale întregului popor. Piesa e imaginată ca o mică fabulă alegorică: Stanciu încearcă să vîndă cartofii cu un preț piperat unui necunoscut, care e de fapt viitorul său ginere. Rușinea prin care trece e însoțită de un proces de conștiință primenitor. Piesa e construită cu virtuozitate dramatică: un prolog surprinde micul univers al satului colectivizat, cu un personaj hazliu, baba Luța. Pe acest fundal, Stanciu își dezvăluie rădăcinile unor vechi apucături nu atît de puternice încît să-l rupă de tovarășii săi de muncă, dar prilejuindu-i atitudini contradictorii.

Tabloul țîrgului, dinamic, incisiv, brăzdat de replici pline de umor, are o creștere sigură cu totul remarcabilă în ceea ce privește stările de spirit ale eroului în conflict cu celelalte personaje.

Mihail Davidoglu este autorul unei „schîțe dramatice“ complexe, prin procedeele utilizate (există aici pagini de comedie și chiar de farsă bogată în umor) — intitulată **Baba Dochia și brigadierul**. Baba Dochia e porecla pe care i-o dă tușii Anica, nărvitul brigadier Cioacă, element descompus, carierist necinstit: „... că s-a ajuns și Baba Dochia să se amestece în cifre și plan“.

Tușa Anica — Baba Dochia — e șefa fermei avicole a gospodăriei. La început analfabetă, ostentînd fără răgaz pentru binele colectiv, baba Dochia e un exemplu plastic al felului în care noua conștiință socială a țăranilor colectivști se reflectă în conștiința lor:

— „Dar pînă acuma, tot ușor mi-a fost? Ba, la început, se țineau de mine copiii din sat și cucuriguau și cotcodăceau. Iar mamele lor din „lele găinăreasă, țafă găinăreasă“ nu mă mai scoteau. Rîdeau ele, femeile, dar eu creșteam găini matcă, și uite că am ajuns un fel de matcă și eu pentru voi, ăștia. Aci, da! Aveam eu dragoste de vietățî. Și apoi îmi spuneam așa, că dăm hrană oamenilor. Să știi că dai hrană oamenilor, înțelegi asta?“

Piesa depășește oarecum universul obișnuit al piesei într-un act, e „populată“ de personaje cu biografii complexe, cu individualități pregnante. E semnificativă bătălia pe care o duc cel mai vîrstnic erou — tușa Anica — în numele tinereții, în sensul neliniștii creatoare, al muncii fără preget, al muncii care a devenit o necesitate vitală, izvor de energii și căutări. Baba găinăreasă bate la porțile științei și luptă împotriva vechiului, „Baba Dochia“ și-a lepădat cojoacele vechilor prejudecăți, a mentalității înapoiate și se îndreaptă spre soarele primăverii.

Stilul caracteristic al lui Davidoglu, colțuros, abrupt, e însoțit aici de replica hazlie, de situația comică, vodevilescă, atunci cînd rîde pe seama Ioanei Cioacă, „zdrahonul de fată“. Problemele zootehnice, ale fermei de pui, devin aici, transfigurate artistic, un emoționant și totodată un educativ mesaj artistic.

Pornind de la un conflict, etern valabil uman, conflictul dintre părinți din pricina dorinței copiilor lor de a-și întemeia o familie, Radu Boureanu a conceput o comedie populară: **Asta e nora pe care o vreau**. Neînțelegerea dintre prezumtiva soacră Voica și eventuala noră Maria e determinată de poziția diferită a celor două femei față de problemele legate de sporirea capacității de producție a gospodăriei.

Vechiul conflict de „aur și sînge“, „vendetta“ spaniolă, orgoliul saxon, prejudecățile legate de titluri sau avere, sînt înlocuite prin coordonate specifice timpului nostru.

Ciocnirea psihologică e caracteristică, tipică pentru zilele noastre. Capuleții și Montaguii zilelor noastre — Voica, mama lui Costin și Simion, tatăl Mariei se înfruntă.

Voica: „Ce mi-a făcut? Mie mi-a făcut? Nouă, la toți ne-a făcut. Nu s-a mulțumit numai să fie împotriva propunerii mele cînd am vrut să lărgim producția în sectorul avicol... Mă batjocorea în toată gospodăria... Auzi, zicea, auzi la Voica... vrea să facem crescătorie în stil mare, de rodislande și rațe... Să stea gospodăria după fulgi, pene și găinațuri... Asta e rostul nostru? Noi trebuie să fim meșterii recoltelor bogate... să ne cînte aurul boabelor vînturate de lopeți, în magazii, să dăm griu... se umfla el...“

Piesa lui Radu Boureanu pleacă de la marele adevăr care arată că colectivizarea agriculturii a determinat schimbări esențiale în viața social-economică a țărânimii, că în procesul muncii colective dispar tot mai mult rămășițele mentalității de mic proprietar, în timp ce crește inițiativa creatoare a muncii și bucuria unor realizări mereu noi.

Voica și Maria sînt asemenea eroi și R. Boureanu a intuit conflictul dintre ele, ca un conflict al zilelor noastre.

Unul dintre cei mai fecunzi autori de piese într-un act pe teme agricole e Tiberiu Vornic (**Împărătița lui Machidon** a rămas în antologia genului). Piesa **O vizită cu țile**, continuă cele mai bune tradiții ale genului dramatic scurt. Piesa dezbate un aspect al luptei pentru **nou**, pentru noul cristalizat în metoda de muncă cea mai avansată, cea mai științifică, cea mai aptă să-l facă pe om stăpîn al naturii.

Dramaturg cu o bogată experiență a meșteșugului scenic, Tiberiu Vornic reușește să transmită acest mesaj implicat în acțiune, creînd situații dramatice, conflicte, caractere reliefate cum sînt cele ale lui Mihai, tînărul inginer agronom, și al Ginei, zootehniciana. Relația sentimentală dintre ei nu e deloc idilic pastorală, și zbciumul bătrînei mame a inginerului, care vrea pentru fiul ei numai o ingine-reasă, în timp ce-și domină cu autoritate un soț molcom, rămas în coada vremii, nu e un simplu ornament dramatic. Autorul te face să urmărești cu atenție peripețiile dramatice, modul în care însămințarea grîului se face pe baza structurii pămîntului e legat de investigațiile psihologice operate în conștiința eroilor săi, care se înfruntă în jurul acestei probleme. Cunoscutele calități de scriitor umorist ale autorului și mai ales marea sa aptitudine de a surprinde psihologia țaranului ardelean dau un plus de savoare piesei.

Doi tineri scriitori, Silvia Andreescu și Theodor Mănescu sînt autorii unei piese scrisă cu umor și vervă dramatică: „**Vecinii**“. E vorba de influența pozitivă a unei gospodării colective fruntașe asupra unei alteia rămase în urmă. Influența aceasta nu se exercită numai în planul economic organizator, ideile înaintate au precădere asupra mentalității înguste, înapoiate. Oamenii își găsesc calea fericirii personale împlinită cu aceea a interesului colectiv. O lumină specială este aruncată asupra problemei emancipării femeii prin destinul vieții Severina.

Un episod de un intens dramatism îl abordează Simon Magda în piesa „**Spic de griu**“. Recolta unei gospodării colective e distrusă de o calamitate naturală. În

fața acestei lovituri, țăranii devin mai solidari, mai puternici, gravitatea împrejurărilor oțelește caracterele. „Nu există fericire mai mare pentru om decît să știe că nu-i singur“ — spune un erou principal. Cu multă finețe psihologică e rezolvat conflictul dintre Sandor, președintele colectivei și Emma soția sa, despărțiți datorită unor neînțelegeri generate de rubedeniile lacome ale soției. Un tip interesant de soacră, dincolo de cañoanele comice : văduva Nemeti — mama Emmei.

„**Freemăt de toamnă**“ de Ludovic Bruckstein e o interesantă investigație psihologică, urmărind evoluția pozitivă a mentalității unui fost mijlocaș, azi colectivist, în felul acestuia de a privi și a înțelege criteriile sociale, relațiile de familie, noua ierarhie pe care o ridică munca, dincolo de conveniențe și prejudecăți mic-burgheze. Un dialog strîns, nervos, lapidar.

O savuroasă comedie populară e „**Zmeoaicele**“ de Ștefan Haralamb. Se urmărește aici procesul de încredere în muncă al unor femei aprige, „zmeoaice“, care de unde, la început, refuzau să devină „văcărese“, devin pînă la urmă, în această calitate mîndria satului „cu poză la ziar“. Piesa e concepută ca un galop de întîmplări furtunoase, în care pasiunea pentru fotbal a președintelui colectivei e mereu potolită de incidentele ce-l împiedică să devină un suporter înflăcărat al echipei din sat. Piesa respiră voie bună și optimism, ca semn al încrederii omului în faptele și destinul său luminos.

Natalia Gheorghiu e autoarea comediei „**Un iaz... și o poveste cu haz**“, bazată pe o broderie de situații comice hazlii pe tema relațiilor dintre două gospodării colective, încurcăturile fiind generate de geloziile neîntemeiate ale unor femei, de altfel vrednice în muncă. Generatoare de bună dispoziție, împletind situațiile comice în jurul unor fapte majore de viață, autoarea promite a fi un dramaturg autentic.

Platon Pardău e autorul piesei „**Zile de toamnă**“, (editată de Casa regională a creației populare din Suceava) o piesă ce-și propune să dezbată probleme ale zootehniei în cadrul unui mic conflict de familie, iscat de mentalități diverse, într-un text scaldat de nuanțe poetice.

Teodor Boșca a însăilat în „**Stupii cu pricina**“, un mic episod determinat de hotărîrea pripită a unui președinte de colectivă de a construi o prisacă în dauna sectorului zootehnic. Puținătatea faptelor dramatice e acoperită de o atmosferă de voie bună.

Ar mai trebui citate piese ca „**Ultima rădăcină**“ de George Ostafi, o satiră la adresa mentalității egoiste, individualiste și „**Zambilica e martoră**“ de Liviu Cernăianu, o comedie yioaie ce pledează pentru introducerea metodelor de muncă științifice în sectorul zootehnic.

Chiar din această simplă înșiruire poate reeși simplu aspectul cel mai semnificativ al acestor piese : bogăția lor tematică, faptul că autorii lor au știut să se inspire din problemele cele mai arzătoare ale satului socialist, că ei au întreprins o muncă intensă de documentare, cunoscînd realitatea concretă, fără de care nici una din aceste piese nu ar fi putut fi realizată. În acest fel, fiecare piesă devine un factor activ de agitație politică, fapt care, evident, demonstrează partinitatea autorilor. Din păcate însă aripile inspirației creatoare a autorilor nu se ridică la altitudini prea mari. Uneori nu poți distinge fiecare piesă în parte, după ce le-ai citit în bloc, pentru că ades situațiile dramatice sînt aceleași.

Anecdota cea mai folosită e următoarea : un tată sau o mamă, au un fiu, sau o fiică, fruntașă în muncă, logodnic sau logodnică al unui alt băiat sau alte fete, care au criticat în muncă pe prezumtivii socri ; aceștia, jigniți, refuză să mai încuviințeze respectivele căsătorii pînă la epilog, cînd sînt lămuriți...

Peisajul uman ar trebui puțin lărgit, privit mai în perspectivă. E drept că au dispărut „țărănișmele“, clișeele unei pastorale moderne cu iz de hîrjoană semănătoristă, dar eroii dramatici ar trebui „sondați“ prin investigații psihologice mai ample, în caracteristici umane mai reprezentative. Fantezia cu care e brodată intriga multor din aceste piese e încă săracă, anecdota e rudimentară, mai mult o „sfadă“. Conflictul e de ordin verbal (o adevărată inundație de cuvinte), și cele mai multe piese nu au o creștere dramatică bine marcată, cu un moment de tensiune maximă.

Cehov spunea că piesa într-un act e de fapt actul III al unei piese mari.

Actul III în sensul maximei desfășurări dramatice, în sensul că piesa într-un act trebuie să pornească de la o „acută“ dramatică pe care, pentru o a susține trebuie mare măiestrie și o tehnică teatrală ireproșabilă.

Nu trebuie uitat nici o clipă și că „demonstrația“ tematică a piesei trebuie făcută ca un fapt de creație artistică și nu ca o simplă enunțare a unor mari adevăruri agrotehnice...

Ar fi bine ca în sfera de inspirație a autorilor dramatici de piese într-un act cu teme agricole să intre și alte categorii sociale ale satului — mai ales noii lui intelectuali.

Și totuși, în acest sector s-au impus autori cu reale calități dintre cei pomeniți de noi mai înainte și alții, ca Teofil Bușecan, Sütö Andras, Ernest Maftei, Mihail Zemed, etc. etc. mulți dintre ei amplificîndu-și apoi piesele în vederea reprezentării lor de către teatrele profesioniste, cu mult succes (Sütö Andras, Bușecan, Maftei).

Inegale ca valoare, piesele mai sus pomenite se impun a fi semnalate și e îmbucurătoare prezența printre autorii lor a unor cunoscuți dramaturgi, poeți sau prozatori.

Inspirată din activitatea oamenilor muncii dintr-o întreprindere socialistă, „Logodna“ de Paul Everac e o piesă deosebit de interesantă. Conflictul se încheagă în jurul luptei pentru calitate în produsele dar și în mentalitatea unor tineri muncitori de înaltă calificare.

Elementul motor în lupta pentru calitate sînt comuniștii: etica lor este calitatea.

Piesa e rapidă, vibrantă, scrisă dintr-o inspirație, cu un lirism strîns, folosit riguros, cu o capacitate precisă de diagnostic psihologic din partea autorului. O mică dramă sentimentală e privită tinerește, juvenil aproape, oamenii simt la nevoie ajutorul celor de lângă ei, cu care parcurg același drum și în același ritm. Arhitectura piesei, problematica ei trădează pe dramaturgul încercat. Prologul piesei e surprinzător: invitații la o logodnă îndură în materie de utilaj casnic consecințele unor neglijențe în realizarea unor produse de calitate.

Victor Bîrlădeanu dovedește din ce în ce mai mult maturizarea posibilităților sale artistice în domeniul dramaturgiei. Volumul său recent cuprinzînd piesele „Sala de așteptare“ și „La balcon“ e un exemplu.

„Sala de așteptare“ e un mic moment dramatic, concis, închinat corelației dintre știință și viață, faptului că o înaltă creație nu poate fi determinată decît de practica directă, imediată, de cunoașterea complexă, adîncă, a realității.

Profesorul Grigoriu spune: „Știința, — ascultă-mă pe mine, tinere — e știință adevărată numai atunci cînd fertilizează, nu cînd usucă“, argument confirmat și de talentata geologă Valentina: „...nu-i nimic mai tineresc decît să aduci știința în viață și viața în știință.“

Un mic intermezzo dramatic („răspîntie dramatică“, îl numește autorul), în cadrul pitoresc al unei săli de așteptare, comentat cu haz și miez de moș Rădulea, o confruntare între două mentalități, Eugen Mincu și Valentina Carp, confruntare din care primul își înțelege adevărata sa misiune. Faptele dramatice sînt concentrate și timpul devine o convenție ușor acceptabilă.

Cea de a doua piesă e o fantezie spirituală, o istorie veselă oglindind peri-pețiile simpaticului Ionel Upercut în orașul viitoareii cetăți a oșelului — Galați. O tînără fată își așteaptă mirele — Ionel, care sosind pentru prima dată în oraș, ia contact cu o realitate uluitoare pentru el. Vești despre „treptele“ revelațiilor sale, aduc pe rînd diverșii invitați la nuntă cari s-au întîlnit pe drum cu mirele... Evident, procesul transformării sufletești a eroului e sugerat în perspectivă...

Victor Birlădeanu are marea capacitate de a imagina fapte dramatice concentrate, prezentate esențializat, cu o metaforă bogată, și totdeauna colorate cu humor. Un tînăr autor care și-a făcut un frumos debut în dramaturgia pieselor într-un act e Alexandru Adrian. Două din piesele sale „**Flori ce nu se vestejesc**“ și „**Și cerul senin are citeodată nori**“ (publicată în revista „Clubul“) vădesc calități de autentic dramaturg, o fină notație psihologică, o replică bine gîndită, sobră, un conflict dramatic bine condus și o intrigă vie. Un merit deosebit al tînărului autor este și acela că el pleacă de la probleme importante ale industriei socialiste, pe care le abordează cu competență prin intermediul unor personaje cu o psihologie complexă.

Trebuie menționată piesa lui Szasz Ianos, „**Șase băieți și o fată**“. E un moment dramatic din lupta tineretului comunist în preajma eliberării țării noastre în care conștiințe umane se limpezesc și se călesc în ceasul luptei directe, armate, cu dușmanul. Virgil Nistor e autorul unei satire a bancherilor interesați în jocul cu moartea. Intriga piesei e interesantă, există multe pasaje remarcabile, dar și tot atîtea locuri comune, declarații banale...

E desigur dificil de tras o concluzie generală după parcurgerea unui număr atît de mare de piese, diverse ca inspirație și tematică.

Cert este faptul că putem semnala actul de naștere al unei noi dramaturgii, operative, agitatorice, prin destinația ei menită să fie jucată de cel mai mare teatru al țării : 11.000 colective teatrale.

De multe ori granița spre opera de artă nu e însă depășită, piesele sînt scrise în grabă, superficial, fără perspectiva pe care trebuie să o deschidă orice act de creație.

Piesa într-un act prespune o mare concentrație a faptelor dramatice și de aceea autorii trebuie să fie deosebit de exigenți față de zgura ce trebuie eliminată în permanență pînă la realizarea textului finisat, ireproșabil.

Este drept că în ceea ce privește atenția presei literare, a criticii de specialitate, piesa într-un act e încă o cenușăreasă. Sporadică fără o privire de ansamblu, cercetarea critică a pieselor într-un act nu a adus încă un ajutor substanțial autorilor, după cum popularizarea creațiilor lor e de asemeni deficitară.

Fără îndoială că o analiză temeinică, împlinită prin colaborarea Casei Centrale de Creație Populară cu secția de dramaturgie a Uniunii Scriitorilor ar fi foarte bine venită, și ea s-ar cere înscrisă în calendarul acestui an.

OPINII ASUPRA MOTIVULUI OEDIPIAN ÎN MUZICA CONTEMPORANĂ

GEORGE BĂLAN

Deși comportînd personaje și fapte legate de viața și mentalitatea străvechii Elade, tragedia Oedip poartă în ea semnificații de o tulburătoare permanență umană. Dincolo de sfînx, incest și paricid, ni se dezvăluie o profundă și mereu actuală filozofie, este meditația îndurerată dar plină de bărbăție asupra dramei pe care — în societatea împărțită în clase — o trăiește cel ce vede unicul țel a existenței sale în descoperirea și afirmarea răspicată a adevărului, în demascarea unor tane ascunse. Perseverența neabătută cu care el se îndreaptă spre acest țel este expresia unei clarviziuni geniale și a unei voințe titanice. Ascensiunea sa spre culmile cunoașterii declanșează însă coaliția mediocrității, a fricii, invidiei, calomniei, care se năpustesc asupra-i. Unei ofensive atît de năpraznice el nu-i poate ține uneori piept, dar prin rezistența sa morală, nici o clipă șovăitoare, se ridică deasupra detractorilor săi. Cel ce se dăruie cunoașterii, soarbe din această identificare forțe supraomenești. Nici zdrobirea fizică, nici compromiterea socială nu izbutesc să îngenunche demnitatea sa de om. Peste toate calamitățile ce se abat asupra lui, înțeleptul erou se înalță victorios. Oricît de mutilat, chipul îi este transfigurat de acea strălucitoare lumină pe care o iradiază forța prometeică din sufletul său. Mitul oedipian este așadar un imn închinat vitejiei sufletești a omului dominat de pasiunea căutării adevărului.

Asemenea jertfe eroice, veacul nostru brăzdat de atîtea conflicte sociale, a cunoscut poate într-o măsură mai mare decît contemporanii lui Sofocle. Tragicul grec a fost martorul prăbușirii lui Pericle și a nobilului stoicism cu care acest mare om a înfruntat destinul, dar oamenii veacului XX au văzut în jurul lor nenumărate cazuri de o exemplară esență morală. Credința în adevăr, în puritatea țelului, în izbînda cauzei drepte le-a dat putere lui Dreyfus, Coșevoi, Fucik, soților Rosenberg, Anei Frank, lui Lumumba și atîtor altora să întîmpine cu fruntea sus tortura, dezonorarea publică, moartea. Aș putea spune că marile zguduirii ale epocii contemporane au cerut și cer fiecărei conștiințe cinstite o doză de abnegație eroică, absolut necesară înfruntării acelor forțe care vor să abată omul de pe drumul demnității, împingîndu-l spre compromisuri degradante. Și nu este întîmplător că doi mari muzicieni ai timpului nostru, Stravinski și Enescu au abordat în creația lor motivul oedipian, primul în opera-oratoriu „Oedipus Rex” (1927), celălalt în tragedia lirică „Oedip” (1932). Ei au făcut-o, fără îndoială, sub impulsul unor necesități spirituale ale epocii lor.

Inspirîndu-se din tragedia lui Oedip, cei doi compozitori n-au înțeles-o însă în acelaș fel: fiecare din ei a interpretat-o de pe o anumită poziție estetică. Deosebirea de concepție este atît de profundă încît cele două opere ne apar ca exprimînd două linii fundamentale și antagonice în dezvoltarea gîndirii muzicale a veacului XX. Confruntînd „Oedip”-ul stravinschian cu „Oedip”-ul enescian ne

vom strădui de aceea să folosim analiza comparativă pentru a pune în lumină aceste două atitudini față de contemporaneitate, față de om, față de muzică.

*

* *

Diferența începe chiar din momentul selecționării și reorganizării materialului uman și artistic pe care-l ofereau tragediile lui Sophocle. Ajutat de Jean Cocteau, Stravinski își construiește opera-oratoriu pe scenele celor citorva dramatice confruntări care-l împing pe Oedip la aflarea crimelor ce făptuise împotriva voinței lui, Corul de implorare al poporului bîntuit de ciumă, mesajul transmis de Oracol prin Creon, cuvîntul acuzator rostit de către Thiresias, încercarea Jocastei de a liniști spiritele, apariția solului din Corint, interogarea bătrînului păstor, certitudinea finală a crimelor săvîrșite de Oedip, moartea Jocastei și alungarea eroului din cetate — iată momentele principale ale operei stravinskienne. Cum fiecare episod se leagă întîm de cel următor, determinîndu-l, acțiunea muzicală a lucrării este foarte strînsă, iar ingeniozitatea constructivă a autorului reușește s-o facă pe alocuri chiar captivantă.

Spre deosebire de Stravinski, care s-a limitat în mod riguros la faptele din „Oedip-rege” al lui Sophocle, Enescu, secondat de libretistul său Edmond Fleg, a urmărit să cuprindă în opera sa întreaga problematică oedipiană — pornind de la cea sugerată în „Cei șapte contra Thebei” a lui Eschil și ajungînd pînă la „Oedip la Colona”, scrisă de Sophocle în ultimii ani ai vieții sale. Ceea ce la Stravinski alcătua subiectul întregii opere, este, la Enescu, subiectul unui singur act — e drept cel culminant, actul al III-lea. Dezlănțuirea neliniștii și durerii din acest act este prezentată printr-o serie de etape care ne înfățișează împlinirea implacabilă a proorocirilor fatale. În actul I, asistăm la botezul lui Oedip, la prevestirea funestă a crimelor pe care el le va săvîrși și la hotărîrea părinților săi de a zvîrni pruncul în prăpastia Citheronului. Cele trei tablouri ale actului următor ni-l arată pe Oedip la Corint, în palatul părinților săi adoptivi, Polib și Meropa, torturat de gîndul paricidului și incestului ce-i fuseseră prevestite; apoi, în chip de pribeag la o răscruce de drum, unde, obligat să se apere, ucide un bătrîn care nu era altul decît adevăratul său tată, regele Laios și, în sfîrșit, la porțile Tebei, ca învingător al Sfînxului și proclamat rege de popor care, în semn de recunoștință, îi dă ca soție pe propria sa mamă, Jocasta. Urmează apoi actul revelațiilor fatale, în mare analogie cu opera stravinskiană, singura deosebire fiind că Enescu dă mai multă amploare disperării lui Oedip. Ultimul act ni-l arată pe Oedip la Colona, îmbătrînit, ajuns la limita puterilor sale fizice dar în acelaș timp la apogeul forței morale, căci destinul i-a putut frînge doar trupul, nu și conștiința, întotdeauna liberă, întotdeauna demnă.

Opera lui Enescu trasează curba unei existențe complete, de la primele licăriri ale vieții și pînă la ultima ei pîlpîire. O asemenea concepție implică un efort de concentrare dramatică mult mai mare decît cel cerut de concepția stravinskiană, care își fixa atenția asupra culminației tragice a vieții eroului. Totuși, nu se produce nici o clipă impresia aglomerării episoadelor, cu toate că în opera lui Enescu sînt contopite două tragedii ale lui Sofocle: „Oedip Rege” și „Oedip la Colona”. Libretistul și compozitorul au reținut doar elementele esențiale și le-au înlănțuit după o logică menită a pune în lumină grandezza umană a lui Oedip. Aici se află izvorul unității dramatice a operei enesciene.

Ceea ce pare să-l fi preocupat cu precădere pe Stravinski este creionarea sugestivă a fazelor acțiunii, pe care s-a străduit să o învăluie într-o atmosferă

de gravitate antică. Caracterul dominant al muzicii sale este acela al unei evoluții epice.

Și Enescu a fost preocupat de realizarea unei maxime tensiuni dramatice „Fără patos, fără repetări, fără discursuri inutile, acțiunea trebuie să se lege repede” — spunea compozitorul, dar călăuzitoare a fost pentru el intenția de a transmite un sens filozofic. Toate peripețiile lui Oedip poartă amprenta pateticelor căutări ale conștiinței acestuia. „Oedip”-ul enescian este conceput pe planul unei drame filozofice și psihologice. Această concepție se reflectă în primul rînd în textul operei, îmbinat de reflecții asupra vieții și, apoi, în fraza muzicală însăși, sinuoasă ca și meandrele trăirilor noastre, densă și crispată ca un gînd străbătut de fiorul marilor neliniști ale conștiinței.

Se pare că acest gen de preocupări nu l-a atras pe Stravinski. Optînd pentru o versiune latină a textului, el nu a acordat prea mare importanță mesajului de idei și largii lui inteligibilități. Enescu gîndea altfel: „Ascultătorul trebuie să înțeleagă textul. Convingerea mea este că nu mergi la operă pentru a asculta numai muzică”.

Muzica lui Enescu este mai dificil accesibilă decît muzica lui Stravinski, dar nici un ascultător, oricît de neavizat ar fi el, nu are sentimentul că se află în fața unei opere ermetice. Există parcă în această muzică un fascinant magnet, care te atrage irezistibil, în ciuda aparentei atît de enigmatice a frazei muzicale enesciene. Mai mult chiar: însuși faptul că nu totul îți apare clar te împie să revii la sonoritățile ei cu sentimentul că nu vei putea găsi liniște pînă nu vei desluși taina acestei vrăji muzicale. Muzica lui Stravinski își dăruie de la bun început semnificațiile ei ascultătorului, nu obligă la efort, dar totodată nu oferă nici mirajul unor adevăruri superioare, capabile să ademenească mintea însetată de cunoaștere și perfecțiune.

Accesibilitatea muzicii sale, Stravinski a realizat-o folosind pe o scară largă locuri comune ale gîndirii muzicale (cum este aria Jocastei, înrudită prin retorismul ei cu nenumărate arii ale eroinelor lui Verdi) bine înțeles impregnate de pigmentul originalității sale armonice, orchestrale. Este ca și cum un gînditor de geniu, de la care oamenii așteaptă revelații, li se adresează acestora formulînd într-o manieră interesantă adevăruri larg cunoscute. Hotărît să aducă oamenilor un mesaj de o forță zguduitoare, Enescu nu a făcut nici un fel de compromisuri cu nici un fel de truisme ale exprimării muzicale. Pas cu pas, gîndul său muzical este formulat cu tensiunea pe care o necesită extragerea lui din subteranele conștiinței.

„Oedip”-ul stravinskian este, prin excelență, evocator, „Oedip”-ul enescian este prin excelență filozofic.

Primul interesează, celălalt tulbură.

*

* *

În concepția lui Stravinski, Oedip apare la început foarte sigur pe sine, crezînd în capacitatea infailibilă de pătrundere a spiritului său. „Ego clarissimus Oedipus” rostește el cu o senzație nu departe de infatuare. Interogîndu-l pe Thiresias el respinge cu aroganță revelațiile bătrînului: nu este în stare să admită că altcineva decît el poate descoperi adevărul, și mai ales că acest adevăr i-ar putea fi defavorabil lui. Este un gen de Oedip care nu are puterea

de a urmări adevărul, indiferent de calamitățile pe care și le-ar putea atrage prin descoperirea lui. Din clipa în care întrezărește posibilitatea acestor calamități, orgoliul agresiv începe să se clatine, transformându-se în teamă. Oedip se pierde. Glasul energic face loc intonațiilor tînguitoare. Îngrămădirea precipitată a argumentelor demascatoare, îl copleșește. Cînd, în sfîrșit, formidabilul adevăr iese pe deplin la lumină, el nu mai găsește în sine puterea decît să rostească cu glas stîns: „Lux facta est” — un motiv extatic de 4 sunete coborîtoare. Revelația supremă are aici un caracter instantaneu și contemplativ. Oedip-ul stravinskian nu cunoaște sbuciumul căutării adevărului.

Alta este curba evolutivă a eroului enescian. El începe prin a fi torturat de întrebări mistuitoare. Imposibilitatea de a le da un răspuns îi sfișie sufletul, se simte o jucărie în mîna unor forțe invizibile, dar aceasta nu-l împiedică să-și mobilizeze toate resursele de eroism pentru a cuceri adevărul urmărit. Drumul este baricadat de obstacole, care de care mai înfricoșătoare, dar ele nu numai că nu-l timorează, dar îi oțolesc sufletul. O căutare atît de dramatică a adevărului nu se poate încheia decît prin descoperirea explozivă a acestuia. În clipa supremă el rostește cu o voce de tunet cuvintele înspăimîntătoare: „O soare, vezi ochii mei pentru ultima dată” iar în orchestră se aude o explozie pentru a cărei maximă potențare artistică, autorul n-a pregetat să folosească nici focul de revolver. Oedip a avut curajul să descopere pînă la capăt adevărul și să-l rostească în auzul mulțimii, deși își dădea seama că el îi va fi fatal.

Liniștea la care va ajunge el în finalul operei nu are nimic din prostrația și stupefierea geamănului său stravinskian, zdrobit de soartă: este liniștea înțeleptului și eroului care, printr-o titanică încordare spirituală, a învins destinul, suferința, răutatea oamenilor.

Evoluția eroului stravinskian este o continuă degringoladă de pe înălțimile iluzorii ale certitudinii înfatuată în abisul mizerei neputințe. Eroul enescian parcurge un drum invers: el urcă din greu această Golgothă a cunoașterii, pe ale cărei povârnișuri se cațără singurînd, dar odată ajuns pe vîrf, în fața lui se deschid orizonturi înfinite și senine.

Deși poate Stravinski n-a urmărit cu premeditare sensuri psihologice, din evocarea lui se desprinde totuși imaginea unui Oedip slab, căruia îi sînt străine chinurile și eroismul cunoașterii, zguduirea marilor revelații. „Oedip”-ul enescian respiră, de la prima la ultima pagină, încredere în puterea pe care o are omul, această „firavă trestie gînditoare”, de a se ridica deasupra forțelor oarbe ale naturii prin încordarea bărbătească a spiritului său.

*
* *

Există în „Oedip”-ul lui Stravinski o seamă de momente impresionante ca acelea legate de exprimarea miniei sau consternării eroului, dar în asemenea împrejurări autorul încredințează expresia nu muzicii, ci declamației vorbite. Sînt și momente muzicale impresionante, ca de pildă prezența gravă a corului, sau acea creștere în valuri a orchestrei cînd se anunță moartea Jocastei, dar tensiunea care le face să se impună este o tensiune glacială (dacă ne putem exprima astfel). Ele pun stăpînire pe noi nu atît prin omenesc, cît prin sumbra lor grandoare. Ascultătorul nu are nici o clipă senzația că muzica ar fi țîșnit din sufletul artistului contopit cu eroul său. Stravinski pare detașat de peripețiile și suferințele lui Oedip, el este doar un povestitor obiectiv, ceea ce reiese nu numai din caracterul constructiv și cerebral al muzicii, dar și din prezența crainicului care

narează drama. El o face să se perinde prin fața noastră ca pe ceva foarte îndepărtat, aparținând unei lumi pe care o contemplă de la mare distanță. Întîmplările urmărite și evocate nasc, ce-i drept, unele vibrații în sufletul compozitorului, dar niciodată ele nu ajung la acea intensitate aptă să-l smulgă contemplației și să-l atragă în mijlocul vîltoarei, să-l facă a se simți frate de suferință cu eroii săi, să descopere în sufletul lor năzuinți asemănătoare sau comune cu propriile sale năzuinți. Din muzica stravinskiană se desprinde o rece obiectivitate și, oricît ar părea de paradoxal, dacă ea impresionează, e poate tocmai prin acest refuz al participării lirice, prin impunătoarea construcție arhitecturală.

Alta este perspectiva din care înțelege Enescu tragedia lui Oedip. Nu concepția obiectivă, ci concepția lirică despre muzică este cea care-l atrage. Dacă pentru Stravinski la compune înseamnă a instaura o ordine arhitecturală în nebuloasa inspirației, pentru Enescu, a compune înseamnă a se revărsa cu generozitate, a participa cu toată ființa afectivă la dramele eroilor săi. Opera sa el și-o va intitula tragedie lirică. Nu se sfiește a afișa caracterul ei profund autobiografic: în erou a pus ceva din propriile aspirații și suferințe („Oedip este opera vieții mele” spune el). Această concepție despre muzică este evidentă încă de la prima reacție a compozitorului în momentul cînd i s-au relevat marile potențe muzicale ale acestui subiect: „un subiect ca acela nu-l alegi tu: te alege el, sare asupra ta, te înșfacă, nu-ți mai dă drumul. Nu scapi decît cu stîloul în mîna în fața hîrtiei cu portative”. Lui Enescu nu-i este în fire să contemple de la distanță, să se complacă în situația comodă a naratorului obiectiv. Tragedia oedipiană îl atrage în infernala sa vîltoare. Simțind alături de eroul său imensitatea fără sfîrșit a suferinței, el nu a putut să dea acestui sentiment o expresie liberă de orice fel de canoane formale. De-a lungul a trei acte, compozitorul realizează o uluitoare gradație emoțională, începînd cu tresăririle misterioase și rău prevestitoare din prolog, trecînd prin cutremurătorul dialog între Oedip și Sfînx (moment care, în timpul compunerii, i-a dat lui Enescu senzația că înebunește) și culminînd cu acea incomensurabilă dezlănțuire de disperare din tînguirea care încheie cel de al treilea act. Desigur că această gradație emoțională l-a făcut pe Honegger să aprecieze muzica lui Oedip ca fiind de „o forță dramatică pur și simplu formidabilă”. Și după această culminare, după această involburare furtunoasă — liniștea care permite apelor să se așeze și să-și reia cursul lor molcom. „Oedip” de Enescu — dă impresia unui fluviu ale cărui ape cresc continuu, se transformă la un moment dat într-o vijelioasă cascadă pentru ca apoi să se potolească înaintînd cu un calm majestuos. Și muzica enesciană degajează monumentalitate, dar o monumentalitate umanizată. Nu grandoarea construcției ne impresionează la el, ci grandoarea trăirilor și pasiunilor care-și clădesc singure parcă un uriaș edificiu sonor.

Strălucit inginer al sunetelor, Stravinski te încîntă și te uimește prin ingeniozitatea, transparența și armonia construcțiilor sale. Poet și gînditor mai presus de orice, Enescu îți răscolește simțirea, te obligă să meditezi cu gravitate asupra sensului vieții, îți întărește moralul.

Stravinski nu-și propune să intervină în viața sufletească a ascultătorilor săi, să le îmbogățească spiritualitatea, să le ofere un model etic. Oarecum indiferent față de problemele morale ale artei, el face din construcția sonoră, alfa și omega procesului său de creație: „Muzica mea nu exprimă nimic care ar putea fi suspectat de realism”.

La un pol opus, Enescu visează să aducă oamenilor un mesaj consolator și încurajator. Nu atît solemnitatea antică a atmosferei îl interesează, cît posibilitatea ca măreția sufletească a eroului său să ajute oamenilor a trece cu

aceeași demnitate prin încercările grele ale vieții. „Și dacă unele accente pe care i le-am împrumutat au mișcat unele persoane, aceasta se datorește, cred, faptului că au recunoscut în jeluirea sa, un ecou frățesc”.

*
* *

Văzînd în tragedia lui Oedip un mit pierdut în depărtarea timpului și urmărind cu precădere echilibrul construcției muzicale, Stravinsky va aborda modalitatea de exprimare proprie unei etape vechi a dezvoltării limbajului muzical. În mod deosebit îl atrage gîndirea muzicală a secolului 18, secolul clasicismului, cu preocuparea predilectă pentru armonia formei, cu refuzul său caracteristic de a da expresie manifestărilor violente ale sentimentelor, contrastelor puternice, cu distincția aristocrată și gravă a gesturilor sale. Muzica lui Stravinsky este un prototip al tendințelor neoclasiche. Prin înrudirea — ce-i drept, mai mult pe plan formal — cu stilul pasiunilor lui Bach, Oedip-ul stravinskian capătă o alură de sobră măreție.

Neoclasicismul este una din cauzele excepționalei accesibilități proprii muzicii lui Stravinsky, deoarece el aduce intonații devenite de mult familiare publicului larg. În timp, însă, ce la Bach acesta era un mod spontan de exprimare (și de aceea profund emoționant, chiar dacă sentimentele erau reținut exprimate) echilibrul și obiectivitatea neoclasică a lui Stravinsky, în contrast cu sensibilitatea tumultuoasă a epocii noastre, creiază o impresie de artificialitate.

Stravinsky este desigur departe de a fi un epigon și nu mai considerăm necesar a demonstra aici originalitatea cu totul excepțională a gîndirii sale, dar felul în care concepe el contemporaneitatea modului de exprimare este mai degrabă formal; aluzia la spiritul epocii sale constă doar în pigmentarea tonală sau armonică (ceea ce unii numesc „note false”!) a limbajului de esență neoclasică. Ele se referă mai mult la o tehnică componistică contemporană decît la o sensibilitate muzicală contemporană. Această altoire a unor elemente moderne pe un fond neoclasic accentuează impresia de artificialitate a construcției.

Și Enescu a tins spre acea puritate a liniilor atît de caracteristică clasicismului muzical. „Visez la o muzică asemănătoare privescilor insulelor din măriile grecești...” „aș vrea să mă inspir de la natura aceea, să scriu o muzică *esențială*, încă și mai sobră decît aceea a lui Gluck, o muzică de contururi simple și mărețe”. Dar acest ideal Enescu se străduia să-l realizeze nu întorcîndu-se la trecut, ci selecționînd, filtrînd și purificînd ceea ce deja exista. Înțelegînd tragedia și eroismul lui Oedip ca pn un mesaj „frățesc”, el s-a străduit să-l exprime într-un fel cît mai profund legat de mentalitatea muzicală a secolului nostru. Nu despre abordarea unei anumite tehnici era vorba, ci despre redarea unui anumit fel de a gîndi și simți viața. Este felul de a gîndi și simți care urmează după romantism, impresionism și expresionism, etape pe care omul contemporan și le-a integrat și, integrate, ele au lărgit, au făcut mai complex, au dinamizat și dramatizat modul de percepere muzicală a realității. A evita așadar folosirea limbajului contemporan în ceea ce are mai profund, mai caracteristic, înseamnă a nu reflecta cu fidelitate sensibilitatea oamenilor acestei epoci — ceea ce se întîmplă într-o bună măsură în „Oedip”-ul stravinskian. Enescu nu s-a simțit atras de acest drum, cu toate că în cîntecele pe versuri de Marot, suita pentru pian în re major sau suita a II-a pentru orchestră, făcuse și el experiențe cu caracter neoclasic. Cu Oedip a fost însă altceva, „Oedip”, spune el, este un personaj al tuturor timpurilor, universal, și există deci posibilitatea de a-i traduce drama

într-un grai modern. De aceea nu m-am lipsit de dreptul de a folosi pentru el cuceririle muzicii contemporane, nici chiar de a anticipa uneori, întrebându-mă în pasagiile declamate — pe jumătate cântate, pe jumătate vorbite — sferul de ton care redă în chip minunat anumite efecte speciale". Toate acestea fac ca Oedip-ul său, deși purtând vestimente antice, să ne apară nu ca subiect al unei reconstituiri istorice, sau al unei evocări epice, ca ca un frate de frământări și suferință al lui Wozzeck, al eroului simfoniilor lui Honegger și Șostakovič, al muzicii lui Bartok și Prokofiev. Modalitatea aceasta de exprimare — aspră, violentă și abruptă — nu este de natură a asigura operei enesciene acea îmbietoare limpezime pe care o remarcăm la muzica lui Stravinski, în schimb o simțim mult mai apropiată de viața noastră sufletească, atât de furtunoasă. Simplitatea și esențialitatea liniilor sale nu se desvăluie dintru început ascultătorului — cum este cazul muzicii lui Stravinski, dar forța vulcanică a sentimentului pune stăpânire în mod despotice pe noi deoarece, cu toată aparența sa complicată, simțim că în această muzică se ascunde un răscolitor „ecou frătesc". De pe această poziție realizează Enescu acea seninătate de esență clasică spre care, nu mai puțin decât Stravinski, năzuia. „Mi-am propus, spunea el, să urmăresc întreaga viață a eroului pornind de la voia bună și trecând prin groază numai pentru a ajunge la seninătate". Actul IV al operei este actul sublimii consolării și speranțelor luminoase, soarele după furtună, imnul închinat măreției omului. Din această perspectivă privit, idealul clasic al armoniei și seninătății apare mult mai convingător, el nu mai are nimic artificial, ci exprimă aspirația firească spre echilibru a omului contemporan, după furtuni pe care nu le-au cunoscut strămoșii săi.

*

* *

Dacă limbajul pe care-l vorbește „Oedip"-ul stravinskian poate fi cît de cît situat în timp, apartenența sa națională este cu totul enigmatică. Intonațiile sale au un caracter neutral, sînt extrase dintr-un fond devenit bun de circulație europeană. Această abstractizare intențională a eroului era desigur menită, în intenția autorului, să sublinieze universalitatea umană a tragediei lui Oedip.

Enescu aspiră să dea eroului său aureola universalității. Nu spune el oare că Oedip este un personaj universal, al tuturor timpurilor? Dar la această universalitate el se ridică nu prin negarea naționalului, ci dimpotrivă, evocînd muzica populară sud-est europeană în care s-au transmis ecouri ale străvechii cîntări eline. Muzica enesciană, mai ales în scenele legate de prezența poporului, emană un discret parfum folcloric. Legăturile pe care le are „Oedip"-ul enescian cu pămîntul natal nu restrîng semnificația umană a eroului, ci o fac mai reală, mai palpabilă. Universalismul său nu este de domeniul abstracțiunii, el are o substanțială carnație concret națională. Ideea etern umană se desprinde din „Oedip"-ul enescian aidoma copacului ce crește cu atât mai falnic cu cît își împlință mai adînc rădăcinile în sol.

Oedip de Strawinski, *Oedip* de Enescu — două creații de seamă ale muzicii contemporane, dar și două concepții antagonice despre muzică. Constructivism și umanism, obiectivitate și lirism, echilibru neoclasic și tensiune contemporană, spirit cosmopolit și spirit național — iată pozițiile pe care le reprezintă cele două opere. „Oedip"-ul lui Strawinski răspunde tendinței spiritului uman spre limpezimea construcției, spre armonia formei, cel enescian satisface necesitatea acestuia de a fi îmbărbătat printr-o puternică zguduire. Primul place, celălalt răscolește.

PREMIZE PENTRU 1963

DUMITRU HÎNCU

Ziarele și revistele din toată lumea respectă cu pietate o tradiție care s-a impus și cititorilor de pretutindeni, aceea de a publica la începutul fiecărui nou an bilanțuri asupra celor 365 de zile încheiate și prognoze ale celor 365 ce abia încep.

Așadar, cu ce activ s-a încheiat anul 1962 ?

Cu prilejul discuției asupra planului și bugetului pe anul curent s-a arătat că în primii patru ani ai septenalului (1959—1962) producția industrială a U.R.S.S. a sporit cu 45 la sută în loc de 39 la sută cât se prevăzuse inițial pentru această perioadă. Să ne gândim fie și în trecut la proporțiile pe care le are astăzi volumul producției industriale sovietice și vom înțelege numaidecît însemnătatea sporirii potențialului industrial al U.R.S.S. cu aproape cincizeci la sută în numai patru ani și amploarea efortului realizat. Sporul mediu anual al producției mărturisește și el în același sens. După cum nu-i lipsit desigur de interes să ne amintim și că între 1945 și 1961 ritmul de creștere a fost în medie de 10,6 la sută față de 1,8 la sută în S.U.A. În 1961 producția industrială a U.R.S.S. a sporit din nou cu 9,2 la sută în U.R.S.S. și cu numai 0,9 la sută în Statele Unite iar în 1962 a înregistrat un alt salt înainte de peste 9 la sută.

Poate că pentru un neavizat cifrele nu au totuși elocvența pe care o îmbracă pentru cei mai familiarizați cu minuirea și citirea lor. De aceea, spre a caracteriza mai bine impresia pe care o produce asupra Occidentului dezvoltarea în ritm accelerat a economiei sovietice, ne vom îngădui să facem apel la o mărturie provenită dintr-o sursă altminteri dintre cele mai puțin recomandabile. Analizînd, într-un număr recent, perspectivele economiei sovietice, revista americană de mare tiraj „Look“ se întreba, sub semnătura lui R. Wilson : „Cum trebuie să privim astăzi Rusia ? — Alarmați ? Însăimîntați ? Sau cu calm ? Ne aducem oare aminte de un alergător care abia-ți mai trage sufletul și-i gata să piardă primul loc ?“ Și tot „Look“ răspundea : „Mii de experți occidentali ajung la concluzia că dacă astăzi Occidentul se mai află cu puțin înaintea Rusiei, mîine lucrurile se vor putea schimba. Căci Rusia, mare putere mondială, este astăzi, mai mult ca oricînd înainte, într-un continuu progres“.

N-am da, însă, dovadă de obiectivitate dacă am lăsa să se înțeleagă că sus-amîntitul comentariu din „Look“ ar fi fost pătruns de simpatie sau măcar de înțelegere față de ceea ce se întîmplă astăzi în Uniunea Sovietică. Dar, așa cum am văzut, Wilson n-a putut porni la dezbaterea problemei pe care voia s-o abordeze ignorînd o stare de fapt, evidentă acum pentru orice om lucid. Într-adevăr, volumul producției industriale a Uniunii Sovietice a și întrecut pe acela al Angliei, Germaniei federale și Franței luate la un loc. Iar acum U.R.S.S. ajunge din urmă Statele Unite, pe care le-a și întrecut cu mult în producția de minereu de fier, de mașin-unelte pentru așchiera metalelor, de tractoare, ciment etc. Încît un compatriot al domnului Wilson, profesor la universitatea din Pennsylvania, a trebuit să admită cu melancolie într-un articol din „Pennsylvania Business Survey“ : „Planurile de pers-

pectivă ale economiei sovietice asigură dezvoltarea ei rapidă și continuă. Pe măsură ce se dezvoltă baza generală de producție populația va trebui să-și încordeze tot mai puțin forțele, cu alte cuvinte Uniunii Sovietice îi va fi mai ușor să-și ridice nivelul de trai și în același timp să păstreze ritmurile rapide ale investițiilor“.

Această ultimă reflecție a profesorului din Pensylvania a fost parcă făcută pe marginea rezultatelor cu care s-a încheiat anul 1962 și, o dată cu el, primii patru ani ai septenalului. Într-adevăr, paralel cu sporul impetuos al producției industriale s-a putut înregistra o creștere substanțială a veniturilor reale și a consumului, s-a putut constata că 50 de milioane de locuitori ai Uniunii Sovietice și-au îmbunătățit radical condițiile de locuit, că peste 100 de miliarde de ruble au putut fi alocate pentru învățămînt și asistență medicală, care sînt gratuite, sau pentru asigurări sociale. În același timp, s-a anunțat că, în ciuda unor condiții climatice nefavorabile, recolta din 1962 a atins 9 miliarde de puduri față de 5,3 miliarde în 1953. Producția și rezervele de carne, lapte, unt și alte produse au sporit de asemenea substanțial.

Dar, dacă lucrurile stau așa, de ce a fost totuși nevoie să se ia măsurile preconizate de Plenara din noiembrie a C.C. al P.C.U.S. și care anume este semnificația lor ?

De la bun început trebuie să spunem că ele vor contribui la o folosire mai eficientă a resurselor și rezervelor economiei sovietice, vor permite o coordonare mai eficientă a forțelor productive ale diverselor ramuri și regiuni.

Să luăm, de pildă, o ramură de primă importanță cum este siderurgia. Odiñoară, principalele centre siderurgice ale vechii Rusii erau concentrate în Ucraina și Ural. După instaurarea Puterii sovietice au fost construite puternice unități siderurgice în Asia Centrală și Transcaucazia. Alte centre siderurgice sînt pe cale de a fi construite acum în Siberia apuseană, Kazahstan și Rusia centrală. Cu timpul, conducerea acestui uriaș complex de către un singur centru, un singur minister, s-a vădit a fi tot mai dificilă. Și la fel s-a întîmplat și în celelalte ramuri ale industriei, în industria petrolului, gazelor, industria chimică, industria constructoare de mașini și în construcții care se dezvoltă rapid. Nenumărate noi ramuri industriale s-au dezvoltat în republicile autonome, în ținuturi și regiuni. Toate acestea au făcut necesară organizarea conducerii industriei pe o bază teritorială. Așa s-a ajuns la Consiliile economiei naționale, la sovnarhozuri.

Dar progresul tehnic cere deopotrivă pentru Ucraina ca și pentru Ural, pentru Siberia ca și pentru Kazahstan un utilaj modern, o tehnologie nouă, o politică tehnică unitară. Așa s-a născut necesitatea unor organizații pe ramuri care să aplice această politică tehnică unitară pe întreg întinsul țării. Aceasta este și rațiunea care a dus la crearea, în 1962, a Comitetelor de stat de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. pentru principalele ramuri industriale și principalele direcții ale tehnicii moderne. Crearea acestor comitete va avea drept urmare o organizare mai rațională a lucrărilor de cercetări și studii, îmbunătățirea calității lor ca și a nivelului de conducere tehnică a producției. În felul acesta, principiul conducerii industriei pe plan teritorial a fost îmbinat cu conducerea ei pe ramuri.

Așa dar, rațiunile profunde care au îndemnat C.C. al P.C.U.S. să se ocupe de problemele dezvoltării economiei sovietice pot fi găsite în Programul de construire a societății comuniste adoptat de Congresul al XXII-lea. În cadrul acestui Program, un loc de frunte îl ocupă planul de 20 de ani de creare a bazei tehnice și materiale a comunismului. Acest plan prevede electrificarea totală a țării, perfecționarea tehnicii, tehnologiei și a organizării producției în toate ramurile economiei naționale, mecanizarea și automatizarea producției, folosirea pe scară largă a chimiei, a noilor forme de energie, a unor noi materiale etc. Realizarea acestui plan realmente grandios va situa Uniunea Sovietică pe primul loc în lume în producția

pe cap de locuitor și va permite satisfacerea optimă a cerințelor societății și a nevoilor cetățenilor acesteia. Putea fi realizat însă un asemenea plan cu vechile forme (chiar dacă acestea au fost bune la timpul lor) de organizare și de conducere a economiei naționale? E suficient să ne punem numai întrebarea pentru ca să înțelegem că era în firea lucrurilor ca P.C.U.S. să se ocupe cu toată seriozitatea și în amănunțime de problemele dezvoltării economiei U.R.S.S. și de conducerea acesteia de către partid. Noul stadiu calitativ al economiei sovietice, rezultat al dezvoltării ei impetuoase, mărețele sarcini care vor trebui împlinite în cursul următorilor 20 de ani au cerut noi forme de conducere a economiei și de planificare a dezvoltării ei.

Planul economic pe 1963 corespunde și el acestei anverguri sporite a construcției economice.

La sfârșitul anului acesta, producția de oțel va depăși, de pildă, 80 de milioane de tone, aceea de mașini-unelte va ajunge la 180.000 de bucăți (în 1961 S.U.A. a produs 127.000 de bucăți). În fiecare zi de lucru sînt puse în funcțiune trei mari întreprinderi industriale.

Cel de-al cincilea an al septenalului va fi apoi marcat printr-o nouă perfecționare a structurii producției sociale, fapt care se va exprima, în primul rînd, prin utilizarea tot mai largă a chimiei, radioelectronicii și energiei electrice. O importanță deosebită este acordată chimiei, chemată să influențeze asupra cadențelor progresului tehnic al întregii economii.

Baza materială a producției agricole va fi considerabil întărită cu sute de mii de tractoare și alte mașini agricole și o mare cantitate de îngrășăminte chimice. Productivitatea culturilor și a creșterii vitelor va cunoaște noi pași înainte și țara va primi mai multe produse alimentare și materii prime. Creșterea productivității muncii și reducerea prețurilor de cost vor duce la un nou spor de 7 la sută al venitului național. Veniturile bănești ale populației vor spori cu 5,9 la sută. Se înțelege, toate acestea vor face să crească cererea, care va fi acoperită printr-o producție sporită de bunuri de consum. Într-adevăr, planul pe 1963 prevede o dezvoltare rapidă a industriilor ușoară și alimentară. De altfel încă de pe acum U.R.S.S. produce mult mai multe țesături de lînă și de în decît orice altă țară din lume, inclusiv Statele Unite. Iar întrucît privește producția de bunuri alimentare, adăugînd că se prevede 1 milion de tone de unt putem adăuga în acelaș timp că această cantitate întrece cu 50 la sută pe aceea fabricată actualmente în Statele Unite.

Alocațiile pentru nevoie sociale și culturale vor însuma mai bine de o treime din totalul cheltuielilor bugetare ale statului. Grație acestor alocări un sfert din întreaga populație a Uniunii Sovietice va putea studia, peste 22 de milioane de oameni vor primi pensii, milioane de muncitori și copii își vor putea petrece concediile și vacanțele în case sanatoriale și de odihnă, în colonii de vară. Orașele sovietice vor vedea înălțîndu-se noi milioane de apartamente.

Sînt cîteva puncte de reper care impun parcă de la sine concluziile.

Anul 1962 a fost pentru Uniunea Sovietică un an bun, mai mult decît atît, un an care va intra în istorie. A fost primul an în cursul căruia au început a fi transpuse în practică hotărîrile celui de al XXII-lea Congres al P.C.U.S., un an de noi și mari izbînzii în realizarea planului septenal, în dezvoltarea multilaterală a economiei și culturii.

Pentru noul an, pentru 1963, există create toate premisele unor noi și impunători pași înainte și sovieticii au avut toate motivele să înceapă a răsfoi plini de încredere filele noului calendar.

„OMUL DE LÎNGĂ TINE”

D. I. SUCHIANU

Intr-un articol relativ recent, „Lupta de clasă” se plîngea că cronicile din periodicele noastre, cînd se ocupă de filmele romînești, nu sînt serioase. Nu adîncesc analiza operei, nu-i descriu concret și amănunțit greșelile. Regăseam în aceste dojana vechea și consecventa mea supărare cu privire la metoda lui „zice și fuge” practică adeseori de cronicarii noștri, fie că laudă, fie că dezaprobă, afirmînd sau proclamînd numai.

Sînt greșeli grave de conjuncție în „Omul de lîngă tine”, filmul de care ne ocupăm aci. Găsim greșeli de veridicitate, găsim neverosimilități agravate uneori de efecte ridicole. Ceea ce, indirect, este tot un fel de greșeală ideologică.

În cinegrafia sovietică au fost mai multe excelente filme care tratau problema conflictului dintre fericirea conjugală și pasiunea pentru profesiune. Bănuiesc că aceasta a fost sursa de inspirație a autorilor „Omului de lîngă tine”. Eroina e avocată la București și se căsătorește cu un inginer, șef al unui mare șantier, unde vor locui departe... Departe mai ales de voluptățile Bucureștiului.

De la început pînă la sfîrșit (exclusiv, nu inclusiv, căci printre alte poncifuri îl avem și pe acela al unui „happy-end”) nobila doamnă strîmbă din nas, găsește cururi, răspunde înțepat, întrebă agresiv, în sfîrșit, cum se zice așa de plastic în argoul moldovenesc „toate-i put”. Toate acestea n-ar fi un cusur dacă personajul (interpretat de Silvia Popovici) ar fi fost între-adevăr, în intenția autorului, o burgheză fandosită, superficială și impertinentă, care își plimbă snobismul de prințesă în exil în mijlocul poporului de jos. Ar fi un punct de vedere. Dar nu. Eroina este presupusă a fi un personaj pozitiv. Așa că spectatorul nu mai pricepe nimic.

În fond ar fi fost și asta posibil. Adică, fiind un personaj pozitiv, să fie totuși agasată de noua ei viață, tocmai fiindcă era îndrăgostită de munca de avocat care pe șantier nu mai era cu puțință. Am fi înțeles supărarea cuiva desprins brusc de o indeletnicire care îi este dragă. Dar atunci, din două lucruri unu: sau să renunțe să se mărite, sau, dacă într-adevăr îl iubea tare pe cel cu care se măritase, să încerce a găsi un *modus vivendi*, o conciliere a contradicțiilor situației. Pentru asta, prima ei grijă ar fi fost să-și ascundă agasarea, s-o ascundă mai ales față de el, să-și înfrîngă contrarietatea, să se domine, iar pe de altă parte să folosească ascendentul ei asupra soțului pentru a-l „educa”, adică a-l dezbăra de egoista și necivilizata tendință de a socoti că ce-i place lui este sinonim cu fericirea universală și că nimeni nu are dreptul de a gîndi altfel decît el. Un asemenea egoism naiv se combate cu afecțiune, răbdare, dojană prietenească, pe ici pe colo cu cîte o tandră ironie și blîndă glumă, iar nicidecum printr-o controversă la cuțite, pentru fiecare silabă spusă, și asta douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. Desigur, în această interpretare ar fi fost aici un rol greu, un rol subtil, care trebuia compus cu multe conduite și replici delicate, un rol de mare clasă. Oricum însă, ușor sau

greu, asta trebuia. Și ni s-a servit exact contrariul : un menaj cu capsă pusă de dimineață pînă seara și de seară pînă dimineața. Adugați și felul greșit în care sînt puși să joace cei doi protagoniști, și veți avea o idee de ansamblu asupra acestui spectacol.

Zic : „puși“ să joace, pentru că bănuiesc că lăsați liberi ar fi jucat altfel.

Ea, eroina, mai merge. Păcatul ei e doar că vorbește ca și cînd ar spune o lecție ; pe ici pe colo, cîte-un pasaj bine spus, just cît să dovedească că dirijată altfel, ar putea juca totuși bine.

El, eroul, deși este presupus că „conversează“, în realitate proferă fiecare frază ca pe o declarație publică, de la balcon, către o populație răscolită. Fiecare replică seamănă cu un început de pronunțament. Sînt atît de artificiale aceste conversații, încît atunci cînd, în două scurte scene, apare Ciubotărașu, avem senzația euforică a convalescentului care deodată începe să se simtă iar bine după o lungă boală.

Dar să trecem metodic la înșirarea diverselor cusururi ale filmului.

1) Repet, este fals să descrii „plictiseala“ vieții de șantier. (Cuvîntul „plictiseală“ îi aparține eroinei).

2) Este nejust și artisticeste ieftin să recurgi la un accident grav, aproape mortal, pentru ca eroina să uite de neinteresanta viață de pe șantier.

3) Este artisticeste fals iar ideologiceste greșit ca eroina, covîrșită de plictiseală, să aleagă o muncă pe șantier. Eroina este avocată. Avocată bună. Țara a cheltuit cu ea aproape douăzeci de ani de învățătură școlară. Toate astea vor fi aruncate pe fereastră, și tînăra doamnă se va apuca de o treabă de care habar n-are și pe care n-ar putea-o face bine decît în basmele cu zîne și cu zmei.

4) Este inadmisibil ca realizatorii să nu se fi gîndit că în orașul Piatra Neamț, la doi pași de șantier, există tribunale, magistrați și avocați. Că deci eroina își putea găsi acolo juridice ocupațiuni.

5) La un moment dat ni se anunță că vine Filarmonica de la București. Vine acolo, pe șantier. Filarmonica sosește și tot „concertul“ ei consistă dintr-un spectacol de rock și șansonete în costume de lameu. Cetățeanul din Jurilovca sau din Sighetul Marmației își va face o stranie idee despre Filarmonica noastră. Recunosc însă aici o involuntară dar certă reușită. Un „dizeur“ vine să ne cînte un șlagăr la modă în care e vorba de „Laleale, laleălele meleale“ (cu e pronunțat franțuzește, deschis, ca în *maître* sau *jamais*). Este în acest cîntec, și în felul cum este el pretutindeni cîntat, o atît de mare cantitate de anosteală, o nesărătură atît de enormă, încît devine valoare artistică pozitivă. Este o reușită cam indirectă. Dar este o reușită.

După acest număr, „Filarmonica“ prezintă un comic care face o glumă cu cartofii pai. Ceva în genul : „amorul și cartofii pai“. În staluri cei trei eroi principali ai filmului strîmbă din nas, cu drept cuvînt de altfel. Dar imediat după asta, ni se arată întreaga sală scuturată de rîs, de o ilaritate frenetică și aplaudînd nebunește. Ne întrebăm atunci : este oare just să prezinți publicul din sală reacționînd în felul acesta la o glumă proastă ?

6) De altfel, acel parter de spectatori, tixit, cuprinzînd vreo 300 de persoane, era format exclusiv din domni și cocoane. Și pîrînd a nu avea alte preocupări decît luxul și distracția. Cum rămîne atunci cu ceea ce ni se spusese la început despre absența de amuzamente de care se plîngea eroina ?

7) Drama finală se produce pentru că inginerul șef se încapățînează să întrecă pe un puști care voia, cu motocicletă, să meargă mai iute ca șeful. În materie de întrecere, cred că se putea găsi ceva mai bun. Iar acea streche a vitezei, acea nebumie motociclistă care face azi atîtea victime și pe care miliția noastră

o combate cu înverșunare, este arătată ca ceva perfect natural, afectînd nu numai adolescenții iresponsabili, dar și pe adulții serioși.

8) În film există o țarancă foarte bine interpretată de Graziella Albini. Nu numai că vorbirea ei e naturală, dar și obrazul îi este adecvat rolului. O față gravă, serioasă. Cînd această femeie află că eroina și-a făcut un raclaj, o muștră. Ceea ce-i foarte bine. Dar cum o muștră ? Îi spune :

— E păcat ! (pauză ; o privire adîncă). E păcat...

Adică, conform celor mai antice superstiții, îl mîinii pe dumnezeu dacă ucizi pruncul în burtă !

9) Pentru că era neapărat nevoie ca eroina după raclaj să capete și anexită, realizatorii filmului aranjează o scenă în care eroina noastră este foarte vulgar săpunită de iubita doctorului. Eroina în loc să-i spună că se înșeală, că fusese la doctor pentru operație, nu pentru ce credea ea, ceea ce ar fi limpezit totul (dar n-ar fi provocat totuși nici cea mai mică anexită), eroina, deci, va opta pentru o reacțiune mai adecvată intențiilor scenaristului : începe să fugă nebunește.

10) Oroarea pentru viața „plicticoasă“ de pe șantier nu este o particularitate a eroinei. Filmul ne arată că acesta e un sentiment general. Eroina întîlnește pe tânărul doctor și-l întrebă :

— Lucrezi aici ?

— (resemnat) Da...

— Și Bucureștiul ?

— (plin de tîlc) În inimă...

Cred că o asemenea imagine a vieții pe un șantier nu corespunde adevărului și oferă o imagine ieftin-tendențioasă, profund deformată a realității.

11) Și apoi, în țările ce construiesc socialismul, munca are o interesantă particularitate. Toate muncile creatoare (de arhitect, inginer, scriitor, medic, etc.) au un fel de ubicuitate. Acești „poeți ai materiei“ trebuie să se afle pretutindeni ; ei nu se fixează într-un loc. Îi vedem pe șantier, îi vedem trimiși în misiuni peste graniță, apoi iar pe teren, apoi iar în Capitală. Așa că este complet falsă imaginea pe care ne-o dă filmul, adică imaginea unui „exil“ perpetuu și iremediabil.

12) Cîteodată regia are stîngăcii care te fac să surzi. Printre personaje se află și o bătrînă foarte birfitoare, urîtă și șchioapă, mama croitoresei. Mamă și fată îl întîlnesc pe stradă pe inginer. Baba îi strecoară o serie de informații despre infidelitatea soției. Croitoreasa e contra acestor procedee. Așa încît o oprește pe maică-sa să continue. Dar o oprește cînd ? După ce bătrîna și-a deșertat în tîhnă, metodic, tot sacul de murdării. Abia după ce șchioapa și inginerul nu mai au nimic să-și spună, prea-morala croitoreasă izbucnește într-un :

— Mamăăăă !!! ca în plin Shakespeare.

13) Iată și o altă scenă plină de erori psihologice. Eroul, inginerul, găsește o variantă, o soluție proprie, pe care responsabilul șantierului nu o aprobă. Inginerul se încăpățînează. Se iau sancțiuni împotriva lui. Este scos din muncă. Toate astea fiindcă inginerul secund se raliase la părerea responsabilului. Dar iată că acest inginer se răzgîndește și sprijină fără rezerve varianta cu pricina, care este finalmente acceptată. Inginer șef și secund se îmbrățișează cald și îndelung. Iar sfîtosul poveștii, un contramaistru care se exprimă pe un veșnic ton de zicală, zice : „Ehe, prietenul la nevoie se cunoaște !“ În timp ce noi ne aducem aminte că inginerul secund fusese totdeauna pentru varianta colegului ; că-și schimbase părerea din două motive : ca să-l lingusească pe responsabil și ca să-i facă un rău colegului pe care avea ciudă, mai ales că o iubea în tăcere pe nevastă-sa. Iar acum se răzgîndește pentru că ea făcuse apel la amorul lui pentru dînsa și-l rugase să-l ajute

pe bărbată-su, pentru care așteaptă acum favoruri viitoare. După cum vedem, o frumoasă colecție de perfecte murdării, prezentate ca un summum de prietenie.

14) De asemenea fals este prezentată scena cu discuția, în ședința de șantier, cu privire la varianta inovatoare a inginerului. Acesta venea cu calcule precise și impecabile. Iar ceilalți îi răspundeau doar luîndu-l pe „nu“ în brațe. Nici cel mai mic argument. „*Sic volio, sic facio*“. Și dacă nu te astîmperi, aplicăm sancțiuni. Așa să se petreacă oare lucrurile pe șantierele noastre ?

Desigur este necinematografic să arăți pe ecran tehnicienii discutînd cu formule de mecanică și cu calcule de randament. Dar este foarte cinematografește posibil să arăți pe ecran că asemenea discuții au avut loc, și că partea adversă avea și ea argumentele ei. În tot cazul, în realitatea noastră socialistă, așa se petrec lucrurile. Nu se iau hotărîri doar pe bază de așa vreau — așa fac, cum apare în film.

15) Eroul vrea să aibă copii. Foarte frumos. Dar asta el o exprimă în mod lozincard : „O să facem copii — zice el, o să facem copii, și o să facem școli...“ Și se oprește. Cînd cineva vrea să fie tată, nu se gîndește la construirea de școli, mai ales că școli, la noi, după cum se știe, există...

16) Spuneam că, fără voia realizatorilor, chestia cu „lalălă mălă“ fusese indirect o reușită. Iată acum încă una, mai serioasă. O scenă de o psihologie fină și prezentată original, spiritual. Ingerul șef, soția sa și inginerul secund (îndrăgostit de soția primului) se află laolaltă. Secundul spune : „Goethe, în teoria sa a culorilor...“ Ingerul șef îl întrerupe : „S-avem iertare. Goethe era poet. Nu era fizician“. Secundul, ca să nu-l „rușineze în fața damelor“, nu insistă. Dar noaptea-n pat, eroina îi spune eroului :

— Trebuie să știi că Goethe are într-adevăr o teorie asupra culorilor... Tu ești soțul meu și trebuie să știi tot...

Este atîta sarcastic dispreț în această frază ! Eroina îi amintește, lui, dezonoranta sa ignoranță avînd aerul că-i recunoaște un drept suveran la omnisiciență... Disprețul ei e așa de mare încît nici n-are nevoie de martori care să priceapă ironia ascunsă.

Această crudă și totodată nuanțată exprimare a disprețului este o reușită perfectă. Reușită în sine. Căci din punct de vedere al filmului, este un eșec. Această frază răstoarnă toată tema.

Fiindcă vreau totuși să spun și ceva în favoarea filmului, trebuie să remarc că toată partea fizică vizuală a prezentării șantierului este excelentă. Dimensiunile lui ciclopeene, animația, pluralitatea de linii și aspecte, dinamismul, în sfîrșit tot ce ține de acest tablou, este perfect. Iar în ordinea ca să zic așa morală, se poate vorbi de contribuția a doi actori : Ciubotărașu și Graziella Albini.

Toată lunga listă de cusururi (care nici nu sînt toate) ar putea, la rigoare, avea o palidă și depărtată influență asupra producțiilor viitoare. Dar efect direct și puternic ar fi avut dacă greșelile ar fi fost semnalate în cursul filmării.

ANUL LITERAR ȘI REVISTELE NOASTRE. În toate domeniile de activitate, sfârșitul anului constituie un prilej binevenit de a arunca o privire retrospectivă, de a face un bilanț al realizărilor, de a sublinia progresele și de a marca în același timp ceea ce mai rămâne de făcut, de a semnaliza deficiențele. Și în publicistica literară există o tradiție bine împămîntenită a „anului literar“ — sau a articolelor de sinteză care oferă o imagine de ansamblu a diferitelor genuri literare la sfârșitul anului, în comparație cu anul precedent. Această periodizare elementară își are virtuțile ei. E adevărat că literatura se dezvoltă ca un proces natural, pe etape, și nu logic și proporțional în raport cu lunile anului, este adevărat că un întâi ianuarie nu reprezintă un start pentru producția literară. Însă, nu mai puțin, scurgerea a douăsprezece luni constituie un prilej excelent de măsurare a drumului parcurs, un prilej de trecere periodică în revsită. Cu atât mai mult sfârșitul anului 1962, care a coincis cu aniversarea a cincisprezece ani de la proclamarea Republicii.

Cu puține excepții, revistele noastre au ratat un asemenea binevenit prilej pentru articole de sinteză. Cele câteva excepții, parțiale, trebuiesc notate. „Luceafărul“ a publicat două articole scurte, analitice despre tinerii debutanți pe tărîmul poeziei și prozei, publicați de revistă în cursul anului 1962; „Tribuna“ a încercat un fel de bilanț al realizărilor prozei pe ultimii cincisprezece ani, un articol sumar, ce e drept, dar care, totuși, fără a ridica probleme deosebite, se străduiește să urmărească drumul literaturii; „Viața Românească“, în sfârșit, a publicat un studiu despre progresele și maturizarea poeziei noastre și aceasta este tot. E puțin, e prea puțin pentru posibilitățile publicațiilor noastre, pentru forțele criticii literare, pentru necesitățile momentului literar actual. O publicație cum este „Gazeta Literară“, de pildă, care dispune de un colectiv puternic de critici și colaboratori, a avut inițiativa publicării unui bilanț al cinematografiei sau în activitatea comisiei naționale UNESCO, însă nu a făcut nici cel mai mic efort de sinteză în proză, poezie, critică, dramaturgie. „Contemporanul“ a publicat date copioase despre activitatea editorilor în... 1963 (care, oricum, în materie de apariții, cuprind un anumit coeficient de ipoteză) dar nu a publicat nimic despre conținutul acestei activități în 1962, adică o sinteză de critică literară. „Viața românească“ rămîne în continuare datoră cititorilor cu articole de generalizare în proză și dramaturgie. Nu e vorba aici numai de oportunitatea ratată a varietății publicistice. E vorba în primul rînd de progresele literaturii noastre. Anul 1962 a dat o variată recoltă poetică, a fost și în proză un an bogat, de la „Risipitorii“ lui Marin Preda și pînă cele patrusprezece volume ale debutanților. În 1962 au văzut lumina rampei mai multe piese decît în 1961. Lipsa articolelor de sinteză își are originea mai ales în acele slăbiciuni ale criticii literare, semnalate în mai multe rînduri, în nivelul ei teoretic; dacă unele rea-

lizări au fost obținute în această direcție, ele sînt departe de a satisface nevoile frontului nostru literar. Odată mai mult se impune necesitatea articolelor de sinteză, probleme importante ale creației se cer lămurite în funcție de experiența bogată a literaturii noastre. Cine s-o facă dacă nu revistele literare ?

H. B.

„TRIBUNA“ ȘI IMPARȚIALITATEA. N-am vrea să generalizăm și să aruncăm o umbră asupra poziției pe care a avut-o și o are revista clujeană „Tribuna“ în cadrul diverselor dezbateri literare, mai ales că această poziție a fost justă și curajoasă de cele mai multe ori. Ceea ce am vrea să scoatem însă în relief, e spiritul care îngustează sfera problemelor abordate și scade din prestigiul acestei publicații. Un exemplu, printre altele și poate chiar cel mai semnificativ, este felul în care „Tribuna“ a urmărit și a sprijinit, de la debut și pînă în prezent, creația unui prozator, dealtfel talentat și apreciat. E vorba, după cum lesne se poate ghici, de Vasile Rebreanu și de „analizele“ de care s-a bucurat el în paginile „Tribunei“, unde a fost calificat, pe rînd ori deodată, un prozator amplu și complex, etc. etc. Dacă ar fi să se ia după complimentele confracților săi de redacție, Vasile Rebreanu ar trebui să se treacă în rîndul clasicii în viață, și să se bucure nespuse de mult pentru că a reușit să urce, într-un timp record, cele mai înalte trepte ale creației artistice. În orice caz, scăderile care s-au manifestat și se mai manifestă în creația sa, sînt puține la număr. Predomină, dacă ar fi să ne luăm după criticii „Tribunei“, calitățile, care sînt numeroase și însemnate, și aproape că nu pot fi cuprinse în cîteva articole. Senzația aceasta de nemulțumire față de imposibilitatea epuizării unui subiect atît de vast, reiese cît se poate de clar din insistența cu care s-a revenit asupra lucrărilor scrise pînă acum de Vasile Rebreanu. Dacă Ion Lungu, de pildă, și-ar strînge într-un volum articolele pe care le-a scris pînă acum despre Vasile Rebreanu, n-ar fi exclus să-l depășească pe prozator, dacă nu prin calitatea articolelor, măcar prin cantitate. Și ntr-un fel, și pînă la un punct, nu e rău că se suprasolicită uneori, mai ales dacă se ține seama și de necesitatea stimulării unor scriitori, în special în perioada de formare. Rău e altceva, și-anume că uneori se merge mult prea departe cu această suprasolicitare, — ajungîndu-se pînă la exaltarea unei opere de început, în timp ce în alte cazuri același critic literar devine de nerecunoscut, trecînd la cealaltă extremă, a supraexigenței.

Dăm ca exemplu în acest sens cronică scrisă de Ion Lungu pe marginea romanului „Poveste de dragoste“ de Remus Luca. În acest caz, Ion Lungu nu numai că devine extrem de exigent, dar dă dovadă de subiectivism pornind de fapt la analiza romanului lui Remus Luca de la niște idei preconcepte, de la anumite etichetări care funcționează la perfecție în anumite cazuri, fiind preluate și „dezvoltate“ pe parcurs, din comoditate spirituală ori din alte motive, tot așa de mărețe. Ion Lungu își întitulează cronică: „Între povestire, conferință educativă și roman“, pornind la „analiză“ de la o premiză falsă, exterioară cărții. El preia o anumită observație făcută de un critic cam pripit și cam grăbit, obiectîndu-i autorului că n-a scris cartea așa cum ar fi dorit el și că a abandonat pe drum conflictul iscat între tinerii de la fabrica „Mureșul“. Această observație este nefundată, întrucît autorul nici nu și-a propus să rezolve conflictul amintit. Și nici romanul nu cerea o asemenea rezolvare și o asemenea dezvoltare, care ar fi sporit, chipurile, complexitatea sa problematică. E de presupus că prozatorul Remus Luca va face, în continuare

și acest lucru, va dezvolta adică încriminatul conflict în altă lucrare, completînd și adîncind imaginea unui oraș ardelenesc, venind cu noi date și cu noi semnificații legate de viața și lupta clasei muncitoare. În loc să pornească însă de la aceste premise reale, Ion Lungu se lasă pradă unor idei preconceptuate, dezvoltînd și el în mod creator observația amintită, fără a stărui asupra celei mai de seamă laturi din romanul lui Remus Luca și-anume asupra realizării unei figuri de militant comunist, așa cum nu sînt prea multe în literatura consacrată ilegalității.

Am vrea să-l întrebăm pe criticul literar al „Tribunei“ ce este mai important într-o lucrare de proză, modalitatea aleasă de scriitor ori rezultatele obținute? Lucrurile se întrepătrund, fără doar și poate, și se condiționează, direct sau indirect. Tocmai de aceea credem că Remus Luca n-a „greșit“ chiar atît de mult, pe cît au încercat să-l convingă anumiți critici literari, dintre care, — trebuie s-o recunoaștem! — Ion Lungu a fost cel mai perseverent și mai expeditiv. Insuși felul cum recunoaște anumite merite ale cărții, dovedește acest lucru, cu prisosință chiar. „Aș fi, desigur nedrept cu autorul volumului „Poveste de dragoste“ — spune Ion Lungu cu seninătate — dacă nu i-aș recunoaște și anumite merite incontestabile, dovedite în această carte...“ Cîteva rînduri mai jos, însă, el revine, cu obișnuita-i perseverență, la obiecția de bază de care s-a împiedicat de la bun început, pentru ca apoi să conchidă categoric: „Povestitorul Remus Luca a trecut cu „Poveste de dragoste“ la roman și, dacă n-a reușit decît în parte să dea pagini de roman autentic, faptul se explică și prin această exagerare a relatării narative“.

Parafrazînd, am vrea să spunem că exagerarea și exacerbarea n-au nimic de-a face cu obiectivitatea, amintind mai degrabă de imparțialitatea anumitor eroi din literatura noastră clasică.

I. L.

CRONICA TELEVIZIUNII. E de văzut dacă un răspuns bun numai pe jumătate, trebuie aplaudat. Mai de grabă cred că trebuie luat ca atare și, eventual, considerat drept o premiză serioasă pentru un viitor răspuns, de astă dată mulțumitor pe de-antregul.

Cam așa stau lucrurile în prezent și cu programele televiziunii. La repetatele sugestii și critici ce li s-au adus nu lipsesc de fel semnele încurajatoare; totodată însă e vădit că ele păstrează destule din vechile lacune, sesizabile încă în noile emisiuni. Cu alte cuvinte, așa cum am mai spus de atîtea ori, progresele sînt reale dar saltul calitativ se lasă încă așteptat...

Dintre noile cicluri, cel intitulat „Teatrul, artă realistă“ inaugurează o direcție de preocupări dintre cele mai fructuoase. Cu o cunoscută experiență de conferențiar, Ion Marin Sadoveanu, alcătuitorul întregii suite de expuneri despre viața și activitatea marilor scriitori de teatru ai lumii, a prezentat pentru început o prefață despre ceea ce își propune să întreprindă în ampla cercetare pe care o rezervă temei stabilite. A fost pe rînd antrenant, instructiv, captivant de urmărit. Cu cît simț al măsurii a știut să schițeze liniile mari ale evoluției dramaturgiei universale! Aceeași bună apreciere și pentru exemplificări alese dintr-un text vechi elin („Visul“ de Herandas din Kios), din „Hamlet“ și comedia lui Gogol: „Jucătorii de cărți“.

Pe cînd emisiuni-lecție la fel de reușite despre curentele literare, de exemplu sau despre istoria picturii? Și deoarece sîntem la acest capitol am propune ca redacția televiziunii să se inspire chiar din inițiativele confratelui mai încercat: Radioul. Aici, la radio, drept răspuns la interesul manifestat față de artă în general au fost pregătite rubrici noi, precum: „Ce știm despre cărți“ — oportun prilej

de a prezenta colecții și lucrări de răsunet, șantierul editorial, biblioteci etc. În ce privește o altă emisiune, tot debutantă la microfon, — e vorba de „Dicționarul plastic“, — am aflat că ea se va ocupa despre monumente vestite, despre funcțiile artistice ale arhitecturii, despre muzee și pictori celebri. Am spicuit doar în treacăt câteva titluri: „Arta Greciei“, „Arta romană și vestigiile ei în țara noastră“, „Arta rusă“, „De la Frans Hals la Van Gogh (reportaj prin muzeele de artă din Olanda“ ș.a. Să ne închipuim cit de plăcute ar fi astfel de emisiuni la televiziune, unde comentariul poate fi însoțit și de imaginea obiectelor analizate! Nu încapă discuție că se pot folosi multiple căi pentru imbogățirea elementului educativ din programele pentru micul ecran.

Tot în domeniul istoriei teatrului se înscrie și emisiunea închinată aniversării a patru secole de la nașterea lui Lope de Vega. Autorii ei, M. Radnev și Radu Miron, au îmbinat evocarea biografică cu câteva fragmente din piesele lui Lope de Vega, în special din comedii sale. Desigur că n-au lipsit din selecție verva și poezia proprii scrisului marelui dramaturg spaniol. Însă așa cum a demonstrat-o scena desprinsă din drama „Peribanez și comendadrul de Ocana“ valențele artei acestui clasic sînt mai bogate decît rezultau din prezentarea ce a deschis emisiunea. Sînt mai bogate și au o semnificație critică anti-feudală mult puternică decît s-au silit să arate, în textul de legătură pe care l-au interpretat, Adela Mărculescu (din nou afectată) și Aurel Cioranu.

Activ și în ultima vreme, bine inspirat, sectorul de teatru a ales pentru cei interesați spectacole de bună valoare, cum a fost cazul cu piesa lui Eduardo de Filippo: „De Pretore Vincenzo“, jucat excelent de un colectiv al Teatrului de stat din Ploiești și ecranizarea nuvelei: „Nu ceda regina“. Scenariul acestei povestiri, concepute ca o pledoarie pentru fermitate morală și umanism comunist, ne-a reamintit că sînt actori tineri deosebit de înzestrați pe care televiziunea îi solicită rar. Victor Rebengiuc care ne-a lăsat o frumoasă impresie prin firescul și inteligența interpretării, merită să fie invitat mai des în fața camerelor de luat vederi.

Medalioanele muzicale, bine întocmite, țin parcă loc (prin frecvență) și celor literare, mult mai greu de întîlnit în programele acestor ultime luni. După prezentarea de care s-a bucurat Rimski Korsakov, centenarul lui Debussy a ocazionat altă prezentare a drumului creator al unui compozitor. Ambele medalioane au încercat să dezvolte ideia, justă de-alfel, a osmozei dintre munca de creație și evenimentele epocii.

Concertele, retransmise ori difuzate din studio au permis cunoașterea unor soliști de valoare ca Geo Ots, Pavel Serebriakov și alții. Să sperăm că audițiile de calitate n-au fost un accident. (Sub acest raport e regretabil că sincronizarea o lăsat de dorit la transmisiunea operei „Rigoletto“, mai cu seamă la primele tablouri)

Dacă e îmbucurătoare prezența televiziunii la manifestările culturale mai însemnate — în acest sens reflectarea competiției care a fost cel de-al III-lea Festival bienal „I. L. Caragiale“ merită toate laudele — nu înțelegem de ce aceeași instituție se dovedește atît de timidă față de activitatea literară? Din nou am fost siliți să constatăm că „Vitrina literară“ e vitregită; că discuțiile aprinse care au loc în presă pe diferite teme (de ex. discuția despre conflict) sînt cu desăvîrșire ignorate; că ședințe festive cum a fost, de exemplu, cea închinată sărbătoririi lui Rafael Alberti, poet progresist de renume mondial, nu găsesc ecou la televiziune. De ce aceste scăpări? Și de ce inerția pe care am mai blamat-o? Nici un fel de mese rotunde la apariția cărților de valoare, sugestie pe care o consider folositoare căci permite o întîlnire între autor, critici, editori cu masa largă a telespectatorilor. Dacă se desconsideră această formă eficientă de propagandă în favoarea literaturii de actualitate să se găsească altele, mai adecvate, dar să se găsească... E păcat că

inclusiunea solicitatei cronici literare la televiziune nu și-a găsit de asemeni rezolvarea.

Așadar, destule strădanii pozitive, lăudabile. Dar și lacune destule. Ele pot fi depășite, fără ca prin aceasta didacticismul ori diletantismul să afecteze dorința de înțelegere și de informare exactă, multilaterală și plăcută a publicului.

H. ZALIS

CRONICA IMPERIALISMULUI. De câte ori cercurile imperialiste din Occident pun la cale o nouă agresiune, o nouă armă de asasinare în masă sau o sporire a armamentului, o fac în numele apărării „lumii libere“.

Aceste două cuvinte magice, bune de liniștit burghezia care plătește, ies de pe buzele tuturor dictatorilor occidentali, mărturisii sau camuflați. Le rostesc cu canoare, și chiar cu predilecție, și Franco și Salazar.

Dar libertatea în occident are un asemenea înțeles practic încît oamenii de cultură au fost nevoiți să constituie o conferință a Europei occidentale numai pentru amnistierea deținuților și exilaților portughezi.

Inițiativă particulară de masă pentru ajutorare, ca în cazul unor mari cataclisme ! Pentru salvarea a mii de oameni nevinovați de binefacerile „lumii libere“, a libertății tip : „lumea liberă“.

Peste granițele însîngerate ale Portugaliei răzbat din cînd în cînd, strigătele întemnițaților politici.

Zilele trecute Conferința suspomenită a primit o petiție semnată de cei mai cunoscuți scriitori și artiști portughezi, adresată președintelui Republicii, Americo Tomas. Inițiatorii au fost Aquilino Ribeiro și Tereza de Castro, cărora le-au urmat la început 5000 de semnatari și apoi alte mii și mii de portughezi.

Petiția glăsuiește ilustrînd plăcerile „lumii libere“ : „Menținerea în închisori și în exil a sute de portughezi și portugheze care suferă doar **din cauza opiniilor lor politice** constituie o rană care sîngeră trupul națiunii. Știrile îngrijorătoare relative la înrăutățirea condițiilor celor arestați, fac în ultimul timp și mai dureroasă această situație“.

„Înrăutățirea condițiilor“ este un eufemism, o expresie rece, ca de proces verbal, dar oricine își inchipuie cruzimea deslănțuită de furia spumegîndă a dictatorului.

„Lumea liberă“ e lumea libertății de a tortura oamenii pentru că au convingeri politice progresiste.

Cele de mai sus se întîmplă cum treci Pirineii, pe dreapta. Dar „lumea liberă“ nu-i atît de mică pe cît Portugalia. Pe stînga, cum treci Prineii, „lumea liberă“ e și mai și.

Iată o descriere destul de blîndă, oficioasă, chiar a unora dintre aspectele cele mai frecvente și mai convingătoare. Ea este făcută de Comisia internațională a juriștilor, organ consultativ pe lîngă Consiliul economic și social al O.N.U. într-un raport oficial asupra „Spaniei și primatului dreptului“.

Raportul are proporțiile unui volum care a fost prefatât de către sir Leslie Munro.

Raportul pune îndeosebi accentul asupra aspectelor totalitare ale regimului franchist și asupra caracterului pur teoretic al garanțiilor ce ar fi să garanteze libertatea spaniolilor, în special al faimosului „Fuero de los Espanioles“.

Raportul semnalează printre altele că, pentru simplul fapt că 80 de reprezentanți ai opoziției din interior, împreună cu unii exilați, ar fi participat la un congres

al Mișcării europene la München, guvernul spaniol a suspendat pe doi ani, printr-un decret din 8 iunie 1962, pînă și inviolabilitatea domiciliului, permițînd arestarea în orice moment din zi și noapte.

Pe plan judiciar, comisia semnalează, pe de o parte, faptul că magistrații pot fi dați afară pentru convingeri politice progresiste, pe de altă parte, că toate procesele penale care au ceva politic sînt date în competența tribunalelor militare, în fața cărora nici avocații nu au voie să pledeze.

Comisia mai socoate că libertatea presei în Spania este „pur simbolică“.

„Lumea liberă !“

Și astea, încă odată, le constată un organ oficial al Organizației Națiunilor Unite, după o serioasă documentare la fața locului.

„Lume liberă“ cu brevet internațional !

Washington, 7 decembrie. (Reuter).

Ministrul Justiției din S.U.A. a cerut joi, organului de control al acțiunilor subversive să ordone ca patru cetățeni să se înregistreze la autorități ca membri ai partidului comunist.

E vorba de Samuel Krass Davis din Chicago, fost candidat la postul de guvernator al statului Minnesota ; doamna Flora Hall din Los Angeles, Samuel Kushner, redactor al publicației „People's World“ din Los Angeles și Claude Mack Lightfoot, din Chicago.

Pe de altă parte, comisia activităților anti-americane a Camerei reprezentanților va proceda timp de trei zile la o anchetă în scopul de a afla dacă nu cumva partidul comunist american exercită vreo influență asupra diverselor grupuri de cetățeni care militează (ce crimă ! !) în favoarea păcii.

Autentic !

Pacea, o crimă ! Iată o concepție de stat, made in U.S.A. în secolul 20.

Altă regiune a „libertății“ — europeană de data asta : Republica Federală Germană.

Guvernul a cerut tribunalului administrativ interzicerea Asociației victimelor regimului nazist. Ca de obicei, și acest tribunal este prezidat, — se putea altfel ?! — de un nazist notoriu, membru al partidului național-socialist, ba chiar membru al unei secții de asalt, Dl. Fritz Werner.

Din Polonia, — fostul cîmp de bătaie al secțiilor de asalt naziste — cu damigeana de gaze asfixiante la bagaje vin sumedenie de documente acuzatoare. Așa dar, persecuția regimului nazist, nu scapă de pacostea aceasta nici așa, constituiți în Asociație, și nici după aproape 20 de ani de la carbonizarea führerului. Un nazist judecă Asociația anti-nazistă !

Și, vorba „lumii libere“, liber e s-o facă.

Totuși... totuși tribunalul oarecum jenat de situație, vrea să treacă răspunderea asupra guvernului, căruia i-a adresat un memoriu precaut spre a lua în considerație „...dacă principiul ispășirii, care este la baza orînduirii constituționale, și a cărui punere în aplicare figurează printre datoriile cele mai nobile (sic !) ale Republicii

federale, nu cere cumva ca să se examineze cu multă grijă dacă într-adevăr este cu putință să se pronunțe interzicerea unei organizații de persecutați“.

Mă rog, „nobleță“ !!

Ministrul de interne n-a vroit să fie însă chiar atât de nobil. N-a exagerat. A menținut reclamația. Admiterea ei implică în mod automat urmărirea penală și pedepsirea fostelor victime ale nazismului.

Adică „foste“ și „actuale“ victime ale nazismului. Ba chiar ale acelorași naziști.

Imi sună încă în ureche, — mai precis, în cască, — tiradele delegatului Americii, în ședința de la UNESCO, atunci când la capitolul „Informații“ a fost vorba de libertatea de difuzare a informațiilor. Și dezagreabila senzație sonoră de-atunci mi-a revenit cu tot tâlcul ei, când am citit sincera și cinica declarație a domnului Arthur Sylvester, însărcinatul de afaceri publice al Pentagonului, făcută la clubul Deadline din New-York :

„Întotdeauna, în mod constant, de-a lungul istoriei, guvernul are dreptul să mintă, pentru a se salva“.

Și corolarul : „Informația este un instrument al puterii și deci guvernul va continua să mintă, cu nerușinare (n.n.), informațiile mincinoase fiind o armă.“

Asta este egal cu înscrierea în constituția americană : a governa este a minți.

De asta delegatul Americii la UNESCO apăra cu atita pasiune dreptul de difuzare a tuturor informațiilor mincinoase, a tuturor minciunilor „salvatoare“.

Se știe că guvernul grec se pretinde și el ca ținând de „lumea liberă“, alături de guvernele lui Franco și Salazar.

Și are dreptate, căci, ca protagonist al lumii libere și în numele ei, a interzis jurnalelor să publice ediții speciale. Orice abatere va fi pedepsită cu un an închisoare pentru directorul și redactorul șef al jurnalului, și suspendarea ziarului pe timp limitat. Nu pe veci !

Libertate, dar cu interdicție și un an închisoare.

D. B.

POEZIA ÎN „SCÎNTEIA TINERETULUI“. Publicarea din ce în ce mai frecventă a poeziei în paginile ziarelor de cele mai diferite profiluri este semnificativă. Fenomenul marchează nu numai o abundență a creației poetice dar și interesul pentru lirică al unui public din ce în ce mai vast. Această tendință o ilustrează discuțiile purtate cu prilejul săptămânii poeziei nu numai în reviste dar și în cercuri literare, precum și întâlnirile cu scriitorii, unde iubitorii de literatură, de cele mai diferite profesii, au vorbit cu competență și dragoste despre fenomenul poetic actual.

Preocuparea publicațiilor pentru încurajarea literaturii de calitate, rămîne o problemă încă deschisă.

Au fost semnalate unele deficiențe în această privință. Publicațiile avizate continuă să negligeze acest sector, fie publicînd o beletristică de un foarte scăzut nivel artistic, fie, în cazul „României Libere“ și, îndeosebi, al „Steagului Roșu“, să nu publice mai nimic.

În „Scînteia tineretului“ poezia este permanent prezentă dar ar fi necesar ca ziarul să-și lărgească preocupările și în domeniul prozei artistice (schîța, fragmentul de roman) și chiar să dea dovadă de mai multă îndrăzneală în promovarea reportajului literar.

Se cuvine să relevăm însă activitatea meritorie a „Scînteii tineretului“ în ceea ce privește răspîndirea poeziei. Trebuie amintit că aici, în ultimul timp au semnat versuri, între alții, Tudor Arghezi, Mihai Beniuc, Ion Brad, Dan Deșliu și, alături de ei, poeți din generația tînără.

Rubricile „Ne scriu cititorii“ ca și cea închinată poezilor tineri, subliniază atenția generoasă acordată tinerilor Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Mihai Negulescu, Florența Albu, care încearcă să găsească drumurile cele mai directe către cititori, într-o poezie densă și substanțială de cele mai multe ori.

Ziarul popularizează și alți poeți, unii la primele lor creații, alții oarecum cunoscuți; A. I. Zăinescu, semnează „Cor de tractoriști“, Ion Niculescu: „Sbor“, Damian Ureche: „Tinerețea Patriei“, Cristian Petre: „La primirea în UTM“. În „Răsărit de lună“, Nadina Cordun aduce mesajul anilor noștri, grefat pe o veche temă sentimentală:

„Urmează-ți drumul lună / Răsăritu-ți / Mereu va fi cîntat de tinerețe / Nu / N-ai să-ți pierzi din romantism / Chiar dacă / Îți vom cunoaște fiecare piatră / și pe nisipurile tale mișcătoare / întipări-vom pașii către soare / și în lumina căilor lactee / vom răsădi / noi / alte curcubee / Urmează-ți drumul Lună / Răsăritu-ți mereu va fi cîntat de tinerețe / Prin romantismul nostru-ți dăruim / Statornica / umana frumusețe“.

În unele dintre poeziile publicate de „Scînteia tineretului“, expresia artistică încîlcită împiedică ideea să devină accesibilă cititorului; alte poezii, se mențin la nivelul unor notații plate, ca, de pildă: „Comorile negre“ de I. Geabăn.

Neclară e și poezia „Trecere“ de Florența Albu. Poeta, care a scris și versuri de o delicată frumusețe, se arată, aici, mai puțin inspirată: „Zilele vin cu pașii mici / Dimineața ne stau la glezne / cu iarba și cerul / pașii noștri le-ncep odată / Spre amiază ne ajung, pînă la umăr / și sînt pe măsura puterii noastre“, etc.

Vorbînd despre poeziile ale căror idei contemporane nu și-au găsit expresia artistică cea mai potrivită, trebuie să amintim și confesiunea poetică a lui Ștefan Iureș: „Om în mișcare“, precum și cea a lui Gh. Tomozei: „Să nu rămîn ostatec“. Ambele poezii intenționează să comunice idei interesante și actuale, cum ar fi, de pildă, ideea autodepășirii, învingerii inerției: „o veche vatră din ce în ce mai rece /.../ să-ți arunci la piept mînușa provocîndu-te la luptă“ — cum spune Ștefan Iureș — sau „să nu rămîi ostatec luptei care se sfîrșește acum“, etc. (Gh. Tomozei). Abundența imaginilor care se învălmășesc ca și expresiile prea căutate uneori, produc însă confuzie. Abia ultimele versuri lămuresc — după un prelungit și obscur prolog — ideea fundamentală.

Alt aspect care se detașează din analiza cîtorva poezii publicate în ziarul de care ne ocupăm este retorismul exagerat. Dacă am parafraza cuvintele maestrului Arghezi, ar trebui să spunem că „puțină pondere tinereții îi șade bine“. Această firește nu este o pledoarie pentru înlocuirea patosului. Nici n-ar fi cu putință. Nici avinturile epocii noastre, nici îndrăzneala tinereții nu pot fi concepute fără un asemenea patos. Dar cînd poetul lunecă la suprafața unor idei, este pîndit de primejdia de a se extazia „în general“, de a gesticula abuziv. Tonul devine declarativ, minat de o mecanică exterioară a asociațiilor, iar poezia este amenințată de prozaism, devine o creație lipsită de relief, din care poți cita versuri la întimplare, fiindcă

impresia rămâne peste tot aceeași: v. de exemplu „Tinerete” și „Rachetele cosmosului” de I. Crînguleanu sau „De veghe păcii” de Cristian Petre.

Sublinierile făcute privind câteva aspecte ale poeziei apărute în „Scînteia Tineretului” din ultimul timp, sugerează nu numai o dezbatere utilă, poate chiar în paginile ziarului, despre producțiile literare publicate aici, dar încearcă să dea sugestii și celorlalte publicații cotidiene care prin cercul larg de cititori pe care-l au, reclamă creații literare substanțiale.

VALENTINA TUDORIU

UN EVENIMENT CULTURAL. Moștenitorii Academicianului Kricor Zambaccian au făcut o prețioasă donație muzeului fundat de regretatul critic de artă. Au dăruit o colecție de 17 pînze semnate de cei mai de seamă impresionisti francezi: Sisley, Pissaro, Renoir, Derain, Utrillo, Picasso, Marquet, Laprade, Bonnard, Cezanne și Matisse. La acestea se adaugă două lucrări de Corot, un nud și un peisaj, precum și un nud de Delacroix. Corot aparține generației anterioare impresionismului, generației zisă „de la Barbizon”, pe care Grigorescu a frecventat-o.

Noua donație face din Muzeul Zambaccian ceva unic în țara noastră. În toate celelalte muzee din România, nu găsim mai mult de trei tablouri din școala impresionistă, și nici acelea de mîna întii. Așa încît, acum, o mare lacună s-a umplut în zestrea noastră artistică.

Impresioniștii negau tot ce afirmase Renașterea. Erau potrivnici umbrelor, erau contra clar-obscurului, contra tușelor degradate, pasajelor treptate. Ei cereau să se „picteze lumina cu culoare”, să se folosească numai culori pure, crude, fără „pasaje” și „degradeuri”, fie blocuri de culoare juxtapuse (Cezanne, Matisse, Gauguin), fie puncte multicolore (pointillismul unor Seurat, Signac, Pissaro, Sisley). Erau „divizionisti”, cereau divizarea culorii în bucăți sau bucățele, cereau să se dea volume bine conturate (uneori chiar „cloazonate”). Întreaga pictură postimpresionistă, oricît ar difera de la școală la școală, și toate școlile împreună față de impresionisti, au adoptat unele dintre preceptele de bază pe care le-am enumerat mai sus.

Încă un cuvînt. Cele 17 pînze franceze sînt prețioase nu numai prin numele cu care sînt iscălite. În sine, în ansamblul operii fiecăruia din maeștri, aceste bucăți sînt, multe din ele, piese notorii de o valoare internațional recunoscută. Pînza lui Picasso aparține unei perioade scurte și foarte apreciate, perioadei sale de romantism și de înclinație spre scene de masă. Peisajul lui Corot este tratat mult mai larg decît lucrările cam migălite și cam „carte-poștală” ale acestui pictor. Operele lui Utrillo și Cezanne sînt piese care figurează reproduse (deci selectate) în multe monografii despre acești maeștri. Nudul lui Corot este asemănător, aproape identic, cu o lucrare care se află la muzeul metropolitan din New-York. Atîta numai că cel din București e mai armonios, mai vaporos, cu împerecheri de culori și mai agreabile.

D. I. S.

POEZIA ROMÎNĂ ÎN LIMBA MAGHIARĂ. În anul care s-a încheiat ne-a venit de la Budapesta o carte pe cît de frumoasă pe atît de prețioasă, întru îndeplinirea misiunii nobile cu care a fost investită: de a face cunoscută poezia populară romînească publicului cititor maghiar. Este vorba de volumul intitulat

„Román népballadák és népdalok“ (Balade și cîntece populare romînești) apărut în editura „Europa“ din Budapesta, într-un format impunător, tipărit cu caractere luminoase antiqua bodon, pe hîrtie grea, ilustrat cu originale și expresive gravuri în lemn, fericit stilizate de Würtz Adam. Cele 330 pagini ale cărții conțin o selecție reprezentativă de 21 balade, 6 „cîntece ocazionale“ (colinde, bocete), 81 doine și alte cîntece, 15 chiuitori din folclorul nostru, am zice, clasic, precum și 10 „cîntece noi“, produse recente ale poeziei noastre populare care oglindesc noile realități social-economice din țara noastră. Selecționarea materialului este rodul colaborării dintre Editura pentru Literatură din București și Editura „Europa“ din Budapesta, iar redactorii lucrării sînt Domokos János și András V. Janos. Prefața cărții, competentă și exhaustivă o semnează cunoscutul specialist în folclor, Dr. Ortutay Gyula, rectorul universității din Budapesta.

Editorii au încercat să adune la un loc nu numai cele mai de seamă creații ale folclorului nostru poetic, ci și cele mai izbutite versiuni ale numeroșilor străduitori, mai vechi și mai noi, în domeniul tălmăcirilor din romînește în ungurește. Rezultatul obținut merită, în linii mari, toată recunoașterea noastră dar regretăm că buna împlinire a intențiilor lor nu a fost în toate privințele deplină. Majoritatea materialului publicat întrunește condițiile reprezentabilității, atît din punctul de vedere al selecției, cît și din acela al valorii traducerilor. Chiar și cele două versiuni maghiare ale lui Ács Károly, luate din colecția „Virágok a román népköltészet mezejéről“, (Flori din poezia populară romînească) apărută la Pesta, în anul 1858, înfruntă cu succes exigențele artistice sporite ale epocii noastre. Ar fi fost de dorit ca editorii să fi oferit cititorilor și posibilitatea de a lua cunoștință, fie doar cu titlu documentar, și de cîte o versiune din culegerile apărute cu cîțiva ani mai tîrziu, ca de exemplu aceea lui Jozsef Vulcan, (care i-a adus literatului român cîntecul de a fi ales membru al societății literare maghiare „Kisfaludi“), Iulian Grozescu, Ember, etc. Redactorii lucrării trec însă de la Acs direct la Bartók Béla pe care ni-l prezintă ca traducător de poezie populară romînească. Volumul conține și cîteva traduceri din colecția de acum aproape patru decenii apărută la Cluj și pe care o datorăm poetului și dramaturgului maghiar Kádár Imre (primul tălmăcitor în limba maghiară al „Scrisorii pierdute“), care trăia pe acea vreme la Cluj. Astfel, regăsim reproduse în volum „Voichița“, „Năluca“ și „Cucul și turturica“, dar este omisă versiunea maghiară a „Mioriței“ pe care o considerăm cea mai reușită transpunere pînă la acea dată a nepieritoarei noastre balade. E adevărat că volumul cuprinde o altă traducere, foarte artistic realizată, a Mioriței, semnată de eminentul poet din R.P.U. Illyés Gyula, dar credem că prezența acestei versiuni nu trebuia să ducă la înlăturarea traducerii lui Kádár, mai ales că amîndouă tălmăcirile cumulează calități care luminesc sub unghiuri diferite neirosita frumusețe a originalului.

Traducătorii care au colaborat la întocmirea volumului de care vorbim, sînt pe de o parte poeți maghiari de la noi, iar pe de altă parte poeți maghiari din R. P. Ungară. Cei mai mulți dintre ei au respectat sensul originalului și au sesizat mai toate nuanțele lui, fără a consimți la concesiile din punctul de vedere al valorii artistice a transpunerii. Contribuțiilor lui Szemlér Ferencz, Kiss Jenő, Bajor Andor, Székely János, Jancsik Pál, Káhyádi Sándor, Veres Zoltan etc. greu li se pot face reproșuri în privința respectării sensului just al originalului. Chiar unele pasaje considerate de critica din R. P. Ungară ca nesatisfăcătoare, noi le găsim solu-

ționate just. Iată un exemplu: (în revista Nagyvilág nr. 11/1962) criticul literar Köpeczi Béla, de altfel un bun cunoscător al literaturii noastre, îi reproșează lui Szemlér că versurile:

*Și domnii purtau suman**

„Cît Horia fu căpitan

le-a redat astfel: „Mig ö volt a kapitány/Nyüg volt az urak nyakán“ adică, în retroversiune literară, „cît a fost el căpitan, pe gîtul domnilor a fost obidă“ și argumentează că „suman“ nu se poate reda prin „nyüg“ (care înseamnă de fapt obidă, belea, cătușă). Într-o traducere ad literam, observația este perfect justă, substantivul românesc determinînd un obiect de îmbrăcăminte al oamenilor sârmani, ceea ce nu e cazul cu echivalentul său maghiar, găsit de traducător. Într-un text poetic însă, și mai ales cînd e vorba de exprimarea prin metaforă, tălmăcitorul este în drept să recurgă la soluții proprii, așa cum a făcut Szemlér. După părerea noastră, rezolvarea sa e cu atît mai justă cu cît corespondentul maghiar al „sumanului“ (szokmány) are astăzi o circulație extrem de restrînsă și o expresivitate lipsită de orice relief. Folosind acest cuvînt, Szemlér ar fi atenuat simțitor sensul pregnant al versiunii originale.

Nu tot astfel stau lucrurile cu licențele pe care și le-au îngăduit alți tălmăcitori. Pentru a ilustra ceea ce vrem să spunem, ne vom folosi, în cazul de față de obiecțiunile ridicate de acelaș critic și pe care le împărtășim pe deplin. Iată exemplul lui Jékely Zoltán, un foarte merituos interpret al poeziei romînești moderne, despre a cărui artă am avut prilejul să facem mențiuni pozitive chiar în coloanele revistei noastre. Köpeczi Béla constată că în „Darie“ versurile: „*De ce nu s-a stins îndată/Nainte de am fost fată/ Fată mare și frumoasă/Cînd eram la tata-n casă*“, au devenit în traducere: „De ce nu te-ai stins îndată, încă pe cînd eram fată frumoasă și trăiam în căminul tatălui meu și nu nădăjduiam să duc o astfel de viață“. Cuvintele „Nu nădăjduiam să duc o astfel de viață“, constituie contribuția personală, inutilă și neconformă cu spiritul originalului pe care o datorăm traducătorului. Ignác Rozsa, pe care o considerăm cea mai bună traducătoare maghiară a prozei lui Mihail Sadoveanu, cînd traduce versuri se face și ea vinovată de adăugiri nemotivate. Astfel, versurile: „*Luncă mare/Frunză n-are Luncă mică,/ Frunza-i pică*“ devin la d-sa: „Luncă largă/Fără creangă verde/Dacă-i supărată/ O să se mpace“ — formă care desfigurează în mod flagrant, nu numai sensul originalului, ci și stilul propriu poeziilor noastre populare de care apodictiile de acest fel sînt cu totul străine. Alte desfigurări de sens: „*Auzit-ați oameni buni*“ devine la un alt traducător: „Auziți ce șoptește vîntul“, versurile: „*Noi avem bordeie mici/Bune de plugari voimici*“ sînt traduse: „Bune pentru pluguri brave“, ceea ce denotă, nu o greșeală de tipar, cum s-ar putea crede alăturînd expresiile romînești „plugari — pluguri“, dar care în ungurește diferă total, (földművesk — ekék) ci o lipsă în cunoașterea nuanțată a limbii din care s-a tradus. Tot din asemenea motive citim în altă parte în loc de „*Sub tulpina unui brad*“ traducerea: „Sub rădăcina unui brad“, fără ca redactorii și confruntatorii să fi observat supărătoarea inadvertență. Ne amintim că într-o traducere mai veche a romanului lui Mihail Sadoveanu „Ni-coară Potcoavă“, apărută la noi în țară și semnată de un traducător din Cluj, s-au strecurat greșeli, creînd cititorului serioase dificultăți la lectură. Cuvîntul

„scoarță“ — covor, de ex. s-a tradus prin „scoarță de copac“, astfel încît lectorul străin, se întreba ce o fi însemnînd mania curioasă a moldovenilor de a acoperi pereții, pardoselile, scările de piatră, lavițele etc. cu „scoarțe de copac“. Aceste lucruri se petreceau însă cu 8—10 ani în urmă și tocmai de aceea regretăm că într-o lucrare recentă și atît de frumos prezentată, mai stăruie asemenea greșeli. Ar fi de dorit ca editurile să folosească confruntatori care să cunoască temeinic ambele limbi, iar dacã acest lucru nu ar fi posibil, să încredințeze sarcina revizuirii textelor și unor persoane care cunosc și nuanțele limbii *din* care se traduce, nu numai limba în care se traduce. Aceasta se impune cu deosebire la tãlmăcirile care se fac *din* și *în* limbi cu mare circulație la noi în țară, ca de ex. maghiara și germana.

Salutînd inițiativa Editurii Europa de a face cunoscută poezia noastră populară în țara vecină și prietenă, nădăjduim că la o nouă ediție aceste mici dar supărătoare stridențe vor fi eliminate dintr-o impunătoare culegere, destinată unei vieți îndelungate.

AUREL BUTEANU

WASHINGTON STORY — CU TWIST-UL ÎNCĂ NU SE FACE CULTURĂ. Oricît de „epurată“ este ediția europeană a lui „New-York Herald Tribune“ („bon pour l'Orient“, adică pentru Occidentul Europei), două lucruri nu a putut să le evite: o reclamă de o pagină despre „National Center Of Culture“ în Washington D. C., și foiletonul satiric al lui Art Buchwald, a cărui apariție regulată asigură de fapt — alături de articolele lui Walter Lippman și fondurile de propagandă ale lui United States Information Office — existența filialei pariziene a venerabilului cotidian newyorkez.

Între Centrul National de Cultură din Washington și foiletonul lui Art Buchwald, oricît de diferite sînt prin natura lor, este totuși o mare asemănare: ambele există numai pe hîrtie. Deloc surprinzător și nimic mai idilic prin urmare decît întîlnirea dintre aceste două obiecte americane de larg consum, cu care prilej aflăm că Centrul National de Cultură trebuie să coste 32.000.000 dolari, că guvernul Federal nu poate acoperi această sumă, și că se presupune că ea va fi obținută prin colecte publice și daruri filantropice.

La început s-a organizat un „Show televizat“, un banchet cu invitații de 100 dolari bucata, în Palatul Armelor din Washington. Banchetul — la care au participat business-menii din Capitală s-a dovedit departe de a fi un succes, un bancher declarînd ritos la toastul cultural că ar fi preferat să verse mai degrabă 200 de dolari pentru dreptul de a sta acasă. Un congressman din Ohio a avut și el ceva de spus. Normal este — a spus el — că, dacã locuitorii din Washington vor să aibă o Casă a Culturii să bage mîna în propriul lor chimir și să nu umble cu pantahuza de-a latul Americii.

După informații demne de încredere, tot scandalul provine din faptul că d-lui Mike Kirowsen, membru în Comisia de alocații a Congresului, i-au plăcut de mic copil... peștii și suferă destul de mult pentru că la Washington nu există un aquarium. E-adevărat că acolo lipsesc și altele, ca de pildă, școli, dar cît ai zice pește, dl. Kirowsen și alți membrii ai Comisiei au anulat alocațiile pentru Centrul Cultural National și le-au transferat construirii aquariumului. După unele codeli, Senatul și Camera Reprezentanților au votat alocațiile de aquarium și au respins proiectul lui National Center.

După vot, Congresmanii au mers probabil la culcare cu inima împăcată. La urma urmelor cu greu ar fi putut găsi ceva mai liniștit, mai cuminte, decît un aquarium.

Intr-adevăr, un palat al culturii este un loc zgomotos. Acolo se cîntă veșnic la un instrument, au loc veșnic repetiții de cor, veșnic se fac și se desfac decorurile. Peștii nu fac gălăgie, sînt mai adaptați atmosferei specifice a Capitalei.

Cît privește Palatul Culturii, el este destinat să fie construit pe bază de banchete.

Pînă una-alta, americanii în vizită în Capitală se vor duce să vadă peștii. De fapt și în aquarium se pot da concerte. Se spune de altfel că aquarium-ul va avea o acustică desăvîrșită. Iar după ultimele cercetări științifice, delfinii știu și ei să vorbească — în șoaptă !..

B. H.

BĂTĂLIA ROMANELOR POLIȚISTE. — Pentru „fețele subțiri“, obișnuite să frecventeze saloanele literare pariziene (și prin salon literar înțelegem, prin extindere, nu numai desuetele budoare ale egeriilor politice și literare, ci și casele de editură, expozițiile și pînă și restaurantele unde s-a împămîntenit obiceiul de a se lansa cărțile și autorii lor), ultima recepție oferită de editura „Plon“ în saloanele „casei“ a fost de-a dreptul uimitoare.

Ne dăm seama ce „cap“ trebuie să fi făcut cronicarul monden al lui „Figaro littéraire“, cînd, scoțindu-și carnetul ca să noteze selecta reuniune, a constatat că în compoziția ei figurau laolaltă cu distinse doamne, cu distinși domni, și reprezentanții „pur sînge“ al lumii interlope pariziene. Nu apași demodați, ci autentici gangsteri, proxeneți din place Pigalle invitați împreună cu autentice cocote, striptease-euze și alte „senzaționale“ dar triste exponente ale trotuarului și șantanurilor montmartreze. Poate că și oaspeții erau mirați că se află într-o atît de simandicoasă companie. Pasă-mi-te, directorul editurii „Plon“ a ținut însă să fie mai... veridic decît realitatea. Căci lansînd o nouă colecție de romane polițiste (ca să fie în gustul zilei și din invidie față de succesul editurii Gallimard), a pus la cale această recepție originală.

Opuînd colecția „Noptilor albe“ colecției „Seriei negre“ a lui Gallimard, „Plon“ își făcea astfel intrarea în arena pregătită pentru bătălia romanelor polițiste.

E de menționat că toți editorii parizieni au simțit germenele geloziei... comerciale încolțindu-le în suflete, asistînd la succesul „Seriei negre“, care își propusese să modernizeze genul „clasic“ al romanelor polițiste, considerat desuet.

Conan Doyle, cu subiectele sale tratate deductiv, logic, apoi succesorii lui, Agatha Christie, Maurice Leblanc și Gaston Leroux, cică nu mai corespundeau exigențelor actuale. Altceva visau pasă-mi-te cititorii, după ce gustaseră cu ani în urmă formula nouă a romanului „Acest om e primejdios“, socotit ca o oglindă judiciară dar și socială a unei epoci pusă nu sub semnul „enigmei“, mai mult sau mai puțin fictive, ci a realităților brutale de fiecă zi, autentice. Autorul, Peter Cheyney, nu-l mai ținea pe cititor cu răsufierea tăiată în fața unei enigme imaginare, ci îi oferea o acțiune violentă, inspirată direct din realitate — și ca să fim mai clari — din însăși realitatea burgheză. Își făceau intrarea, odată cu romanul lui, personaje destul de adevărate, ziarști și polițiști demascînd escrocherii și crime; gangsteri șantajînd politicieni corupți, nababi cu trecutul pătat, bogate moștenitoare dedîndu-se la plăcerile „beției albe“, prostituate, copii delicvenți, ale căror crime căutau a fi explicate în funcție de societatea care le genera.

Succesul colecției lansate de Gallimard a întrecut toate așteptările. Ne îndoiam că publicul cititor a avut de profitat de pe urma acestor lecturi, avînd în vedere recrudescența crimei în Occident, ceea ce știm însă — și „Le Figaro littéraire“ ne

furnizează informația — este că editura Gallimard și-a săltat binișor bugetul cu cele 7 miliarde și jumătate de franci realizați de pe urma „Seriei negre“.

Cum era și firesc, însă, sutele de mii de exemplare ce trebuiau aruncate periodic pe piață cereau tot mai multe condeie. Și condeiele înmulțindu-se proporțional cu cererea, s-a ajuns la o depreciere calitativă cu repercusiuni în scriptele contabile, cu toată supralicitarea de erotism, de masacre, din acțiunea romanelor. Încetul cu încetul, bruma de realism documentar ce caracteriza „șeria criminală“ a editurii Gallimard s-a estompat, degenerând în stupiditate. Publicul a sfârșit prin a se sătura de aceste producții în care niște pramatii cu o psihologie rudimentară spângeau casele de bani în căutarea unei scrisori de șantaj și care se bușeau în garaje întunecoase cu manivelele automobilelor, semănau cadavre pe pajiști, când nu le aruncau în apele negre ale Hudsonului.

Au apărut atunci și rețete noi. Inutil să ne mai oprim asupra lor. Rezultatul era identic: aceeași acțiune violentă, aceleași traficuri de stupefiante în tripouri rău famate, aceleași șantaje, totul plutind într-o atmosferă cețoasă de psihologism grosolan. Încercările de a lansa un cap de pod între literatura zisă „polițistă“ și literatura propriu zisă, s-au volatilizat în chiar miasmele ce se degajau din paginile tipărite. La întrebarea ce pare că îi obsedează pe autorii de romane polițiste de azi, în goană după noi formule și cu pretenții de analiză socială: „de ce a fost săvârșită crima? Ce anume a determinat această crimă?“ — și care, în alt climat, ar fi putut duce la constatări nu tocmai plăcute — nu s-a reușit a se obține nici un răspuns corespunzător.

Toate drumurile fiind deci arhi-bătătorite, unde vrea să ajungă editura „Plon“ cu noua ei colecție? Cum de se lansează într-o întreprindere ce apare, de la început, falimentară? Se cuvine însă să-i informăm pe cititorii noștri că și „Plon“ are pretenția să inoveze. Romanele polițiste ce vor apărea sub oblăduirea editurii vor fi „îmbogățite“ cu un element nou: umorul. Un umor care-l va face pe cititor să scrișnească din dinți — va rîde cu crampe, adică — după cum se exprimă redactorul lui „Le Figaro littéraire“ — dar din care „nu va lipsi spiritul“.

La răscruce de drumuri, așadar, romanul polițist are de ales trei căi posibile: calea psihologismului, a fantasticului și, ultima, a umorului. Care va fi cea potrivită, în stare să salte finanțele editurilor?

Credem că la ora actuală problema îi preocupă mai puțin pe cititori cît pe editorii parizieni, și așa destul de amăriți de deverul scăzut al afacerilor. Bătălia romanelor polițiste e în toi, deocamdată. Dacă ne gîndim însă mai bine, aceste romane își au rostul lor în societatea capitalistă. Ele sînt într-o privință demasca-toare. Cu condiția ca autorii să meargă pînă la ultimele implicații și, inspirîndu-se din realitatea vieții occidentale, s-o sondeze pînă în adîncurile ei, căutînd a-i descoperi toate racilele. Dar Plon, Gallimard, Fayard și alte edituri... sînt edituri burgheze.

L. DANIEL

MIHU DRAGOMIR : „Povestiri deocamdată fantastice“ (Editura tineretului, 1962). Povestirea științifico-fantastică exercită îndeobște o atracție asupra cititorilor de toate vârstele. Ea oferă prilejul de a privi în viitor, face să se desfășoare în fața ochilor imaginea unei lumi minunate care a dezgropat tainele nepătrunse încă ale naturii. Jules Verne și Wells rămân neuitați pentru că au cutezat să dea glas visului de a ajunge în centrul pământului, de a pătrunde în abisurile marine, de a sfida limitele temporale. Dar această năzuință de a vedea ce se întâmplă dincolo de perdelele opace ce acoperă încă unele ferestre ale realității nu provine numai dintr-o nestăvilă curiozitate creatoare. Ea exprimă încrederea în puterile umane de a birui orice piedică, aduce un omagiu îndrăzneților deschizători de drumuri. De aceea puterea de seducție a aventurii științifico-fantastice ca și cea a basmului nu îmbătrânește. Desigur, lucrările științifico-fantastice ca și operele aparținând altor specii literare, supraviețuiesc prin talentul scriitorilor de a fixa într-un fel fizionomia societății lor și poartă pecetea timpului când au fost scrise. În „Reîntilnirea cu Griffin“ — una din povestirile sale fantastice cele mai reușite — Miha Dragomir dezbate cu ingeniozitate problema dispariției unor mituri care nu mai corespund nevoilor umane. Are loc, natural, odată cu dezvoltarea societății, o abandonare a năzuințelor generate de anume necesități economice, sociale, științifice, tehnice etc., în măsura în care aceste necesități au fost satisfăcute și înlocuite cu alte aspirații. Astfel

reîntoarcerea „omului invizibil“ în prima jumătate a mileniului XXX trezește cel mult compasiune. Într-o orânduire superioară, unde totul se petrece în plină lumină și libertate, capacitatea de a te face nevăzut nu-și mai află utilitatea. Încercarea de a scăpa când ești hăituit de opresori sau de a-i surprinde neobservat pe răufăcători a pierit prin dispariția societății. Rare făcea posibilă împilarea, jaful, crima. Dar, dacă există mituri care mor odată cu nevoia care le-a născut, îndeplinirea altora cere metamorfozarea lor conform dezvoltării necesității care le-a generat. Icar, calul năzdrăvan, covorul fermecat, aceste plăsmuiri intruchipau năzuința fierbinte de veacuri a oamenilor de a înfrînge distanțele, de a străbate spațiile vaste. Acest vis milenar și-a aflat în anii noștri strălucite înfăptuiri. La numai câteva decenii de la imaginarea rudimentarelor mijloace pentru a ajunge la lună, preconizate de Jules Verne, omul sovietic a călătorit cu adevărat prin cosmos. O asemenea uriașă victorie este bine înțeles menită să trezească și mai îndrăznește proiecte, să înflăcăreze închipuirea, în așteptarea roadelor primilor pași printre stele. Aeronautica a intrat în universul nostru, a devenit o idee familiară. Cerul e colindat de oameni al căror nume îl rostim, al căror chip îl vedem. Peisajele înghețate ale lunii au fost surprinse de aparatul fotografic, iar Marte, tărîmul monștrilor războinici ai lui Wells, va fi în curînd bucuos de oaspeți. Misterul universului necunoscut începe să se risipească, făcînd loc luminii descoperirilor umane. Nenumă-

rate scrieri științifico-fantastice se ocupă de aeronautică, de explorarea cosmosului. O astfel de temă trebuie să fie tratată în zilele noastre cu o deosebită atenție. Specializarea într-un înalt grad a diferitelor științe nu îngăduie de cele mai multe ori scriitorului de povestiri științifico-fantastice să prevadă viitoarea lor dezvoltare. În această privință, un cunoscut și prominent autor de literatură științifico-fantastică, Stanislaw Lem, mărturisea într-un interviu: „Azi e pur și simplu imposibil de a anticipa descoperirile calitativ noi la care va ajunge știința. De aceea pe mine mă interesează mai mult înseși situațiile științifico-fantastice și oamenii ajunși în aceste situații”. Scopul creației științifico-fantastice nu e atât o fundamentată întrezărire a progresului tehnic și științific. Apropiind de noi tărîmul viitorului, povestirile de acest gen trebuie să accentueze asupra forțelor umane în luptă cu natura, asupra biruințelor omului într-o asemenea luptă și a perfecționării lui morale.

Mihu Dragomir subliniază cu puternică vibrație lirică umanismul superior al societății viitoare. Tehnica deosebit de avansată, care permite investigarea diferitelor sisteme planetare, mutarea unei întregi populații de pe un astru pe altul, nu va știrbi cu nimic — arată autorul — bogăția de sentimente a omului. Ca răspuns la crearea unor roboți, care ajung să-l supună și să-l strivească pe om în multe romane și filme de anticipație din occident, Mihu Dragomir vede în cetățeanul viitorului nu doar pe posesorul unei tehnici perfecționate cu care domină natura, ci și al unei mentalități largi, generoase, călăuzite de o caldă afecțiune pentru semenii săi. În „Legenda îngerilor”, câțiva reprezentanți ai unei societăți avansate, întâlnindu-se pe altă planetă cu oameni care se află într-un stadiu primitiv al existenței nu-i privesc pe aceștia din urmă ca pe niște relicve pitorești ale

antichității omenirii. Refuzînd punctul de vedere egoist al conducătorului expediției, ei își înconjoară cu dragoste semenii, vor să le împărtășească din experiența dobîndită, să-i ajute pe drumul dezvoltării lor. Atracția omului către om, oricîte etape ale civilizației i-ar despărți, oricîte hăuri ale universului s-ar afla între dinșii, e foarte emoționant relevată în lucrarea lui Mihu Dragomir. Subiectul povestirilor implică în primul rînd ideea înfrățirii, a solidarității umane. În acest sens, alături de „Legenda îngerilor”, putem cita „Omul planetă”, mai puțin sugestivă decît prima. Aici autorul sugerează că dominarea naturii prin mijloacele tehnicii înaintate, ca rezultat al efortului comun, îl face pe om și mai conștient de ceea ce datorează colectivității. Pe de o parte apare relevată însingurarea disperată a eroului și strădania de a ajunge înapoi în mijlocul tovarășilor de expediție de lîngă care a fost zmulș printr-o întîmplare nefericită, pe de altă parte grija pentru cel dispărut în cosmos introduce sub o nouă formă problema relațiilor armonioase între oamenii viitorului. Nu că nu ar mai interveni între ei ciocniri cîteodată furtunoase, iscate de defecte ca încăpățînarea și orgoliul (v. „Columbiana” și „Omul planetă”). Se face aluzie chiar la dispute surde între generații în „Pe lungimea de undă a cosmosului”; și atunci, în secolele ce vin, entuziasmul, cîteodată nechibzuit, rămîne în mai mare măsură apanagiul tineretului. Dar, în societatea fără clase, în plină dezvoltare, există o etică solidă — rod al concepției comuniste — care îi călăuzește pe oameni. Principiile acestei etici îi fac receptivi la chemarea semenilor lor, îi ajută să-și înfrîngă egoismul, să-și înăbușe durerile personale, să afle satisfacții în realizările colectivității. „Pe lungimea de undă a cosmosului” traduce nuanțat această idee. Membrii echipajului unei nave cosmice aud deodată o muzică minunată. Și fiecare dintre ei crede că me-

Jodia vine de acasă, că pământul îi înfîmpină cu o înlănțuire vrăjită de sunete, fiecare tinzînd să recunoască în aceste sunete vibrația preocupărilor și sentimentelor sale cele mai intime și poate, nemărturisite: unda de tristețe a dragostei năpăstuite, venirea bătrîneții cu cortegiul ei inerent de renunțări, setea de înfăptuire a marilor proiecte ale adolescenței, etc. În compozitorul necunoscut muzici, călătorii astronavei întîlnesc parcă un prieten, un frate care a vibrat la unison cu dînsii și a dat glas frămîntărilor lor atît de diferite. Melodia îi apropie, îi strînge pe toți în jurul ei, în acelaș extaz în fața artei. Pînă la urmă, echipajul află că nu de pe pămînt a supt spre ei celestul arabesc muzical, ci de undeva de pe o altă planetă, unde se poate presupune, datorită acestui semn, că trăiesc de asemenea oameni care iubesc, care creează și-și trimit chemarea în populatul univers.

Prin personajele sale Mihai Dragomir își exprimă optimismul și încrederea că umanitatea de pretutindeni năzuiește spre pace, fericire și solidaritate.

Dacă în majoritatea „Povestirilor deocamdată fantastice” mesajul uman dă suport acțiunii, una dintre schițe „Natura inversă”, uimește prin neclaritatea concluziilor și inexactitatea unor noțiuni științifice. Într-adevăr, arătăm că nu trebuie adresată literaturii științifico-fantastice pretenția unei precise anticipări științifice. Dar, cum e lesne de înțeles, nu sînt permise vehiculări de date care contravin unor elemente adevărate ale științei. De pildă, în această povestire se spune că în atmosfera de pe planeta Fulgul Alb sînt „aceleași elemente ca în atmosfera pămîntului, dar amestecate în alte proporții, azotul ocupînd mai mult de patru cincimi” (p. 90) și deci aerul de acolo „are și oxigen și azot numai proporția lor e inversată” (p. 108). Cum se împacă aceste afirmații cu faptul că aerul pe care-l respirăm conține 21% oxigen și 79% azot? De asemeni, în do-

rința de a accentua asupra surprinzătoarelor deosebiri între pămînt și alte planete se ajunge la defecțiuni de logică în prezentarea curgerii timpului pe aceste astre. De exemplu, pe „Fulgul Alb” zilele erau calculate după cele pămîntești, căci „o zi pe „Fulgul alb” avea ceva mai mult de 9 ore. Ore care erau și ele calculate în raport cu cele pămîntești, deoarece orele îndepărtatei planete aveau doar 40 de minute. Minute care... Se știe doar că împărțirea în ore și minute e una convențională. Atunci, din două una. Ori ziua avea 9 ore a șazeci de minute pămîntești, ori avea 24 de ore pămîntești a mai puține minute. Altminteri, după ce criteriu misterios se socotea trecerea vremii pe nelocuitul „Fulg alb”, în ore și minute? În sfîrșit, în această schiță, ceea ce pare supărător este că după încărcarea ei cu un mare și discutabil balast științific, rostul expunerii ne scapă. Constatăm în ultimele paragrafe că, de fapt, autorul ar vrea să atingă problema antimateriei. Și anume în felul următor: „Știam despre antimaterie, dar încă nu știam ce fel pot arăta treptele intermediare pînă la ea. Poate că noi am descoperit una din aceste trepte. Fulgul Alb are față de Pămîntul nostru aceeași natură, oarecum inversată”. Atragerea atenției în acest mod confuz asupra unor complexe probleme ale științei mai mult derutează decît trezește interesul pentru ele, așa cum intenționa să-l stimuleze, probabil, autorul. Fondul de idei din „Natura inversă” reprezintă însă un accident în prezentul volum despre viitor. În majoritatea povestirilor sale fantastice Mihai Dragomir reușește să ne antreneze pe un tărîm de poezie și farmec. Mihai Dragomir ne atrage spre ispititoarea proiecție a lumii viitorului, o lume în care omul va căuta să îmbogățească viața printr-o cît mai amplă cunoaștere și folosire a universului, punîndu-l în slujba fericirii și frumuseții umanității.

S. R.

TUDOR ȘOIMARU : „Cezar Bolliac“.
(Editura Tineretului. Colecția „Oameni de seamă“.) Ne aflăm în fața celei mai cuprinzătoare imagini a vieții unuia dintre reprezentanții de frunte ai generației pașoptiste — Cezar Bolliac — care, din pricini deosebite ca și alți confrăți ai săi de idealuri și de acțiune, stăruia de lungă vreme într-o zonă de penumbră. Și, nu întâmplător, această amplă monografie apare azi în colecția „Oameni de seamă“ — căci Cezar Bolliac n-a fost numai un luptător înflăcărat pentru idealurile revoluției de la 1848, alături de N. Bălcescu, ci și un entuziast partizan al Unirii și un militant înflăcărat, pînă la sfîrșitul vieții sale pentru marile idei de libertate și progres.

Tudor Șoimaru, autorul monografiei, are meritul de a ne menține tot timpul pe tărîmul izvoarelor și al unei judicioase interpretări sau puneri în scenă, menite să ducă la reconstituirea suflului viu al personalității evocate. Ambianța social-istorică, ca și cea istorico-literară a epocii lui Cezar Bolliac, viața eroului ales și existența sa literară au fost surprinse și reconstituite de Tudor Șoimaru cu binecunoscutele sale daruri de regizor și interpret, aruncînd uneori lumini neașteptate asupra unor momente sau perioade.

Pilduitoare sînt, astfel, investigațiile autorului în privința obîrșiei familiale a lui Cezar Bolliac, apoi cele care privesc casa de pe podul Mogoșoaiei a stolnicului Petrache Peretz — tatăl vi-treg de la vîrsta de doi ani al viitorului poet și luptător pentru idealurile revoluției — unde băiatul avea să-și petreacă copilăria și să învețe carte de timpuriu cu dascălul Neofit Duca, vestitul profesor elen care i-a dezvoltat, încă de-atunci, pasiunea pentru studiul istoriei și scriitorilor clasici universali. Nu mai puțin interesante sînt paginile care pun în lumină anii de școală ai lui Bolliac de la Colegiul „Sf. Sava“, unde îl are ca profesor pe

Eliade, care avea să-și pună elevul în contact cu clasicismul francez și cel englez, cu operele preromanticilor și ale romanticilor — dar cu care viața și marile probleme ale epocii aveau să-l pună mai tîrziu de-atîtea ori, ca și pe N. Bălcescu, în conflict de opinie și de atitudine. Apoi, paginile ce ni-l înfățișează pe „oșteanul dezamăgit“, care, pornind cu entuziasm de pe băncile Colegiului, se înrolase în oștirea romînească de curînd creată de Grigore Ghica și generalul Kiseleff, scootînd că nu putea afla pe-atunci un alt mijloc mai însemnat de afirmare și de acțiune. Dezamăgirea față de cele constatate în acel început de guardie națională, în care se folosea din plin practica favoritismului și privilegiilor, adăogate la propriile sale veleități lirice, îl făcuseră să dezbrace haina militară și să se consacre luptei politice și literare.

Urmărind, astfel, drumul vieții tînărului poet și patriot, autorul insistă, apoi, asupra condițiilor în care eroul își îndreaptă privirile spre lumea vremii sale, cu mirarea particulară a celor de-o vîrstă cu el, convingîndu-se tot mai mult că viața merită să fie trăită numai în măsura în care reușești să pui de acord suferințele tale proprii cu suferințele altora și să lupți pentru izbăvirea lor. Luînd primul său contact dureros cu viața mulțimilor însetate de dreptate și de libertate, cu soarta întunecată a oropsiților vremii — țărani, robi, văduve — chipul lui se înseninează însă, învăluit parcă într-o vîlvătaie de căldură și de viață... Într-o pornire entuziastă, hotărîtă și fără oprire, călăuzit de torța ideilor revoluționare ale vremii, poetul și patriotul Bolliac va lua apărarea intereselor vitale ale celor mulți și oropsiți și va arunca săgeți după săgeți în cei bogăți și puternici. Așa se explică participarea lui activă, alături de Bălcescu, Ion Ghica, C. A. Rosetti, la pregătirea morală și politică a revoluției de la 1848 — Cezar Bolliac fiind unul

dintre oratorii cei mai inflăcărați ai mulțimilor pe care reușea să le mobilizeze cu ușurință. Tot astfel se justifică și conținutul patriotic al poeziilor *Muncitorul, Clăcașul, Sila, Țiganul vîndut, Ciocoi în revoluție* și altele, în care Bolliac, de la o înaltă conștiință cetățenească, se face ecoul propriilor sale concepții despre menirea socială a poeziei, pusă în slujba maselor oprimate.

Tudor Șoimaru întreprinde totodată și o edificatoare paralelă între creația lui Bolliac și a altor scriitori ai vremii, nu atât pentru a depista influențe cît, mai ales, pentru a stabili analogii lămuritoare din punct de vedere estetic și politic.

Remarcabile sînt paginile în care autorul pune în lumină lupta consecventă a eroului său, după înăbușirea revoluției, pentru biruința ideilor generoase ale lui 1848, împotriva foștilor săi tovarăși, care s-au lepădat de crezurile revoluționare și s-au alăturat mării burghezii reacționare, în frunte cu Brătianu și Eliade. Și de asemenea revelatoare este sublinierea participării lui Cezar Bolliac la campania anti-dinastică. Atunci cînd lingușitorii din jurul regelui aveau să propună „împămintenirea” domnitorului, Bolliac mărturisește atitudinea sa de împotrivire, în accente de revoltă și curaj, în paginile ziarului *Trompeta Carpaților*: „Oricare naturalizare, p-a mică, p-a mare, veți oferi-o maiestății ce voiți să creați, nu-i poate fi de nici un folos și va mai adăugi încă un ridicuț asupra voastră, care nu recunoașteți nici datinile, nici natura, nici religiu-nea țării voastre: care, după ce ați vîndut opinca din nou privilegiului, arvuniți și țara întregă streinului”.

În ciuda faptului că o cercetare mai adîncă a interferențelor ideologice în epocă, ca și a influențelor reciproce, ar fi putut duce la punerea în lumină și a altor aspecte, încă obscure, din

existența poetului și revoluționarului Bolliac (ca, de pildă, umbra unui umanitarism ușor burghez, consecință firească a socialismului utopic al cărui partizan se declara, mai spre sfîrșit, poetul — umbră ce se așterne și asupra prețioaselor sale idei despre menirea poeziei — ca și legarea mai strînsă de epocă a părerilor sale critice despre literatură și artă în genere — căci Bolliac este unul dintre primii pionieri ai criticii romînești), lucrarea lui Tudor Șoimaru prezintă un interes deosebit. Ea are darul de a înfățișa un nebanuit cîmp de fapte noi smulse istoriei, ca și prin exactitatea interpretării lor.

FANICA N. GHEORGHE

AUGUSTIN S. N. POP: „Contribuții documentare la biografia lui Eminescu”

Hărnicia, constînd în stringerea a peste 350 documente cu totul necunoscute pînă astăzi, autorul acestor Contribuții nu ar fi putut-o arăta fără obositoarele drumuri prin diferitele ținuturi străbătute cîndva, de poet. Augustin Z. N. Pop și-a purtat ani de zile rucsacul, călimara și aparatul fotografic cînd pe pașistele din Ipotești, cînd pe cîmpia Blajului, a Năsăudului, cînd prin Botoșani, Iași sau pe sub clopotnița Minăstirii Neamț... A scotocit în arhive printre hîrtii prăfuite, a măsurat inginereste hotarul de pe vremuri al moșiei Eminovicilor, a cercetat din oraș în oraș, din sat în sat, confruntînd ceea ce i se spune cu cele știute. Rodul acestui pelerinaj l-a consemnat cu multă răbdare, cu deosebită grijă în masivul volum apărut de curînd.

Din cele peste 600 de pagini cite are cartea lui Z. N. Pop, împărțită pe capitole presărate cu fotografii, facsimile, transcrieri din registre (funciare, stare civilă, contabilitate etc.), paginile de la început ne furnizează elemente

cu totul noi privitoare la genealogia familiilor Eminovici și Iurașcu și la situația lor materială, precum în capitoul „Ipoțestii lui Iminovici“. Bogatul material documentar ne ajută să reconstituim tabloul stării lor sociale, începând de prin 1815. Agricultură l-a dus cu timpul, pe căminarul Gheorghe Iminovici la totală ruină, încît se vede silit să vîndă Ipoțestii. Pînă să ajungă aici, o serie de șicane îl poartă pe la judecătorii. Raluca, mama poetului, nu este nici dînsa ferită de neplăceri, după cum atestă multele plîngerii, de pildă aceea înaintată judecătoriei Botoșani, spre a-i fi scoase vitele de sub sechestrul cauzat de unele datorii (p. 147).

Contribuțiile lui Z. N. Pop conțin nenumărate izvoare provenind de la Matei, fratele poetului. Parte din ele au fost puse la dispoziția autorului de către descendenții de-ai lui Matei. Multe pagini ale cărții se referă la Titu Maiorescu, venindu-se cu alte probe decît cele de pînă acum, ele constituind tot atîtea capete de acuzație la adresa criticului. La pagina 549 este reprodusă, din „Universul literar“ (1889), schița cortegiului mortuar al lui Eminescu, desenată de C. Jiquidî, în care Maiorescu apare adînc îndurerat. Dar același Maiorescu, agent diplomatic al țării la Berlin, cerea executarea familiei Eminovici, și a poetului însuși, sărac, pentru acoperirea datoriilor lăsate la moartea sa de Șerban Eminescu (p. 213). Poetul, precum se știe, nu s-a bucurat de asistență materială din partea criticului. Și, apoi, nu e Maiorescu acela care se susține îndatoririi de a-l sprijini pe Eminescu pentru numirea sa la o catedră din Pomîrla, ori cîte străduinți depunea Samson Bodnărescu? Prin atari gesturi, teoreticianul „Junimii“ face cauză comună cu ministrul liberal Constantin Nacu. Șef al Departamentului finanțelor, el respinge prin apostilă grosolană — cum se exprimă Z. N. Pop (p. 493) —

cererea de pensionare (inițiată cu greu de parlament) a lui Eminescu *).

Pe cînd se afla bolnav la un sanatoriu din Odesa, Eminescu scrie trei scrisori prietenului său P. Novleanu, de loc cunoscute pînă la apariția volumului de față. Latura progresistă din activitatea poetului se învederează acum și mai bine prin citarea cîtorva documente ale societăților „Romînismul“ și „Carpații“, unde, membru fiind, Eminescu se alătură atitudinii antimonarhice a acestora, fie că era vorba de Carol I, fie de vreun alt Habsburg. Amintind de aceste societăți, poate că n-ar fi fost rău dacă se publica și statutele lor. Ar fi ieșit mai pregnant sensul unor atari inițiative de ordin social și patriotic.

Z. N. Pop a completat datele știute pînă în prezent cu noi dovezi, fie scriind despre casa de naștere a poetului, fie despre locuințele numeroase din București.

În fine, se aduce lumină în raporturile dintre Eminescu și junimiști. Peste 50 de piese inedite conturează imaginea mamei poetului, iar desele mărturii epistolare ne dau alte și alte referinți asupra lui Șerban și Matei, frații poetului.

Documentele sînt frecvent însoțite de comentarii, autorul cărții punînd și aici zel și pricepere. De aceste însușiri țîn, de asemeni, indicele care încheie lucrarea, foarte utile cititorului pentru a se orienta prin stufoșul material al cărții.

Editura Academiei Republicii Populare Romîne a publicat astfel o carte utilă și de un interes deosebit.

*) Cum se poate ca în nomenclatura străzilor din București să se mențină încă numele unor asemenea personaje sinistre? Strada în prelungirea Caimatei, unde poetul a locuit în mizera chilie a unei babe se cheamă și în prezent Constantin Nacu, fost proprietar aici al blocului pe care i se mai poate citi numele.

O mai atentă grijă la tehnoredactare,
n-ar fi stricat. Multe fotografii și fac-
simile apar destul de șterse.

PETRE PASCU

ION CRINGULEANU: „Anotimpurile
Griviței”. Pe Ion Cringuleanu, în
cele mai reușite dintre poemele sale de
debut, îl caracterizează efortul spre o-
biectivare lirică, dorința de a vorbi în
numele colectivității, care, înfrângînd
stihiele trecutului făurește o societate
nouă. Deși ecourile argheziene sînt ușor
vizibile, o poezie ca Inscripție pe braț
mi se pare semnificativă pentru mesajul
tinărului poet:

„Brațul meu apune,
brațul meu răsare...
brațul meu arde în revoluții și sfarmă,
mîngiind frunzi însetate,
aplecat pe cîntec și armă.
Și iată-l acum ridicînd palate spre cer
brațul meu de cîntec
de pace
și fier.

Simbolul forței prometeice, al invin-
cibilului „homo faber” e reluat în Cîntec
de piatră, de unde putem desprinde
următoarea strofă plină de sugestii:

„Cînd am stors din tăcerile sale cărbune,
Am făcut universul de fier să răsune.
Trecînd prin milenii, visătoare, căruntă,
Piatra în mîinile mele, azi, cîntă”.

Așa cum s-a observat, Ion Cringuleanu
nu se afirmă ca poet al unui peisaj spe-
cific, al unei tematici preferate, aflin-
du-se acum într-o perioadă inerentă de
căutări. Atenția sa vrea să fie distribu-
tivă (și faptul e laudabil), dar ea nu
izbutește să răspundă în chip satisfăcă-
tor diverselor și multiplelor solicitări
ale realității. De aici impresia că poetul
nu realizează pe măsura intențiilor, că-și
asumă angajamente, pe care nu le res-
pectă în întregime. Să ne oprim deo-
camdată la acelea duse la capăt.

Cringuleanu este preocupat de luptele
clasei muncitoare din trecut, și în pri-

mul rînd ale feroviarilor. Îl captează
imaginea suferinței provocată de ex-
ploatare, în tonuri sumbre, uneori ha-
lucinate:

„Foamea urca în două mîini pe pereți,
pe turnuri, pe vagoane, pe scări,
Pe centre de piine, pe mîini,
Ca o femeie sălbatică, adusă-n oraș”.
(Feroviar în revoluție)

Năzuința de a exprima titanismul Re-
voluției Socialiste, de a-i surprinde cît
mai concret mariile ei sensuri o desci-
frăm în simboluri clare:

„...Feroviarii au întins căile de fier că-
tre piine,

Spre ape, spre adîncuri cu minereuri,
Spre Lenin;
Feroviarii aveau spatele cît un oraș în
flăcări

Și din mîinile lor
Plecau drumuri ferate
Spre generația noastră;
Feroviarii erau un focar
Al marilor drumuri roșii...”

(Idem)

Cu același mijloace, poate ceva mai
bine puse în valoare, este realizat poe-
mul Anotimpurile Griviței, scurtă și pa-
tetică istorie a cartierului mărginaș de
odinioară. Sînt evocate zilele eroice ale
grevei conduse de partid, cînd femeile
treceau, precum „sălciiile negre, ple-
toase/Purtînd trunchiuri bărbătești în
suflet, pe brațe”. Vin apoi anii războiu-
lui cu „pădurea lor de flăcări” și după
îndelungi singerări, clipa eliberării, cu
izbînda revoluției, văzută de poet în mi-
rifice oglinzi:

„Am mobilat interioarele cu zimbetul
nostru,
Și rînd pe rînd am așezat
Într-un colț oglinda adîncă a libertății.
În alt colț oglinda păcii,
În altul oglinda muncii,
Și peste tot, revoluția...”

Simbolistica aceasta inițială, deosebit
de grăitoare, va dobîndi mai tîrziu o
replcă similară în jocul de culori pro-

cînd convențional-filozofice :

„Oricît am iubi pe șoselele lumii, în
parcuri,

Facem filozofia liniștii

A pîinii,

Filozofia păcii bătînd la ferestrele
lumii”.

(Bătrînul vînzător de ziare)

Este cazul ca Ion Crînguleanu să mediteze mai serios la propriile lui forțe poetice, reale, și să fie mult mai sever cu sine însuși. Volumul Anotimpurile Griței trebuia selectat mult mai riguros și în orice caz mai necesita eforturi din partea autorului. Poezii cu teme foarte actuale precum Ultima recoltă, Galași 1961, Anonimii, Univers pe calea ferată, Început de an, Zarea nu intră-n pămînt, Tractoriștii, etc n-ar fi trebuit încredințate tiparului în aceste variante de atelier, nefinisate, nerotunjite. Cred că Ion Crînguleanu e stăpînit încă de prejudecata spontaneității și a „inspirației” pe care mizează prea mult. Poezii, marii poeți, se știe — au trudit îndelung asupra manuscrisului, nefiindu-le nimic mai străin decît ideea de automulțumire.

AL. SANDULESCU

AUREL GURGHIANU : „Liniștea creației”. Într-o poezie ce împrumută titlul volumului, dacă nu programatică cel puțin confesivă, Aurel Gurghianu se definește ca un liric al contemplației interioare: „Cuvintele care-mi vin au nevoie de liniște să se-alcătuiască, (...) Cuvintele care-mi vin au nevoie de-armonie să se-alcătuiască” — spune poetul despre sine, cu o lucidă apreciere a propriului temperament artistic.

Aprecierea de la care pornesc implică o judecată de situare dar și una de natură să descopere valențe mai puțin valorificate. Oricum, este limpede că la Aurel Gurghianu liniștea nu este un motiv poetic în jurul căruia personalitatea sa construiește un univers de sugestii și contraste. Liniștea, înțeleasă și

receptată ca o dominantă a climatului psihic, devine la Gurghianu prezență indispensabilă pentru reflecție și comunicare, condiție obligatorie pentru săvîrșirea actului de creație. Cu o viziune interiorizată, cercetarea realității se desfășoară numai pe măsură ce nevoia de calm, de răgaz destins satisfăcută, permite închegarea cîte unui răspuns la întrebările timpului nostru : „Vreau agitația pașnică a mulțimilor/Care construiesc, se bucură, și care petrec/Numai aceasta se urcă în cîntecele mele, ca un fum înalt...” Chiar și peisajul străzilor în construcție, presupunînd tumult, mișcare neconținută de oameni și materiale este văzut irizat, ca o „grațioasă” primăverie „sub briza primăverii ușoară”. Transcrierea impresiilor n-are nimic comun cu exprimarea directă a sentimentului sau ideii urmărite. Pe cît se pare Gurghianu mai întîi privește ori ascultă, apoi notează undeva cele văzute, revine ulterior spre a reține din cele întîmplate cîte un aspect sau moment și ascîindu-l altuia încearcă să surprindă, meditativ, fondul de sensibilitate al faptului sau fenomenului evocat. Este, cel mai adesea, vorba de un fond de gingășie ascuns înlăuntrul lucrurilor dar pe care poetul clujan îl depistează subtil, cu elanuri temperate în decantarea satisfacției intime : „Și astfel, rătăcim, îndrăgind florile printre pietre / Eșantioane / culori, hai-kaiuri de purpură / La poarta sufletului clopoștii lor i-auzim, / A pace sunînd în dulci rezonanțe” (...) „Chiar colțurile parcă se rotunjesc, / Liniștii se relaxează, muchiile se tocesc. / Miresmele umplu mari spații, / Unindu-se cu lumina zilelor prin care pășim”. (Flori printre pietre).

Ignorarea accentului dinamic ar îndreptăți un reproș vehement dacă n-am ști că felul potolit de a cînta al lui Gurghianu materializează o tendință ce ține de esența contemplativă a poeziei sale. Nu e un extatic, firește, dar, cum spuneam, este captivul unei atitudini blajine, de suavitate și omenie delicată : „Mă bucură frumusețea aceasta ira-

diind / Din mîinile tale ce poartă în liniște acul ; / Frumuseșea tăcerii din ochii plecați peste pinză...“ (Trecere) sau „Cine va-ntuneca liniștea florilor, / Stele de aur risipite-n iarbă, / Zîmbetul tău, corolă de foc, / Gingășia ta, cupă de crin?“ (Liniștea florilor mele), ori, în sfîrșit : „În mine-i un cîntec mai dulce ca o tăcere, / Aici, sub fulgii care m-ating“ (Pastel de iarnă). Pe linia aceasta, de visare, nu sînt puține versurile ce emană un farmec real, proaspăt (semnalăm poeziile intitulate : „Zburări, voi, fluturi de aur“, „April“, „Trecere“) deși reține atenția caracterul restrîns, monocord al acestor izbutiri.

Cînd trece însă de la poezia contemporanei la cea de rezonanțe sociale mai nete, Gurghianu este un poet interesant, cît timp rămîne personal. Atunci „liniștea arde“, străvechea lume „troznește din temelii“ (Acele clipe ađinci), se deschid drumurile către mine : „Poeme ale civilizației, drumuri prin zorii de zi, / Artere pulsînd de fervoarea prezentului, / Odată nu duceți nicăeri. Ori poate către milenii de umbră. / Astăzi vă pregătim să pătrundeți în era cea nouă“ (Drumuri)

Într-un poem ca Razliv, lucrat cu migală în notații, se întrevăd cît se poate de limpede și calitățile dar mai cu seamă slăbiciunile poeziei lui Aurel Gurghianu. Construit tot pe valori cromatice și cu o optică a celebrării tihnei, poetul surprinde o anume atmosferă a locului, dar s-o spunem, e, poate, atmosfera de azi a muzeului venerat și nu cea legată de impetuoasa mobilitate spirituală a genialului conducător revoluționar al proletariatului. Poate că la Razliv „liniștea era dulce“ dar fără o reprezentare istorică a lucrurilor, asemenea tablourii riscă să se prăfuiască înainte încă de a fi expuse ! De altfel, la Gurghianu se resimte o anumită incapacitate de percepere a ritmului epocii, a valorilor dinamice ale timpului. El cîntă prea abstract, fără o filtrare mai vizibilă a marilor evenimente în sensul reflectării lor ca atitudini și

ca ecouri născute și insuflăite de patosul socialist. Cînd poetul spune : „Fruntea mi-o las uneori obosită pe masă, / Amețit de inflorescențe, de pasul moale al timpului / Ce încet te fură de lingă mine...“ (Trecere), o asemenea atmosferă e potrivită într-o poezie de dragoste; dar nu ne place să regăsim aceeași atmosferă și în versurile sale închinete actualității.

Prețuim la Gurghianu absența retorismului, credem însă că ea nu trebuie să facă loc, în schimb, exprimării plate, prozaice, lipsite de vibrație. A vorbi sec, uscat despre contemporani înseamnă a le refuza vibrația îndreptățită. Uneori melancolia e cu totul nepotrivită : „Ziduri bătrîne cad cu mizeria / cad prăbușite de om. / Cad și nimeni nu le regretă, / Aplecîndu-se peste moloz. Unde-s ferestrele oarbe de ani ? / Unde cocioaba săracă ? / Scîrție, scîrție roabele / În acest vălmășag“ (Refaceri). Este adevărat că nu lipsesc poeziile izbutite inspirate de tema muncii, cum sînt Cei trei în zori sau Suflătorii de sticlă. Numărul lor este însă prea mic deocamdată. De aceea, fără a-și trăda specificul poetic Gurghianu poate și trebuie să acorde atenția cuvenită temelor fundamentale ale poeziei noastre contemporane. Și o poate face fie găsind modalități noi, fie utilizîndu-le pe cele știute : „Sfinte fioruri din marginea nopții, / Fermenți ai multiplelor lucruri / Ce nu obosesc în eterna mișcare / Dincolo de forme vă simt, / Dincolo de sunet v-aud / Și trec, de toate cutreierat, prin albia anilor mei“. (Comuniune).

Pentru ca mesajul poeziei sale să cîștige în vigoare, Aurel Gurghianu are datoria să depășească faza experiențelor și cu talentul său indiscutabil să atingă ținta ce singur și-a propus-o : „Numai neliniștea creatoare să-mi treacă prin suflet, / Teama de-a fi spus prea puțin contemporanilor mei“.

H. Z.

— din țară —

INDRUMATORUL CULTURAL nr. 7—12/1962. Prefacerile fundamentale prin care a trecut satul românesc de după eliberare i-au schimbat structural înfățișarea. Satul a pășit definitiv pe drumul civilizației socialiste, analfabetismul a fost învins iar știința și cultura au devenit bunuri de care beneficiază întreaga țărănime.

Căminul cultural, factor de mare însemnătate în procesul de răspândire a cunoștințelor cultural-științifice în lumea satului, este o instituție prețuită și iubită de cei care-l frecventează. Desfășurînd o activitate sistematică, urmărind ridicarea nivelului cultural-științific și politic al maselor țărănești, căminele culturale au și ele, la rîndul lor, nevoie de o îndrumare atentă și competentă. *Îndrumătorul cultural* îndeplinește această sarcină. Cu un profil foarte variat — reflectînd diversitatea preocupărilor căminelor culturale — revista vedește totuși o structură unitară, determinată evident de comunitatea scopului. Publicația mijlocește nu numai un foarte util schimb de experiență între căminele culturale din raioane și regiuni depărtate, dar, prin materialele publicate, contribuie efectiv la realizarea unor programe ale Căminelor. Rubrici ca: „*În ajutorul activistului cultural*”, „*Pentru brigăzile artistice de agitație*”, „*Răspundem cititorilor*” sau piesele într-un act, montajul literar-muzical, îndrumările metodice date artiștilor amatori și multe altele de acest fel, dovedesc eficiența unor asemenea materiale. Pen-

tru că, spre deosebire de alte publicații care se adresează diverselor categorii de cititori de literatură beletristică sau științifică de un anumit gen, *Îndrumătorul cultural* urmărește un scop, cum am spus, oarecum practic: de a oferi activiștilor culturali, odată cu îndrumările necesare bunei organizări a activității căminelor, acele lucrări care prin conținutul lor tematic și modalitatea de realizare artistică pot forma obiectul unor programe adecvate. Lucrările publicate aici trebuie de aceea apreciate în funcție de această cerință.

Dar, mai întii, despre rubricile cu caracter direct de îndrumare. În nr. 10 de pildă, la rubrica, mereu bine alcătuită, „*În ajutorul activistului cultural*” se publică materiale de certă utilitate, dovedind cunoșterea apropiată a nevoilor reale ale Căminelor. Cu ocazia Lunii prieteniei romîno-sovietice, redacția propune organizarea unor programe de acest gen: „*Să organizăm o seară științifică pe tema „sputnici, rachete, nave cosmice”*”, „*O călătorie pe harta U.R.S.S.*”, „*Jurnalul vorbit*”, „*Colaborarea economică romîno-sovietică*”. O consultație bine venită se dovedește a fi articolul „*În lunile de iarnă programe artistice cît mai variate, cît mai atrăgătoare*”. Consultația nu plutește în generalități. Se propun proiecte de programe pe o perioadă mai îndelungată, se demonstrează utilitatea lor, se indică cicluri tematice, relevîndu-se felul cum pot fi realizate, se aduc exemple convingă-

toare din activitatea unor Cămine frun-
tașe și sînt surprinse cu intenții critice
eșecurile înregistrate în altele. Această
preocupare e mereu prezentă în pagi-
nile revistei. În nr. 11 un alt articol
despre „Activitatea permanentă la că-
minul cultural”, reia discuția centrînd-
o în jurul programului săptămînal
al unui Cămin. Comentariile la obiect
și sugestiile competente (mergînd
chiar pînă la arătarea mijloacelor de
popularizare a programelor), conferă
valoarea și utilitatea articolului. Nr.
12 nu părăsește acest obiectiv. De astă
dată, directorii unor Cămine scriu des-
pre felul cum își alcătuiesc și desfășoară
programele săptămînale. E un
adevărat schimb de experiență în ju-
rul unei probleme de mare interes. În
aceeași sferă tematică se încadrează
și articole cum sînt cele despre „acti-
vitatea de masă a muzeului” sau „des-
pre rolul agitației vizuale”. De remar-
cat și la aceste din urmă articole, ca-
racterul concret al dezbaterii, cu e-
xemple și indicații precise, punînd la
îndemîna celor ce conduc activitatea
Căminelor culturale forme verificate
de muncă. Uneori însă materialele de
acest fel sînt văduvite tocmai de o
calitate esențială: fondul concret al
îndrumării. De pildă, ciclul tematic
pentru Luna Prieteniei este mult prea
general prezentat. Se face istoricul
sputnicilor și al navelor cosmice, sub-
liniindu-se importanța acestei noi e-
tape în știință, sau se vorbește destul
de cuprinzător despre colaborarea e-
conomică romîno-sovietică, stăruin-
du-se asupra însemnătății ei pentru
pentru dezvoltarea economiei romî-
nești etc etc. Și aceasta într-un stil și
la un nivel potrivit. Lipsește însă cu
totul îndrumarea. Nu se dau indicații
despre modul cum ar trebui organizate
aceste programe, prin ce forme anume
trebuie realizate. Forma conferinței
— sub care se prezintă articolele des-
pre care vorbim — nu e întotdeauna
cea mai nimerită și indicarea unor mo-
dalități mai atractive ar facilita de

fapt asimilarea cunoștințelor de către
masa ascultătorilor. Redacția ar trebui
să evite publicarea unor asemenea ar-
ticole dacă nu indică mijloacele prin
care volumul acestor cunoștințe poate
ajunge în rîndurile tărînimii care ur-
mărește programele Căminului cultural.

Redacția acordă o justificată atenție
programelor cultural-artistice. Număr
de număr se publică piese de teatru,
montaje literar-muzicale, scenete, in-
dicații de regie, însemnări ale unor ac-
tori de frunte etc., menite să ajute
direct activitatea acestui sector din
programul Căminului. Un izbutit mon-
taj-literar-muzical se publică în nr. 11
cu tema „Republica noastră iubită”.
Autorul a ales cu pricepere poezii a-
decvate din creația lui Mihai Beniuc,
Dan Deșliu, Ion Brad, G. Lesnea, Al.
Andrițoiu, Ilie Constantin, I. Crîngu-
leanu etc., un fragment dintr-un re-
portaj de Petru Vintilă și cîntece ale
compozitorilor noștri de frunte ordo-
nate într-o succesiune bine gîndită. În
același număr un articol („Însemnări
despre montajul literar”) vorbește pe
larg despre semnificația acestei forme
de manifestare artistică, stăruind asu-
pra ideii că un montaj de acest gen
nu poate fi o simplă înșiruire de poe-
zii și fragmente de proză, ci trebuie
să ducă la constituirea unui spectacol,
cu o unitate a lui, capabil să trans-
mită spectatorului — prin mijloace
specifice — mesajul conținut. În acest
fel, activistul cultural primește nu nu-
mai montajul respectiv, dar și indica-
ții clare despre felul cum trebuie să-l
monteze și chiar îndrumări teoretice
asupra modului cum ar trebui să al-
cătuiască în viitor asemenea manifes-
tări, ușor de realizat cu mijloacele lo-
cale care-i stau la îndemînă. La acest
capitol am mai aminti în nr. 11 li-
bretul de dans, „Ride-n soare satul nos-
tru” de Iuliu Rațiu (posibil de a fi
realizat într-un Cămin dotat cu un
priceput instructor artistic), „Expozi-
ție cu tîlc” de Stancu Lazăr, program

de brigadă pentru echipele de teatru de păpuși (nr. 10), programul pentru brigăzile artistice de agitație compus din strigături, poezii (unele chiar umoristice), epigrame, cîntece (nr. 11) etc. Nu de puține ori sumarul înscrie și piese de teatru într-un act — susceptibile de a fi montate pe scena Căminului. Amintim „Cîntecul“ (nr. 9), dramă eroică într-un act, „Zi cu soare“, comedie muzicală într-un act de Traian Lalescu, muzica de N. Kirculescu (nr. 8), „Fata cu biciușca“, schiță dramatică într-un act de Mihail Davidoglu (nr. 12), „Cei 5 și alții“ de Ștefan Tita (nr. 7) etc. Mai toate piesele publicate tratează probleme apropiate spectatorilor care le vor vedea puse în scenă, nu ridică dificultăți de montare, dezbătînd aspecte actuale ale înfruntării dintre nou și vechi în conștiința oamenilor. Uneori însă procesul de transformare a personajelor apare puțin convingător. E adevărat că spațiul mic în care se consumă intriga nu îngăduie relevarea tuturor mișcărilor transformatoare, impunînd concentrarea acțiunii dramatice. Oricum, însă, o anume gradare e necesară. De pildă în piesa lui Ștefan Tita, personaje ca Nehoiu, Valeriu Bologan apar de la un tablou la altul total modificate, eliberați de trăsăturile lor etice negative, fără o motivare plauzibilă. Și aceste trăsături nu erau deloc minore (individualism, neîncredere în colectiv etc.). În acest fel eroii devin neverosimili și întreaga construcție dramatică capătă un aer pueril. Evident că și eficacitatea educativă a unor asemenea piese e mult diminuată. Scăderi de acest fel se pot semnala și în schița dramatică semnată de Mihail Davidoglu. Redacția ar trebui să dovedească mai multă exigență în publicarea acestor lucrări dramatice, neacordînd autorilor rabat din dorința legitimă de a oferi echipelor artistice de amatori cît mai multe piese de teatru.

Lăudabilă e și inițiativa redacției de a nu publica pur și simplu numai textul pieselor respective. Aproape de fiecare dată sumarul include și prețioase indicații regizorale. Piesa lui Ștefan Tita este însoțită de sfaturile regizorale ale lui Dem. Loghin iar Ileana Predescu și Alfred Demetriu scriu despre felul cum ar concepe ei principalele roluri (Mixandra, Valeriu). Tot aici trebuiesc amintite articole ca: „Despre arta recitatorilor“ de Sandina Stan (nr. 9), consultația despre machiaj, rostul și execuția sa — de regizorul Traian Nițescu etc. Asemenea articole de îndrumare îmbogățesc bagajul de cunoștințe al instructorilor artistici, ajutîndu-i direct în activitatea lor regizorală.

Din cînd în cînd, revista publică și poezie. De obicei, orientarea e foarte bună, publicîndu-se poezii de valoare, semnate de poeți ca M. Beniuc, Cicerone Theodorescu, Mișu Dragomir, Otilia Cazimir, Radu Boureanu, Andrițoiu etc. Nu odată însă redacția se dovedește mai puțin exigentă. De pildă, o poezie de George Dan intitulată „Republica mea“ (nr. 12) abundă în prozaisme și imagini nefericite. O strofă sună astfel: „Republica mea-i mamă, și ni-i dragă, / brăzdată-i fața, riuri, lacuri munți — / și albastră aluniță — Marea Neagră (??) — / cununi de cozi pe cap — Carpații cărunți“... În altă parte despre Republică, imaginată ca o mamă iubitoare, se spune „că-și alăptează pruncii grei la sîn“ etc. etc. Opinia că într-o asemenea revistă se pot publica și lucrări nerealizate, a fost de mult demonstrată ca falsă și păgubitoare. Dimpotrivă, publicul care de abia se familiarizează cu frumusețea universului poetic, nu poate fi cucerit cu simple versificații comune. Apoi, e greu de crezut că cineva ar putea recita asemenea poezii de pe scena Căminului cultural, fără a recolta zimbetele dezaprobatoare ale spectatorilor. De altfel exigența ar trebui să fie o continuă preocupare a revistei care

depune lăudabile eforturi pentru cultivarea educației estetice a cititorilor ei. Paginile închinat acestei probleme în nr. 10, sînt o dovadă elocventă a acestei preocupări. Articolul preambul al lui V. Ripeanu („Setea de frumos“), ca și cele semnate de Eugen Schileru („Cum să privim o lucrare plastică“), Petre Brîncuș („Audițiile muzicale — mijloc de inițiere în tainele artei sunetelor“), B. Zdrenciuk și arhitect H. Pănoiu („Frumosul în casa colectivistului“) sînt utile călăuze pe drumul pătrunderii în universul frumosului artistic. Inițiativa redacției de a persevera în această direcție este cu totul salutară. Aceasta implică obligația de a spori exigența față de lucrările încredințate tiparului, alcătuiind sumare mereu mai bune, mai utile muncii nobile de ridicare a nivelului cultural al maselor muncitoare.

TUDOR ROTARU

— de peste hotare —

„INOSTRANNAIA LITERATURA“
Nr. 11/1962. În acest număr festiv, revista publică o impresionantă scrisoare adresată nonagenarului poet american Robert Frost de către Alexei Surkov. Inițial redacția i-a solicitat însemnări despre călătoria făcută împreună cu Frost la Gagra, unde a avut o întâlnire cu N. S. Hrușcirov. Într-un timp, însă, imperialiștii americani au declanșat criza din Marea Caraibelor, punînd omenirea în fața primejdiei unui război mondial pustiitor. În aceste împrejurări și în amintirea convorbirilor comune despre război și pace, despre răspunderea scriitorilor și oamenilor politici, s-a născut ideea acestei scrisori deschise către poetul umanist, plin de încredere în viață, de respect față de munca omului, de încredere în viitorul omenirii. „Cetățean străin, american, adică un oaspete venit din acea țară, care, după cum se știe, a instalat în jurul granițelor noastre baze militare, a trimis la noi

pe spionul Powers, dvs. ați înțeles și simțit, fără îndoială, — scrie A. Surkov — cu cîtă finețe și precizie știu oamenii noștri să deosebească cine le este prieten și cine rău-voitor, cît de puternic e dezvoltat la ei simțul obiectivității, cînd este vorba de recunoașterea talentului, măiestriei, sincerității năzuințelor și intențiilor“. Amintindu-i apoi despre călătoria la Gagra, despre întîlnirea cu N. S. Hrușcirov, care — din cauza unei vremelnice indispoziții a scriitorului — s-a transformat într-o vizită a șefului guvernului unei mari puteri la oaspetele său — un poet de peste ocean, A. Surkov scrie :

„În drum spre Moscova am discutat mult cu Dvs despre întîlnirea de la Gagra. Ea a produs asupra Dvs., o mare impresie... Și în ziua, mai bine zis în acea dimineață de duminică, cînd ne-am strîns călduros mîinile pentru ultima oară pe aerodromul Șeremetievo... am rămas cu toții ferm convinși că petrecem un prieten, un om care a înțeles, a simțit patosul vieții poporului nostru, aspirațiile sale pașnice, permanenta sa dragoste de pace, care determină acțiunile și hotărîrile guvernului sovietic... În convorbirea cu Dvs., Nikita Sergheevici Hrușcirov a subliniat cu o deosebită tărie și stăruință dragostea de pace, năzuințele umaniste ale politicii externe sovietice, a explicat că Uniunea Sovietică nu intenționează să atace Statele Unite, și nici vreo altă țară din lume, declarînd cu o deosebită fermitate și hotărîre că statul nostru nu va recurge niciodată *cel dintîi* la folosirea armei termonucleare nimicitoare, că în problemele relațiilor internaționale politica cea mai periculoasă este politica de pe poziții de forță, care ascunde întotdeauna pericolul transformării războiului „rece“ într-unul „fierbinte“.

Arătînd că în zilele îngrijorătoare ale recente crize din Marea Caraibelor, el a putut să se convingă că la conducătorii sovietici cuvintele sînt în deplină concordanță cu faptele, Sur-

kov încheie : „De aceea, acum cînd, în ciuda destinderii ce a slăbit întrucîtva primejdioasa tensiune, continuă totuși să se simtă un miros puternic de praf de pușcă, fac apel la Dvs, în care respect pe admirabilul maestru al liricii, pe omul în al cărui trup nonagenar bate o inimă tînără, frămîntată de destinele omenirii, ca să pășiți... pe calea protestului împotriva dezlănțuirii unui război, pe calea convingerii compatrioților Dvs. de caracterul funest al politicii „de pe pozițiile forței“...

Folosiți autoritatea Dvs., pentru ca toți să înțeleagă acest lucru și, astfel, să salvăm lumea, odată pentru totdeauna, de acele primejdii care continuă s-o amenințe. Să rivalizăm în sfera prieteniei!“

Revoluția din Octombrie este evocată în acest număr de ciclul de poezii ale poetului polonez I. Ozga-Michalski — „La tine mă gîndesc, Pămînt!“, iar lupta pentru libertate și socialism a popoarelor, în povestirile scriitorului cubanez Raul Gonzales de Cascosso, în fragmentul din cartea „Singura cale“ de Dolores Ibarruri și în poeziile lui Go-Mo-Jo. Evocatoare sînt de asemenea scrisorile inedite ale lui Julius Fucik către soția sa Gustina, precum și scrisorile lui Antonio Gramsci către soție, însoțite de un articol al lui Carlo Salinari, intitulat „Antonio Gramsci — revoluționar și gînditor“. Interesant este un articol mai puțin cunoscut cititorilor, semnat de Johannes Becher intitulat „Fermitate“. Articolul a fost publicat în 1941 în revista „Internationale Literatur“, și este un răspuns dat lui Stefan Zweig la interviul pe care acesta îl acordase revistei „New-York Times Book Review“, la sfîrșitul anului 1940. Concepțiile umaniste ale lui Zweig se aflau sub influența deprimantă pe care au exercitat-o asupra sa victoriile militare ale hitlerismului în Europa Occidentală. Absolutizarea contradicțiilor între individ și societate, negarea rolului militant

al literaturii, înlocuit în viziunea lui Zweig doar cu aceea de a înregistra documentar evenimentele, chiar și cele mai tragice, — marceau totodată limitele unora dintre marii scriitori democrați din Occident, în acea perioadă tragică pentru popoarele Europei. Becher îi opune în articolul său, concepția optimistă și încrederea scriitorului comunist în triumful progresului; el proclamă necesitatea unei participări active a scriitorului la lupta împotriva fascismului. Deprimării și disperării lui Stefan Zweig, Johannes Becher îi opune vigoarea umanismului socialist, încrederea în rolul activ, militant, al literaturii, în misiunea nobilă a artei cuvîntului scris. O mare semnificație actuală are apelul adresat de Becher către scriitori, în vederea păstrării încrederii în forța literaturii la toate cotiturile și zig-zagurile istoriei, de a folosi această încredere pentru cultivarea eroismului și fermității în rîndul maselor, chiar în vremea celor mai grele încercări.

Trebuie consemnate mai multe prezențe romînești în acest număr: finalul romanului „Terra di Sienna“ de Francisc Munteanu, articolul lui M. Novicov „În rîndurile luptătorilor“ (la rubrica de critică — „Trăsăturile eroului contemporan“), recenzia la romanul lui Eugen Barbu „Șoseaua Nordului“ (apărut în 1962 în limba rusă), precum și coperta numărului, ilustrată de Jules Perahim.

I. P.

„SEPTEMVRI“ nr. 12/1962. *În cursul anului 1962 revista Uniunii Scriitorilor bulgari a publicat la rubrica „Dialogul nostru“, interviuri cu privire la problemele actuale ale nuvelei, poeziei și romanului bulgar contemporan. În numărul din decembrie, „Dialogul nostru“ continuă dezbaterile problemelor dramaturgiei. Discuția se caracterizează prin dubla exigență față de dramaturgi și față de critică. Rămîne-*

rea în urmă a dramaturgiei față de problemele actuale ale contemporaneității, este explicată de L. Strelkov prin tratarea estompată a tematicii și ocolirea problemelor acute. În astfel de piese dispar aproape delimitările între adevăr și minciună, între bine și rău. În altele, forțele vii ale societății, oamenii simpli, sînt reduși la prezențe pasive, minimalizîndu-se rolul lor în viață, în procesul de transformare socială ce se desfășoară sub conducerea partidului. Există la unii dramaturgi și tendința ocolirii contradicțiilor ce se nasc în sinul societății, denaturîndu-se astfel realitatea. Publicul, spune N. Rusev, înțelege foarte bine că eroul pozitiv nu este făcut „numai din baclava și limonadă”, că tocmai dramatismul contradicțiilor sale interioare oferă măsura reală a dezvoltării și eroismului său. A doua cauză a rămîinerii în urmă a dramaturgiei trebuie căutată — după Rusev — în diversitatea și complexitatea vieții însăși. Multe fenomene ale vieții cotidiene se află încă în stare de fermentare, încă nu s-au precizat suficient și nu au putut să-și manifeste esența adevărată.

Cum contribuie teatrul la dezvoltarea dramaturgiei? Orlin Vasilev relevă existența în Bulgaria populară a unei bune echipe de regizori și actori, capabili să rezolve cele mai complexe probleme și să innoiască neconținut mijloacele de realizare scenică (Danovski, Tankov, Hristov, Daniel, Lužkanov). Anumite lipsuri persistă însă în scenografie, mai ales în domeniul folosirii noilor materiale. L. Strelkov subliniază de asemenea sprijinul creator acordat dramaturgiei contemporane bulgare de către mulți regizori și actori de talent, dar observă totodată existența unei anumite subaprecieri a producției originale. După N. Rusev, problema se pune invers: în ce măsură dramaturgia contemporană bulgară oferă condiții pentru dezvoltarea teatrului? O piesă cenușie nu poate stimula nici regia, nici actorii, în căuta-

rea unor mijloace noi de realizare scenică. Vina pentru spectacole mediocre nu e numai a teatrului. Noile mijloace scenice se vor impune, nu ca un capriciu al regizorului, ci ca o necesitate organică derivînd din noua dramaturgie însăși, iar aceasta își va merita numele și va cuceri recunoștința publicului dacă va dezvălui psihologia omului contemporan, aspectele noi ale vieții.

Pentru că participanții la această discuție sînt toți dramaturgi, revista le-a solicitat părerea despre critica dramatică. Printre problemele nerezolvate ale criticii se numără, după Rusev, aceea a unei fizionomii individuale, a pasiunii, curajului și obiectivității. Printre criticii tineri se conturează unele talente certe. Djagarov menționează aportul serios al lui L. Tenev, G. Gocev, P. Penev, apoi al lui I. Vucikov și V. Karakașev, ale căror cronici sînt îndrăznețe, fără idei preconcepute, exigente, și izvorăsc din cerințele vieții și ale poporului. Apologetica n-a fost însă definitiv înlăturată din critica teatrală. Orlin Vasilev pledează pentru o critică etică, pătrunsă de simțul răspunderii. Cronicile „de serviciu” nu conving pe nimeni iar publicul știe și fără ele să-și facă o opinie despre piesă și spectacol. Critica teatrală bulgară dispune de condeie experimentate, pe lângă care crește un tineret talentat, conștient de răspunderea sa.

Dramaturgia contemporană bulgară se află pe un drum ascendent, firește, nu întotdeauna presărat cu trandafiri, dar care duce spre o continuă maturizare a măiestriei sale, pusă în slujba marilor transformări ce au loc în viața și conștiința poporului vecin și prieten.

I. P.

„FRANKFURTER HEFTE“ nr. 12/
1962. A crescut în mod considerabil
în ultimii ani interesul pentru opera

marelui scriitor german Thomas Mann.

Revista vestgermană „Frankfurter Hefter” publică sub semnătura lui Walter Boehlich o recenzie consacrată primului volum din seria corespondenței: „Thomas Mann: Scrisori 1889—1936”, editat de Erika Mann (Ed. S. Fischer, Frankfurt, 1961).

Autorul „Muntelui vrăjit” nu a făcut niciodată din viața sa o sursă de taine, dimpotrivă el s-a considerat o persoană publică, i-a plăcut să se comenteze singur și să împărtășească cititorilor săi foarte multe date despre viața sa particulară. A notat cu meticulozitate în jurnalul său evenimentele semnificative, jurnalul fiind destinat unei publicări ulterioare. De aceea în editarea scrisorilor sale se poate considera că există și ratificarea scriitorului, — chiar dacă volumul epistolelor nu-l prezintă întotdeauna într-o lumină favorabilă. Lui Thomas Mann îi plăcea să compună numeroase scrisori, către membrii familiei, prieteni, cunoscuți și moștenirea epistolară e bogată. Mii de scrisori s-au pierdut sau au fost distruse în timpul războiului, în perioada nazismului. Alte mii desigur au rămas intacte și vor fi odată publicate. Primul volum, cuprinde 422 de scrisori din anii 1889—1936, alte două urmînd să apară în curînd. Dintre scrisorile din tinerețe cele mai multe s-au păstrat, în schimb au rămas foarte puține din cele adresate editurilor și editorilor. Și din scrisorile către copii, soție și frați un număr redus a fost salvat.

Implicații adînci găsește W. Boehlich în publicarea ciclului scrisorilor către Heinrich Mann. Acest schimb de opinii între frați, devenit faimos, fără a fi fost cunoscut în toate detaliile, aduce date extrem de revelatoare asupra cristalizării concepțiilor lui Thomas Mann. Valoarea acestor pagini incluse în primul volum al corespondenței este astfel deosebită. Tratată doar ca o vrajă între frați, înfruntarea de idei

își pierde semnificația. Nu vom putea înțelege stadiul creației lui Thomas Mann în acea perioadă și evoluția ulterioară, fără a elucida procesul evoluției sale de la vederile conservatoare, impregnate de spiritul unor teze schopenhauriene sau nietzscheene din *Betrachtungen eines Unpolitischen*, la conștiința politică și artistică lucidă, protestatară, pătrunsă de spirit democratic, afirmată în epoca post-belică și în perioada Republicii de la Weimar.

Un rol însemnat în clarificarea pozițiilor sale ideologice l-au jucat, probabil, raporturile cu fratele său Heinrich. Italia au descoperit-o împreună. Dacă frumoasa călătorie a rămas în viața lui Thomas Mann un simplu episod, creația artistică a beneficiat totuși — prin renumitele nuvele „Moartea la Veneția” și „Mario și vrăjitorul”. După aceea scrie Boehlich, „Heinrich a descoperit Franța și democrația (...) care au determinat în mod hotărîtor imaginea lui despre Germania. Adeziunea sa la spiritul republican francez l-a făcut să privească critic prusacismul și militarismul stupid german, devenind un vehement adversar al primului război mondial. Cu cît s-a arătat mai receptiv Heinrich la avînturile democrației republicane cu atît mai închis, mai opac s-a manifestat Thomas. Abia tîrziu, după împăcarea între frați și după profesiunea de credință deschisă a lui Thomas pentru republică, interesul pentru Franța a apărut în eseu „SOCOTEALA DE LA PARIS”. La început, Franța însemna o realitate istorico-socială „străină, respingătoare”. „Thomas Mann plăsmuia un vis romantic, fără a fi conștient de primejdia implicată în cultul Germaniei și al ideii germane”. Neînțelegînd în faza inițială a activității sale esența statului german și a politicii imperialiste a Germaniei Kaiserului, Th. Mann a compus atunci „Königliche Hoheit” („Alteța Regală”), în timp ce Heinrich Mann a scris „Untertan” („Supusul”).

În timp ce în creația inițială a lui

Thomas Mann, scrie Boehlich, predominant o ironie degajată, opera lui H. Mann apare străbătută de un spirit critic ascuțit față de realitățile respingătoare ale Germaniei. Denunțarea necruțătoare a monarhiei și a tipului odios, creat pe măsura ei, al „supusului”, este tema romanului lui Heinrich Mann. „Când izbucnește războiul mondial, prăpastia devine de netrecut. Thomas crede în cauza națională, crede că izbînda Germaniei rezidă în însăși logica istoriei... În timp ce Heinrich apără Europa împotriva Germaniei Thomas se așează pe o poziție contrarie. Acesta este sensul retrograd al „Considerațiilor unui apolitic”.

Mult timp Thomas Mann va trăi o eroare, tragică în fond. Un respect organic pentru valorile clasice ale culturii germane era extins aluziv într-un elogiu al „spiritului german” însuși, înțeles ca o realitate autonomă, opusă spiritului progresist al „civilizației” democratice. În perioada post-belică, a republicii de la Weimar și mai ales în anii premergători instaurării fascismului, viziunea social-istorică a marelui scriitor german suferă o metamorfoză radicală, evoluînd într-o direcție tot mai consecvent democratică și anti-fascistă.

După 1936 devine din ce în ce mai îngrijorat: oare fasciștii vor îndrăzni să-l conteste în fața lumii întregi? Cu cit politica hitleristă îndrepta Germania spre teribila catastrofă, cu atît scriitorul înțelege mai clar mecanismul istoriei și adoptă o poziție justă. Este preocupat să scrie o replică, o reconsiderare a „Considerațiilor unui apolitic”, în care probabil ar fi apărut Germania împotriva Germaniei. Dar n-a publicat decît cîteva schițe și fragmente. În „Doktor Faustus” a repetat această încercare la un alt nivel.

După cum subliniază Boehlich, nu în dezvăluirile de ordin particular ci în cele care privesc clarificarea ideilor

politice ale marelui scriitor, constă valoarea volumului de corespondență editat recent. Deși cronicarul recunoaște că scrisorile au fost îngrijit reproducute el îi reproșează editoarei insuficiența unor comentarii. Unele note și referiri se rezumă de multe ori la banalități în timp ce se lasă nelămurite alte date care necesită explicații și justificări.

Boehlich își încheie astfel cronica: „Dacă trebuie să i se mulțumească editoarei că a contribuit la tot ceea ce putea fi rodul înțelegerii cercului restrîns al familiei, trebuie totuși să i se facă obiecția gravă de a nu fi scutit comentariul nici de unele animozități personale, nici de judecăți literare subiective, adeseori grotești...”.

Considerăm interesante și judicioase observațiile cronicarului cu privire la alcătuirea primului volum din corespondența lui Thomas Mann. Ne-am fi așteptat însă la o mai strînsă analogie între comentarea scrisorilor și analiza romanelor elaborate în perioada corespunzătoare, romane care cuprind totuși un punct de vedere critic, de adîncime, față de tarele orînduirii burgheze. Aceasta ar fi permis și o evidențiere a radicalizării concepțiilor scriitorului. În „Doktor Faustus” de pildă (scris între anii 1943—1947), Thomas Mann descriind indignat felul în care fasciștii au ațîțat pornirile primare, telurice, împărtășește opinia de tip umanist a poetului: „Eu nu cred că religia este remediul cel mai potrivit pentru reținerea sigură a acestor porniri. La aceasta, după părerea mea nu ajută decît literatura, știința umanistă, idealul omului liber și iubitor de frumos”. De altfel, numeroase pagini din acest roman conțin aluzii străvezie la situația Germaniei naziste și exprimă de astă dată reacția fermă, lucidă, vehementă a scriitorului, încrederea lui în progresul social.

D. LUDOVIC